VIRGINIA WOOLF

ORLANDO

COLECȚIA MERIDIANE

Desenul copertei de *Ion Bănulescu*

Virginia Woolf

ORLANDO

Penguin Books

Virginia Woolf

Orlando

O biografie

În românește de *Vera Călin*

Editura pentru Literatură Universală

București — 1968

CAPITOLUL I

Băiatul — fiindcă în ceea ce privea sexul lui nu putea să încapă nici o îndoială, măcar că moda timpului se străduia să-l mascheze — spinteca aerul cu sabia ţintind capul unui arab care se bălăbănea agăţat de grinzi. Capul avea culoarea unei mingi vechi şi, mai mult sau mai puţin, chiar şi forma unei mingi, de care-l deosebeau doar obrajii scofîlciţi şi unul sau două smocuri aspre şi uscate asemănătoare cu părul de pe o nucă de cocos. Tatăl — sau poate bunicul lui Orlando — retezase capul de pe umerii vreunui păgîn uriaş care-i răsărise în cale sub razele lunii, pe întinsele cîmpii sălbatice ale Africei ; şi acum capul se legăna fără oprire, încetişor, în briza ce nu contenea să adie prin podurile uriaşei case stăpînite de seniorul care-l tăiase.

Strămoşii lui Orlando străbătuseră călări cîmpii de aişor, cîmpii pietroase, cîmpii udate de rîuri stranii şi doborîseră multe capete de culori felurite de pe mulţi umeri, aducîndu-le apoi acasă ca să le atîrne de grinzi. Aşa va face şi el, se jura Orlando. Dar, cum n-avea

decît șaisprezece ani și era prea tînăr ca să călărească în tovărășia celorlalți prin Africa sau Franța, pleca pe furiș de lîngă maică-sa și de lîngă păunii din parc și se urca în podul lui, unde lovea, străpungea și despica aerul cu tăișul sabiei. Cîteodată tăia frînghia și căpățîna cădea săltînd pe podea iar el trebuia s-o prindă la loc ; o lega cavalerește aproape prea departe ca s-o mai poată ajunge cu sabia, așa încît dușmanul îi rînjea triumfător cu buzele lui uscate și negre. Scăfîrlia se legăna, fiindcă în casa atît de mare, în podurile căreia se refugia Orlando, pînă și vîntul părea prins în capcană și sufla încoace și încolo, iarna ca și vara. Tapiseria verde cu vînători pe ea fremăta tot timpul. Cei din neamul lui fuseseră nobili de cînd lumea. Răsăriseră din ceturile nordului cu coroanele pe cap. Oare dungile de întuneric din încăpere și petele galbene care prefăceau dușumeaua într-o tablă de șah nu se datorau trecerii razelor de soare prin geamul colorat al enormului blazon din fereastră ? Acum Orlando stătea în mijlocul trupului galben al unui leopard heraldic. Cînd atinse pervazul ferestrei și împinse ca s-o deschidă, mîna i se coloră în roșu, albastru și galben, ca o aripă de fluture. Cei care îndrăgesc simbolurile și au pasiunea descifrării lor ar fi putut acum să observe că, deși picioarele fine, trupul frumos și umerii bine clădiți îi erau împodobiți cu nuanțe feluri te de lumină heraldică, fața lui Orlando era luminată, din clipa în care băiatul deschisese larg fereastra, doar de soare. Ar fi fost cu ne-

putință să găsești un chip mai candid și mai întunecat deopotrivă! Fericită mama care zămislește asemenea ființă, mai fericit încă biograful care-i istorisește viața! Ea nu va cunoaște nicicînd mîhnirea, el nu va avea niciodată nevoie de ajutorul vreunui romancier sau poet. Personajul va înainta din faptă în faptă, din izbîndă în izbîndă, dintr-o demnitate într-alta, iar scribul îi va merge pe urme, pînă cînd amîndoi vor atinge ținta, fie ea cît de înaltă, ce reprezintă suprema împlinire a dorinței lor. Cînd te uitai la el, Orlando părea croit anume pentru un asemenea drum prin viață. Obrajii îmbujorați îi erau acoperiți cu un puf de piersică; puful de deasupra buzelor era doar un pic mai des decît acela de pe obraji. Buzele le avea scurte și ușor ridicate deasupra dinților de o albeață delicată, ca de migdală. Nimic nu întrerupea curba nasului în mișcarea ei scurtă și încordată de săgeată; părul îl avea închis, urechile mici și lipite de cap. Dar, vai, asemenea pomelnice ale frumuseții tinerești nu se pot încheia fără amintirea frunții și a ochilor. Și, vai, oamenii se nasc rareori lipsiți de aceste atribute. Într-adevăr, de îndată ce aruncăm o privire asupra lui Orlando, care stă la fereastră, trebuie să recunoaștem că ochii îi erau asemenea unor violete ude de rouă, ochi mari, plini parcă de apă, care-i lărgea și mai mult; și că fruntea îi era ca o cupolă de marmură strînsă între cele două medalioane goale ale tîmplelor. Iată în ce ton rapsodic ne avîntăm, de cum îi privim ochii și fruntea. De cum îi privim ochii

și fruntea, trebuie să încuviințăm o mie de lucruri neplăcute, pe care orice bun biograf trebuie să se silească a le trece cu vederea. Anumite priveliști îl tulburau, ca, de pildă, aceea a mamei lui, o prea frumoasă doamnă îmbrăcată în verde, care ieșise să hrănească păunii cu Twichett, slujnica, după ea; anumite priveliști îl încîntau — păsările și copacii; altele îl făceau să îndrăgească moartea — cerul de seară, întoarcerea ciorilor; și tot așa urcînd scara în spirală pînă în creierul lui, care era foarte spațios — ne dăm seama că toate aceste priveliști, împreună cu sunetele ce veneau din grădină, bătăile ciocanului, loviturile securii în lemn, începeau să stîrnească acel vîrtej și vălmășag de patimi și emoții, pe care orice bun biograf le urăște. Dar să mergem mai departe. Orlando își retrase încet capul, se așeză la masă și cu aerul doar pe jumătate conștient al omului ce se apucă de o treabă pe care o face în fiecare zi a vieții lui la aceeași oră, scoase un caiet cu o etichetă pe care scria *Ethelbert: Tragedie în cinci acte* și muie o pană veche și pătată de cerneală.

Curînd înnegri cu versuri zece pagini și mai bine. Scria, firește, curgător, dar într-un stil abstract. Viciul, Crima, Mizeria erau personajele dramei sale; mai erau regi și regine ale unor tărîmuri de neînchipuit, striviți de comploturi înspăimîntătoare; năpădiți de simțiri înălțătoare. Nu găseai în toate astea o singură vorbă rostită cum ar fi rostit-o el, dar totul era adus din condei cu o ușurință și o suavitate

care, ţinînd seama de vîrsta autorului — nici şaptesprezece ani nu împlinise — şi de faptul că secolul al şaisprezecelea mai avea cîţiva ani pînă să-şi încheie drumul, era destul de neobişnuit. Totuşi, într-un tîrziu, se opri. Descria, aşa cum descriu de cînd lumea tinerii poeţi, natura şi, ca să găsească tocmai cuvîntul potrivit pentru o nuanţă de verde, se uita (şi aici îi întrecuse în îndrăzneală pe cei mai mulţi) la lucrul descris, care se nimeri să fie o tufă de dafin ce creştea sub fereastră. Bineînţeles că după asta nu mai putu să scrie. Verdele în natură e una, verdele în literatură alta. Natura şi literatura par să fie în firească vrăjmăşie una cu alta ; dacă le pui faţă-n faţă, se sfîşie în bucăţi. Nuanţa de verde zărită acum de Orlando îi strică rima şi-i rupse măsura versului. În afară de asta, natura are vicleşugurile ei. N-ai decît să te uiţi pe fereastră la albinele care zboară printre flori, la un cîine care cască, la soarele care apune, şi să te gîndeşti : „de cîte ori voi mai vedea eu soarele asfinţind“ etc. etc. (e un gînd prea bine cunoscut ca să merite să-l scriu pînă la capăt) şi îndată laşi pana să cadă, îţi iei mantaua, părăseşti odaia, şi, în drum, te poticneşti de un sipet pictat. Fiindcă Orlando era şi un pic stîngaci.

Avu grijă să se ferească de orice întîlnire. Stubbs, grădinarul, tocmai cobora aleea. Băiatul se ascunse după un copac, ca să-l lase să treacă. Se strecură apoi afară printr-o portiţă din zidul grădinii. Merse de-a lungul tuturor grajdurilor,

cotețelor de cîini, pivnițelor cu bere, de-a lungul atelierelor de tîmplărie, a spălătoriilor, a locurilor unde se făceau lumînări de seu, unde se tăiau vitele, se lucrau potcoave, se coseau tunici, fiindcă de fapt conacul era un oraș întreg care vuia de gălăgia oamenilor prinși de feluritele lor îndeletniciri — și ajunse nevăzut pe cărarea cu ferigi, care urca prin parc spre creasta dealului. Poate că există afinități între însușirile omului ; una o atrage pe cealaltă după sine ; și aici biograful s-ar cuveni să stăruie asupra faptului că stîngăcia se însoțește adesea cu dragostea de singurătate. Dat fiind că se poticnea de sipete, Orlando îndrăgea în chip firesc locurile singuratice, priveliștile largi și-i plăcea să se simtă de-a pururi, de-a pururi singur.

Așa încît, după o lungă tăcere, șopti într-un tîrziu, întredeschizîndu-și pentru prima oară, în această cronică, buzele : „Sînt singur". Urcase foarte repede dealul înaintînd printre ferigi și mărăcinișuri, speriind cerbii și păsările sălbatice, spre un loc încoronat de un stejar singuratic. Era o culme foarte înaltă, atît de înaltă, încît de sus, puteai cuprinde cu privirile nouăsprezece comitate engleze ; și, în zilele senine, treizeci, iar cînd vremea era foarte frumoasă poate chiar patruzeci. Uneori puteai să vezi Canalul Mînecii și valurile alungîndu-se unele pe altele. Puteai să vezi rîuri și bărci de petrecere alunecînd pe apele lor ; sau vase de război care se îndreptau spre larg și armade cu trîmbe de fum din care ieșeau detunături în-

fundate ; și întărituri pe coastă ; și castele înconjurate de pajiști ; aici un turn de pază ; dincolo o fortăreață ; și iarăși cîte un conac foarte întins ca acela al tatălui lui Orlando, adunat ca un oraș într-o vale și înconjurat de ziduri. Către răsărit se înălțau clopotnițele ascuțite ale Londrei și se vedeau negurile orașului ; și, poate că atunci cînd vîntul sufla din direcția potrivită, se zăreau chiar la linia orizontului pînă și piscul stîncos și marginile dințate ale Snowdon-ului, care-și arăta contururile muntoase printre nori. Timp de o clipă, Orlando zăbovi socotind, privind, recunoscînd. Acolo era casa tatălui său ; dincolo a unchiului. Mătușa lui stăpînea cele trei turnuri mari dintre copacii de-acolo. Landa era a lor, pădurea de asemenea ; la fel și fazanul, cerbul, vulpea, viezurele și fluturii.

Suspină adînc și se aruncă — cuvîntul e îndreptățit de pasiunea vădită în mișcările lui — pe pămînt, la picioarele stejarului. Îi plăcea, în toiul acestei veri trecătoare, să simtă sub el vertebrele pămîntului ; căci asta socotea el că sînt rădăcinile tari ale stejarului ; sau, fiindcă imaginile se cheamă una pe alta, spinarea unui cal mare, pe care el l-ar fi încălecat ; sau puntea unei corăbii lăsată într-o rînă — de fapt putea fi orice lucru tare, fiindcă Orlando simțea nevoie să-și ancoreze de ceva inima nehotărîtă care-i zvîcnea sub coastă, inima care-i părea în fiecare seară, cam la ceasul acesta, cînd el își făcea plimbarea, bîntuită de adieri înmiresmate și de daruri. Și-o ancoră de stejar și, în timp ce el stătea lungit pe jos, zvîcnetul

dinăuntrul și din jurul lui se potoli treptat; frunzele mici rămaseră aninate, cerbii se opriră, norii palizi de vară încremeniră; pe pămînt mădularele lui Orlando se îngreuiară; zăcu atît de nemișcat, încît încetul cu încetul, cerbii se apropiară de el, corbii începură să se rotească în juru-i, rîndunelele coborau săgetînd și se învîrteau, iar libelulele îi treceau ca un fulger prin față, ca și cum toată rodnicia și activitatea erotică a acestei seri de vară s-ar fi țesut asemenea unei pînze în jurul trupului său.

Să fi trecut un ceas — soarele cobora cu iuțeală, norii albi deveniră roșii, dealurile violete, pădurile purpurii și văile negre — cînd răsună o trompetă. Orlando sări în picioare. Sunetul ascuțit venea din vale. Venea dinspre o pată întunecată de acolo, de jos; o pată compactă cu contururi de hartă; un labirint; un oraș înconjurat însă de ziduri; venea chiar din vale, din inima măreței lui case, care, mai înainte cufundată în întuneric, acum, în timp ce el privea, iar sunetul unicei trompete se dublase, se îmbogățise cu alte sunete ascuțite, se desprinse din beznă, smălțuită de lumini. Unele erau mici și palide purtate parcă de slugi care goneau prin coridoare ca să răspundă unor chemări; altele erau puternice și strălucitoare, ca și cum ar fi ars în săli goale de banchet pregătite să primească oaspeți ce nu sosiseră încă, altele se scufundau, unduiau, coborau și se înălțau, parcă o dată cu mîinile unor trupe de slujitori, care s-ar fi aplecat,

ar fi îngenuncheat, s-ar fi ridicat iarăşi, întîmpinînd, păzind, escortînd cu cinstirea cuvenită pînă în casă o mare doamnă — care coborîse din caretă. Caleştile întorceau şi înaintau prin curte. Caii îşi clătinau penajele. Sosise regina.

Orlando n-a mai zăbovit privind. A coborît în goană dealul. S-a strecurat în curte printr-o portiţă ascunsă. Sui ca o vijelie scara în spirală. Ajunse în odaia lui. Îşi azvîrli ciorapii într-un colţ al încăperii, tunica într-altul. Îşi muie capul în apă. Îşi frecă mîinile. Îşi tăie unghiile. Cu ajutorul a nu mai mult decît şase inci de oglindă şi a două sfeşnice vechi, trase pe el o pereche de pantaloni purpurii, îşi puse un guler de dantelă, o vestă de tafta, şi-şi încălţă nişte pantofi împodobiţi cu funde mai mari decît daliile învoalte, totul în mai puţin de zece minute după ceasornicul de la grajd. Era gata. Era îmbujorat. Era emoţionat. Dar era în mare întîrziere.

Scurtînd drumul prin locuri cunoscute de el, se îndrepta acum prin mulţimea de încăperi şi scări spre sala de banchete aşezată tocmai la cinci acri depărtare, în cealaltă parte a casei. Dar, la mijlocul drumului, în locuinţele dosnice unde trăiau slugile, se opri. Uşa salonaşului doamnei Stewkley stătea deschisă — femeia plecase fără îndoială, cu toate cheile la dînsa ca să primească poruncile stăpînei. Dar acolo, aşezat la masa servitorilor cu o halbă alături şi o bucată de hîrtie în faţă, şedea un om destul de gras, destul de jerpelit, care

purta un guler încreţit cam jegos şi haine de aba cafenie. Ţinea o pană în mînă, dar de scris nu scria. Parcă tocmai sucea şi răsucea o idee în minte, aşteptînd-o să capete formă şi greutate, ca să-i fie lui pe plac. Ochii săi, bulbucaţi şi ceţoşi ca nişte pietre verzi cu ape ciudate, priveau ţintă. Nu-l văzu pe Orlando. Măcar că era grăbit, Orlando se opri brusc. Să fi fost un poet? Scria oare poezie? „Spune-mi", se simţi îmboldit să întrebe, „spune-mi totul despre lumea largă" — fiindcă Orlando avea cele mai nebune, nesăbuite, stranii idei despre poeţi şi poezie — dar cum să vorbeşti cuiva care nu te vede? Care în schimb vede căpcăuni, satiri sau adîncul mării. Aşa încît Orlando rămase cu ochii aţintiţi la omul care răsucea mai departe pana între degete; se uita, cugeta; pe urmă, dintr-o dată, scrise foarte repede vreo şase rînduri, după care ridică privirile. Văzînd aceasta, Orlando, copleşit de sfiiciune, o zbughi din loc şi ajunse în sala de banchet tocmai la timp ca să poată cădea în genunchi şi, cu capul plecat de ruşine, să întindă un castron cu apă de trandafiri chiar marii regine.

Atît era de mare sfiala băiatului, încît nu văzu mai mult din făptura reginei decît mîna cu inele muiată în apă; dar atîta i-a fost de ajuns. Era o mînă de neuitat; o mînă subţire, cu degete lungi mereu îndoite parcă în jurul unui glob sau al unui sceptru; o mînă nervoasă de femeie arţăgoasă şi şubredă; dar şi o mînă care era de ajuns să se ridice pentru ca un cap să cadă. O mînă, ghici el, legată de un trup

bătrîn, care mirosea ca un dulap cu blănuri păstrate în camfor ; trup încă împopoţonat cu tot felul de brocarturi şi nestemate ; care se ţinea încă foare drept, deşi era, poate, chinuit de durerile sciaticei ; un trup care nu se dădea niciodată bătut, deşi era crispat de mii de spaime ; şi ochii reginei erau de un galben deschis. Toate acestea le ghici el, în timp ce inelele mari aruncau fulgere prin apă ; pe urmă, simţi ceva apăsîndu-l pe păr — fapt care explică, poate, de ce n-a mai văzut Orlando nimic, care să poată fi de folos unui istoric. Adevărul e că, în mintea lui, era un asemenea talmeş-balmeş de contradicţii — noaptea şi lumina orbitoare a sfeşnicelor ; poetul ponosit şi marea regină, cîmpiile tăcute şi zarva slujitorilor — încît nu putu să vadă nimic ; în afară, poate, doar de o mînă.

Din pricina aceleiaşi împrejurări, nici regina nu putea să fi văzut mai mult decît un cap. Dar, dacă e cu putinţă să deduci după o mînă trupul întreg înzestrat cu toate atributele unei mari regine, arţagul, curajul, slăbiciunea, spaimele, cu siguranţă că un cap, privit de sus, de la înălţimea unui jilţ regal, de către o doamnă, ai cărei ochi erau, dacă dăm crezare figurilor de ceară de la mînăstire, larg deschişi, poate stîrni gînduri la fel de rodnice. Părul lung şi ondulat, capul oacheş aplecat cu atîta nevinovăţie în faţa ei, presupuneau o pereche de picioare dintre cele mai frumoase, pe care se înălţase vreodată un trup de nobil ; mai presupuneau ochi de culoare violet ; şi o inimă

de aur ; credință și farmec bărbătesc — însușiri pe care femeia aceasta bătrînă le iubea cu atît mai mult cu cît le ducea mai tare lipsa. Fiindcă îmbătrînea și se simțea stoarsă și încovoiată înainte de vreme. Bubuitul tunului îi răsuna necontenit în ureche. Vedea peste tot strălucirea picăturii de otravă și luciul stiletului lung. Cînd ședea la masă, trăgea cu urechea ; auzea detunături pe Canalul Mînecii ; se temea — să fi fost un blestem, să fi fost o șoaptă ? Nevinovăția, simplicitatea, îi erau, din pricina fondului întunecos asupra căruia le proiecta, cu atît mai dragi. Și, chiar în aceeași noapte, așa glăsuiește tradiția — în timp ce Orlando dormea dus, ea desăvîrși, după lege, punînd, la sfîrșit, mîna și pecetea pe pergament, dania marilor așezăminte mînăstirești ce fuseseră ale arhiepiscopului și apoi ale regelui, către tatăl lui Orlando.

Orlando dormi toată noaptea ca un prunc nevinovat. Fusese sărutat de o regină fără să știe. Și, poate — căci inima femeii este un labirint — tocmai nevinovăția lui și felul cum tresări cînd buzele regale îl atinseră păstrară proaspătă în mintea reginei amintirea tînărului ei văr (căci erau de un neam). Oricum, nu trecuseră nici doi ani de viață liniștită la țară, iar Orlando n-apucase să scrie poate mai mult decît douăzeci de tragedii, o duzină de istorii și vreo douăzeci de sonete, cînd sosi vestea că trebuia să se înfățișeze reginei la Whitehall.

— Iată-l, spuse, urmărindu-l cum înaintează spre ea de-a lungul marii galerii, iată-l pe ne-

prihănitul meu ! (El avea un aer de seninătate, care părea nevinovăţie chiar şi atunci, cînd, tehnic vorbind, cuvîntul nu i se mai potrivea.)

— Vino ! spuse ea. Şedea ţeapănă lîngă foc. Îl opri la un pas depărtare şi-l măsură cu privirea din cap pînă în picioare. Oare confrunta gîndurile ei din noaptea aceea cu adevărul, pe care-l vedea acum ? Îşi găsea îndreptăţite presupunerile ? Ochii, gura, nasul, pieptul, şoldurile, mîinile — peste toate îşi plimba privirile ; buzele îi zvîcneau vădit în timp ce-l cerceta ; dar cînd îi văzu picioarele, rîse zgomotos. Orlando era întruchiparea însăşi a unui gentilom de neam. Dar pe dinăuntru ? Îl fulgeră cu ochii ei galbeni de şoim, de parc-ar fi vrut să-i străpungă sufletul. Tînărul îi înfruntă privirea, roşind doar ca o roză de Damasc, aşa cum îi şedea bine. Putere, graţie, exaltare romanţioasă, nebunie, poezie, tinereţe — regina îl citi ca pe o pagină de carte. Smulse numaidecît un inel de pe deget (încheietura îi era cam umflată) şi, potrivindu-l pe degetul tînărului, îl numi pe acesta vistiernicul şi marele ei intendent ; apoi îi atîrnă în jurul gîtului colanul dregătoriei şi, poruncindu-i să îndoaie piciorul, îi legă sub genunchi Ordinul bătut în pietre scumpe al Jartierei. După toate acestea, nimic nu i-a mai fost refuzat lui Orlando. Cînd ea pornea cu mare alai, el călărea în dreptul uşii caretei. L-a trimis la nefericita regină a Scoţiei, într-o tristă solie. Era gata să se îmbarce pentru a lua parte la războiul polonez, cînd ea îl rechemă. Cum putea să

rabde gîndul că trupul lui fraged va fi sfîrtecat, cum să-şi închipuie capul lui cu păr ondulat rostogolindu-se în ţărînă ? L-a păstrat în preajma ei. În culmea triumfului, cînd tunurile bubuiau în turnul Londrei şi aerul gros de praf de puşcă te făcea să strănuţi, iar uralele poporului răsunau sub ferestre, ea îl trase jos între pernele unde o culcaseră femeile (era atît de istovită şi bătrînă) şi-i îngropă faţa în amestecul acela ciudat — nu-şi schimbase rochia de o lună — care semăna al naibii la miros, gîndi el, redeşteptîndu-şi amintiri din vremea cînd era copil, cu o cămăruţă de acasă, în care se păstrau blănurile mamei lui. Se ridică pe jumătate sufocat de îmbrăţişare. „Iată biruinţa mea !“ gîfîi ea chiar în clipa în care o rachetă luminoasă ţîşni în văzduh, colorîndu-i sîngeriu obrajii.

Fiindcă bătrîna îl iubea. Şi regina, care recunoştea dintr-o privire un bărbat, deşi nu pe calea obişnuită — aşa se vorbea — ţesea visul unei cariere minunate şi ambiţioase pentru el. I se dăruiră moşii, fu înzestrat cu case. Avea să fie fiul bătrîneţii ei ; sprijinul ei în zilele slăbiciunii ; stejarul de care avea să-şi sprijine fiinţa dărîmată. Făcea aceste făgăduieli cu glas croncănit şi alintîndu-l în felul ei ciudat şi poruncitor (acum se aflau la Richmond), în timp ce şedea dreaptă, îmbrăcată în brocarturi ţepene lîngă focul care — oricîte lemne ai fi îngrămădit în el — tot n-o mai putea încălzi vreodată.

Între timp lunile lungi de iarnă înaintau tîrîndu-se. Fiecare dintre copacii parcului era acoperit cu promoroacă. Rîul curgea leneș. Într-o zi, cînd zăpada învelea pămîntul și încăperile întunecoase căptușite cu lemn erau pline de umbre, iar cerbii boncăiau în parc, regina văzu în oglinda, pe care o păstra lîngă ea de teama spionilor din jur, prin ușa, pe care o ținea, de teama ucigașilor, mereu deschisă, un băiat — să fi fost Orlando ? — sărutînd o fată — drace, cine era fetișcana aia nerușinată ? Apucînd sabia cu mîner de aur, izbi cu putere în oglindă. Oglinda se sfărîmă ; oamenii veniră în fugă ; o ridicară, o așezară din nou în jilț ; dar, după această întîmplare, rămase ca prăbușită și, pe măsură ce zilele i se apropiau de sfîrșit, bodogonea tot mai mult despre trădarea bărbatului.

Se poate ca greșeala să fi fost a lui Orlando ; dar, la urma urmelor, avem dreptul să-l învinuim ? Era epoca elizabetană ; morala oamenilor de atunci nu semăna cu a noastră ; nici poeții lor ; nici clima ; nici chiar zarzavaturile nu erau la fel ca în zilele de astăzi. Totul era altfel. Pînă și vremea, căldura și frigul verii și iernii erau, pare-se, cu totul altfel. Ziua strălucitoare ca o flacără a iubirii era atît de deslușit despărțită de noapte, ca uscatul de apă. Asfințiturile erau mai roșii și mai intense ; zorile erau mai albe, mai proaspete. Despre semiîntunericul înserărilor noastre, despre clarobscurul care zăbovește nu se știa nimic. Ploaia cădea potop sau nu cădea de loc. Dacă nu te orbea soarele,

se lăsa întunericul. Tălmăcind toate astea în limbajul spiritual, așa cum obișnuiesc ei să facă, poeții cîntau frumos trandafirii care se ofilesc și petalele care se scutură. Clipa e scurtă, cîntau ei ; clipa a și trecut ; după aceea ne vom cufunda cu toții în somnul unei nopți lungi. Cît despre folosirea serelor și a grădinilor de iarnă, pentru a prelungi viața garoafelor sau a trandafirilor și a păstra florile proaspete, asta nu le stătea în obicei. Complicațiile obosite și ambiguitățile epocii noastre mai nuanțate și mai sceptice le erau necunoscute. Violența era totul pentru ei. Floarea înflorea și se usca. Soarele răsărea și apunea. Îndrăgostitul iubea și pleca. Și ceea ce poetul spunea în stihurile lui, tînărul prefăcea în practică. Fetele erau trandafirii și anotimpurile lor erau scurte ca și ale florilor. Trebuiau culese înainte de lăsarea nopții ; căci ziua trecea repede și ziua era totul. Așa încît, dacă Orlando mergea încotro îl călăuzea climatul, încotro îl îndemnau poeții și epoca lui, și culegea floarea chiar pe scaunul de sub fereastră, deși zăpada acoperea pămîntul, iar regina veghea pe sală, cu greu ne putem hotărî să-l învinuim. Era tînăr, era copilăros ; nu făcea decît ceea ce-l îmboldea natura să facă. În ceea ce privește fata, nu știm așa cum nu știa nici măcar regina Elizabeta, care-i era numele. Poate că Doris sau Chloris, Delia sau Diana, pentru că tuturor pe rînd Orlando le-a dedicat versuri ; s-ar fi putut de asemenea să fie o doamnă de la curte sau poate o sluj-

nică. Fiindcă gustul lui Orlando era cuprinzător ; nu-i plăceau doar florile de grădină ; cele sălbatice, ba chiar şi buruienile îl fascinaseră din totdeauna.

Aici, într-adevăr, aşa cum îi este îngăduit să facă unui biograf, scoatem la iveală fără ocolişuri, una dintre trăsăturile mai ciudate ale personajului, trăsătură care s-ar putea explica prin împrejurarea că una dintre bunicile lui Orlando purtase cămaşe de pînză groasă şi cărase şiştare cu lapte. Cîteva fărîme din pămîntul Kentului sau Sussex-ului se amestecaseră în sîngele subţire moştenit de el dinspre partea normandă. Şi socotea că amestecul de pămînt negru şi de sînge albastru este fericit. Ceea ce este sigur e că-i făcuse din totdeauna plăcere tovărăşia celor de jos, mai ales a oamenilor cu carte, pe care talentul îi ţine atît de des în straturile inferioare ; era ca şi cum între sîngele lui şi al lor ar fi fost vreo atracţie. Dar, în acest anotimp al vieţii sale, cînd Orlando avea capul doldora de versuri şi nu se culca niciodată fără să scapere vreo imagine, obrajii unei fete de hangiu i se păreau mai proaspeţi şi spiritul unei nepoate de pădurar mai isteţ decît acelea ale doamnelor de la Curte. Drept care, înfăşurat într-o pelerină cenuşie care-i ascundea steaua de la gît şi jartiera de la genunchi, începu să se ducă adesea noaptea la Wapping Old Stairs sau prin berăriile în aer liber. Aici, cu o halbă în faţă, pe alei de nisip, şi peluze de popice, printre alcătuiri arhitectonice simple, obişnuite în asemenea

locuri, asculta poveștile marinarilor despre mizeriile, grozăviile și faptele de cruzime trăite de ei pe oceanul spaniol. Afla cum unii își pierduseră degetele de la picioare, alții nasurile — căci istoria împărtășită prin viu grai nu este niciodată atît de frumos rotunjită și de plăcut colorată ca aceea scrisă. Îi plăcea mai ales să-i audă cîntînd în gura mare cîntece din Azore, în timp ce papagalii aduși de prin locurile acelea ciuguleau cerceii din urechi sau ciocăneau cu pliscurile lor tari și lacome în rubinele de pe degete, înjurînd la fel de murdar ca și stăpînii lor. Femeile aproape că nu erau mai puțin îndrăznețe la vorbă și mai puțin slobode în purtări decît păsările. Se urcau pe genunchii lui Orlando, își aruncau brațele după gîtul lui și, ghicind că sub postavul moale al pelerinei se ascunde ceva deosebit, erau la fel de dornice să descopere adevărul, ca și Orlando însuși.

De altfel prilejurile nu-i lipseau. Din zori și pînă în noapte, fluviul vuia de atîtea șlepuri, bărci, bacuri și vase de tot soiul. În fiecare zi, cîte o corabie arătoasă ridica pînzele pornind spre Indii ; cînd și cînd, alta, înnegrită, cu pînzele zdrențuite, cu oameni necunoscuți și hirsuți pe bord, se înapoia tîrîndu-se greoi spre locul de ancorare. Nimeni nu se sinchisea dacă o fată sau un băiat zăbovea puțin pe apă după apusul soarelui ; nimeni nu se încrunta dacă vreun bîrfitor îi văzuse dormind zdravăn unul în brațele celuilalt printre sacii cu comori. O asemenea aventură le-a fost dat să trăiască lui

Orlando, lui Sukey și contelui de Northumberland. Era o zi fierbinte ; se iubiseră cu înflăcărare ; adormiseră printre rubine. Noaptea tîrziu, contele, care-și băgase averea în aventurile spaniole, veni singur cu o lanternă, ca să controleze prada. Lumină un butoiaș. Se dădu înapoi înjurînd. Două umbre dormeau înlănțuite lîngă butoi. Superstițios din fire și cu cugetul împovărat de destule crime, contele consideră perechea — cei doi erau înveliți într-o manta roșie și sînii lui Sukey erau aproape la fel de albi ca zăpezile veșnice din poezia lui Orlando — drept o arătare răsărită ca să-l mustre pe el, din mormintele marinarilor înecați. Se închină. Jură că se va pocăi. Șirul de aziluri de săraci, care mai există încă pe Sheen Road este rodul acelei clipe de groază. Douăsprezece bătrîne sărace ale parohiei beau ceai ziua și binecuvîntează noaptea pe Înălțimea-Sa, care le-a blagoslovit cu un acoperiș deasupra capului ; așa încît dragostea neîngăduită pe o corabie de pirați — dar să lăsăm morala.

Totuși, curînd, Orlando osteni nu numai de incomoditățile unui asemenea fel de viață și de străzile întortocheate ale cartierului, dar și de purtările grosolane ale oamenilor de acolo. Fiindcă, să nu uităm, crima și sărăcia nu aveau pentru elizabetani nici urmă din farmecul pe care le au pentru noi. Nici gînd să se rușineze ca noi de învățătura de carte ; nici urmă la ei din credința noastră că a te naște fiu de măcelar e o binecuvîntare și a nu ști buchile

o virtute ; nici nu visau că ceea ce numim noi „viață" și „realitate" se leagă cumva de neștiință și brutalitate ; sau de oricare alt echivalent al acestor cuvinte. Nu ca să caute „viața" se amesteca Orlando cu acești oameni ; și nici ca să plece în căutarea „realității" nu i-a părăsit. Dar, după ce a auzit de vreo douăzeci de ori cum și-a pierdut Jakes nasul și Sukey cinstea — și trebuie să recunoaștem că aceștia își istoriseau minunat povestea — începu să se cam plictisească, fiindcă un nas nu poate fi tăiat decît într-un singur fel și fecioria pierdută într-altfel — sau cel puțin așa i se părea lui — în timp ce artele și științele erau de o varietate care-i atîța pînă-n adîncuri curiozitatea. Așa încît, păstrînd de-a pururi despre ei o amintire fericită, încetă să mai calce prin berăriile în aer liber și jocurile de popice, își atîrnă pelerina cenușie în cui, lăsă steaua să-i strălucească la gît și jartiera să-i sclipească la genunchi și se arătă din nou la curtea regelui Iacob. Era tînăr, era bogat, era chipeș. Nimeni n-ar fi putut fi primit cu mai mult entuziasm decît el.

Desigur, multe doamne erau gata să-l fericească cu favorurile lor. Numele a cel puțin trei fură alăturate numelui său, în vederea căsătoriei — Clorinda, Favilla, Eufrosina — așa le spunea el în sonetele, pe care le scria.

Dar să le luăm pe rînd ; Clorinda era o lady cu purtări plăcute și destul de blajină ; într-adevăr, vreme de șase luni și jumătate, Orlando fu îndrăgostit de-a binelea de ea ; dar ea avea

gene albe și nu putea suferi să vadă sînge. Un iepure fript adus la masa tatălui ei o făcea să leșine. Mai trăia și sub influența preoților și făcea economie la rufăria de corp ca să dea pomană săracilor. Își luă sarcina să-l izbăvească pe Orlando de păcate, ceea ce pe el îl umplu de silă ; așa încît renunță la căsătorie, lucru pe care n-avea de ce să-l regrete prea mult mai ales cînd, curînd după aceea, ea muri de vărsat.

Favilla, care e următoarea, era cu totul alt soi. Era fiica unui gentleman sărac din Somersetshire ; prin simplă stăruință și folosindu-și ochii, își croise drum pînă la Curte, unde priceperea ei la călărie, pasul ei elegant și grația cu care dansa îi cîștigau admirația tuturor. Totuși, odată, avu proasta idee să bată un prepelicar, care-i rupsese un ciorap de mătase (și, ca să fim drepți, Favilla avea puțini ciorapi și chiar și aceia de bumbac) și să-l lase aproape mort sub fereastra lui Orlando. Orlando, care era mare iubitor de animale, observă de-abia acum că fata avea dinții strîmbi și că cei doi din față erau băgați înăuntru, ceea ce, spuse el, este un semn sigur de răutate și cruzime la o femeie ; așa încît, chiar în noaptea aceea, rupse pentru totdeauna logodna.

Cea de a treia, Eufrosina, era de departe cea mai serioasă dintre iubitele lui. Fata se trăgea din neamul irlandez al Desmondilor și, prin urmare, avea un arbore genealogic la fel de bătrîn și cu rădăcini la fel de adînci ca și cel

al lui Orlando. Era bălaie, înfloritoare şi cam flegmatică. Vorbea bine italieneşte, avea un şirag minunat de dinţi în maxilarul de sus, măcar că cei de jos erau cam spălăciţi la culoare. N-o vedeai fără un ogar sau un prepelicar pe genunchi ; îi hrănea cu pîine albă din farfuria ei ; cînta cu un glas dulce acompaniindu-se din spinetă ; şi nu era niciodată îmbrăcată înainte de amiază, datorită îngrijirilor deosebite pe care le hărăzea persoanei ei. Pe scurt, ar fi fost o soţie ideală pentru un nobil de felul lui Orlando şi lucrurile ajunseseră atît de departe, încît notarii ambelor părţi se ocupau de contracte, zestre, case şi acareturi, arende şi toate cele trebuincioase înainte ca o mare avere să se poată însoţi cu alta, cînd, cu violenţa şi asprimea caracteristice climei engleze de atunci, veni marele îngheţ.

Marele îngheţ, ne spun istoricii, a fost cel mai cumplit dintre cîte s-au abătut vreodată asupra insulelor noastre. Păsările îngheţau în văzduh şi cădeau ca pietrele la pămînt. La Norwich, o ţărancă tînără porni să treacă drumul zdravănă şi sănătoasă, ca de obicei, pentru ca, în clipa în care, în colţul străzii suflarea îngheţată o lovi, privitorii s-o vadă prefăcîndu-se sub ochii lor în pulbere şi risipindu-se ca un nor de praf peste acoperişuri. Moartea secera oile şi vitele — cadavrele oamenilor îngheţau şi nu puteau fi scoase dintre cearceafuri. Nu era lucru neobişnuit să dai peste o turmă întreagă de porci îngheţată bocnă pe drum. Cîmpiile erau pline de păstori, plugari, de cai

înhămați și de băieței care alungau păsările, înțepeniți cu toții în mijlocul unei mișcări, unul cu mîna la nas, altul cu sticla la gură, un al treilea cu o piatră în mîna ridicată gata să arunce într-o cioară, care stătea și ea ca împăiată, pe un gard viu la un yard depărtare. Gerul era atît de nemaipomenit de aspru, încît uneori producea un soi de pietrificare; s-a bănuit, îndeobște, că marea înmulțire a stîncilor din unele părți ale Derbyshire-ului s-ar fi datorat, nu vreunei erupții vulcanice, fiindcă n-a avut loc prin părțile acelea nici una, ci solidificării nefericiților călători, care au fost prefăcuți pur și simplu în stane de piatră chiar în locurile unde se aflau. Biserica nu putea fi de mare ajutor și, deși unii proprietari de moșii porunciră să fie sfințite aceste rămășițe, cei mai mulți preferară să le folosească drept pietre de hotar, răbojuri pentru oi sau, cînd forma pietrei îngăduia, adăpători pentru vite, scopuri pe care cele mai multe le îndeplinesc pînă în ziua de astăzi cu mult succes.

Dar, în timp ce oamenii de la țară se zbăteau în lipsuri groaznice, iar negoțul paraliză în întreaga țară, Londra sărbătorea un carnaval de o strălucire fără seamăn. Curtea se afla la Greenwich și noul rege folosi prilejul oferit de încoronarea sa pentru a cîștiga bunăvoința orășenilor. Porunci ca fluviul, înghețat pînă la o adîncime de douăzeci de picioare și mai bine și pe o întindere de șase sau șapte mile într-o parte și în cealaltă, să fie măturat, împodobit, așa încît să capete înfățișarea unui

parc sau a unui sălaş al plăcerilor cu boschete, labirinturi, alei, baraci cu băuturi etc. etc., totul pe cheltuiala lui. Pentru el şi pentru curtenii săi, rezervă un anumit spaţiu, chiar în faţa porţilor palatului; acest spaţiu despărţit de cel public doar printr-o frînghie de mătase, deveni dintr-o dată centrul celei mai strălucite societăţi din Anglia. Mari dregători, bărboşi şi îmblăniţi, rezolvau treburi de stat sub cortul purpuriu al pagodei regale. Soldaţii plănuiau cucerirea arabilor şi nimicirea turcilor în chioşcuri vărgate cu pene de struţ în vîrf. Amiralii se plimbau în sus şi în jos pe aleile înguste, cu paharul în mînă, măsurînd orizontul cu braţele şi istorisind despre trecerea către nord-vest şi despre Armada spaniolă. Îndrăgostiţii se tolăneau pe divane acoperite cu blănuri. Trandafiri îngheţaţi cădeau ca o ploaie cînd regina şi doamnele ei ieşeau la plimbare. Baloane colorate planau nemişcate în aer. Din loc în loc, ardeau focuri aprinse cu lemn de cedru şi de stejar, peste care se turna sare din belşug, aşa încît flăcările deveneau verzi, portocalii şi purpurii. Dar oricît de straşnic ar fi ars ele, căldura nu era destul de puternică pentru a topi gheaţa, care deşi de o ciudată transparenţă, era totuşi tare ca oţelul. Era într-adevăr atît de limpede, încît la o adîncime de cîteva picioare, puteai să vezi în stare de congelare, ici un purcel de mare, colo o plătică. Bancuri de ţipari stăteau nemişcate, lovite parcă de catalepsie, dar dacă erau morţi de-a binelea sau doar vremelnic lipsiţi de viaţa, pe care căl-

dura ar fi putut să le-o redea, era o întrebare care-i încurca pe filozofi. Lîngă podul Londrei, acolo unde fluviul înghețase pînă la o adîncime de vreo douăzeci de stînjeni, se vedea bine epava unei șalupe, culcată în albia fluviului, în locul unde se scufundase în toamna trecută împreună cu încărcătura ei de mere. Bătrîna precupeață, care-și ducea fructele la tîrg înspre Surrey, ședea pe șalupă înfofolită în pături și cu fustele invoalte, avînd poala plină de mere și oricine ar fi jurat că tocmai servea un mușteriu, dacă o anumită vinețeală a buzelor n-ar fi trădat adevărul. Era o priveliște care-i plăcea cu deosebire regelui Iacob și de aceea obișnuia să ia cu el o ceată de curteni pentru a-i ține tovărășie. Pe scurt, nimic nu putea întrece strălucirea și voioșia tabloului în timpul zilei. Dar, noaptea, veselia carnavalului atingea culmea. Fiindcă înghețul continua fără întrerupere, nopțile erau de o desăvîrșită liniște : luna și stelele sclipeau încremenite ca niște diamante și, în sunetele plăcute ale flautului și ale trompetei, curtenii dansau.

E drept, Orlando nu era dintre cei care dansează cu pas ușor curanta și lavolta ; era greoi și cam distrat. Mult mai mult decît aceste ritmuri ciudate și străine îi plăceau dansurile simple din locul lui de baștină, dansurile copilăriei lui. Tocmai se oprise, pe la orele șase, în seara zilei de șapte ianuarie, la sfîrșitul unui astfel de cadril sau menuet, cînd zări o siluetă ce venea dinspre pavilionul ambasadei mos-

covite, o siluetă care, de băiat sau de femeie, fiindcă tunica largă și pantalonii de modă rusească nu-ți îngăduiau să ghicești sexul, îi stîrni cea mai aprinsă curiozitate. Ființa aceea, oricare i-o fi fost numele și sexul, era de înălțime mijlocie, mlădioasă și îmbrăcată din cap pînă-n picioare într-un veșmînt de catifea de culoarea stridiei, împodobit cu o blană neobișnuită, verzuie. Dar aceste amănunte fură umbrite de vraja neobișnuită, pe care o răspîndea întreaga făptură. Imagini, metafore dintre cele mai exagerate se îmbinau și se învălmășeau în mintea lui Orlando. Într-un răstimp de trei secunde, o numi pepene, ananas, măslin, smaragd și vulpe în zăpadă; nu-și dădea seama dacă o auzise, o gustase, o văzuse sau toate trei laolaltă. (Fiindcă, deși nu trebuie să întrerupem nici o clipă narațiunea, putem totuși nota aici în grabă că, în vremea de care vorbim, toate imaginile plăsmuite de Orlando erau nespus de simple, pe măsura simțurilor lui, cele mai multe, produse de amintirea lucrurilor pe care îi plăcuse să le mănînce cînd era copil. Dar dacă impresiile lui erau simple, erau, în același timp, și foarte puternice. Prin urmare, nu poate fi vorba să ne oprim aici și să ne punem întrebări privitoare la cauzele lucrurilor.)... Un pepene, un smaragd, o vulpe în zăpadă — asta-l fermeca, asta vedea în vraja ce-l cuprinsese. Cînd băiatul, căci, vai, băiat trebuie să fi fost — nici o femeie n-ar fi putut să patineze cu asemenea iuțeală și vigoare — trecu ca un fulger și aproape în

vîrful picioarelor pe lîngă el, Orlando se simți gata să-și smulgă părul de supărare la gîndul că ființa aceea era de același sex cu el și, prin urmare, nici de o îmbrățișare nu putea fi vorba. Dar patinatorul se apropie. Picioarele, mîinile, ținuta erau de băiat, dar nici un băiat n-a avut vreodată asemenea gură ; nici un băiat sîni ca aceia ; nici un băiat n-avea ochi ieșiți parcă din fundul mării. În cele din urmă, oprindu-se și făcînd o reverență dintre cele mai grațioase către rege, care tocmai trecea pe acolo în mers tîrșit, agățat de brațul unui șambelan, necunoscuta patinatoare rămase nemișcată. Nici un lat de palmă nu o despărțea de Orlando. Era într-adevăr femeie. Orlando se uită țintă ; tremură ; se înfierbîntă ; se răci ; dori să se avînte în aerul încins al verii ; să strivească ghinde sub picioare ; să cuprindă cu brațele fagii și stejarii. În realitate însă, își dezgoli dinții mici și albi, îi depărtă poate cu o jumătate de inci, ca și cum s-ar fi pregătit să muște ; îi strînse la loc ca și cum ar fi mușcat. Lady Eufrosina stătea agățată de brațul lui.

Numele străinei, după cum află, era prințesa Marusia Stanilovska Dagmar Natașa Iliana Romanovici. Venise ca să asiste la încoronare cu suita ambasadorului moscovit, care poate îi era unchi, sau poate îi era tată. Despre moscoviți se știau prea puține. Cu bărbile lor mari și căciulile lor de blană aproape că nu scoteau o vorbă ; obișnuiau să bea o băutură neagră, pe care o scuipau din cînd în cînd pe gheață. Nici unul dintre ei nu vorbea englezește,

iar franceza, care cel puțin unora dintre ei le era cunoscută, se vorbea pe atunci prea puțin la Curtea Angliei.

Tocmai datorită acestui fapt, Orlando și prințesa făcură cunoștință. Ședeau față în față la masa mare care fusese întinsă sub un cort uriaș, spre înveselirea oamenilor cu vază. Prințesa era așezată între doi lorzi tineri, unul — lordul Francis Vere, celălalt — tînărul conte de Moray. Îți venea să rîzi văzînd în ce încurcătură îi puse ea foarte curînd, fiindcă, deși amîndoi erau băieți arătoși în felul lor, pruncul încă nenăscut știe tot atîta franceză cît știau ei. Cînd, la începutul cinei, prințesa se întoarse spre conte și-i spuse cu o grație, care încîntă inima acestuia : „Je crois avoir fait la connaissance d'un gentilhomme qui vous était apparenté en Pologne l'été dernier“ [1] sau „La beauté des dames de la cour d'Angleterre me met dans le ravissement. On ne peut voir une dame plus gracieuse que votre reine, ni une coiffure plus belle que la sienne“ [2], atît lordul Francis cît și contele dădură semnele celei mai mari nedumeriri. Unul o servi cu sos de hrean din belșug, celălalt își fluieră cîinele și-l puse să stea sluj pentru un os cu măduvă. De data asta, prințesa nu și-a mai putut stăpîni rîsul,

[1] Cred că anul trecut, în Polonia, am făcut cunoștința unui gentilom care vă este rudă (l. fr.).

[2] Frumusețea doamnelor de la curtea Angliei mă încîntă. Nu s-a văzut doamnă mai grațioasă decît regina dumneavoastră, nici coafură mai frumoasă ca a ei (l. fr.).

iar Orlando, care-i surprinse privirile peste capetele de mistreț și peste păunii împănați, rîse și el. Rîse, dar rîsul îi îngheță pe buze de uimire. Pe cine iubise el, ce iubise, pînă acum, se întrebă, într-un zbucium de emoție. O femeie bătrînă, își răspunse, numai piele și oase ; tîrfe sulemenite, mult prea multe ca să le mai facă pomelnicul. O călugăriță miorlăită. O aventurieră crîncenă, care-și arăta colții. O grămadă simandicoasă de dantele. Pentru el, iubirea nu fusese decît rumeguș și scrum. Bucuriile cu care se alesese de pe urma ei îi păreau serbede peste măsură. Se mira cum de putuse s-o scoată la capăt fără să caște. Fiindcă, pe măsură ce o sorbea pe prințesă din priviri, sîngele lui îngroșat se subție ; sloiurile din vinele lui se prefăceau în vin ; auzea apele curgînd și păsările cîntînd ; primăvara izbucni peste peisajul aspru de iarnă ; bărbăția se deșteptă în el ; își încleștă mîna pe sabie ; se năpusti asupra unui dușman mai vajnic decît leșul și arabul ; se cufundă în apa adîncă ; văzu floarea primejdiei crescînd într-o crăpătură de stîncă ; întinse mîna ca s-o culeagă — adevărul este că-și recita unul din sonetele lui cele mai înflăcărate, cînd prințesa îi adresă cuvîntul.

— Vreți să fiți atît de bun să-mi dați sarea ?

Se roși pînă-n albul ochilor.

— Cu toată plăcerea, madame, răspunse, vorbind franțuzește cu un accent minunat. Pentru că, cerul să fie lăudat, vorbea limba aceasta de parc-ar fi fost a lui ; o învățase de la camerista mamei sale. Totuși, poate ar fi

fost mai bine pentru el să nu fi deprins niciodată graiul acela; să nu fi răspuns niciodată glasului aceluia; să nu fi urmat niciodată lumina acelor ochi...

Prințesa vorbi mai departe. Cine erau bădăranii aceia, îl întrebă, care ședeau lîngă ea și se purtau ca niște grăjdari? Ce era amestecul acela grețos, pe care i-l turnaseră în farfurie? Oare în Anglia cîinii mîncau la aceeași masă cu oamenii? Mutra aceea caraghioasă din capul mesei cu o perucă înaltă cît o prăjină (comme une grande perche mal fagotée [1]) era într-adevăr regina? Și totdeauna regelui îi curgeau balele ca acum? Și care dintre maimuțoii aceia era George Villiers? Deși la început, aceste întrebări îl cam descumpăniră pe Orlando, ele vădeau atîta îndrăzneală și aveau atîta haz, încît nu-și putu stăpîni rîsul; și, văzînd pe fețele inexpresive ale celor de față că nimeni nu pricepea o boabă, îi răspunse la fel de slobod, vorbind, asemenea ei, o franceză desăvîrșită.

Și astfel se înfiripă între cei doi o intimitate, care deveni, după puțin timp, scandalul Curții.

Oamenii băgară curînd de seamă că Orlando dăruia moscovitei mult mai multă atenție decît cerea simpla politețe. Arareori se depărta de ea și conversația dintre ei, deși de neînțeles pentru ceilalți, se desfășura cu atîta vioiciune, stîrnind roșeli și rîsete, încît pînă și un prostănac putea ghici despre ce era vorba. În afară

[1] Ca o prăjină înălțată prost (l. fr.).

de aceasta, schimbarea petrecută în Orlando era nemaipomenită. Nimeni nu-l văzuse vreodată atît de însufleţit. Peste noapte lepădase stîngăcia de copil, se prefăcuse dintr-un băieţandru îmbufnat, care nu era în stare să intre în odaia unei doamne fără să mătură jumătate din fleacurile de pe masă, într-un nobil plin de graţie şi de curtenie bărbătească. Să-l vezi conducîndu-şi moscovita (cum i se spunea fetei) la sanie, sau întinzîndu-i mîna ca s-o poftească la dans sau ridicînd băsmăluţa brodată, pe care ea o lăsase să cadă, sau îndeplinind orişicare dintre feluritele îndatoriri pretinse de o doamnă şi o stăpînă şi pe care îndrăgostitul se grăbeşte să le preîntîmpine, era o privelişte făcută să reaprindă o scînteie în ochii stinşi ai vîrstnicilor şi să înteţească bătăile iuţi ale pulsului celor tineri. Totuşi un nor umbrea această fericire. Bătrînii ridicau din umeri. Tinerii chicoteau în pumni. Toţi ştiau că Orlando era logodit cu alta. Lady Margaret O'Brien O'Dare O'Reilly Tyrconnel (căci acesta era numele adevărat al Eufrosinei din sonete) purta pe al doilea deget al mîinii stîngi minunatul safir dăruit de Orlando. Numai ei i se cuveneau omagiile lui. Totuşi, să fi lăsat să cadă pe gheaţă toate batistele din garderoba ei (şi avea cu duzinile), lui Orlando nici prin gînd nu i-ar fi trecut să se aplece să le ridice. Putea să aştepte timp de douăzeci de minute braţul lui care s-o ducă la sanie şi, pînă la urmă, tot cu serviciile negrişorului ei trebuia să se mulţumească. Cînd patina, ceea ce făcea

cu destulă stîngăcie, nu era nimeni alături, care s-o încurajeze, iar dacă i se întîmpla să cadă, și cădea destul de greoi, nimeni n-o ridica scuturîndu-i zăpada de pe fuste. Deși era din fire flegmatică și pricepea jignirea cu întîrziere, deși era mai puțin înclinată ca oricine să creadă că o străină o putea izgoni din inima lui Orlando, totuși pînă la urmă chiar și pe lady Margaret o cuprinse bănuiala că se clocește ceva care-i amenință liniștea sufletească.

Adevărul este că, pe măsură ce zilele treceau, Orlando se căznea tot mai puțin să-și ascundă sentimentele. Născocind o scuză oarecare, părăsea societatea îndată după cină sau pleca pe furiș din mijlocul patinatorilor care se grupau pentru cadril. În clipa următoare, lumea băga de seamă că și moscovita lipsește. Dar ceea ce jignea Curtea cel mai tare, rănind-o în punctul cel mai sensibil — adică în vanitatea ei — era că perechea de îndrăgostiți putea fi adesea văzută strecurîndu-se pe sub frînghia de mătase, care despărțea îngrădirea regală de partea publică a fluviului, și pierzîndu-se în mulțimea oamenilor de rînd. Fiindcă, pe neașteptate, prințesa izbea cu piciorul și striga : „Ia-mă de aici. Mi-e silă de gloata ta englezească", înțelegînd prin asta tocmai Curtea engleză. N-o mai putea răbda. Era plină de femei bătrîne și iscoditoare, spunea ea, care se holbează la tine, și de tineri mojici, care te calcă pe picior. Miroseau urît. Cîinii lor îți umblau printre picioare. Te simțeai ca într-o cușcă. În Rusia erau fluvii late de zece mile, pe care puteau

mîna în galop un echipaj de șase cai, o zi întreagă, fără să întîlnești țipenie de om. De altfel ea voia să vadă turnul Londrei, gărzile, capetele din Temple Bar și prăvăliile giuvaergiilor din City. Drept care Orlando a dus-o în City, i-a arătat gărzile și capetele rebelilor și i-a cumpărat tot ce i-a trăsnit ei prin cap de la Royal Exchange. Dar asta nu era de ajuns. Fiecare dintre cei doi dorea tot mai aprins apropierea celuilalt într-o intimitate care să dureze cît e ziua de lungă și într-un loc unde să nu fie nimeni care să se mire și să se holbeze la ei. Așa încît, în loc să apuce drumul Londrei, o luară înspre partea opusă și se treziră curînd, dincolo de mulțime, pe întinderile înghețate ale Tamisei, acolo unde, în afara păsărilor de mare și a cîte unei țărănci bătrîne, care încerca să spargă gheața nădăjduind zadarnic că va umple o găleată cu apă sau care aduna surcelele și frunzele uscate ce se mai aflau pe acolo, ca să-și aprindă focul, nu le ieșea niciodată în cale vreun suflet de om. Săracii nu se depărtau de colibele lor și cei mai cu stare, cărora le dădea mîna, se înghesuiau în oraș ca să se încălzească și să se distreze.

Și astfel Orlando și Sașa, cum îi spunea el mai pe scurt, mai ales că acesta era și numele unei vulpi albe aduse lui din Rusia în copilărie — o făptură moale ca zăpada, dar cu dinți de oțel, care-l mușcase odată atît de cumplit, încît tatăl lui poruncise să fie omorîtă — astfel cei doi stăpîneau singuri fluviul. Încălziți de patinaj și de dragoste, se aruncau

pe jos în cîte un cotlon singuratic, acolo unde papura galbenă tivește malul ; sub o mantie mare, îmblănită, Orlando o lua în brațe, cunoscînd, după cum îi șoptea, bucuriile iubirii, pentru întîia dată. Apoi, după ce exaltarea trecea și zăceau amîndoi pe gheață legănați într-o dulce amorțeală, el îi povestea despre celelalte iubite ale sale și-i mărturisea cum, în comparație cu ea, acelea fuseseră de lemn, de pînză de sac, de cenușă. Rîzînd de înflăcărarea lui, ea i se mai răsucea o dată în brațe și, de dragul iubirii, îl îmbrățișa iarăși. Pe urmă se minunau că fluviul nu se dezgheață de căldura lor și li se făcea milă de sărmana bătrînă, care nu dispunea de asemenea mijloace naturale ca să topească apa, ci trebuia să bată în gheață cu o toporișcă de oțel rece. Și pe urmă, înfășurați în zibelinele lor, vorbeau despre tot ce se află sub soare ; despre priveliști și călătorii ; despre mauri și păgîni ; despre barba cutărui bărbat și pielea cutărei femei ; despre un șobolan pe care ea îl hrănise din mîna ei la masă ; despre tapiseria, care tremura fără încetare în sala din casa lui ; despre un chip ; despre o pană. Nimic nu era prea mărunt pentru flecăreala lor ; nimic nu era prea măreț.

Pe urmă, dintr-o dată, Orlando se cufunda într-una din melancoliile lui ; poate pricina să fi fost bătrîna care șchiopăta pe gheață, poate nimic ; se arunca pe gheață cu fața în jos, scruta adîncul apelor înghețate și se gîndea la moarte. Fiindcă are dreptate filozoful care spune că doar o muchie de cuțit desparte feri-

cirea de melancolie ; și, mai departe, își dă cu părerea că una e geamănă cu cealaltă ; și de aici trage concluzia că toate sentimentele mistuitoare se înrudesc cu nebunia, și ne povățuiește să căutăm adăpost în biserica cea adevărată (care, după el, este cea anabaptistă), fiindcă acesta este singurul port, singurul chei, singurul refugiu etc., spunea el, pentru cei zdruncinați pe o mare atît de agitată.

— Totul se sfîrșește cu moartea, spunea Orlando, ridicîndu-se în capul oaselor, cu fața înnegurată. (Fiindcă așa lucra acum mintea lui, în zigzaguri bruște, care-o duceau de la viață la moarte, fără opriri la etape intermediare, astfel că biograful nu trebuie să se oprească nici el, ci trebuie să zboare cît poate de iute ca să țină pasul cu faptele nesăbuite, pasionate, smintite și cuvintele neașteptate și trăsnite, de care, nu putem tăgădui, se lăsa Orlando tîrît în acest răstimp al vieții sale.)

— Totul se sfîrșește cu moartea, spunea Orlando, ridicîndu-se în capul oaselor pe gheață. Dar Sașa care, la urma urmelor, n-avea sînge englezesc în vine, ci era din Rusia, unde apusurile de soare sînt mai lungi, zorile mai puțin năprasnice, iar frazele rămîn adesea neterminate din pricina îndoielii asupra celui mai potrivit fel de a le încheia — Sașa îl privea, poate că și rîdea de el, fiindcă trebuie să-i fi apărut ca un copil, și tăcea. Dar, în cele din urmă, gheața se răcea sub ei, ceea ce prințesei nu-i plăcea, așa încît ridicîndu-l în picioare, îi vorbea atît de încîntător, de spiritual, de în-

țelept (din nefericire însă numai pe franțuzește, limbă care, se știe, își pierde savoarea prin traducere), încît el uita de apele înghețate, sau de noaptea care venea, sau de femeia bătrînă sau de cîte altele și încerca să-i spună — cufundîndu-se și bălăcindu-se în mii de imagini la fel de răsuflate ca și femeile care le inspiraseră — cu ce semăna ea. Oare cu zăpada, cu frișca, cu marmora, cu cireșile, cu alabastrul, cu un fir de aur ? Cu nimic din toate astea. Ea era ca o vulpe sau ca un măslin ; ca valurile mării cînd le privești de pe o înălțime ; ca un smaragd ; ca soarele pe un deal înverzit și totuși acoperit cu nori — ca nimic din ce văzuse sau cunoscuse el în Anglia. Oricît ar fi scotocit el limbajul, cuvintele tot îi lipseau. Avea nevoie de alt peisaj și de alt grai. Engleza era o limbă prea cinstită, prea candidă, prea mieroasă pentru Sașa. Căci în tot ce spunea ea, oricît ar fi părut de sinceră și de voluptoasă, era ceva enigmatic ; în tot ce făcea ea, oricît de spontană ar fi fost, era ceva ascuns, așa cum o flacără verde pare ascunsă în piatra de smaragd sau cum pare soarele închis în inima unui deal. Limpezimea era doar exterioară ; înăuntru pîlpîia o flacără rătăcitoare. O flacără care venea ; pleca. Sașa nu răspîndea niciodată lumina statornică, pe care o răspîndea o femeie din Anglia — și aici, amintindu-și de lady Margaret și de jupoanele ei, Orlando cuprins de o exaltare sălbatică, o trăgea pe Sașa după el pe gheață, repede, tot mai repede, jurîndu-se

că va urmări flacăra, că se va cufunda în adîncuri în căutarea nestematei și așa mai departe, și așa mai departe, cuvintele gîfîite izbucnind dintr-o suflare cu patima unui poet, căruia durerea îi stoarce poezia.

Dar Saşa tăcea. După ce Orlando sfîrşise s-o compare cu o vulpe, un măslin, o culme înverzită de deal, după ce-i depănase toată istoria neamului său, spunîndu-i că familia lor era una dintre cele mai vechi din Britania; că venise din Roma cu Cezarii și avea dreptul să se plimbe pe Corso (strada principală din Roma) sub un baldachin cu ciucuri, care privilegiu, se spune, este doar al celor cu sînge imperial (căci tînărul era de o credulitate orgolioasă destul de amuzantă), se opri și o întrebă unde se află casa ei? Ce era tatăl ei? Avea fraţi? De ce se afla aici singură, doar cu unchiul ei? Pe urmă, deşi ea îi răspundea destul de repede, o oarecare stinghereală se lăsa între ei. La început, bănui că nu era de rang chiar atît de înalt cum i-ar fi plăcut să fie; sau că se ruşina de obiceiurile barbare ale poporului ei, fiindcă el auzise că femeile din Moscova poartă bărbi și că bărbaţii sînt acoperiţi de blană de la brîu în jos; că bărbaţi și femei deopotrivă se ung cu seu ca să se păzească de frig, că smulg carnea cu mîinile și că trăiesc în niște bordeie, în care un nobil englez nu s-ar îndura să-și țină nici măcar vitele; așa încît se feri s-o mai îmboldească la vorbă. Dar, gîndindu-se mai bine, ajunse la concluzia că asta nu putea fi pricina tăcerii ei; ea doar

n-avea tuleie la bărbie ; era îmbrăcată în catifea şi împodobită cu mărgăritare, iar purtările ei desigur nu erau ale unei femei crescute într-un staul de vite.

Atunci ce anume îi ascundea ? Îndoiala care se strecura în adîncul patimii lui răvăşitoare semăna cu acele nisipuri, care încep deodată să se mişte sub temelia unui monument, făcînd să se clatine întreaga construcţie. O durere crîncenă punea pe neaşteptate stăpînire pe el. Atunci se lăsa tîrît de asemenea izbucniri de mînie, încît Saşa nu ştia cum să-l potolească. Poate că nici nu voia să-l potolească ; poate că furiile lui îi plăceau şi ea le stîrnea anume — într-atît este de ciudat şi de pieziş temperamentul moscovit.

Dar să mergem mai departe cu povestea : în ziua de care vorbim, patinînd mai departe decît de obicei, ajunseră la acea parte a fluviului unde vasele ancorate încremeniseră înghe̦ţate în mijlocul şuvoiului. Printre ele se afla o corabie a ambasadei moscovite ; pe catargul principal, de care atîrnau ţurţuri colorați, fiecare lung de cîţiva yarzi, flutura vulturul negru cu două capete. Saşa îşi lăsase pe bord o parte din îmbrăcăminte ; se urcară pe punte, închipuindu-şi că vasul este gol. Reamintindu-şi de unele întîmplări din trecutul său, Orlando nu s-ar fi mirat dacă alţi cetăţeni de treabă ar fi dibuit acest refugiu înaintea lor ; şi chiar aşa şi era. Înaintară pe punte doar cîţiva paşi, cînd un tînăr frumos se ridică, întrerupînd o treabă cu care se îndeletnicea în

spatele unui colac de frînghie și spunînd pe-semne, fiindcă vorbea rușește, că el face parte din echipaj și că e gata s-o ajute pe prințesă să găsească ceea ce caută, aprinse un capăt de lumînare și dispăru împreună cu ea în părțile de jos ale corăbiei.

Timpul trecea și Orlando, pierdut în visări, se gîndea la plăcerile vieții ; la nestemata lui ; la frumusețea ei fără seamăn ; și la mijloacele de a și-o însuși pentru totdeauna, fără primejdia de a o pierde vreodată. Firește, aveau să se ivească piedici și greutăți de învins. Ea era hotărîtă să trăiască în Rusia, unde se găseau rîuri înghețate, cai sălbatici și bărbați care, spunea ea, își tăiau unul altuia beregata. E drept că pe el un peisaj cu pini și zăpadă, niște moravuri dezmățate și criminale nu-l ispiteau. Și nici nu ardea de nerăbdare să rupă cu viața lui plăcută de la țară, să se lase de vînătoare, să nu mai sădească pomi ; să-și părăsească slujba ; să-și distrugă cariera ; să vîneze reni în loc de iepuri ; să bea vodcă în loc de vin de Canare și să umble cu un cuțit ascuns în mînecă — habar n-avea cu ce scop. Totuși, era gata să facă de dragul ei toate astea și chiar mai mult decît atît. Cît privește căsătoria lui cu lady Margaret, măcar că trebuia să aibă loc din ziua aceea într-o săptămînă, lucrul îi apărea ca o sminteală atît de strigătoare la cer, încît abia de binevoi să-i închine un gînd. Rudele ei aveau să-l ocărască, pentru că părăsise o femeie de rang ; prietenii lui aveau să-și bată joc de el, fiindcă făcuse praf din cea mai fru-

moasă carieră de pe lume, de dragul unei femei din căzăcime și a unui pustiu de zăpadă — dar toate acestea nu cîntăreau nici cît un fulg alături de Saşa. În prima noapte întunecoasă, aveau să fugă. Se vor îmbarca spre Rusia. Aşa chibzuia el; astea erau planurile pe care le ţesea, în timp ce se plimba în sus şi în jos pe punte.

Îl dezmetici privelişte soarelui, pe care, cînd se întoarse cu faţa către apus, Orlando îl văzu agăţat ca o portocală de crucea catedralei Sf. Pavel. Era sîngeriu şi cobora cu iuţeală. Se apropia înserarea. Saşa plecase de o oră şi mai bine. Cuprins îndată de acele presimţiri întunecate, care-i umbreau pînă şi cele mai încrezătoare gînduri despre ea, se repezi spre cală, pe urmele ei; şi, după ce se împiedică în beznă de lăzi şi butoaie, îşi dădu seama, după o lumină care licărea slab într-un colţ, că acolo se aflau ei. Timp de o clipă, îi surprinse cu vederea; o văzu pe Saşa şezînd pe genunchiul marinarului; o văzu aplecîndu-se spre el; îi văzu îmbrăţişîndu-se, înainte ca lumina să se topească în ceaţa roşie a furiei lui. Izbucni într-un urlet de groază, care făcu să răsune vasul. Saşa se aruncă între cei doi, fiindcă altfel marinarul ar fi fost strîns de gît înainte de a avea timp să-şi scoată şişul. Pe urmă pe Orlando îl păli o slăbiciune de moarte, aşa încît fură nevoiţi să-l întindă pe duşumea şi să-i dea rachiu ca să-şi vină în fire. Şi pe urmă, după ce-şi revenise în simţiri şi şedea pe punte spri-

jinit de o grămadă de saci, Saşa se apleca, trecînd prin faţa ochilor lui buimaci cu mişcări moi, unduioase, ca vulpea care-l muşcase pe vremuri, cînd alintîndu-l, cînd dojenindu-l, aşa încît el începu să pună la îndoială ceea ce văzuse cu ochii. Oare nu se scursese ceara lumînării, oare nu se mişcaseră umbrele ? Lada era grea, îi explica ea ; omul o ajută s-o urnească. Timp de o clipă, Orlando o crezu — fiindcă cine putea fi sigur că nu mînia îi zugrăvise ceea ce se temuse el atît de tare să nu descopere ? În clipa următoare, era însă şi mai turbat la gîndul înşelăciunii ei. Atunci se făcu şi Saşa albă la faţă ; izbi cu piciorul în punte ; spuse că va pleca chiar în noaptea aceea şi se ruga de dumnezeii ei s-o trăsnească dacă ea, o Romanovici, se lăsase îmbrăţişată de un marinar de rînd. Într-adevăr, cînd îi privi pe amîndoi (ceea ce-i veni foarte greu să facă), Orlando se simţea jignit la gîndul că închipuirea lui murdară putuse să-i zugrăvească o făptură atît de gingaşe pradă labelor acelei lighioane păroase de mare. Omul, o namilă, măsura în ciorapi şase picioare şi patru inci ; în urechi purta cercei ordinari de sîrmă ; şi semăna cu un cal de căruţă, pe care ar fi poposit din zbor o pitulice sau un prihor. Aşa încît Orlando se lăsă îndouplecat ; o crezu ; şi-i ceru iertare. Totuşi, în timp ce se îndreptau, din nou îndrăgostiţi, spre marginea vasului, Saşa se opri cu o mînă pe scară şi trimise acelui monstru tuciuriu şi fălcos o salvă de saluturi, glume sau cuvinte

dulci pe ruseşte, din care Orlando nu pricepu nici o iotă. Dar în glasul ei era ceva (poate că de vină erau consoanele ruseşti) care-i aminti lui Orlando de o scenă petrecută, cu cîteva nopţi în urmă, cînd o surprinsese morfolind pe ascuns în gură o bucăţică de lumînare, culeasă de pe jos. E drept că lumînarea era roză ; că era aurită ; că era de pe masa regelui ; dar era de seu şi ea o morfolea. Oare nu era şi în Saşa ceva rînced, se gîndea el, ajutînd-o să pornească pe gheaţă, un iz aspru, o anumită grosolănie de obîrşie ţărănească ? Şi-o închipuia la patruzeci de ani lăbărţată, deşi acum era subţire ca o trestie, greoaie, deşi acum era vioaie ca o ciocîrlie. Dar iarăşi, în timp ce se înapoiau patinînd spre Londra, bănuielile i se topiră în piept şi se simţea prins parcă de nas de un peşte mare, care-l trăgea despicînd în goană apele, înfrîngîndu-i voinţa, şi totuşi cu încuviinţarea lui.

Era o seară de o uimitoare frumuseţe. Pe măsură ce soarele cobora, toate cupolele, clopotniţele, turnurile şi turnuleţele Londrei se înălţau negre ca cerneala pe fondul norilor sălbatic înroşiţi de lumina asfinţitului. Aici se vedea crucea dantelată de la Charing ; acolo bolta catedralei Sf. Pavel ; mai încolo cubul masiv al turnului Londrei ; dincolo, ca un pîlc de copaci despuiaţi de frunze, dar mai păstrînd o tufă în vîrf, se vedeau capetele înfipte în sulițele din Temple Bar. Iată că ferestrele mînăstirii erau luminate şi ardeau ca un scut ceresc multicolor (în închipuirea lui Orlando) ; acum

toată partea de vest părea să se deschidă ca o fereastră aurită lăsînd să treacă (tot în închipuirea lui Orlando) cete de îngeri, care urcau și coborau fără încetare scările cerului. Tot timpul celor doi li se părea că alunecă peste adîncuri nepătrunse de văzduh, atît devenise gheața de albastră ; și era atît de sticloasă și de netedă, încît înaintau tot mai repede și mai repede spre oraș, în timp ce pescărușii albi se roteau în jurul lor, tăind cu aripile prin aer aceleași curbe, pe care ei le tăiau pe gheață cu patinele.

Pentru a-l liniști, parcă, Sașa era mai drăgăstoasă ca de obicei și chiar mai fermecătoare. Rareori vorbea despre trecutul ei, dar acum îi povestea cum auzea, iarna, în Rusia, lupii urlînd prin stepă și, ca să-i arate, imită de trei ori lătratul de lup. După care el îi povesti despre cerbii din zăpezile de acasă și-i spuse cum ajungeau pînă în salonul cel mare al conacului ca să se încălzească și cum un bătrîn îi hrănea cu păsat dintr-o găleată. Pe urmă ea îl ridică în slăvi, pentru dragostea lui de animale ; pentru curtenia lui ; pentru picioarele lui. Încîntat de laudele ei și rușinat la gîndul că o nedreptățise închipuindu-și-o pe genunchii unui marinar sau îngrășată și greoaie la patruzeci de ani, Orlando îi spuse că nici nu găsește cuvinte ca s-o laude ; dar îndată îi trecu prin minte că seamănă cu primăvara, cu iarba verde, cu izvoarele, și, strîngînd-o mai tare ca oricînd, se avîntă cu ea pînă la mijlocul fluviului, așa încît pescărușii și cormoranii se avîntară

şi ei. Cînd se opriră în cele din urmă cu răsuflarea tăiată, ea îl compară, gîfîind uşor, cu un pom de Crăciun cu mii de lumînările (aşa cum se văd în Rusia) şi împodobit cu globuri galbene ; incandescent ; în stare să lumineze o stradă întreagă (cam aşa s-ar putea tălmăci vorbele ei) ; căci, cu obrajii lui învăpăiaţi, buclele lui întunecate, mantia lui neagră şi purpurie, părea să ardă de o strălucire proprie născută dintr-o vîlvătaie interioară.

Toate culorile, în afară de roşeaţa de pe obrajii lui Orlando, păliră curînd. Venea noaptea. Cînd strălucirea portocalie a apusului se stinse, îi urmă o uimitoare lumină albă împrăştiată de torţele, focurile sărbătoreşti, faclele aprinse şi celelalte mijloace de luminare a fluviului. Se petrecu atunci cea mai ciudată transformare. Din diferite biserici şi palate seniorale, ale căror faţade erau de piatră albă, nu mai rămaseră decît nişte dungi sau pete ce pluteau parcă în aer. Mai ales din catedrala Sf. Pavel nu rămase nimic decît o cruce aurită. Mînăstirea semăna cu scheletul cenuşiu al unei frunze. Totul era supus subţierii şi prefacerii. Apropiindu-se de carnaval, auziră o notă gravă, asemănătoare celei scoasă de un diapazon atunci cînd e atins, notă ce începu să răsune din ce în ce mai tare pînă cînd deveni un bubuit. Din timp în timp, strigăte puternice însoţeau înălţarea unei rachete luminoase în aer. Treptat izbutiră să deslueşească mici siluete care se desprindeau din mulţimea deasă şi se roteau

încrucișîndu-se ca niște țînțari la suprafața unui rîu. Deasupra și în jurul acestui cerc luminat, asemenea unui clopot de întuneric, apăsa bezna adîncă a nopții de iarnă. Și deodată, în bezna aceasta, începură să se înalțe, întrerupte de pauze ce mențineau așteptarea încordată și gurile deschise, eflorescențe luminoase ; semilune ; șerpi ; o coroană. Timp de o clipă pădurile și dealurile din depărtare apăreau verzi ca într-o zi de vară ; în clipa următoare era iarăși iarnă și întuneric peste tot.

Între timp Orlando și prințesa ajunseseră alături de îngrăditura regală. Fură opriți în drumul lor de o învălmășeală mare de oameni de rînd, care se înghesuiau apropiindu-se de frînghia de mătase, atît cît le îngăduia îndrăzneala. Nedorind să pună capăt intimității lor, pentru a fi sfredeliți de ochii iscoditori care-i pîndeau, cei doi zăboviră acolo, umăr la umăr cu ucenici, croitori, neveste de pescari, geambași, braconieri, studenți hămesiți ; slujnice cu bonete scrobite pe cap ; vînzătoare de portocale, grăjdari, cetățeni de ispravă ; cîrciumari spurcați la vorbă și o droaie întreagă de haimanale, dintre cele care mișună la marginea unei mulțimi, țipînd și fugărindu-se în patru labe printre picioarele oamenilor. Toată pleava străzilor Londrei se strînsese la un loc, glumind și îmbrîncindu-se, aici aruncînd zaruri, colo ghicind viitorul, înghiontind, gîdilînd, ciupind ; cînd înveselindu-se zgomotos, cînd posomorîtă ; unii stăteau cu gurile căscate ; alții se obrăzniceau ca ciorile din vîrful casei ; la îmbrăcă-

minte erau pestriți, după pungă și rang ; unii în blănuri și în lînă moale ; alții în zdrențe și apărîndu-și picioarele de frigul gheței doar printr-o cîrpă legată în jurul gleznei. Înghesuiala cea mai mare era, pare-se, în fața unei dugheni sau scene, pe care se desfășura un soi de spectacol teatral, ceva asemănător cu reprezentațiile date la noi de Punch sau Judy. Un bărbat smolit își agita mîinile și zbiera. O femeie în alb stătea întinsă pe un pat. Spectacolul era grosolan ; actorii urcau pe scenă și coborau cu ajutorul unei scărițe poticnindu-se uneori, iar mulțimea tropăia și fluiera sau, cînd se plictisea, azvîrlea coji de portocale pe gheață, ca să asmută cîte un cîine. Totuși melodia uimitoare, unduioasă a cuvintelor îl mișcă pe Orlando ca o muzică. Rostite cu o iuțeală deosebită de o limbă înzestrată cu o mlădioasă cutezanță, care-i amintea de marinarii ce cîntau în berăriile din Wapping, cuvintele, chiar cînd n-aveau înțeles, îl îmbătau ca vinul. Din cînd în cînd, cîte o frază răzleață ajungea pînă la el deasupra gheții, smulsă parcă din adîncurile propriei lui inimi. Nebunia maurului i se părea propria lui nebunie și cînd maurul sugrumă femeia în pat, simți că fusese sugrumată Sașa chiar de mîinile lui.

În cele din urmă piesa se sfîrși. Întunericul acoperise totul. Lacrimile îi curgeau pe obraji. Cînd ridică privirile spre cer, nu văzu decît întuneric. Totul sfîrșește, gîndi el, în distrugere și moarte. Viața omului se încheie în mormînt. Viermii ne mănîncă.

Îmi pare că mă aflu-n toiul unei uriaşe eclipse.
De soare sau de lună, şi că-nspăimîntatul glob
Ar trebui să urle...

În clipa cînd rosti cuvintele acestea, o stea destul de palidă se aprinse în amintirea lui. Noaptea era neagră ; neagră ca smoala ; dar ei aşteptaseră doar o asemenea noapte ; pe o asemenea noapte plănuiseră să fugă. Îşi amintea de toate. Sosise timpul. Într-o izbucnire de pasiune o trase pe Saşa spre el şi-i şuieră în ureche : „Jour de ma vie !" Era semnalul lor. La miezul nopţii aveau să se întîlnească la un han lîngă Blackfriars. Acolo îi aşteptau caii. Totul era pregătit pentru fuga lor. Aşa se despărţiră ; ea pornind spre cortul ei, el spre al lui. Un ceas le mai rămînea.

Cu mult înainte de miezul nopţii, Orlando aştepta. Noaptea era neagră ca cerneala, aşa încît un om putea să-ţi răsară în faţă, înainte de a apuca să-l vezi, ceea ce era cum nu se poate mai bine ; domnea o tăcere dintre cele mai solemne, care-ţi îngăduia să auzi de la o milă depărtare copita calului sau ţipătul unui copil. De mai multe ori, în timp ce măsura în sus şi-n jos curtea cea mică a hanului, Orlando îşi ţinu răsuflarea, cînd auzea pasul regulat al unui căluţ pe pietriş sau foşnetul unei rochii. Dar trecătorul era doar cîte un negustor întîrziat în drum spre casă ; sau cîte o femeie din cartier, a cărei plimbare nu era chiar atît de nevinovată. Treceau şi strada rămînea mai tăcută decît înainte. Apoi luminile, care licăreau

în încăperile de jos din casele ghemuite unde locuiau săracii oraşului, urcară spre odăile de culcare şi se stinseră una cîte una. Prin mahalalele acelea, felinarele, dacă existau, erau puţine ; şi în nepăsarea lui, paznicul de noapte le lăsa să se stingă mult înaintea zorilor. Bezna se făcu şi mai deasă. Orlando cercetă fitilul lanternei ; apoi strînse chingile şeii ; îşi încărcă pistoalele ; se uită la oblînc ; repetă fiecare din aceste mişcări de vreo douăsprezece ori, pînă cînd nu mai găsi nici un lucru de care să se îngrijească. Deşi mai lipseau vreo douăzeci de minute pînă la miezul nopţii, nu se îndura să intre în sala hanului, unde hangiţa mai servea încă vin de Madera şi de Canare, din cel ieftin, unor lupi de mare, care-şi făceau veacul acolo, cîntînd în gura mare cîntecele lor şi depănîndu-şi poveştile despre Drake, Hawkins şi Grenville, pînă cînd cădeau de pe bănci şi se rostogoleau adormiţi pe duşumeaua acoperită cu nisip. Pentru inima pătimaşă şi nedomolită a lui Orlando întunericul era mai blînd. Ciulea urechile la fiecare pas ; interpreta fiecare sunet ; strigătul unui beţiv, geamătul unui nenorocit care zăcea pe paie sau se zvîrcolea în chinuri, îl fulgera în inimă, ca şi cum ar fi cobit aventurii sale. Saşa nu-i dădea temeri. Pentru curajul ei o aventură ca aceasta nu însemna nimic. Avea să vină singură, în pelerină şi pantaloni, încălţată cu cizme ca un bărbat. Uşor cum îi era pasul, anevoie ar fi putut fi auzit chiar şi în tăcerea asta.

Așa încît Orlando aștepta în beznă. Pe neașteptate, simți pe obraz o plesnitură, moale și totuși grea. Era atît de încordat din pricina așteptării, încît tresări și duse mîna la sabie. Izbitura se repetă de zeci de ori pe frunte și pe obraji. Gerul uscat ținea de atîta vreme, încît lui Orlando îi trebui timp ca să-și dea seama că ceea ce cădea erau picături de ploaie ; că plesniturile erau ale ploii. La început, picăturile căzură rar, pe-ndelete, una cîte una. Dar curînd cele șase picături se prefăcură în șaizeci ; pe urmă în șase sute ; în sfîrșit se uniră în trîmbe neîntrerupte de apă. Era ca și cum cerul solid și încremenit s-ar fi descărcat într-o singură cataractă. În cinci minute, Orlando era muiat pînă la piele.

După ce-și adăposti caii, se refugie sub marchiza ușii, de unde încă mai putea să supravegheze curtea. Acum aerul era mai des ca niciodată și potopul de ploaie stîrnea atîta pîclă și un asemenea vuiet, încît acoperea zgomotul oricărui pas de om sau de animal. Drumurile desfundate, aveau să fie înecate în ape și poate de netrecut. Dar la urmările pe care toate acestea aveau să le aibă asupra fugii lor abia dacă se gîndea. Toate simțurile i se concentraseră asupra potecii cu pietriș — strălucitoare în lumina lanternei sale — pe care trebuia să vină Sașa. Uneori i se părea că o vede în întuneric, învăluită în perdele de ploaie. Dar nălucirea se topea. Deodată, cu glas cumplit și amenințător, un glas de panică și de spaimă, care pătrunse ca un fior de

groază în sufletul lui Orlando, răsună prima bătaie a miezului de noapte dinspre catedrala Sf. Pavel. De patru ori răsună fără remuşcare. Cu superstiţia îndrăgostitului, Orlando hotărîse că Saşa va sosi la a şasea bătaie. Dar ecoul celei de a şasea bătăi se stinse, după care urmară a şaptea şi a opta ; pentru mintea lui temătoare acestea părură sunete ce vesteau mai întîi şi proclamau apoi moartea şi nenorocirea. După a douăsprezecea bătaie, ştia că soarta lui este pecetluită. În zadar judeca făptura lui raţională ; poate că a întîrziat, poate că a fost împiedicată ; poate că s-a rătăcit pe drum. Inima pasionată şi simţitoare a lui Orlando cunoştea adevărul. Alte orologii băturâ. împrăştiindu-şi pe rînd dangătul. Lumea întreagă părea să răsune de vestea înşelăciunii ei şi a batjocurii îndurate de el. Vechea bănuială care-l rodea în adîncime scăpă din ascunzătoare şi sări la suprafaţă. Îl muşcau o puzderie de şerpi unul mai veninos ca celălalt. Stătea în prag, sub torentele de ploaie, fără să se mişte. Atîta doar că pe măsură ce minutele treceau, genunchii i se îndoiau puţin cîte puţin. Potopul nu se oprea. Acolo unde ploaia era cea mai deasă păreau să bubuie tunuri. Se auzeau zgomote cumplite ca de stejari smulşi şi doborîţi ; apoi ţipete sălbatice şi gemete groaznice, neomeneşti. Dar Orlando rămase nemişcat, pînă cînd orologiul de la Sf. Pavel bătu ora două şi atunci, strigînd în gura mare şi cu o sălbatică ironie care-i dezgolea toţi dinţii „Jour de ma

vie !", azvîrli lanterna de pămînt, încălecă pe cal și porni în galop nici el nu știa încotro.

Un instinct orb, fiindcă de rațiune nu mai era în stare, trebuie să-l fi mînat de-a lungul fluviului spre mare. Fiindcă atunci cînd se crăpă de ziuă, ceea ce se întîmplă, în chip neobișnuit, dintr-o dată, cerul căpătînd brusc o culoare galben deschis, iar ploaia oprindu-se aproape, Orlando se trezi pe malurile Tamisei, dincolo de Wapping. O priveliște dintre cele mai extraordinare îi întîmpina acum privirile. Acolo unde, timp de trei luni și mai bine, fusese gheață solidă și atît de groasă, încît părînd ca piatra de veșnică, susținuse pe pardoseala ei un oraș întreg în sărbătoare, se rostogoleau acum puhoaie de ape galbene și tulburi. Peste noapte fluviul își recăpătase libertatea. Era ca și cum un izvor sulfuros (părere către care înclinau mulți filozofi) ar fi țîșnit din straturile vulcanice ale adîncului și ar fi făcut să plesnească gheața cu asemenea forță, încît despărțise azvîrlindu-le cît colo blocurile ei enorme și solide. Priveliștea apei era de ajuns ca să te amețească. Totul era haos și învălmășeală. Fluviul era presărat cu blocuri de gheață. Unele dintre ele erau întinse cît o peluză și înalte cît casa ; altele nu erau mai mari decît o pălărie bărbătească, dar cu contururi dintre cele mai fantastice. Uneori cobora un convoi întreg de blocuri care scufundau tot ce le stătea în cale — alteori învolburat și răsucit în vîrtejuri ca un șarpe chinuit, fluviul părea că se zbate printre bucățile de gheață, pe care le azvîrlea

dintr-un mal într-altul de le auzeai sfărîmîndu-se în cheiuri și piloni. Dar lucrul cel mai cumplit și mai înspăimîntător era priveliștea unor ființe omenești prinse în capcană în timpul nopții și care acum, stăpînite de groază, își măsurau cu pașii insulele instabile și zguduite de ape înfricoșate. Fie că se azvîrleau în valuri, fie că rămîneau pe gheață, pieirea lor era sigură. Vedeai cîte un ciorchine de asemenea ființe năpăstuite coborînd fluviul pe același bloc, unele îngenunchează, altele hrănindu-și pruncii. Un bătrîn părea să citească cu glas tare dintr-o carte sfîntă. Alteori, cîte un nenorocit singuratic — și soarta acestuia era poate cea mai cruntă — călărea singur pe insula lui. În timp ce erau tîrîți spre mare, îi auzeai pe cîte unii strigînd zadarnic după ajutor, rostind înnebuniți jurăminte că se vor îndrepta, mărturisindu-și păcatele și legîndu-se să ridice altare și să facă danii, dacă Dumnezeu le ascultă rugăciunile. Alții erau atît de uluiți de spaimă, încît stăteau nemișcați și tăcuți, privind țintă înaintea lor. O ceată de luntrași sau olăcari, judecînd după hainele lor, urlau și zbierau cele mai murdare cîntece de taverna, parcă în chip de sfidare ; fură striviți de un copac și se scufundară cu vorbele de hulă pe buze. Nu departe de locul în care stătea Orlando, un bătrîn nobil — fiindcă așa-l arătau mantia îmblănită și lanțul de aur — se dădu la fund, chemînd răzbunarea asupra răzvrătiților irlandezi care, striga el cu ultima lui suflare, urzi-

seră complotul acesta drăcesc. Mulți pieriră strîngînd la piept cîte un vas de argint sau altă comoară ; și cel puțin vreo douăzeci de nepricopsiți se înecară din cauza lăcomiei lor, fiindcă preferară să se arunce de pe mal în valuri decît să lase să le scape vreo cupă de aur sau să vadă pierind vreo mantie îmblănită. Mobile, obiecte de preț, lucruri de toate felurile fură duse de blocurile de gheață. Printre nenumăratele spectacole ciudate era și acela al unei pisici care-și alăpta puii ; sau al unei mese îmbelșugate întinse pentru o cină de douăzeci de oameni ; sau al unei perechi în pat ; și toate astea împreună cu un talmeș-balmeș de obiecte de bucătărie.

Orbit și uluit, Orlando n-a putut o vreme să facă altceva decît să privească puhoaiele înspăimîntătoare, care se rostogoleau la picioarele lui. În cele din urmă, reculegîndu-se parcă, dădu pinteni calului și porni în galop îndîrjit de-a lungul malului spre mare. Ocolind un cot al fluviului, ajunse în dreptul acelui golf unde, cu nici două zile înainte, corăbiile ambasadorilor păreau încremenite pe vecie în gheață. În grabă le numără pe toate ; vasul francez ; al spaniolilor ; al austriacilor, al turcilor. Toate mai pluteau încă pe loc, deși corabia francezilor avea lanțul ancorei smuls, iar vasul turcesc avea o spărtură în coastă și prindea apă. Dar de corabia rusească, nu era nici urmă. Timp de o clipă, Orlando crezu că se scufundase ; dar înălțîndu-se în scări și ducînd mîna streașină deasupra ochilor lui ageri de șoim, putu să deslușească conturul unei corăbii la orizont.

Vulturii negri fluturau în vîrful marelui catarg. Corabia ambasadei moscovite ieşea în larg.

Aruncîndu-se jos de pe cal, se repezi furios, gata să se ia la trîntă cu valurile. Înaintînd pînă ce apa îi ajunse la genunchi, azvîrli spre femeia necredincioasă toate ocările, care au fost din totdeauna sortite femeii. O numi trădătoare, schimbătoare, uşuratică ; demon, adulteră, înşelătoare ; şi apele care fierbeau în bulboane îi prinseră cuvintele şi-i aruncară la picioare o oală spartă şi un fir de paie.

CAPITOLUL II

În clipa de față, biograful întîmpină o greutate, pe care ar face mai bine să o mărturisească fără comentarii. Pînă în acest punct din istoria vieții lui Orlando, documente — atît particulare cît și istorice — ne-au îngăduit să îndeplinim cea dintîi datorie a unui biograf, datorie care îl îndeamnă să înainteze, fără să se uite în dreapta sau în stînga, chiar pe urmele de neșters ale adevărului ; să nu se lase ispitit de floricele ; să nu țină seamă de jocurile umbrei ; să păsească mereu înainte cu metodă pînă cînd nimerește drept în groapă și scrie *finis* pe piatra de la căpătîiul mormîntului. Dar, ajungem acum la un episod care stă de-a curmezișul drumului, așa încît nu e chip să-l trecem cu vederea. Totuși e un episod întunecat, misterios și nesprijinit de documente ; așa încît nu avem cum să-l lămurim. Volume întregi se pot scrie pentru a-l interpreta ; sisteme religioase se pot clădi pe temelia semnificației lui. Datoria noastră este pur și simplu să consemnăm faptele, în măsura în care sînt cunoscute,

lăsîndu-l pe cititor să le interpreteze după cum îl taie capul.

În vara care a urmat cumplitei ierni rămase de pomină din pricina înghețului, a revărsării a miilor de morți și a prăbușirii speranțelor lui Orlando — căci fu surghiunit de Curte, disgrațiat de cei mai puternici nobili ai vremii : căzu pradă îndreptățitei mînii a celor din neamul Desmondilor din Irlanda și a regelui, care avea și așa destule necazuri cu irlandezii ca să nu privească cu ochi buni acest adaos — așadar, în vara aceea, Orlando s-a retras la conacul lui de la țară, trăind acolo în deplină singurătate. Într-o dimineață de iunie — era sîmbătă, în ziua de 18 — nu izbuti să se scoale la ora obișnuită, iar cînd feciorul veni să-l cheme, îl găsi dormind zdravăn. Era cu neputință să fie trezit. Zăcea cufundat ca într-o transă, fără să i se audă răsuflarea ; și, deși oamenii asmuțiră cîinii ca să-i latre sub ferestre, deși bătură fără încetare în talgere și tobe și pocniră din castaniete de os chiar în odaia lui ; deși îi puseră o tufă de grozamă sub pernă și cataplasme cu mușt ar la picioare, totuși Orlando nu se trezi, nu mîncă nimic și nu dădu nici un semn de viață timp de șapte zile în șir. În a șaptea zi, se deșteptă la ora obișnuită (opt fără un sfert precis) și izgoni din odaie toată ceata de bocitoare și vrăjitoare aduse din *sat. Asta era destul de firesc ; ciudat* era numai că nu-și dădea seama de transa în care fusese cufundat, ci se îmbrăcă și trimise după cal, de parcă s-ar fi trezit după un somn de o noapte.

Totuși o schimbare trebuie să se fi petrecut în ascunzișurile creierului său — așa se bănuia — fiindcă, deși era cum nu se poate mai chibzuit și părea chiar mai serios și mai așezat în purtări ca înainte, ai fi spus că amintirile despre viața lui trecută se înceţoșaseră. Asculta povestindu-se despre marele îngheț sau despre patinaj și carnaval, dar niciodată nu dădea vreun semn — în afară doar că-și trecea mîna peste frunte de parcă ar fi înlăturat un nor — că ar fi fost el însuși martorul acelor întîmplări. Cînd se vorbea în jurul lui despre evenimentele ultimelor șase luni părea mai degrabă nedumerit decît trist, de parcă l-ar fi neliniștit niște aduceri aminte din timpuri de mult trecute sau de parc-ar fi încercat să-și reamintească niște povești istorisite lui de altul. Oamenii băgară de seamă că atunci cînd se pomenea de Rusia sau de prinţese sau de corăbii, se cufunda într-o posomoreală stînjenitoare, apoi se ridica, se uita pe fereastră, își chema un cîine sau lua un cuţit și se apuca să cioplească o bucată de lemn de cedru. Dar pe atunci doctorii abia dacă erau mai înţelepți decît sînt acum, așa încît, după ce-i prescriseseră odihnă și exerciții fizice, post și hrană îmbelșugată, societate și singurătate, să stea întins în pat toată ziua și să călărească patruzeci de mile între dejun și cină, de asemenea calmante și excitante obișnuite amestecate, după cum li se năzărea lor, cu scuipat de viperă la deșteptare și licori din fiere de păun la cul-

care, îl lăsară în plata domnului şi-şi dădură cu părerea că Orlando dormise timp de o săptămînă.

Dar dacă somn a fost, cu greu ne putem stăpîni întrebarea cu privire la natura unui somn de felul acesta. Să fie un leac, un leşin în care amintiri dintre cele mai dureroase şi întîmplări făcute să te schilodească pe viaţă sînt şterse de o aripă întunecată, care le răpeşte cruzimea şi, aurindu-le chiar şi pe cele mai urîte şi mai înjositoare, le dă strălucire şi incandescenţă? Oare mîna morţii trebuie să coboare, din cînd în cînd, deasupra vîrtejului vieţii, pentru ca nu cumva să ne nimicească? Oare sîntem astfel plămădiţi încît trebuie să sorbim zilnic mici doze de moarte, fiindcă altfel n-am putea s-o scoatem la capăt cu treburile vieţii? Şi apoi ce puteri ciudate sînt astea care pătrund în ascunzişurile noastre cele mai tainice şi transformă tot ce avem mai de preţ, fără voia noastră? Oare Orlando, istovit de o suferinţă atît de cruntă, a murit pentru o săptămînă şi s-a redeşteptat apoi la viaţă? Şi dacă aşa s-a întîmplat, ce este moartea şi ce este viaţa? Dat fiind că am aşteptat peste o jumătate de oră pentru a primi răspuns la aceste întrebări şi n-am primit nici unul, să mergem mai departe cu povestirea.

Orlando se dărui aşadar unei vieţi de sihăstrie. Lucrul se datora în parte dizgraţiei în care căzuse la Curte, în parte durerii care-l cutremurase, dar cum nu-şi dădea nici o osteneală să se dezvinovăţească şi rar poftea pe cineva

să-l vadă (măcar că avea mulți prieteni care-ar fi fost bucuroși să vină), părea că schivnicia în conacul părintesc se potrivea cu firea lui. Singurătatea și-o alese singur. Cum își petrecea timpul nu prea știa nimeni. Slugile, căci ținea o suită întreagă, deși cam toată treaba pe care o aveau de făcut era să curețe de praf odăile goale și să netezească cuverturile unor paturi în care nu dormea nimeni niciodată, urmăreau, în umbra înserării, cînd își beau berea cu prăjituri, o lumină ce străbătea galeriile, trecînd prin sala de recepție, urcînd scările, intrînd în dormitoare, și știau atunci că stăpînul lor cutreiera singur casa. Nimeni nu îndrăznea să-l urmeze, căci castelul era bîntuit de felurite stafii și, mare cum era, ușor te rătăceai prin el, putînd să te prăvălești pe o scară ascunsă sau să deschizi o ușă care, dacă sufla vîntul, se închidea asupra ta pe vecie — accidente îndeajuns de obișnuite, după cum dovedeau scheletele omenești și de animale destul de des descoperite în atitudini ce vorbeau despre o agonie cumplită. Pe urmă lumina pierea și doamna Grimsditch, intendenta, împărtășea domnului Dupper, capelanul, nădejdea ei că Înălțimea-Sa nu pățise nimic rău. Domnul Dupper era de părere că Înălțimea-Sa se afla, fără îndoială, îngenuncheată, lîngă mormintele strămoșilor din capela, care se afla în curtea de lîngă sala de biliard, la jumătate de milă depărtare către sud. Căci avea, după cum se temea domnul Dupper, suficiente păcate pe conștiință ; la care doamna Grimsditch obișnuia să răspundă destul

de acru că cei mai mulţi dintre noi avem ; şi atunci doamna Stewkley şi doamna Field şi bătrîna doică Carpenter îşi înălţau glasurile spre slava Înălţimii-Sale ; iar grăjdarii şi feciorii se jurau că e de o mie de ori păcat să vezi aşa frumuseţe de lord lîncezind pe lîngă casă, cînd ar putea să vîneze vulpi sau să gonească cerbi ; iar fetişcanele de la spălătorie şi bucătărie, pre nume Judy sau Faith, care duceau cănile cu bere şi prăjiturile, ţineau şi ele isonul, aducînd cu glasurile lor piţigăiate mărturii despre curtenia Înălţimii-Sale, căci nu s-a pomenit stăpîn mai bun şi nici mai mărinimos cu bucăţelele acelea de argint care-ţi slujesc să cumperi o panglică sau un bucheţel de pus în păr ; pînă cînd chiar şi arăboaica căreia îi spuneau Grace Robinson, ca să sune a nume de femeie creştină, înţelegea despre ce vorbeau şi încuviinţa în singurul grai de care era ea în stare, adică dezvelindu-şi toţi dinţii într-un rînjet larg, că Înălţimea-Sa era un gentleman chipeş, plăcut, încîntător. Pe scurt, toate slugile — bărbaţi şi femei deopotrivă — îl preţuiau nespus şi-o blestemau pe prinţesa venetică (dar ei o numeau cu un cuvînt mult mai grosolan) care-l adusese într-un asemenea impas.

Deşi pesemne că numai lăşitatea sau pofta de bere fierbinte îl îndemnase pe domnul Dupper să şi-o închipuie pe Înălţimea-Sa teafără printre morminte, pentru ca să nu fie nevoit el a porni în căutarea sa, s-ar putea totuşi ca domnul Dupper să fi avut dreptate. În ultima vreme, lui Orlando gîndul la moarte şi putre-

ziciune îi producea o stranie desfătare, așa încît, după ce străbătea galeriile lungi și sălile de bal cu o lumînare în mînă, uitîndu-se pe rînd la toate tablourile, ca și cum ar fi căutat o asemănare, pe care n-o putea găsi, se urca în strana familiei și ședea acolo ore în șir, privind în tovărășia cîte unui liliac sau a unui fluture de noapte stindardele unduind sau lumina lunii tremurînd. Dar nici asta nu-i ajungea, ci trebuia să coboare în cripta unde odihneau strămunii lui, zece generații laolaltă, puse în sicrie așezate unele peste altele. Atît de rar călca picior de om pe acolo, încît șobolanii roseseră în voie plumbul sicrielor ; uneori osul unei coapse se agăța de mantaua lui Orlando, alteori i se întîmpla să strivească scăfîrlia rostogolită la picioarele lui a vreunui bătrîn sir Malise. Era un cavou înspăimîntător ; săpat adînc sub temeliile casei, ca și cum primul lord al neamului, venit din Franța o dată cu Cuceritorul, ar fi dorit să arate cum orice fast se înalță pe putreziciune, cum scheletul se ascunde sub carne, cum noi, cei care dansăm sus, va trebui să zăcem jos ; cum catifeaua purpurie se preface în pulbere ; cum inelul (și aici Orlando, aplecînd lanterna, culegea un cerc de aur, a cărui piatră se dusese de-a dura pînă într-un colț) își pierde rubinul, iar ochiul care a strălucit odată s-a stins acum. „Nimic n-a rămas din toți prinții ăștia", spunea Orlando, îngăduindu-și, fără a păcătui prea tare, să-i înalțe în rang, „în afară de o falangă". Spunînd așa, culegea de pe jos cu mîna lui

scheletul unei mîini, îndoindu-i încheieturile într-o parte și într-alta. „A cui mînă o fi fost? Dreapta sau stînga? Mîna unui bărbat sau a unei femei, a unui tînăr sau a unui bătrîn? A strunit calul în lupte sau a mînuit acul? A cules trandafirul sau s-a încleștat pe oțelul rece? Oare..." — dar aici fie că imaginația nu-l mai ajuta, fie că-i oferea atîtea exemple de ceea ce poate face o mînă, fapt este că Orlando se lăsă păgubaș, așa cum obișnuia, de cea mai importantă etapă a unei compoziții, care este concentrarea, și, punînd oasele la un loc cu celelalte, se gîndi la un scriitor, pre numele lui Thomas Browne, doctor din Norwich, ale cărui scrieri pe asemenea teme îl pasionau grozav.

Așadar, luîndu-și lanterna și avînd grijă să lase oasele în bună rînduială, pentru că, deși romantic, era deosebit de metodic și nimic nu-l supăra atît ca un ghem de sfoară pe podea, ca să nu mai vorbim de scăfîrlia unui strămoș, își relua plimbarea aceea ciudată și melancolică de-a lungul galeriilor, căutînd ceva printre tablouri pînă cînd, într-un tîrziu, îl oprea un adevărat hohot de plîns la vederea unei scene de iarnă pictată de un necunoscut pictor olandez. În clipa aceea, i se părea că viața nu mai merită să fie trăită. Uitînd de oasele străbunilor săi și că viața se înalță pe un mormînt, stătea acolo, scuturat de hohote de plîns, din pricina dorului după o femeie în pantaloni rusești, cu ochi oblici, o gură îmbufnată și

mărgele în jurul gîtului. Plecase. Îl părăsise. N-avea s-o mai vadă niciodată. De aceea plîngea în hohote. Găsea drumul spre odaia lui; iar doamna Grimsditch, văzînd lumină la fereastră, depărta cana cu bere de buze și spunea: „Lăudat fie Domnul, înălțimea-Sa s-a înapoiat teafăr în odaie"; căci în tot timpul acesta ea îl crezuse ucis mișelește.

Atunci Orlando își trăgea scaunul lîngă masă, deschidea operele lui sir Thomas Browne și se apuca să cerceteze articulațiile delicate ale uneia dintre cele mai lungi și mai minunat întortocheate cugetări ale doctorului.

Căci, deși acestea nu sînt chestiuni asupra cărora biograful să se întindă cu folos, reies destul de limpede pentru cei ce și-au jucat rolul de cititori, refăcînd ei înșiși contururile și circumferința unei ființe vii din cîteva simple aluzii picurate ici și colo; pentru acei care sînt în stare să desluşească un glas viu în șoapta noastră; care pot să vadă adesea înfățișarea unui om, chiar atunci cînd noi nici nu pomenim despre ea; care știu, chiar și în lipsa unui cuvînt călăuzitor, ceea ce gîndea personajul — și pentru asemenea cititori doar scriem noi — prin urmare reiese limpede pentru un astfel de cititor că Orlando era un amestec ciudat de înclinări felurite — melancolie, nepăsare, pasiune, dragoste de singurătate, ca să nu mai pomenim nimic despre acele meandre și subtilități ale firii sale vădite pe

prima pagină a acestei cărți, cînd l-am văzut duelîndu-se cu o căpățînă de negru mort; dîndu-i drumul pe jos; agățînd-o iarăși cavalerește într-un loc unde n-o mai putea ajunge și, pe urmă, refugiindu-se la fereastră cu o carte în mînă. Dragostea de carte s-a arătat de timpuriu la el. De copil era uneori găsit, la miezul nopții, de către un paj citind încă. Îi luau lumînarea, dar el creștea licurici ca să-i folosească în asemenea împrejurări. Îi luară licuricii și n-a lipsit mult să dea foc casei cu o bucată de iască. Pe scurt, vom lăsa în seama romancierului grija de a desface această mătase mototolită și a-i netezi toate cutele și vom spune că Orlando era un nobil chinuit de dragostea pentru literatură. Mulți oameni din vremea lui și cu atît mai mulți de rangul lui scăpaseră de molimă și erau, prin urmare, slobozi să alerge, să călărească sau să iubească după pofta inimii. Dar unii erau de timpuriu atinși de un microb născut — zice-se — din polenul de aișor adus de vînt din Grecia și Italia, microb atît de ucigător, încît făcea să tremure mîna ridicată pentru a lovi, încețoșa ochiul care-și căuta prada și împleticea limba în clipa cînd își mărturisea iubirea. Era în firea păcătoasă a acestei boli să ia o nălucă drept realitate, așa încît lui Orlando, pe care norocul îl înzestrase cu toate darurile — veselă, rufărie, case, slugi, covoare, paturi din belșug — îi ajungea să deschidă o carte, pentru ca toată agoniseala asta de bogății să se prefacă în aburi. Cele nouă pogoane de piatră reprezentate de conacul lui

piereau ; cei o sută cincizeci de servitori se topeau ; cei optzeci de cai de călărie se făceau nevăzuți ; ne-ar răpi prea mult timp să înșirăm covoarele. sofalele, harnașamentele, porțelanurile, vesela, încălzitoarele și alte bunuri personale, adesea făurite din aur masiv, pe care miasmele molimii le împrăștiau cum ar fi împrăștiat ceața mării.

Acum, în sihăstria lui, boala punea cu repeziciune stăpînire pe el. Petrecea adesea cîte șase ore din noapte citind, și, cînd oamenii veneau la el așteptînd porunci cu privire la tăierea vitelor sau la recoltarea orzului, împingea la o parte cartea in-folio și privea de parcă nici n-ar fi priceput despre ce era vorba. Mai rău nici că se putea. și lui Hall, șoimarul, lui Giles, feciorul, li se rupea inima. Un gentleman de soi ca el, spuneau. n-are nevoie de cărți. Cărțile, spuneau, trebuie lăsate nevolnicilor sau celor pe moarte. Dar tot ce era mai rău de-abia avea să urmeze. Fiindcă, o dată ce boala cititului a pus stăpînire pe un organism. îl slăbește în așa hal, încît îl preface într-o pradă ușoară pentru cealaltă năpastă, care-și are sălașul în călimară și se coace în pană. Nenorocitul se apucă să scrie. Și, dacă meteahna e destul de păcătoasă și pentru un sărac fără altă avere decît un scaun și o masă sub un acoperiș prin care curge apa — fiindcă, la urma urmelor, omul n-are mare lucru de pierdut — situația devine de-a dreptul jalnică pentru un om bogat. care avînd case, turme, slugi, măgari și rufărie, se îndeletnicește totuși cu

scrierea cărților. Gustul pentru toate bunurile sale îl părăsește ; fiare încinse îl străpung ; putreziciunea îl mănîncă. E în stare să-și cheltuiască ultimul ban (atît e de dăunător microbul, ca să scrie o singură cărticică și să dobîndească faimă, dar, în zadar, căci tot aurul din Peru nu-l poate ajuta să cumpere comoara unui vers bine adus din condei. Și așa îl lovește oftica și sila de viață și, întorcîndu-se cu fața la perete, își zboară creierii. În ce poziție e găsit n-are importanță. Totul e că omul a trecut prin porțile morții și a cunoscut focul Gheenei.

Din fericire, Orlando era un tînăr voinic, așa încît boala (pentru motive pe care le vom arăta îndată) nu l-a doborît niciodată, așa cum a doborît pe mulți dintre semenii săi. Dar de zdruncinat l-a zdruncinat destul de adînc, așa cum se va vedea în cele ce urmează. Fiindcă, după ce citi cam vreun ceas din sir Thomas Browne, iar chemarea cerbului și glasul paznicului de noapte îl încredințară că era toiul nopții și că totul dormea în pace, străbătu încăperea, scoase o cheie de argint din buzunar și descuie ușile unui scrin cu inscrustații, care se afla într-un colț. Scrinul avea vreo cincizeci de sertare din lemn de cedru și pe fiecare se afla o etichetă scrisă ordonat de mîna lui Orlando. Se opri, ca și cum ar fi stat la îndoială, pe care anume să-l deschidă. Pe unul scria *Moartea lui Aiax*, pe altul *Nașterea lui Priam*, pe altul *Ifigenia în Aulida*, pe altul

Moartea lui Hipolit, pe altul *Meleagru*, pe altul *Întoarcerea lui Odiseu*. De fapt aproape nu era sertar lipsit de numele vreunui personaj mitologic aflat într-un impas al vieții sale. În fiecare sertar era închis un document de mărime considerabilă scris în întregime de mîna lui Orlando. Adevărul e că Orlando fusese mulți ani pradă acestui chin. Nici un copil nu cerșise vreodată mere așa cum cerșise Orlando hîrtie, și nici nu se rugase pentru dulciuri, așa cum se rugase Orlando pentru cerneală. Fugind de conversație și de jocuri, se ascundea în spatele draperiilor, prin chilii sau lîngă iatacul mamei, într-un dulap care avea o gaură în podea și mirosea îngrozitor a murdărie de sturz, cu o călimară din corn într-o mînă și pana în cealaltă, iar pe genunchi un sul de hîrtie. Așa fuseseră scrise, înainte ca el să fi trecut de douăzeci și cinci de ani, vreo patruzeci și șapte de piese, de istorii, de romane cavalerești, de poeme; unele în proză, altele în versuri; unele în franceză, altele în italiană; toate erau romantice și toate lungi. Una fusese tipărită de John Ball, cel cu firma Penele și Coroana, de peste drum de Sf. Pavel, în Cheapside; și, deși vederea cărții îi dăduse un sentiment de nespusă încîntare, nu îndrăznise s-o arate nici măcar mamei sale, de vreme ce a scrie și cu atît mai mult a publica era, știa prea bine, o rușine de neiertat pentru un nobil.

Totuși, acum, că se afla singur în toiul nopții, scoase din scrin un document gros numit

Xenofila, tragedie, sau vreun alt titlu de acest fel. și unul subțire intitulat simplu *Stejarul* (era singurul titlu scurt din toată grămada), după care se apropie de călimară, mîngîie pana cu degetele și mai făcu și alte scamatorii dintre cele cu care începe de obicei ritualul acestui viciu. Apoi se opri. Deoarece această oprire are o mare însemnătate în povestea lui, mult mai mare, într-adevăr, decît multe fapte care îngenunchie oamenii și fac să curgă rîuri de sînge, se cade să ne întrebăm și noi de ce s-a oprit Orlando ; și să răspundem, după cuvenitul răstimp de cugetare, că lucrul s-a datorat vreunui motiv de felul celui ce urmează a fi arătat. Natura, care ne joacă atîtea feste ciudate, plămădindu-ne în chip atît de inegal din lut și diamante, din curcubeie și granit, înghemuite toate într-un singur înveliș, adesea dintre cele mai nepotrivite, de vreme ce poetul are chip de măcelar și măcelarul chip de poet ; natura, care se prăpădește după încurcături și mistere, în așa măsură încît nici acum (la 1 noiembrie 1927) nu știm de ce urcăm scările, sau de ce le coborîm, mișcările noastre zilnice asemănîndu-se cu călătoria unui vas pe o mare necunoscută, vas ai cărui marinari stau în vîrful marelui catarg și se întreabă cu lunetele îndreptate spre zare dacă se vede uscatul sau nici urmă ?, la care întrebare răspundem dacă sîntem profeți „da" ; și dacă sîntem cinstiți „nu" ; natura, care e, poate, răspunzătoare pentru atîtea lucruri în afară de lungimea

acestei fraze, și-a îngreuiat și mai tare sarcina și ne-a sporit nouă nedumerirea, nu numai făurindu-ne ființa dintr-un talmeș-balmeș de lucruri răzlețe — o bucată din pantalonii unui polițist alături de voalul de mireasă al reginei Alexandra — dar a mai pus la cale ca toate crîmpeiele acestea să fie prinse unele de altele cu un singur fir. Memoria joacă rolul cusătoresei — și încă al uneia cu toane, fiindcă își înfige acul în dreapta și în stînga, în sus și în jos. Nu știm ce urmează îndată, nici ce va veni după aceea. Și, astfel, cel mai obișnuit gest din lume, ca de pildă a sta la masă și a trage călimara spre tine, poate pune în mișcare mii de crîmpeie ciudate, nelegate între ele, uneori strălucitoare, alteori șterse, cînd suspendate, cînd ieșind la suprafață pentru a se cufunda apoi sau fluturînd, ca rufele unei familii de paisprezece persoane agățate pe o sîrmă în bătaia vîntului. În loc să reprezinte o lucrare unică, făcută dintr-o bucată, masivă, de care nici un om să nu trebuiască să se rușineze, acțiunile noastre cele mai banale sînt însoțite de un tremur și un fîlfîit de aripi, de lumini ce se aprind și pălesc. Iată de ce, în clipa în care-și cufundă pana în cerneală, Orlando văzu chipul batjocoritor al prințesei pierdute și pe loc își puse un milion de întrebări asemănătoare unor săgeți muiate în fiere. Unde se afla ea ; și de ce-l părăsise ? Oare ambasadorul era unchiul sau iubitul ei ? Puseseră totul la cale între ei ? Sau fata fusese

răpită ? Era măritată ? Murise ? Care întrebări îl înveninau în aşa hal, încît silindu-se parcă să-şi descarce într-un fel suferinţa aceasta chinuitoare, îşi cufundă atît de adînc pana în călimară, încît cerneala ţîşni stropind masa, care acţiune — oricum ne-am pricepe s-o explicăm — (şi poate că nici o explicaţie nu e posibilă, dat fiind că memoria e inexplicabilă) pe dată înlocui chipul prinţesei printr-un chip cu totul deosebit. „Dar al cui să fie ?" se întrebă el. Şi fu nevoit să aştepte, poate timp de o jumătate de minut, privind la noul portret ce se suprapusese peste cel dinainte, aşa cum imaginea nouă a unei lanterne magice îţi mai îngăduie să vezi jumătate din cea dinainte, pînă cînd fu în stare să-şi spună : „E chipul bărbatului aceluia cam gras şi jerpelit, care şedea, acum nu ştiu cîţi ani, în odaia lui Twitchett, atunci cînd bătrîna regină Bess a venit să cineze la noi, şi eu l-am văzut", îşi urma Orlando gîndul, agăţîndu-se de alta din zdrenţele acelea colorate, „aşezat la masă în timp ce coboram scările şi-mi aruncam privirile în odaie ; avea ochii cei mai stranii care s-au pomenit vreodată", spuse Orlando, „dar cine naiba o fi fost?" Orlando se întreba, pentru că, în clipa aceea, memoria tocmai adăugase frunţii şi ochilor, mai întîi un guler încreţit făcut din dantelă grosolană, pătată de grăsime, pe urmă, un surtuc de culoare cafenie şi, în sfîrşit, o pereche de cizme butucănoase aşa cum poartă cetăţenii din Cheapside. „Nu era nobil ; nu era de-ai noştri", îşi spuse Orlando (ceea ce n-ar fi spus

niciodată cu glas tare, fiindcă era cel mai politicos dintre gentlemeni ; dar faptul arată ce urmări are o origină nobilă asupra minții și, între altele, cît este de greu pentru un nobil să fie scriitor), „mai degrabă poet, aș zice !“ Și zău că acum, după ce-l tulburase atît, memoria ar fi trebuit să tragă cu buretele peste povestea asta sau să aleagă ceva atît de idiot și fără noimă — ca, de pildă, un cîine care aleargă după o pisică sau o bătrînă care-și suflă nasul într-o batistă roșie de bumbac — încît, nemaînădăjduind să țină pasul cu toanele ei, Orlando să izbească de-a binelea cu pana în hîrtie. (Fiindcă, dacă avem destulă hotărîre, putem să alungăm din casă nerușinata de memorie cu alaiul ei de lepădături cu tot.) Dar Orlando se opri. Memoria tot îi mai ținea în față chipul bărbatului ponosit, cu ochi mari și strălucitori. Orlando tot mai privea fără să se urnească. Oprirea astea ne destramă. În asemenea momente pătrunde răzvrătirea în fortăreață și trupele ni se răscoală. Se mai oprise o dată înainte și atunci dragostea cu tărăboiul ei desfrînat, cu oboiurile și cu țambalele ei, cu capetele ei smulse de pe umeri și acoperite de plete însîngerate năvălise înăuntru. Din pricina dragostei îndurase Orlando chinurile Gheenei. Și acum se oprea din nou și, în spărtura ce se deschisese, sărise cotoroanța de ambiție și vrăjitoarea numită poezia, și tîrfa aceea — dorința de glorie ; se prinseseră toate de mîini și-și făcuseră din inima lui loc de dănțuit. În picioare, Orlando se jură în singurătatea odăii lui, că va

fi primul poet al neamului său și că va hărăzi nepieritoare strălucire numelui pe care-l purta. Spunea (înșirînd numele și faptele de vitejie ale strămoșilor) că sir Boris se luptase cu păgînul și-l răpusese ; sir Gawain cu turcul ; sir Miles cu polonezul ; sir Andrew cu frîncul ; sir Richard cu austriacul ; sir Jordan cu francezul și sir Herbert cu spaniolul. Dar ce se alesese din atîta moarte de om, atîtea campanii, atîta băutură, dragoste, cheltuială, vînătoare, călărie și mîncare ? O hîrcă ; un os de deget. În timp ce, spunea el, întorcîndu-se la pagina cărții lui sir Thomas Browne, deschisă pe masă — și iar se opri. Ca o vrajă izvorîtă din toate colțurile odăii, din vîntul de noapte și din lumina lunii, se desfășura dumnezeiasca melodie a cuvintelor, pe care, pentru a cruța această pagină de umilință, le vom lăsa închise acolo unde se află, nu moarte ci mai degrabă îmbălsămate. Într-atît li s-a păstrat de proaspătă culoarea, într-atît le este de curată răsuflarea ; și Orlando, asemuind o asemenea împlinire cu aceea a strămoșilor săi, strigă că ei și faptele lor erau țărînă și cenușă, în timp ce omul acesta și cuvintele lui au cîștigat nemurirea.

Totuși, își dădu curînd seama că bătăliile purtate de sir Miles și de ceilalți pentru dobîndirea unui regat împotriva unor cavaleri înarmați nu erau nici pe jumătate atît de înverșunate ca bătălia pe care o începea el acum împotriva limbii engleze ca să dobîndească nemurirea. Oricui cunoaște cît de cît asprele legi

ale compoziţiei nu va fi nevoie să i se spună povestea în amănunţime ; cum Orlando scria şi i se părea că e bine ; cum citea apoi ceea ce scrisese şi i se părea îngrozitor, cum corecta şi cum rupea ; cum tăia şi adăuga ; cum cădea în extaz ; cum se lăsa pradă disperării ; ce nopţi frumoase şi ce dimineţi jalnice trăia ; cum se agăţa de idei şi le pierdea apoi ; cum vedea cartea aievea în faţa lui şi cum cartea pierea ; cum juca rolul personajelor sale în timp ce mînca ; şi cum declama cuvintele lor în timp ce umbla, cum plîngea în clipa asta ; şi rîdea în clipa următoare ; cum şovăia între un stil şi altul, preferînd acum stilul eroic şi pompos şi, îndată după aceea, stilul simplu şi neîmpodobit ; cum îl atrăgea acum valea rîului Tempe şi pe urmă cîmpiile din Kent şi din Cornwall ; şi cum nu putea să hotărască dacă el este geniul cel mai divin sau cel mai mare neghiob din lume.

Tocmai pentru a lămuri această din urmă întrebare se hotărî, după multe luni de muncă înfrigurată, să pună capăt schivniciei lui, care durase ani de zile şi să comunice iarăşi cu lumea dinafară. Avea un prieten la Londra, un oarecare Giles Isham din Norfolk, care, deşi de viţă nobilă, cunoştea scriitori şi avea fără îndoială putinţa să-l pună în legătură cu vreun membru al acelei binecuvîntate, ba chiar sacre frăţii. Căci, pentru Orlando, în starea lui de acum, un om care scrisese o carte şi o văzuse tipărită se bucura de o glorie care umbrea orice glorie obţinută prin vărsare de sînge sau

prin dregătorii. În închipuirea lui, pînă şi trupurile acelor oameni luminaţi de asemenea gînduri dumnezeieşti păreau transfigurate. Cu siguranţă că purtau nimburi în loc de păr, că aveau o răsuflare ca mireasma de tămîie, iar între buze le înfloreau trandafiri — ceea ce, bineînţeles, nu se putea spune nici despre el, nici despre domnul Dupper. Nu putea visa fericire mai mare decît să-i fie îngăduit a sta după o perdea şi a-i asculta vorbind. Pînă şi gîndul la acele convorbiri îndrăzneţe şi felurite făceau ca subiectele despre care obişnuia el să discute cu prietenii lui curteni — un cîine, un cal, o femeie, jocul de cărţi — să-i pară nespus de grosolane. Îşi amintea cu mîndrie că trecuse totdeauna drept un pedant şi că fusese batjocorit pentru dragostea lui de singurătate şi de carte. Nu fusese niciodată meşter al complimentelor bine ticluite. Într-un salon de doamne, stătea ca o buturugă, roşea şi păşea ca un grenadier. Din simplă neatenţie căzuse de două ori de pe cal. Odată, în timp ce compunea un vers, rupsese evantaiul lui lady Winchilsea. Reamintindu-şi cu încîntare aceste exemple şi altele, care-i spuneau că nu e făcut pentru viaţa de societate, îl cuprindea o speranţă nelămurită că tot neastîmpărul tinereţii, stîngăcia şi roşelile lui, plimbările lungi pe care le făcea şi dragostea pentru viaţa la ţară dovedeau că el însuşi aparţine mai degrabă seminţiei sacre decît nobilimii — că era născut să fie scriitor mai degrabă decît aristocrat. Pentru prima dată de la noaptea dezgheţului se simţea fericit.

Așadar îl însărcină pe domnul Isham din Norfolk să predea domnului Nicholas Greene din Clifford's Inn o misivă care mărturisea despre admirația lui Orlando pentru lucrările mai suspomenitului (căci Nick Greene era un scriitor renumit pe vremea aceea) și despre dorința lui de a-l cunoaște ; lucru pe care abia dacă îndrăznea să-l ceară ; căci el n-avea nimic de oferit în schimb ; dar, dacă domnul Nicholas Greene va binevoi să-l viziteze, o caretă cu patru roate se va afla în colțul Fetter Lane-ului, la orice oră va hotărî domnul Greene, pentru a-l aduce pe acesta teafăr pînă la casa lui Orlando. Putem să punem de la noi frazele care mai urmau ; și să ne închipuim încîntarea lui Orlando cînd, după scurtă vreme, domnul Greene răspunse că primește invitația nobilului lord ; se așeză în caretă și descinse în sala dinspre sud a clădirii principale, la orele șapte fix, luni, douăzeci și trei aprilie.

Regi, regine și ambasadori cu duiumul fuseseră primiți acolo ; judecători își desfășuraseră acolo mantiile de hermină. Cele mai frumoase doamne din țară poposiseră acolo ; de asemenea și cei mai vajnici războinici. Acolo atîrnaseră steaguri aduse de la Flodden și Azincourt. Acolo stăteau expuse armurile pictate, leii, leoparzii și coroanele nobiliare. Acolo se întindeau mesele lungi, pe care se așeza vesela de aur și argint ; și acolo se aflau căminele de marmură italiană sculptată, unde ardea în fiecare noapte, pînă cînd se prefăcea în scrum, un stejar întreg, cu milioanele lui de frunze și

cu cuiburile de ciori și de pitulici. Și iată că acum stătea, în această încăpere, poetul Nicholas Greene, îmbrăcat simplu, într-un surtuc negru, cu pălăria trasă pe ochi și cu un cufăraș într-o mînă.

Că Orlando, care se repezise să-i ureze bun venit, se simțea cam dezamăgit, asta era în firea lucrurilor. Poetul era de statură mijlocie ; avea o înfățișare obișnuită ; era slab, destul de adus de spate și, fiindcă intrînd pe ușă se împiedică de dulău, acesta îl mușcă. Pe deasupra, Orlando, deși cunoscător de oameni, se afla în încurcătură, fiindcă nu știa unde să-l pună. Era ceva în omul acela care nu ținea nici de servitor, nici de mic moșier, nici de nobil. Capul, cu fruntea boltită și nasul acvilin, era frumos, dar bărbia era trasă înapoi. Ochii erau strălucitori, dar buzele îi atîrnau moi, lăsînd să-i curgă balele. Neliniștitoare era mai ales expresia feței în întregimea ei. Nici urmă din acel calm impunător, care face chipurile nobililor atît de plăcute la vedere ; nimic din acea supunere demnă ce se citește pe fața unui servitor stilat nu descopereai ; era o față brăzdată, încrețită, zbîrcită. Măcar că era poet, omul părea mai obișnuit să rostească vorbe stropșite decît cuvinte măgulitoare ; să se certe decît să gîngurească, să se smucească decît să călărească ; să se încaiere decît să se destindă ; să urască decît să iubească. Și asta se vedea tot după iuțeala mișcărilor sale și după licărirea sălbatică și bănuitoare din priviri. Orlando se simți cam descumpănit. Dar începură să cineze.

Aici, Orlando, care obișnuia să ia lucrurile așa cum sînt, se simți, pentru prima dată, rușinat fără să-și dea nici el seama din ce pricină de numărul slugilor sale și de bogăția mesei. Și mai ciudat este că se gîndea cu mîndrie — în general gîndul acesta îi făcea plăcere — la acea stră-străbunică, Moll, care mulsese vacile. Era gata să pomenească într-un fel sau altul de femeia aceea umilă și de șiștarele ei cu lapte, cînd poetul îi strică socotelile, spunîndu-i că, oricît ar părea de bizar, dat fiind că numele de Greene este atît de răspîndit, familia lui venise în Anglia o dată cu Cuceritorul și se număra în Franța, printre cele mai nobile. Din păcate, ai lui trecuseră prin lumea asta, fără să se învrednicească a face mai mult decît să-și lege numele de comitatul regal Greenwich. Vorbi mai departe, pomenind despre castele pierdute, blazoane, veri care ajunseseră baroneți în nord, alianțe prin căsătorie cu familii nobile din vest, despre cum unii dintre Greeni își scriau numele cu un e în coadă, iar alții fără, și o ținu tot așa pînă cînd vînatul fu pus pe masă. De-abia atunci izbuti Orlando să spună și el un cuvîntel despre străbuna Moll cu vacile ei și, cînd începură să servească păsările sălbatice, își mai ușurase puțin inima de povara care-l apăsa. Dar, înainte ca vinul grecesc să înceapă a curge din belșug, Orlando nici nu îndrăzni să sufle o vorbă despre subiectul, pe care nu se putea împiedica să nu-l socotească mult mai important decît familia Green sau vacile : anume despre sfînta poezie.

Cînd rosti mai întîi cuvîntul, ochii poetului aruncară fulgere ; se lepădă de aerele de gentleman desăvîrşit pe care şi le dăduse pînă atunci ; izbi cu paharul în masă şi se avîntă într-una dintre cele mai lungi, mai încurcate, mai pătimaşe şi mai amare poveşti din cîte îi fusese dat vreodată lui Orlando să audă din gura cuiva, în afară poate de aceea a unei femei părăsite ; vorbea despre una dintre piesele sale, despre un alt poet şi despre un critic. Despre esenţa poeziei însăşi. Orlando nu pricepu decît că poezia se vinde mai greu decît proza şi că, deşi are rînduri mai scurte, răpeşte mult timp la scris. Şi convorbirea se desfăşura mai departe, cu nesfîrşite digresiuni, pînă cînd Orlando se încumetă să strecoare un cuvînt despre faptul că el însuşi avusese nesăbuinţa să scrie — dar atunci poetul sări de pe scaun. Chiţcăise un şoarece în lambriuri, spuse. Adevărul este, explică el apoi, că nervii lui se aflau într-o asemenea stare, încît un chiţcăit de şoarece era de ajuns ca să-i zdruncine pentru două săptămîni. Fără îndoială, casa era plină de lighioane, dar Orlando nici nu le auzea. După aceea, poetul îi expuse pe-ndelete lui Orlando starea sănătăţii sale în ultimii zece ani. Îi mersese atît de prost, încît era de mirare că se mai află încă în viaţă. Suferise de paralizie, de gută, de malarie, de dropică şi avusese pe rînd trei feluri de friguri ; la asta se mai adăuga o inimă mărită, o splină umflată şi un ficat bolnav. Dar, mai rele decît toate, îi mărturisi el lui Orlando, erau nişte senzaţii cu

neputință de descris în șira spinării. Avea o umflătură cam la a treia vertebră de sus, care-i frigea ca focul ; și alta cam la a doua de jos, care era rece ca gheața. Uneori se trezea cu un creier ca de plumb, alteori simțea de parcă înăuntrul lui ardeau o mie de lumînări de ceară și se aruncau focuri de artificii. Era în stare, zicea, să simtă prin saltea o petală de trandafiri ; și aproape că-și cunoștea drumul prin Londra după senzația pe care i-o dădea în tălpi pietrele de pavaj. În totul era o piesă atît de gingaș meșterită și atît de ciudat alcătuită (aici ridică, parcă fără să-și dea seama, mîna și, într-adevăr, forma ei era cum nu se poate mai fină), încît era uluit cînd se gîndea că nu vînduse decît cinci sute de exemplare din poemul său, dar, firește, asta se datora unei conspirații urzite împotriva lui. Tot ce putea spune, încheie el, izbind cu pumnul în masă, este că în Anglia arta poeziei murise.

Cum era cu putință una ca asta cînd existau Shakespeare, Marlowe, Ben Jonson, Browne, Donne, care toți mai scriau încă sau scriseseră nu de mult. Orlando, care înșira numele eroilor lui favoriți, nu putea să-și închipuie.

Greene rîse sardonic. Shakespeare, încuviință el, scrisese cîteva scene destul de bune ; dar pe cele mai multe le luase de la Marlowe. Marlowe era un tînăr care promitea, dar ce puteai să spui despre un băiețandru, care murise înainte de a împlini treizeci de ani ? Cît despre Browne, el era adeptul poeziei în proză și oamenii se plictisesc repede de ase-

menea preţiozităţi. Donne era un saltimbanc, care-şi îmbrăca goliciunea gîndirii în cuvinte greu de înţeles. Neghiobii cădeau în cursă; dar de azi într-un an, stilul ăsta va fi demodat. Cît despre Ben Jonson îi era prieten şi el nu-şi bîrfea niciodată prietenii.

Nu, încheie el, marea epocă a literaturii a trecut; marea epocă a literaturii fusese cea grecească; elizabetanii erau, în toate privinţele, inferiori grecilor. În asemenea perioade mari, oamenii sînt însufleţiţi de o ambiţie divină, pe care el ar numi-o *la gloire* (pronunţa gluar, aşa încît la început Orlando nici nu prinse înţelesul). Acum toţi tinerii scriitori erau simbriaşi ai librarilor şi turnau orice prostie care se vindea. În privinţa asta, Shakespeare era marele păcătos şi-şi ispăşea de pe acum vina. Epoca de acum, spuse, se cheltuieşte în găselniţe preţioase şi experienţe smintite, dintre cele pe care grecii nu le-ar fi îngăduit nici o clipă. Oricît l-ar fi durut s-o spună — fiindcă ţinea la literatură cum ţinea la viaţa lui — nu vedea nimic bun în momentul prezent şi n-avea nici o speranţă cît priveşte viitorul. Spunînd aceste cuvinte, îşi umplu iarăşi ochi paharul.

Orlando era scandalizat de aceste păreri; pe de altă parte, nu se putea împiedica să nu vadă că omul nu părea de fel doborît. Dimpotrivă, cu cît îşi înfiera mai mult epoca, cu atît mai mulţumit de sine părea. Îşi amintea, spuse, de o noapte petrecută la Cock Tavern din Fleet Street, în tovărăşia lui Kit Marlowe şi a altora. Kit era într-o dispoziţie grozavă şi se cam

îmbătase, ceea ce i se întîmpla uşor, aşa încît era pornit să spună prostii. Îl vedea şi acum ridicînd paharul către tovarăşii de chef şi spunînd cu un sughiţ : „Măruntaiele să mi le scoateţi, Bill (asta se adresa lui Shakespeare), dacă nu se apropie acum un val mare şi pe creasta lui stai tu", cuvinte prin care înţelegea, lămuri Greene, că se apropiau de hotarul unei mari vîrste din literatura engleză şi că Shakespeare era pe cale să devină un poet de oarecare însemnătate. Din fericire pentru el, Marlowe a fost ucis două nopţi mai tîrziu într-o încăierare la beţie, aşa încît n-a mai apucat să vadă cum s-a împlinit profeţia lui. „Sărman smintit", făcu Greene, „s-o ţină morţiş cu una ca asta. O epocă măreaţă într-adevăr — o epocă măreaţă veacul elizabetan !"

„Şi aşa, scumpul meu lord", continuă el, instalîndu-se comod pe scaun şi învîrtind paharul cu vin între degete, „trebuie să facem ce putem. să îndrăgim trecutul şi să-i cinstim pe acei scriitori — cîţiva dintre ei mai sînt încă în viaţă — care iau drept model antichitatea şi scriu, nu pentru plată, ci pentru gluar (Orlando i-ar fi dorit un accent mai frumos) ; „gluar" spuse Greene, „acesta este imboldul cugetelor nobile. Dac-aş avea o pensie de trei sute de livre pe an plătită în patru rate, n-aş trăi decît pentru gluar. Aş sta în pat toată dimineaţa şi l-aş citi pe Cicero. I-aş imita atît de bine stilul, încît n-ai fi în stare să ne deosebeşti. Asta numesc eu scriere aleasă", spuse Greene, „asta

numesc eu gluar. Dar ca să faci una ca asta, îți trebuie o pensie".

Între timp, Orlando renunțase la orice speranță de a vorbi despre propria lui operă cu poetul ; dar faptul avea cu atît mai puțină însemnătate cu cît acum convorbirea ajunsese la viața și caracterul lui Shakespeare, Ben Jonson și ale tuturor celorlalți, pe care Greene îi cunoscuse de aproape și despre care știa să povestească mii de anecdote dintre cele mai cu haz. În viața lui, Orlando nu rîsese cu atîta poftă. Prin urmare aceștia erau zeii lui ! Jumătate din ei beți, cu toții niște afemeiați. Cei mai mulți se certau cu nevestele ; nici unul dintre ei nu se ridica deasupra minciunilor sau a celor mai mărunte intrigi. Își zmîngăleau poezia pe spatele notelor trimise de spălătorese, sprijinind hîrtia de capul ucenicului tipograf, care aștepta în ușa dinspre stradă. Așa a plecat Hamlet la tipărit ; la fel și Lear ; la fel și Othello. Nu e de mirare, vorba lui Greene, că piesele astea au greșelile pe care le au. Restul timpului îl petreceau în chefuri și chiolhanuri prin taverne și berării în aer liber, cînd se spuneau vorbe de duh, care întrec închipuirea și se întîmplau lucruri, pe lîngă care pălesc cele mai mari trăsnăi ale curtenilor. Toate acestea Greene le istorisi cu un haz care-l înălța pe Orlando pe culmi de veselie. Omul avea un dar de imitator care ar fi sculat și morții din morminte și știa să vorbească cum nu se poate mai frumos despre cărți, cu condiția ca ele să fi fost scrise cu trei sute de ani în urmă.

Şi timpul trecea, iar Orlando avea pentru oaspetele său un ciudat amestec de atracţie şi dispreţ, de admiraţie şi de milă, de asemenea un simţămînt prea nelămurit ca să găsească un nume, dar care era alcătuit din oarecare spaimă şi un soi de fascinaţie. Omul vorbea tot timpul despre el însuşi şi era totuşi o prezenţă atît de plăcută, încît puteai să asculţi la nesfîrşire povestea frigurilor lui. Şi, pe urmă, era atît de spiritual; şi atît de necuviincios; şi lua în deşert cu atîta uşurinţă numele Domnului şi vorbea atît de slobod despre femeie; şi era plin de talente nenumărate şi neobişnuite şi capul îi era doldora de învăţături ciudate; ştia să pregătească salata în trei sute de feluri deosebite; ştia tot ce se putea şti despre amestecul vinurilor; cînta dintr-o jumătate de duzină de instrumente muzicale şi era, poate, primul om, dacă nu şi ultimul, care se pricepea să rumenească brînza în căminul cel mare italian. Că nu ştia să deosebească o muşcată de o garoafă, un stejar de un mesteacăn, un dulău de un ogar, un berbec de o oaie, grîul de orz, pămîntul arat de cel în paragină; că habar n-avea de asolamente şi credea că portocalele cresc sub pămînt, iar ridichii în pomi; că prefera orice privelişte de oraş unui peisaj de ţară; toate acestea şi multe altele îl uluiau pe Orlando, care încă nu întîlnise om de soiul ăsta pînă atunci. Pînă şi slujnicile, care-l dispreţuiau, chicoteau cînd îi auzeau glumele, iar servitorii, care nu-l puteau suferi, zăboveau în preajma lui ca să-i asculte poveştile. Adevărul

e că niciodată nu cunoscuse conacul însufleţirea pe care o cunoştea acum şi toate acestea îi dădeau lui Orlando mult de gîndit şi-l îndemnau să compare felul acesta de viaţă cu traiul de odinioară. Îşi aducea aminte de conversaţiile cu care era el obişnuit şi în care era vorba de apoplexia regelui Spaniei sau de împerechierea unei căţele ; cugeta la felul cum i se scurgea ziua între grajduri şi garderobă : îşi reamintea cum sforăiau lorzii deasupra paharului cu vin şi cum se mîniau împotriva oricui îi trezea. Se gîndea cît de neobosiţi şi îndrăzneţi erau la trup ; cît de trîndavi şi sfielnici la minte. Frămîntat de aceste gînduri şi nefiind în stare să cumpănească lucrurile cum se cuvine, ajunse la concluzia că primise în casă un duh diabolic al neliniştii, care nu-i va mai îngădui niciodată să se bucure de un somn sănătos.

În acelaşi timp, Nick Greene ajunse tocmai la concluzia opusă. Lungit pe pat, într-o dimineaţă, cu capul pe cele mai moi perne, cu trupul între cele mai mătăsoase cearceafuri şi privind afară prin geamul verandei spre peluza, pe care, de trei veacuri încoace, nu crescuse nici păpădia, nici brusturele, se gîndi că, dacă nu izbuteşte să scape de acolo, va muri înăbuşit de viu. Cînd, sculîndu-se, auzi gînguritul porumbeilor şi cînd, îmbrăcîndu-se, mai auzi şi susurul fîntînilor, îşi spuse că, dacă nu-i va mai fi dat să audă iarăşi carele de poveri hodorogind pe pietrele din Fleet Street, un rînd nu va mai scrie. Dacă mai durează mult toate astea, se

gîndi, auzind din odaia alăturată cum aţîţă valetul focul şi aşază pe masă tacîmurile de argint, o să adorm şi (aici căscă de-i trosniră fălcile) o să mor în somn.

De aceea îl căută pe Orlando în odaia lui şi-i arătă că nu fusese în stare să închidă ochii toată noaptea din pricina tăcerii. (Într-adevăr, conacul era înconjurat de un parc cu o circumferinţă de cinci mile şi de un zid înalt de zece picioare.) Tăcerea, spuse el, era dintre lucrurile cele mai apăsătoare pentru nervii lui. Cu învoirea lui Orlando, avea să-şi ia rămas bun. chiar în dimineaţa aceea. Orlando simţi oarecare uşurare la aceste cuvinte, totuşi şi o mare neplăcere la gîndul de a-l lăsa să plece. Casa, se gîndi, va părea ca lipsită de viaţă fără Greene. În clipa plecării (fiindcă pînă atunci încă nu-i venise la-ndemînă să amintească de acest lucru), avu cutezanţa să înmîneze piesa sa despre *Moartea lui Hercule* poetului şi să-i ceară părerea despre ea. Poetul o luă ; bolborosi ceva despre gluar şi despre Cicero, întrerupt fiind de Orlando, care-i făgădui că-i va plăti trimestrial pensia ; după care Greene, cu multe asigurări de afecţiune, sări în caretă şi plecă.

Salonul cel mare nu păruse niciodată atît de întins, atît de măreţ şi atît de gol ca în clipele în care careta se depărtă. Orlando ştia că niciodată nu va mai avea inima să rumenească brînză în căminul italian. Nu-i va mai da ghes spiritul să facă glume pe seama tablourilor italiene ; nu va avea niciodată destulă îndemînare să amestece punciul aşa cum trebuie

amestecat ; mii de vorbe de duh şi de jocuri de cuvinte erau pierdute pentru el. Dar, totuşi, ce uşurare să nu mai audă glasul acela arţăgos ; ce voluptate să fie iarăşi singur, gîndi el fără să vrea, în timp ce dezlegă dulăul, care stătuse legat în ultimele şase săptămîni, fiindcă nu putea să-l vadă pe poet fără să-l muşte.

În aceeaşi după-amiază, Nick Greene fu lăsat în colţul lui Fetter Lane şi descoperi că, acasă, lucrurile merg mai departe cam în acelaşi fel cum le lăsase el. Cu alte cuvinte, doamna Greene năştea un copil într-o odaie ; Tom Fletcher bea gin în alta. Cărţile stăteau răvăşite pe duşumea ; cina — adică ceea ce se numea cină — se afla întinsă pe o măsuţă de toaletă, printre turtele de pămînt făcute de copii. Dar asta, simţea Greene, este atmosfera potrivită pentru scris ; aici putea el să scrie, drept care scrise. Avea pregătit un subiect anume făcut pentru el. Un nobil lord la el acasă. În vizită la un nobil de ţară — noul lui poem avea să aibă un titlu cam de felul acesta. Punînd mîna pe pana cu care băieţaşul lui tocmai gîdila pisica în ureche şi muind-o în paharul pentru ouă care-i servea drept călimară, Greene turnă pe loc şi în mare grabă o satiră foarte spirituală. Era în aşa fel adusă din condei, încît nimeni nu se putea îndoi că tînărul lord pus la frigare era Orlando ; expresiile lui cele mai intime, faptele, elanurile şi nebuniile lui, pînă şi culoarea părului şi accentul străin cu care-l pronunţa pe *r* se aflau toate acolo, prinse pe viu. Şi dacă ar mai fi dăinuit

cumva vreo urmă de îndoială, Greene o risipi pe dată, introducînd în satira lui, aproape fără să schimbe nimic, pasaje întregi din aristocratica tragedie *Moartea lui Hercule*, pe care o găsi, așa cum se și așteptase de altfel, încîlcită și cum nu se poate mai bombastică.

Pamfletul, publicat de îndată în mai multe ediții, și acoperind cheltuielile celei de a zecea nașteri a doamnei Greene, a fost curînd trimis de către acei prieteni, care se îngrijesc de asemenea treburi, chiar și lui Orlando. După ce-l citi de la un capăt la altul cu un sînge rece înspăimîntător, Orlando și-a sunat valetul; i-a predat documentul cu ajutorul unui clește și i-a poruncit să-l arunce în cea mai spurcată groapă de gunoi de pe moșie. Apoi, în clipa în care omul tocmai îi întorcea spatele ca să plece, îl opri: „Ia calul cel mai iute din grajd", îi spuse, „și gonește, ca și cum ar fi vorba de viața dumitale, pînă la Harwich. Acolo îmbarcă-te pe prima corabie care ridică pînzele spre Norvegia. Cumpără-mi chiar din cușca regelui cei mai frumoși cîini de vînătoare, masculi și femele din haita regală. Și adă-i încoace fără întîrziere. Fiindcă, murmură el, reîntorcîndu-se la cărțile lui, cu oamenii am încheiat-o".

Valetul, care era foarte bine strunit, se înclină și dispăru. Își îndeplini sarcina cu atîta succes încît, din ziua aceea în trei săptămîni, se înapoie, ținînd în lanț cei mai de soi cîini de vînătoare; chiar în noaptea aceea, o cățea

fătă sub masa din sufragerie opt cățeluși frumoși. Orlando porunci să-i fie aduși în dormitor.

„Fiindcă, spuse el, cu oamenii am încheiat-o." Totuși plătea trimestrial pensia.

Și astfel, la vîrsta de treizeci de ani sau cam așa ceva, acest tînăr nobil nu numai că trăise toate experiențele pe care viața i le putea oferi, dar își dăduse seama de zădărnicia lor. Iubirea și ambiția, femeile și poeții, totul era deopotrivă deșertăciune. Literatura era o farsă. În noaptea în care citi pamfletul lui Greene *Viața la un nobil de țară,* arse într-o mare pălălaie cincizeci și șapte de opere poetice, nepăstrîndu-și decît *Stejarul,* visul lui de băiețandru, care de altfel era și un poem foarte scurt. Nu-i mai rămăseseră decît două lucruri în care credea : cîinii și natura ; un dulău și un boschet de trandafiri. Într-atît se micșorase pentru el lumea cu toată varietatea ei. viața cu toată complexitatea ei, încît nu mai rămăseseră decît cîinii și tufișurile. Și acum, simțindu-se despovărat de un munte de iluzii. adică de-a dreptul despuiat, își chemă dulăii și porni prin parc. Atîta vreme stătuse zăvorît în casă, scriind și citind, încît uitase aproape de farmecele naturii, care, în iunie, pot fi tulburătoare. Cînd ajunse pe colnicul de unde, în zile senine, se vede jumătate din Anglia și, pe deasupra, o fîșie din Țara Galilor și din Scoția, se aruncă sub stejarul lui iubit, simțind

că, dacă niciodată de acum încolo nu va mai fi nevoit să schimbe o vorbă cu vreun bărbat sau vreo femeie ; că, dacă dulăii lui nu vor ajunge să capete grai ; că dacă niciodată nu-i vor mai ieși în cale vreun poet sau vreo prințesă, era în stare să trăiască în tihnă anii ce aveau să-i mai fie dăruiți.

Reveni în același loc zi de zi, săptămînă de săptămînă, lună de lună, an de an. Vedea fagii ruginind și ferigile tinere desfășurîndu-se ; vedea luna ca o seceră, apoi ca un glob ; vedea — dar, fără îndoială, cititorul își poate închipui singur pasajul care ar trebui să urmeze și cum fiecare copac, fiecare plantă dimprejur ar fi descrisă mai întîi verde, apoi ruginie ; cum luna răsare și soarele asfințește ; cum primăvara urmează iernii și toamna verii ; cum ziua vine după noapte și noaptea după zi ; cum mai întîi se stîrnește o furtună și, pe urmă, se înseninează ; cum lucrurile rămîn neschimbate vreme de vreo două sau trei sute de ani, în afara cîtorva fire de praf și a unor pînze de păianjen, pe care o femeie bătrînă le poate mătura în jumătate de ceas ; e o concluzie, la care, orice s-ar spune, am fi putut ajunge mult mai repede prin simpla constatare „timpul a trecut" (măsura exactă a timpului putînd fi arătată între paranteze) și nimic nu s-a întîmplat.

Dar, din nefericire, timpul, deși face animalele și plantele să înflorească și să se ofilească cu o atît de uluitoare punctualitate, nu are urmări chiar atît de simple asupra minții omenești. Ba chiar mintea omului lucrează și ea într-un

chip tot atît de straniu asupra fiinţei timpului. O oră, din clipa în care se cuibăreşte în acel ciudat element care e spiritul omenesc, se poate întinde de cincizeci sau de o sută de ori faţă de lungimea hărăzită ei de orologiu ; pe de altă parte, o oră se poate înscrie pe răbojul minţii exact printr-o secundă. Această nemaipomenită deosebire dintre timpul arătat de ceasornic şi timpul minţii e mai puţin cunoscută decît s-ar cuveni să fie şi merită o cercetare mai adîncă. Dar biograful, ale cărui interese sînt, după cum am spus, cum nu se poate mai restrînse, trebuie să se mărginească la o singură simplă constatare : cînd un bărbat a atins vîrsta de treizeci de ani, cum i s-a întîmplat acum lui Orlando, timpul dedicat cugetării devine neobişnuit de lung ; timpul dedicat acţiunii neobişnuit de scurt. Astfel Orlando dădea poruncile şi-şi îndeplinea treburile cerute de gospodărirea întinsei lui moşii într-o clipă ; dar, de îndată ce se găsea singur sub stejarul de pe colină, secundele începeau să se rotunjească şi să se împlinească, de parcă nu mai aveau de gînd să cadă vreodată. În afară de asta se umpleau cu o ciudată bogăţie de lucruri. Căci Orlando se afla nu numai faţă în faţă cu probleme, care-i puseseră în încurcătură pe oamenii cei mai înţelepţi ca, de pildă : Ce este iubirea ? Ce este prietenia ? Ce este adevărul ? dar, de îndată ce se lăsa în voia gîndurilor, tot trecutul lui, care i se părea de o nesfîrşită lungime şi varietate, se năpustea drept în secunda ce tocmai se scurgea şi

o umfla pînă o făcea să ajungă de douăsprezece ori mărimea ei firească, o colora în mii de nuanțe și o umplea cu toate nimicurile de pe lume.

În asemenea cugetări (putem să le numim cu orice alt nume) își petrecu el luni și ani de viață. N-am exagera dac-am spune că, atunci cînd ieșea din casă după micul dejun, era un bărbat de treizeci de ani, și că se înapoia la dejun în vîrstă de cel puțin treizeci și cinci. Unele săptămîni adăugau un secol vîrstei sale, altele cel mult trei secunde. De altfel, sarcina de a măsura lungimea vieții omenești (despre aceea a lighioanelor nu îndrăznim să mai vorbim) ne depășește puterile, căci de îndată ce spunem că viața durează veacuri, ni se amintește că ține mai puțin decît căderea unei petale de trandafir. Dintre cele două forțe care stăpînesc pe rînd — lucru tulburător — chiar în aceeași clipă, bietele noastre minți neghioabe — scurtimea și durata — pe Orlando îl înrîurea cînd zeitatea cu pas de elefant, cînd aceea cu aripă efemeră. Viața i se părea de o uimitoare lungime. Și, totuși, trecea ca un fulger. Dar chiar cînd se lungea nespus și clipele ajungeau doldora, iar lui Orlando i se părea că rătăcește singur prin deșerturi întinse de eternitate, tot n-avea timp să desfășoare și să buchisească pergamentele acelea îndesate cu semne, pergamente pe care treizeci de ani petrecuți printre bărbați și femei le îngrămădiseră în suluri strînse în inima și în creierul lui. Cu mult înainte de a fi ajuns la ca-

pătul gîndurilor despre iubire (stejarul înfrunzise şi se scuturase de vreo douăsprezece ori între timp), ambiţia îşi îmbrîncea afară vrăjmaşa, pentru a fi, la rîndul ei, înlocuită de prietenie şi literatură. Şi cum întîia întrebare — Ce este iubirea ? — încă nu primise răspuns, se întorcea la cea mai mică chemare sau chiar fără a fi chemată, împingînd spre margine cărţile sau metaforele sau chiar întrebarea despre rostul vieţii şi le lăsa să aştepte acolo, pînă cînd găseau şi ele prilejul de a se repezi înapoi în arenă. Procesul se prelungea şi mai mult, din pricină că era din belşug ilustrat, nu numai cu portrete ca acela al bătrînei regine Elizabeta, întinsă pe canapeaua acoperită cu tapiserii, îmbrăcată în brocart roz, cu o cutie de prizat în mînă şi o sabie cu mîner de aur alături, ci şi cu miresme — regina era parfumată violent — şi cu sunete ; cerbii boncăiau în Richmond Park în ziua aceea de iarnă. Astfel, gîndul la iubire îi îngăduia lui Orlando să vadă în transparenţă zăpada şi iarna ; buturugi arzînd în foc ; rusoaice, săbii de aur, cerbi care boncăiau ; balele bătrînului rege Iacob ; artificii şi saci plini cu comori în calele corăbiilor elizabetane. Descoperea, de îndată ce încerca să-l desprindă din locul pe care-l ocupa în cugetul lui, că fiecare lucru în parte este încrustat în alte substanţe, asemenea unei bucăţi de sticlă, care, după ce a stat timp de un an pe fundul mării, este prinsă între oase, înconjurată de libelule, monede şi plete de femei înecate.

„Altă metaforă, pe Jupiter!“ exclama Orlando, cînd rostea asemenea cuvinte (ceea ce arăta felul dezordonat și ocolit în care lucra mintea lui și explica de ce stejarul înflorea și se usca de atîtea ori, înainte ca Orlando să tragă vreo concluzie cu privire la iubire). „Și ce rost are?“ se întreba. „De ce să nu spun în cîteva cuvinte simple“ — și se ostenea timp de jumătate de oră sau poate timp de doi ani jumătate, să se gîndească cum se spune în cîteva cuvinte simple ce este iubirea. „O figură de stil de acest fel este vădit falsă“, argumenta el, „fiindcă nici o libelulă, în afară doar de niște împrejurări cu totul excepționale, n-ar putea să trăiască în fundul mării. Și, dacă literatura nu este mireasa și tovarășa de pat a adevărului, atunci ce mai este? La naiba cu toate, striga, de ce să spun tovarășă de pat, de vreme ce am spus mireasă? De ce să nu spunem pe șleau ce avem de gînd și cu asta basta?“

Drept care încerca să spună că iarba este verde și cerul albastru, ca să îmbuneze astfel spiritul auster al poeziei, pe care nu se putea împiedica s-o cinstească chiar și de la mare depărtare. „Cerul este albastru, spunea, și iarba este verde.“ Cînd ridica ochii, vedea că, dimpotrivă, cerul seamănă cu vălurile căzute de pe capetele a mii de madone, iar iarba unduia, întunecîndu-se la culoare asemenea unui cîrd de fete care fug dintr-o pădure vrăjită de spaima îmbrățișării unor satiri părosi. „Pe cinstea mea, spuse, (fiindcă prinsese prostul obicei de a vorbi cu glas tare) nu mi se pare

că o exprimare e mai adevărată decît cealaltă. Amîndouă sînt deopotrivă de mincinoase." Şi, pierzîndu-şi nădejdea de a fi vreodată în stare să răspundă la întrebarea ce este poezia şi ce este adevărul, căzu într-o stare de adîncă descurajare.

Am putea folosi prilejul acestei întreruperi a solilocviului său ca să ne gîndim cît este de ciudată priveliştea lui Orlando lungit pe pămînt şi sprijinit într-un cot, într-o zi de iunie, cît e de ciudat ca voinicul ăsta cu mintea întreagă şi trupul sănătos, după cum dovedeau obrajii şi mădularele lui — omul ăsta care n-ar fi şovăit să conducă un atac sau să se bată în duel — să cadă în aşa hal pradă amorţelii şi suferinţei pricinuite de gîndurile lui, încît atunci cînd venea vorba de poezie sau de iscusinţa lui pe acest tărîm, devenea sfios ca o fetiţă ascunsă în spatele uşii şi neîndrăznind să intre în coliba mamei sale. Credinţa noastră este că felul cum i-a luat Greene în derîdere tragedia l-a durut la fel ca şi batjocorirea iubirii lui de către prinţesă. Dar să ne întoarcem la ale noastre.

Orlando se gîndea mai departe. Se tot uita la iarbă şi la cer şi încerca să-şi închipuie ce ar spune despre ele un poet adevărat, căruia i se publică versurile la Londra. Între timp memoria (ale cărei obiceiuri le-am descris mai înainte) îi ţinea neîntrerupt înaintea ochilor chipul lui Nicholas Greene, ca şi cum omul acela buzat şi batjocoritor ar fi fost — măcar că-l trădase — muza întruchipată şi de parcă

pe el ar fi trebuit Orlando să-l cinstească. Așa încît, în dimineața aceea de vară, Orlando îi propunea tot soiul de fraze, unele simple, altele figurate, iar Nick Greene clătina tot timpul din cap, rînjind și mormăind ceva despre gluar, despre Cicero și despre moartea poeziei în zilele noastre. În cele din urmă, sărind în picioare (acum era iarnă și un ger strașnic), Orlando rosti una dintre cele mai cumplite jurăminte din viața lui, un jurămînt care-l înlănțuia într-o robie mai amarnică decît oricare. „Blestemat să fiu, spuse el, dacă mai scriu sau măcar dacă încerc să mai scriu vreodată un cuvînt ca să fiu pe placul lui Nick Greene sau al muzei. Bine, prost sau mediocru, de azi înainte voi scrie ca să-mi fiu mie pe plac", și aici făcu un gest de parc-ar fi rupt în două un teanc întreg de hîrtii și le-ar fi aruncat în fața omului aceluia batjocoritor și buzat. Și atunci, așa cum o javră se face mică, atunci cînd te apleci ca să arunci cu o piatră după ea, memoria retrase din fața ochilor lui Orlando imaginea lui Nick Greene; și în locul ei — nu puse nimic.

Cu toate acestea, Orlando își urmărea mai departe firul gîndurilor. Adevărul e că avea multe lucruri la care să se gîndească. Fiindcă, atunci cînd rupsese în două pergamentul, rupsese, cu aceeași mișcare, sulul bine răsucit și împodobit cu blazon, pe care el însuși și-l ticluise, spre onoarea lui, în singurătatea odăii, numindu-se pe sine, așa cum regele numește

ambasadorii, poet al neamului său, primul scriitor al vremii, hărăzind astfel sufletului său veşnică nemurire, dăruind trupului său un mormînt printre lauri şi drapele sfinte, în semn de eternă cinstire din partea poporului. Oricît ar fi fost documentul de grăitor, el îl rupse în bucăţi şi-l aruncă în lada cu gunoi. „Faima. spuse el, seamănă (şi cum nu era nici urmă de Nick Greene care să-l oprească, se desfăţă mai departe în imagini din care noi vom alege doar una sau două dintre cele mai domoale) cu o haină înzorzonată care-ţi stinghereşte mădularele ; cu o za de argint care-ţi apasă pe inimă ; cu un scut pictat care acoperă o sperietoare de ciori" etc. etc. Înţelesul frazelor lui era că faima e o piedică şi o constrîngere ; în timp ce modestia e umbroasă, largă, prielnică libertăţii ; ea îngăduie minţii să-şi ia nestînjenită zborul. Peste omul necunoscut pogoară binecuvîntata boare a întunericului. Nimeni nu ştie încotro se duce el, nici de unde vine. Celui din umbră îi este îngăduit să caute adevărul şi să-l rostească ; el singur este liber, el singur vorbeşte sincer ; doar el trăieşte în tihnă. Şi astfel, sub stejarul, ale cărui rădăcini cioturoase crescute deasupra pămîntului i se păreau mai degrabă odihnitoare, Orlando se cufundă în linişte.

Pierdut, vreme îndelungată, în gînduri profunde despre binefacerile hărăzite celui necunoscut şi despre bucuria de a nu avea un nume. ci a fi asemenea unui val ce se reîntoarce ca să se piardă în fiinţa adîncă a mării ; cugetînd

că obscuritatea te scapă de ghimpele invidiei şi al ciudei ; că face să-ţi curgă slobod prin vine şuvoiul mărinimiei şi al dărniciei ; şi-ţi îngăduie să dai şi să primeşti fără să aştepţi mulţumiri şi să aduci laude ; şi că aşa trebuie să fi trăit toţi marii poeţi (deşi cunoştinţele lui de greacă nu erau îndestulătoare pentru a-i întări părerile), pentru că, îşi spunea, aşa trebuie să fi scris Shakespeare şi aşa trebuie să fi clădit ziditorii anonimi de biserici, fără a avea nevoie de mulţumiri şi de renume, ci doar de munca lor în timpul zilei, şi, poate, de puţină bere noaptea, îşi spuse, întinzîndu-şi mădularele sub stejar. „Ce viaţă minunată ! Şi de ce nu m-aş bucura de ea chiar în clipa de faţă ?" Gîndul îl lovi ca un glonte. Ambiţia se desprinse ca o pană. Scăpat de năduful iubirii respinse şi al vanităţii jignite, de toate împunsăturile şi înţepăturile, pe care i le pricinuiseră ghimpii vieţii atîta vreme cît rîvnise la faimă, dar care pe unul nepăsător faţă de glorie nu-l mai puteau atinge, Orlando deschise ochii, pe care-i ţinuse larg deschişi tot timpul pentru a vedea doar gînduri, şi-şi zări, în vîlceaua de la picioarele lui, casa.

Stătea acolo desfăşurată în soarele unei dimineţi de primăvară. Părea un oraş mai degrabă decît o casă, dar nu un oraş clădit răsfirat, într-o direcţie sau într-alta, după cum dorea un om sau altul, ci ridicat cu chibzuială, de către un singur arhitect, urmărit de o singură idee. Curţi şi clădiri, roşii, cenuşii, vineţii se întindeau ordonate şi simetrice ; unele dintre curţi

erau alungite, altele pătrate ; în una se afla o fîntînă ; în cealaltă se înălța o statuie ; unele dintre corpurile clădirii erau joase, altele ascuțite ; aici se vedea un paraclis ; dincolo o clopotniță : între ele se zăreau spații de iarbă de un verde aprins, pîlcuri de cedri și straturi de flori viu colorate ; totul era împresurat — dar cu atîta pricepere, încît fiecare parte avea loc să se desfășoare în voie — de curba unui zid masiv ; iar din nenumăratele coșuri ieșea fumul, care se răsucea fără încetare în văzduh. Această clădire întinsă și totuși atît de ordonat gîndită, care putea adăposti o mie de inși și poate două mii de cai, a fost zidită, își spunea Orlando, de meșteri ale căror nume au rămas necunoscute. Aici au trăit, vreme de mai multe veacuri decît pot eu număra, generațiile neștiute ale obscurei mele familii. Nici unul dintre acești Richarzi, Johni, Ane, Elisabete n-a lăsat în urma lui măcar o mărturie și totuși, ei împreună, lucrînd laolaltă cu sapa, cu acul de cusut, iubindu-se și născînd copii, au lăsat în urmă ceea ce se vede. Niciodată castelul nu-i păruse mai impunător și mai omenesc.

De ce atunci dorise el să se înalțe deasupra lor ? Căci părea un semn de nespusă deșertăciune și trufie să încerci a îmbunătăți acea creație anonimă ; munca acelor mîini care pieriseră. Era mai bine să treci neștiut și să lași moștenire o arcadă, un atelier de olărie, un zid lîngă care se coc piersicile, decît să te mistui ca un meteor, fără să lași măcar o pulbere în urma ta. Fiindcă, la drept vorbind, își spuse

înflăcărat privind la conacul de pe peluza de jos, necunoscuții lorzi și doamnele care au trăit aici nu uitau niciodată să pună ceva deoparte pentru cei ce aveau să le urmeze ; pentru acoperișul care se putea găuri, pentru copacul care putea să se prăbușească. Se afla totdeauna un colțișor cald în bucătărie pentru păstorul bătrîn ; totdeauna ceva de mîncare pentru cel flămînd ; cupele lor străluceau, chiar dacă ei zăceau bolnavi ; ferestrele erau luminate, chiar cînd ei se aflau pe patul de moarte. Măcar că erau lorzi, erau mulțumiți să se cufunde în noapte, laolaltă cu vînătorul de cîrtițe și cu zidarul. Nobili obscuri, constructori uitați — astfel li se adresa Orlando cu o căldură ce-i dezmintea cu totul pe acei critici care-l socoteau rece, nepăsător, molatic (adevărul fiind că o însușire căutată de noi se află tocmai de cealaltă parte a zidului, căruia îi întoarcem spatele) — astfel se adresa Orlando casei și neamului său în termenii celei mai mișcătoare elocințe. Și ce înseamnă elocință fără perorație ? bolborosi el. I-ar fi plăcut să încheie cu o înfloritură, care să arate că e gata și el să calce pe urmele pașilor lor și să mai adauge o piatră clădirii durate de ei. Dar, totuși, de vreme ce clădirea acoperea nouă acri, să-i adaugi măcar o singură piatră ar fi părut de prisos. Oare mobila poate fi pomenită într-o perorație ? Poți vorbi despre scaune și mese și despre preșurile care se întind la picioarele paturilor ? Fiindcă, indiferent de ceea ce lipsea

peroraţiei, conacul de aceste lucruri avea nevoie. Lăsîndu-şi deocamdată cuvîntarea neisprăvită, Orlando coborî dealul hotărît să-şi închine de aici înainte puterile mobilării conacului. Vestea că trebuie să se prezinte de îndată în faţa stăpînului, aduse lacrimi în ochii blînzi şi obosiţi ai doamnei Grimsditch, care cam îmbătrînise. Cutreierară împreună casa. Suportul de prosoape din dormitorul regal („şi a fost al regelui Iacob, my lord", spuse ea, dînd să înţeleagă că multe zile se scurseseră de cînd nu mai dormise un rege sub acoperişul lor ; dar se sfîrşise cu zilele nesuferite ale domniei Parlamentului şi Anglia avea din nou coroană) era şchiop ; în cămăruţa care ducea spre anticamera unde stătea pajul ducesei, n-aveai pe ce să pui cănile ; pe covor, domnul Greene făcuse cu pipa lui scîrboasă o pată, pe care, oricît o frecaseră, ea şi cu Judy nu fuseseră în stare s-o cureţe. Într-adevăr, cînd Orlando se apucă să chibzuiască la problema înzestrării cu scaune din lemn de trandafir şi scrinuri din lemn de cedru, cu ligheane de argint, cupe din porţelan chinezesc şi covoare persane a fiecăruia dintre cele trei sute şi şaizeci şi cinci de dormitoare ale conacului, îşi dădu seama că treaba nu va fi uşoară ; cu cele cîteva mii de livre care-i mai rămîneau din averea lui, mai mult decît să tapiseze cîteva galerii, să mobileze sala de mîncare cu cîteva scaune frumos sculptate şi să facă rost de oglinzi din argint masiv şi de scaune din acelaşi metal (pentru

care avea o deosebită pasiune) destinate dormitoarelor regale, nu prea putea.

Şi acum se apucă serios de lucru, aşa cum putem dovedi fără urmă de îndoială, dacă ne uităm prin catastifele lui. Să aruncăm o privire la inventarul lucrurilor cumpărate de Orlando în perioada aceea şi la cheltuielile adunate pe margine, dar pe acestea din urmă le vom trece cu vederea.

„Pentru cincizeci de perechi de cuverturi spaniole, de asemenea perdele din tafta roşie şi albă, pologurile asortate fiind de satin alb brodat cu mătase albă şi roşie...

Pentru şaptezeci de scaune de satin galben şi şaizeci de taburete asortate cu huse de pînză cerată...

Pentru şaizeci şi şapte de mese din lemn de nuc...

Pentru şaptesprezece duzini de lădiţe, fiecare duzină conţinînd cinci duzini de oglinzi de Veneţia...

Pentru o sută două de preşuri, fiecare lung de treizeci yarzi...

Pentru nouăzeci şi şapte de perne din damasc roşu cu găitane şi dantelă de argint şi taburete pentru odihnit picioarele din postav cu fir de aur şi scaune asemenea...

Pentru cincizeci de candelabre cu douăsprezece lumînări fiecare..."

Am şi început — fiindcă acesta este efectul pe care-l au listele asupra noastră — să căscăm. Dar, dacă ne oprim, o facem numai pentru că pomelnicul acesta e plicticos, şi nu fiindcă am

fi ajuns la capătul lui. Mai sînt nouăzeci și nouă de pagini, iar suma totală cheltuită se ridică la multe mii de livre, adică, în banii noștri, la multe milioane. Așa-și cheltuia lordul Orlando ziua, dar chiar și noaptea, îl puteai găsi făcînd socoteala cît ar costa netezirea unui milion de mușuroaie de cîrtiță, dat fiind că un om este plătit cu zece penny pe oră ; sau de cîte tone de cuie a cinci penny și jumătate sfertul de pint ar fi nevoie pentru repararea gardului din jurul parcului, gard care avea o circumferință de cincisprezece mile. Și așa mai departe, și așa mai departe.

Povestea, după cum spuneam, este plicticoasă, pentru că un dulap e aproape aidoma cu altul și un mușuroi de cîrtiță nu se deosebește de un milion de altele. Treaba i-a prilejuit lui Orlando cîteva călătorii plăcute și cîteva aventuri frumoase. Așa, de pildă, a pus un oraș întreg de femei oarbe de lîngă Bruges să brodeze draperii pentru un pat cu baldachin argintiu ; iar povestea aventurii lui cu un maur din Veneția, de la care a cumpărat (dar numai folosind vîrful sabiei) o casetă de lac, ar merita să fie istorisită, dac-ar încăpea pe mîinile altuia. Și munca asta nici măcar nu era lipsită de variație, fiindcă ba soseau la conac tocmai din Sussex copaci mari trași de cai ; urmau să fie tăiați cu ferestrăul și înșirați de-a lungul galeriilor pentru a fi prefăcuți în dușumele ; ba sosea din Persia o ladă căptușită cu lînă și rumeguș, din care, în cele din urmă, Orlando scotea o singură farfurie sau un inel cu topaz.

Veni în sfîrșit și ziua cînd nu se mai găsi loc prin galerii nici măcar pentru o singură masă ; nu mai era loc pe mese pentru nici o casetă ; nu mai încăpea în casete nici o singură cupă ; iar în cupe nici o mînă de petale pentru parfum de trandafiri ; nu mai era loc nicăieri pentru nimic ; pe scurt, casa era mobilată. În grădină ghioceii, brînduşele, zambilele, magnoliile. trandafirii, crinii, steliţele, daliile de toate soiurile, perii, merii, cireşii şi duzii împreună cu nenumărate boschete înflorite aparţinînd unor specii rare şi cu copacii mereu verzi se îndesiseră într-atît, încît creşteau unii peste rădăcinile celorlalţi şi nu rămăsese palmă de pămînt neînflorită, nici bucată de pajişte neumbrită. În afară de asta, Orlando importase orătănii sălbatice cu pene viu colorate ; şi doi urşi malaiezi, a căror morocăneală, cu siguranţă. ascundea nişte inimi credincioase.

Acum totul era gata ; şi, cînd se lăsa seara şi se aprindeau nenumăratele candelabre, iar o boare uşoară, dintre cele care adiau neîncetat prin galerii, mişca tapiseria albastră cu verde, aşa încît parcă vînătorii călăreau iar Dafne fugea cu adevărat ; cînd argintul sclipea, mobila lăcuită strălucea şi lemnul trosnea în cămine ; cînd scaunele sculptate îşi întindeau braţele, iar delfinii înotau pe pereţi cu sirene în spinare ; cînd toate acestea şi multe altele atinseră desăvîrşirea şi-i fură pe plac, Orlando se plimba mulţumit prin casă cu dulăii după el. Acum, se gîndea, avea cu ce să-şi hrănească peroraţia. Dar poate că n-ar strica să reînceapă discursul

de la capăt. Totuşi, în timp ce trecea în revistă galeriile, simţea că-i mai lipseşte ceva. Scaunele şi mesele, oricît ar fi de bogat aurite şi sculptate, sofalele, chiar dacă se sprijină pe labe de leu şi pe gîturi de lebădă, paturile făcute chiar şi din cel mai moale puf de lebădă nu ne ajung atîta timp cît sînt goale. E uluitor cît sînt de înfrumuseţate de oamenii care şed sau se tolănesc pe ele. Drept care, Orlando se porni pe un şir de minunate petreceri, care adunau nobilimea şi mica moşierime din ţinut. Cele trei sute şaizeci şi cinci de dormitoare se umpleau dintr-o dată, pentru o lună întreagă. Oaspeţii se înghesuiau pe cele cincizeci şi două de scări. Trei sute de servitori forfoteau prin oficii. Aproape în fiecare noapte avea loc cîte un ospăţ. Astfel, în foarte puţini ani, Orlando îşi văzu catifelele tocite şi jumătate din avere risipită ; cîştigase, în schimb, buna preţuire a vecinilor săi, deţinea nenumărate demnităţi în comitat şi primea anual cam o duzină de volume închinate Înălţimii-Sale în termeni destul de slugarnici de către poeţi recunoscători. Fiindcă, deşi avea grijă, pe vremea aceea, să nu se însoţească cu scriitori şi să se ţină departe de doamne de neam străin, totuşi, era din cale afară de mărinimos atît cu femeile cît şi cu poeţii şi ambele categorii îl adorau.

Dar cînd cheful era în toi, iar oaspeţii lui îşi vedeau de petrecere, el era în stare să se retragă singur în odaia lui. Şi acolo, după ce închidea uşa şi era sigur că singurătatea nu-i va fi tulburată, scotea un caiet vechi, ale cărui

foi erau prinse cu mătase furată din cutia de lucru a mamei sale și al cărui titlu era scris într-o caligrafie rotundă de copil: *Stejarul. Poem.* În acest caiet scria pînă ce bătea miezul nopții și chiar mai tîrziu. Dar, fiindcă ștergea tot atîtea versuri cîte scria, adesea, la sfîrșitul anului, suma lor era mai mică decît la început; s-ar fi părut că, pe măsură ce scrierea lui înainta, poemul înceta să mai existe. Fiindcă e de datoria istoricului literar să observe că stilul lui Orlando se schimbase în chip uimitor. Pasiunea pentru înfloriturî scăzuse; exuberanța fusese domolită; epoca prozei îngheța izvoarele fierbinți. Pînă și natura de afară era mai puțin împodobită cu ghirlande; tufișurile de măceș aveau mai puțini ghimpi și erau mai puțin încîlcite. Poate că simțurile erau mai amorțite, iar mierea și smîntîna mai puțin savuroase pentru cerul gurii. Apoi și faptul că apa pe străzi se scurgea mai bine, iar casele erau mai luminate avea — nu încape îndoială — urmări asupra stilului.

Într-o zi cînd tocmai adăuga cu mare caznă un rînd sau două poemului *Stejarul*, își simți colțul ochiului umbrit. Nu era umbră, după cum descoperi îndată, ci silueta unei doamne foarte înalte cu pelerină și glugă de călărie, în trecere prin curtea pătrată în care răspundea camera lui. Cum curtea aceasta era cea mai izolată dintre toate, iar doamna o necunoscută, Orlando se minună cum de pătrunsese acolo. După trei zile, aceeași apariție; și miercuri, la amiază, iarăși. De data aceasta, Orlando era hotărît să

o urmărească, dar pare-se că pe ea n-o speria gîndul de a fi descoperită, pentru că, încetini pasul, cînd el o ajunse și-l privi drept în față. Orice altă femeie, prinsă astfel pe domeniul particular al unui lord, s-ar fi temut; orice altă femeie cu o asemenea față, un asemenea acoperămînt pe cap, o asemenea înfățișare s-ar fi ascuns în faldurile mantilei Căci doamna aceasta semăna leit cu un iepure; un iepure speriat, dar îndărătnic; un iepure, a cărui sfială cedează în fața unei îndrăzneli smintite și fără margini; un iepure care se așază pe picioarele dinapoi și se holbează la vînătorul lui cu ochi mari și bulbucați, cu urechi ițite în sus care tremură; cu un nas ascuțit care zvîcnește. Iepurele acesta era totuși înalt de șase picioare și, pe deasupra, mai purta și o glugă pe cap care-i sporea înălțimea. Aflîndu-se față-n față cu Orlando, femeia îl măsură cu o privire în care se amestecau în chipul cel mai ciudat sfiala și cutezanța.

Mai întîi, se scuză cu o reverență corectă, dar cam țeapănă, că-i încălcase astfel domeniul. Apoi înălțîndu-se la loc, cît era de lungă, adică pînă la vreo șase picioare și doi yarzi, îi spuse cu un rîs nervos și cotcodăcit și cu atîtea chicoteli și hohoteli încît Orlando se gîndi că trebuie să fie scăpată dintr-o casă de nebuni. că ea este arhiducesa Harriet Griselda de Finster-Aarhorn și Scand-op-Boom. Mai presus de toate, zicea, dorește să-l cunoască pe el. Găsise găzduire deasupra unei brutării, lîngă porțile parcului. Văzuse portretul lui, leit chipul unei surori de-a

ei care — aici rîse zgomotos — răposase de mult. Venise în vizită la Curtea engleză. Era vară cu regina. Regele era om de treabă, dar rar se întîmpla să se culce fără să se fi îmbătat. Aici chicoti și hohoti din nou. Pe scurt, nu era nimic altceva de făcut decît s-o poftești înăuntru și să-i oferi un pahar de vin.

În casă, purtările ei recăpătară măreția firească unei arhiducese ; și, de n-ar fi dovedit o pricepere rară la o doamnă în ceea ce privește vinurile și de n-ar fi făcut unele observații de bun simț cu privire la armele de foc și obiceiurile vînătorești din țara ei, convorbirea ar fi încetat. La sfîrșit, vesti, sărind în picioare, că va reveni a doua zi, mai făcu o nemaipomenită plecăciune și se retrase. A doua zi Orlando o porni călare ; în următoarea, îi întoarse spatele-; în a treia zi, trase perdelele. În ziua a patra ploua, și cum nu putea să lase o doamnă afară, în ploaie, și nici nu-l supăra gîndul unei tovărășii, o pofti înăuntru și-i ceru părerea cu privire la o armură a unui strămoș de al lui, întrebînd-o dacă a fost făurită de Jacobi sau de Topp. El înclina să creadă că de Topp. Ea era de altă părere — puțin importă care. Dar are oarecare însemnătate pentru desfășurarea povestirii noastre că, pentru a-și susține argumentul, care se referea la felul cum erau lucrate piesele de legătură, arhiducesa Harriet luă jartiera de aur și o potrivi pe piciorul lui Orlando.

Că el avea o pereche dintre cele mai frumos modelate picioare, pe care se sprijinise vreodată un nobil, am spus mai înainte.

Poate că ceva în felul cum prinse ea catarama de la glezną ; sau poate că felul cum stătea aplecată ; sau poate îndelungata sihăstrie a lui Orlando ; sau atracţia firească dintre sexe ; sau vinul de Burgundia, sau focul — oricare dintre aceste cauze poate fi socotită de vină, fiindcă, fără doar şi poate, există vină de o parte sau de alta, atunci cînd un nobil din stirpea lui Orlando, care a poftit o doamnă în casa lui, iar ea este cu cîţiva ani mai vîrstnică decît el şi mai are şi o faţă lungă de un yard şi nişte ochi holbaţi, ba mai e şi îmbrăcată destul de caraghios într-o pelerină şi o redingotă de călărie, măcar că anotimpul e călduros — cineva este vinovat cînd un asemenea nobil se trezeşte atît de neaşteptat şi crîncen doborît de o anume pasiune, încît este silit să părăsească încăperea.

Dar ce fel de pasiune, ne putem pe bună dreptate întreba, poate fi asta ? Răspunsul este cu două feţe ca însăşi iubirea. Căci iubirea... dar să scoatem iubirea din cauză pentru un moment, căci faptul real a fost următorul :

Cînd arhiducesa Harriet Griselda s-a aplecat ca să-i prindă catarama, Orlando a auzit pe neaşteptate şi în chip neînţeles, undeva departe, iubirea fîlfîind din aripi. Freamătul îndepărtat al acelor pene moi a stîrnit în el mii de amintiri despre ape năvalnice, despre graţie în zăpadă şi despre necredinţă în mijlocul puhoaielor ; sunetul se apropia ; iar el roşea şi tremura, simţindu-se mişcat, aşa cum nu gîndise că va mai fi iarăşi ; era gata să ridice mîna şi să în-

găduie păsării măiestre să pogoare pe umerii lui, cînd — grozăvie! — un croncănit, asemănător aceluia pe care-l scot ciorile cînd se năpustesc pe copaci, începu să răsune; aerul părea că se întunecase de atîtea aripi mari și negre; cîrîiau glasuri; fire de paie, rămurele și pene cădeau; și pe umerii lui poposi cea mai greoaie și mai scîrboasă dintre păsări: vulturul. Atunci se repezi afară din odaie și-și trimise feciorul ca s-o însoțească pe arhiducesă pînă la trăsură.

Pentru că iubirea, la care ne putem reîntoarce acum, are două fețe: una albă, alta neagră; două trupuri: unul mătăsos, celălalt păros. Are două mîini, două picioare, două cozi, de fapt fiecare mădular este în număr de două și unul este întocmai opusul celuilalt. Totuși, atît de strîns sînt ele îmbinate, încît nu le poți despărți. În împrejurarea de față, iubirea lui Orlando își începuse zborul cu fața albă întoarsă către el, cu trupul neted și frumos la vedere. Tot mai mult se apropia, trimițînd, în chip de solie, adieri încîntătoare. Dar dintr-o dată (pesemne la vederea arhiducesei) pasărea se răsuci, arătînd cealaltă față neagră, păroasă, bestială; și pe umerii lui se așeză moale, cu un fîlfîit dezgustător, vulturul numit poftă, și nu iubirea, pasărea paradisului. De aceea fugi Orlando, de aceea îl căută pe fecior.

Dar o asemenea harpie nu poate fi alungată chiar atît de ușor. Nu numai că arhiducesa rămase mai departe în casa brutarului, dar Orlando era chinuit zi și noapte de arătări

dintre cele mai respingătoare. Se părea că în zadar își împodobise casa cu argint și-și atîrnase tapiserii pe pereți, de vreme ce, în orice clipă, o orătanie ce se tăvălise prin gunoaie, se putea așeza pe masa lui de scris. Acolo stătea, dînd din aripi printre scaune ; o vedea legănîndu-se dizgrațios prin galerii. Uneori se cocoța greoaie pe un paravan din fața căminului. Cînd o gonea, se întorcea și ciocănea cu pliscul în geam, pînă cînd îl spărgea.

Înțelegînd atunci că, în casa lui, nu mai putea locui și că, pentru a pune capăt acestei stări, trebuiau luate fără întîrziere măsuri, Orlando făcu ceea ce ar fi făcut orice tînăr în locul lui ; anume îl rugă pe regele Carol să-l trimită ca ambasador extraordinar la Constantinopole. Regele se plimba prin Whitehall, cu Nell Gwyn agățată de brațul lui. Ea îl bombarda cu alune. „E de o mie de ori păcat, oftă acea drăgăstoasă doamnă, ca o asemenea pereche de picioare să părăsească țara."

Totuși soarta se arătă crudă ; mai mult decît să trimită lui Orlando o bezea peste umăr, înainte de ridicarea pînzelor, Nell Gwyn nu putu face.

CAPITOLUL III

E într-adevăr mare păcat şi regretăm nespus că tocmai despre această etapă a carierei lui Orlando, cînd el a jucat un rol deosebit de însemnat în viaţa obştească a ţării lui, deţinem cele mai puţine ştiri pe care să ne putem bizui. Ştim că şi-a îndeplinit de minune sarcinile — fapt despre care mărturisesc Ordinul Bath şi rangul de duce acordate lui. Ştim că a luat parte la cîteva dintre cele mai delicate negocieri dintre regele Carol şi turci — lucru dovedit de tratatele aflate sub bolţile Arhivelor Naţionale. Dar revoluţia care a izbucnit în timpul cît deţinea el aceste dregătorii şi focul care a urmat, au stricat în aşa hal sau chiar au distrus toate actele din care ar putea fi extrasă vreo informaţie vrednică de crezare, încît ceea ce putem noi oferi este ciuntit în chip jalnic. Adesea hrisovul era aproape înnegrit de foc drept în mijlocul unei propoziţiuni dintre cele mai importante. Tocmai cînd credeam că putem limpezi o taină care i-a nedumerit, vreme de o sută de ani, pe istorici, se ivea în manuscris o gaură destul de mare ca să-ţi vîri degetul în

ea. Ne-am căznit din răsputeri să încropim un biet rezumat din crîmpeiele pîrjolite de foc, care au rămas ; dar adesea am fost nevoiți să facem presupuneri, să ghicim, ba chiar să ne folosim de imaginație.

Pare-se că ziua lui Orlando se scurgea cam în felul următor : În jurul orei șapte, se trezea, se înfășura într-un halat lung turcesc ; aprindea un ciubuc și-și sprijinea cotul de parmaclâcul unui balcon. Și stătea așa, privind, spre orașul de dedesubt, care părea scufundat într-o vrajă. La ceasul acela, ceața era atît de groasă, încît cupolele Sfintei Sofia și ale celorlalte lăcașuri de închinăciune parcă pluteau ; treptat ceața le descoperea ; atunci se vedea că ceea ce semăna cu niște clăbuci avea legături trainice cu solul ; se zărea apa ; podul Galata ; pelerini cu turbane verzi, fără ochi sau cu nasul tăiat, care cereau de pomană ; mai încolo, cîinii vagabonzi scormoneau prin gunoaie ; se mai vedeau femei îmbrobodite ; mulțime de măgari ; și mai încolo, niște oameni călări purtînd prăjini lungi. Curînd tot orașul vuia de pocnetele bicelor, bătăile gongurilor, chemările muezinilor, ploaia de lovituri pe spinările catîrilor, uruitul roților încercuite cu aramă ; iar mirosurile acre, răspîndite de pîinea care se dospea, de tămîie, de mirodenii se ridicau chiar pînă la înălțimea Perei ; de parc-ar fi fost însăși răsuflarea acelei populații pestrițe și barbare.

Nimic, se gîndea Orlando, plimbîndu-și privirile peste spectacolul, care sclipea acum în soare, nimic nu poate fi mai deosebit de comi-

tatele Surrey şi Kent sau de oraşe ca Londra şi Tunbridge Wells. În dreapta şi în stînga lui, se ridicau cu vîrfurile lor pleşuve şi sterpe munţii Asiei ; doar castelul pustiu al vreunei căpetenii de hoţi se putea anina acolo ; dar nici o urmă de parohie sau de conac, de căsuţe, de stejari, de ulmi, de violete, iederă sau răsură. Tufişuri, a căror umbră să fie prielnică ferigilor, nu erau şi nici pajişti pe care să pască oile. Casele erau albe asemenea unor coji de ou şi tot atît de dezgolite. Că el, englez get-beget, se desfăta pînă-n adîncul inimii de această privelişte sălbatică, nedezlipindu-şi ochii de la trecătorile şi crestele acelea îndepărtate şi plănuind să ajungă pe jos acolo unde doar picior de păstor de capre şi de ciobani mai călcase pînă atunci ; că-i erau cu adevărat dragi florile acelea strălucitoare, pripăşite pe acolo ; că iubea cîinii vagabonzi şi jigăriţi mai mult chiar decît dulăii lui de acasă şi că trăgea cu nesaţ pe nări mirosurile acre şi pătrunzătoare ale străzii, îl mira. Se întreba dacă nu cumva pe vremea cruciadelor, vreun strămoş de-al lui se îndrăgostise de vreo ţărancă circaziană ; lucrul i se părea cu putinţă ; i se năzări că are obrazul cam oacheş ; apoi, intrînd în casă, se retrăgea în baie.

Peste un ceas, parfumat cum se cuvine, frizat şi uns, primea în vizită secretarii şi alţi înalţi slujbaşi ce-i aduceau, unul după altul, cutii roşii pe care doar cheiţa lui de aur le putea descuia. Înăuntru erau hîrtii de cea mai mare însemnătate, din care au rămas pînă în zilele

noastre doar resturi : ici o literă înflorită, colo o pecete bine prinsă de o bucată de mătase arsă. Prin urmare, despre cuprinsul acestor hîrtii nu putem vorbi ; putem doar depune mărturie că Orlando nu-şi mai vedea capul de treburi : peceţi şi ceară, panglici de diferite culori, care trebuiau prinse fiecare în altfel, titluri ce trebuiau caligrafiate cu litere groase, înfloriturí ce trebuiau făcute în jurul literelor mari, pînă la ora dejunului — o masă îmbelşugată, care număra aproape treizeci de feluri de mîncare.

După prînz, lacheii îl vesteau că, la poartă, îl aşteaptă careta cu şase cai şi Orlando pleca în vizită la alţi ambasadori şi demnitari de stat, precedat de ieniceri îmbrăcaţi în purpură, care alergau pe jos, unduind deasupra capetelor lor mari evantaie din pene de struţ. Ceremonia decurgea mereu la fel. Cînd ajungeau la o curte, ienicerii loveau cu evantaiele în poarta cea mare, care se deschidea numaidecît, dezvăluind o încăpere mare minunat mobilată. Aici se aflau aşezate două persoane, de obicei de sexe diferite. Se schimbau plecăciuni şi temenele adînci. În prima încăpere, aveai voie să pomeneşti doar despre vreme. După ce spunea că e frumos sau umed, foarte cald sau rece, ambasadorul trecea în următoarea încăpere, unde, din nou, se ridicau ca să-l întîmpine două persoane. Aici era îngăduit doar să compari Constantinopolul ca reşedinţă cu Londra ; şi, firește, ambasadorul spunea că preferă Constantinopolul, iar gazdele

lui spuneau, firește, deși n-o văzuseră, că preferă Londra. În următoarea încăpere, se discuta mai pe-ndelete despre sănătatea regelui Carol și a sultanului. În următoarea se vorbea despre sănătatea ambasadorului și aceea a soției gazdei, dar mai pe scurt. În următoarea, ambasadorul își felicita gazda pentru mobila sa, iar gazda îl felicita pe ambasador pentru îmbrăcămintea sa. În următoarea, se serveau dulciuri, gazda văitîndu-se că sînt proaste, ambasadorul ridicîndu-le în slăvi pentru bunătatea lor. În cele din urmă, ceremonia se sfîrșea cu narghilele și cu un pahar de cafea; dar deși gesturile fumatului și ale sorbitului erau îndeplinite întocmai, nu era nici tutun în lulea, nici cafea în ceașcă, deoarece, dacă fumatul sau sorbitul ar fi avut într-adevăr loc, organismul omenesc n-ar fi rezistat la atîta îmbuibare. Fiindcă, nici n-apuca ambasadorul să încheie una dintre aceste vizite, că era silit să înceapă alta. Aceleași ceremonii se desfășurau cu exact același dichis de vreo șase sau șapte ori la casele altor mari slujbași, așa încît, uneori, ambasadorul se înapoia la casa lui, noaptea tîrziu. Deși Orlando îndeplinea de minune aceste sarcini și n-a tăgăduit niciodată că ele ar reprezenta, poate, cea mai importantă parte din îndatoririle unui diplomat, se simțea însă neîndoielnic obosit de ele și se prăbușea adesea într-un asemenea hău de tristețe, încît prefera să ia masa singur, doar în tovărășia cîinilor. Cu ei, într-adevăr, îl puteai auzi vorbind pe limba lui. Și uneori — așa se spune —

tîrziu noaptea, ieşea pe furiş pe poartă în aşa fel deghizat, încît nici santinelele nu-l mai cunoşteau. Se pierdea în gloata de pe podul Galata ; sau hoinărea prin bazare ; sau se descălţa şi se amesteca printre credincioşii din moschei. O dată, cînd se zvoni că e bolnav de friguri, nişte păstori, care-şi aduceau caprele la tîrg, povestiră că întîlniseră un lord englez în vîrful muntelui şi-l auziseră rugîndu-se la Dumnezeul său. S-a crezut că acesta nu poate fi decît Orlando, iar rugăciunea lui, fără îndoială, un poem recitat cu voce tare, căci era ştiut că încă mai purta cu el, în mantie, un manuscris foarte mîzgălit ; iar slugile, care ascultau pe la uşi, îl auzeau pe ambasador, cînd era singur, mormăind ceva cu un glas straniu şi cîntat.

Cu ajutorul unor crîmpeie de felul acesta trebuie să ne silim a înfăţişa felul de viaţă şi caracterul lui Orlando din acea perioadă. Mai circulă, pînă în ziua de astăzi, zvonuri, legende, anecdote nesigure şi neadeverite despre viaţa lui la Constantinopol (pe cîteva dintre ele le-am amintit şi noi) care dovedesc toate că, acum, în floarea vîrstei, el stăpînea puterea de a înflăcăra imaginaţiile şi de a atrage privirile, putere care păstrează proaspătă amintirea unui om, multă vreme după ce înfăptuirile altor însuşiri mai trainice s-au pierdut în uitare. Puterea aceasta misterioasă e alcătuită din frumuseţe, noblеţe şi încă un dar şi mai neobişnuit, pe care-l putem numi farmec şi cu asta am isprăvit. „Un milion de lumînări", după cum spunea Saşa, ardeau înlăuntrul lui fără ca el să se fi

ostenit a aprinde măcar una. Se mişca aşa cum se mişcă un cerb, fără să simtă nevoia de a se gîndi la picioarele lui. Vorbea cu glasul lui obişnuit, iar ecoul îi răspundea ca un gong de argint. De aceea se şi stîrniră atîtea zvonuri în jurul lui. Ajunse să fie adorat de multe femei şi de mulţi bărbaţi. Şi pentru asta nici nu era nevoie ca ei să-i vorbească sau măcar să-l vadă ; n-aveau decît să evoce, mai ales cînd decorul era romantic sau soarele asfinţea, chipul unui nobil gentleman cu ciorapi de mătase. Orlando avea aceeaşi putere asupra oamenilor săraci şi simpli ca şi asupra bogaţilor. Păstorii, ţiganii, catîrgiii încă îl mai cîntă în cîntecele lor pe lordul englez „care a aruncat smaraldele în fîntînă", ceea ce se referă, fără îndoială, tot la Orlando care, o dată, într-un moment de furie sau de silă, şi-a smuls giuvaerurile şi le-a aruncat în fîntînă ; de unde au fost pescuite de un paj. Dar puterea aceasta romantică, precum prea bine se ştie, sălăşluieşte adesea într-o fire foarte închisă. Pare-se că Orlando nu-şi cîştigase prieteni. O anume doamnă de rang înalt a venit tocmai din Anglia ca să stea în preajma lui şi-l plictisea cu atenţiile, dar el îşi vedea mai departe de îndatoririle lui, atît de neabătut, încît nici doi ani şi jumătate nu trecuseră de cînd era ambasador la Cornul de aur, că regele dădu grai intenţiei sale de a-l ridica la cel mai înalt grad de nobleţe. Invidioşii spuneau că ăsta era tributul plătit de Nell Gwyn amintirii unui anumit picior. Dat fiind însă că ea nu-l văzuse pe

Orlando decît o dată şi că atunci era ocupată să-l bombardeze pe regescul ei stăpîn cu coji de alune, se prea poate ca meritele sale şi nu pulpele să-i fi adus lui Orlando rangul de duce.

Aici trebuie să ne oprim, deoarece am ajuns la un moment de cotitură în drumul vieţii lui. Căci conferirea titlului de duce a fost prilejul unei întîmplări, căreia i-a mers faima şi despre care, într-adevăr, s-a vorbit mult, dar pe care noi trebuie s-o descriem acum, înaintînd pe bîjbîite, cum ne-om pricepe mai bine, printre hîrtii arse şi panglicuţe. Ordinul Bath şi decretul de înnobilare a sosit pe o fregată comandată de sir Adrian Scrope, la sfîrşitul marelui post al Ramadanului. Cu acest prilej, Orlando dădu o serbare mai strălucită decît tot ce se pomenise pînă atunci sau avea să se pomenească de atunci la Constantinopol. Era o noapte minunată ; venise lume puhoi, iar ferestrele ambasadei erau feeric luminate. Iarăşi ne lipsesc amănuntele, căci scrum s-a ales din toate mărturiile timpului şi focul n-a lăsat nemistuite decît crîmpeie chinuitoare, fiindcă rămîn în întuneric punctele cele mai importante. Totuşi, din jurnalul lui John Fenner Brigge, un ofiţer englez de marină, care se afla printre oaspeţi, aflăm că, în curte, oameni de toate neamurile stăteau „îngrămădiţi ca sardelele într-un butoi". Mulţimea se îmbulzea apropiindu-se în aşa fel, încît Brigge se căţără curînd într-un arbore al lui Iuda ca să vadă mai bine cum se desfăşoară lucrurile. Printre băştinaşi se lăţise zvonul (şi aceasta este încă o dovadă

a puterii misterioase pe care o exercita Orlando asupra închipuirii) că o minune oarecare avea să se producă. „Astfel, scrie Brigge, (dar manuscrisul lui e plin de arsuri și de găuri. așa încît unele propoziţiuni nici nu se pot citi) cînd rachetele luminoase începură să se înalțe în văzduh noi ne simțirăm destul de neliniștiți de teamă ca nu cumva băștinașii să fie cuprinși... plin de urmări neplăcute pentru toți... doamne engleze în societatea noastră, așa încît mărturisesc că mi-am dus mîna la pumnal. Din fericire, spune el mai departe în stilul lui cam încîlcit, temerile se dovediră, deocamdată, neîntemeiate și, văzînd purtarea băștinașilor... am ajuns la concluzia că această demonstrație a priceperii noastre în arta pirotehniei era prețioasă. dacă n-ar fi decît pentru că îi încredința... superioritatea britanicilor. Într-adevăr priveliștea era de o măreție de nedescris. M-am trezit lăudînd pe rînd pe Domnul pentru îngăduința de... și dorind ca sărmana mea, iubita mea mamă... Din porunca ambasadorului, ferestrele acelea lungi, care sînt o caracteristică atît de impunătoare a arhitecturii orientale, căci deși sînt neștiutor în atîtea privințe... erau larg deschise ; am putut vedea înăuntru un tablou... sau o reprezentație teatrală, în care doamne și gentlemeni englezi... jucau o mască. lucrarea unui oarecare... Cuvintele nu se înțelegeau, dar priveliștea atîtor bărbați și femei din țara noastră, îmbrăcați cu o deosebită eleganță și distincție... m-au adus într-o stare de emoție de care desigur nu mă rușinez, deși

n-aş putea... Eram absorbit de purtarea uimitoare a lui lady — purtare făcută să atragă privirile şi să aducă necinste seminţiei femeieşti şi ţării cînd" — din nefericire craca se rupse, locotenentul Brigge căzu la pămînt şi restul însemnărilor cuprinde doar recunoştinţa lui faţă de soartă (care joacă un rol foarte însemnat în jurnalul locotenentului) şi consemnarea exactă a neajunsurilor suferite în urma căderii.

Din fericire, domnişoara Penelope Hartopp, fiica generalului cu acelaşi nume, a văzut scena dinăuntru şi continuă povestirea într-o scrisoare foarte deteriorată şi ea, care a ajuns pînă la urmă în mîinile unei prietene din Tunbridge Wells. Domnişoara Penelope nu precupeţeşte laudele, cum nu le-a precupeţit nici bravul ofiţer. „Răpitor", exclamă ea, de zece ori pe aceeaşi pagină, „minunat... cu totul de nedescris... farfurii de aur... candelabre... negri în pantaloni pluşaţi... piramide de îngheţate... fîntîni de vin dulce... piftii care reprezintă corăbiile majestăţii-sale... lebede preparate în formă de nuferi... păsări în colivii aurite... gentlemeni în catifea purpurie... doamne cu coafuri înalte *de cel puţin* şase picioare... cutii cu muzică... Domnul Peregrine mi-a spus că sînt *de-a dreptul* încîntătoare şi eu nu fac decît să-ţi repet, scumpa mea, fiindcă ştii... O! Ce dor mi-a fost de voi toţi!... a întrecut tot ce am văzut eu la Pantiles... oceane de băutură... unii gentlemeni turtiţi... Lady Betty încîntătoare... Biata lady Bonham s-a aşezat din gre-

şeală fără să aibă un scaun sub ea... Gentlemenii toţi foarte curtenitori... au spus de mii de ori că te doresc pe tine şi pe draga de Betsy... Dar ţinta privirilor tuturor, steaua călăuzitoare pentru ochii tuturor... după cum au recunoscut cu toţii, căci nimeni nu putea fi atît de josnic încît s-o tăgăduiască, era chiar ambasadorul. Ce picior! Ce ţinută!! Ce purtări de prinţ!!! Să-l vezi cum intră în odaie. Să-l vezi cum iese! Şi are ceva interesant în expresie, care te face să simţi, nici nu-ţi dai seama de ce, că a *suferit!* Se zice că o femeie ar fi fost de vină. Ce monstru fără suflet!!! Cum a putut o fiinţă din seminţia noastră, *socotită a fi atît de blîndă*, să aibă nerușinarea!!! E necăsătorit şi jumătate din femeile de aici sînt îndrăgostite nebuneşte de el... Mii şi mii de sărutări lui Tom, Gerry, Peter şi drăgălaşei Mew" (pesemne pisica).

Din gazeta timpului, aflăm că „în clipa în care bătu ora douăsprezece, ambasadorul se arătă pe balconul din mijloc, care era împodobit cu covoare nepreţuite. Şase turci din garda personală a împăratului, fiecare avînd peste şase picioare, îl luminau din dreapta şi din stînga cu facle. Rachetele se înălţară în văzduh la apariţia lui şi, din mijlocul mulţimii, răsunară urale, pentru care ambasadorul mulţumi înclinîndu-se şi rostind cîteva cuvinte de recunoştinţă în limba turcească, pe care — şi aceasta era una din desăvîrşirile lui — o vorbea curgător. Pe urmă, înaintă sir Adrian Scrope, în mare ţinută de amiral britanic;

ambasadorul se lăsă într-un genunchi; iar amiralul îi așeză colanul preanobilului Ordin Bath în jurul gîtului, apoi îi prinse steaua în piept; după care, un alt gentleman din corpul diplomatic, înaintînd cu măreție, îi așeză pe umeri mantia ducală și-i înmînă pe o perniță purpurie coroana de duce.

În cele din urmă, cu o mișcare de nemaivăzută maiestate și grație, înclinîndu-se mai întîi adînc, apoi înălțîndu-se drept, Orlando luă cercul mic de aur alcătuit din frunze de fragă și cu un gest pe care nimeni dintre cei care-l văzu n-avea să-l uite, își puse coroana pe frunte. În clipa aceea, se iscară primele tulburări, fie pentru că poporul se așteptase la o minune — unii spun că se prorocise o ploaie de aur ce avea să cadă din ceruri — care nu se întîmplă, fie pentru că acesta fusese semnalul ales pentru începerea atacului. Nimeni nu pare să știe adevărul; dar, din clipa în care coroana se află așezată pe fruntea lui Orlando, se stîrni mare zarvă. Clopotele începură să sune; țipetele ascuțite ale profeților se ridicau deasupra strigătelor mulțimii; mulți turci se întinseră pe jos, atingînd pămîntul cu frunțile. O ușă se deschise brusc. O anumită doamnă, despre care se spunea că se prăpădea după Orlando, apucă un sfeșnic și-l trînti de pămînt. Nimeni nu poate spune ce s-ar fi întîmplat, de n-ar fi fost de față sir Adrian Scrope și o companie de marinari englezi. Amiralul porunci să sune goarnele; o sută de marinari luară numaidecît poziție de drepți; tulburările fură

înăbușite și, cel puțin pentru un moment, liniștea se așternu asupra locului.

Pînă în momentul de față, am pășit pe pămîntul solid, deși îngrădit, al adevărului sigur. Dar nimenea n-a știut vreodată precis ce s-a petrecut mai tîrziu, în noaptea aceea. După mărturia santinelelor și a altora se pare, totuși, că ambasada s-a golit de oaspeți și că porțile au fost închise, ca de obicei, pentru noapte, pe la orele două a.m. ambasadorul fu văzut în drum spre odaia lui, purtînd încă însemnele rangului și apoi închizînd ușa. Unii spun că ar fi zăvorît-o, ceea ce nu-i stătea în obicei. Alții susțin că ar fi auzit, ceva mai tîrziu noaptea, în curte, sub fereastra ambasadorului, sunetele unei muzici cîmpenești de felul celei pe care o cîntă păstorii. O spălătoreasă, care rămăsese trează din pricina unei dureri de măsele, spunea că văzuse o siluetă de bărbat, înfășurată într-o mantie sau într-un halat de casă, ieșind pe balcon. Pe urmă, spunea, o femeie încotoșmănită, țărancă după înfățișare, fusese ridicată pînă-n balcon cu ajutorul unei frînghii, pe care i-o aruncase bărbatul. Acolo, spunea spălătoreasa, cei doi s-au îmbrățișat cu foc „ca niște îndrăgostiți", intrînd apoi împreună în odaie, așa încît nu s-a mai putut vedea nimic.

A doua zi de dimineață, ducele — căci așa trebuie să-l numim acum — a fost găsit de secretarii lui dormind adînc, într-un așternut foarte răvășit. În odaie, domnea oarecare dezordine, de vreme ce coroana se rostogolise pe

duşumea, iar mantia şi jartiera erau aruncate grămadă pe un scaun. Masa era presărată cu hîrtii. La început nimeni n-a bănuit nimic, dat fiind că noaptea fusese istovitoare. Dar veni după-amiaza şi el tot mai dormea, aşa încît chemară un doctor. Acesta prescrise leacurile, care fuseseră folosite şi cu celălalt prilej: cataplasme, urzici, vomitive, etc., dar fără nici un rezultat — Orlando dormea mai departe. Atunci secretarii socotiră de datoria lor să cerceteze hîrtiile de pe masă. Multe erau mîzgălite cu poezii, în care era pomenit adesea un anumit stejar. Se mai aflau acolo şi felurite documente de stat şi altele particulare privitoare la administrarea moşiilor din Anglia. Dar, pînă la urmă, dădură de un document de o însemnătate mult mai mare. Nu era nici mai mult nici mai puţin decît un act de căsătorie, redactat, parafat, autentificat între Înălţimea-Sa Orlando, cavaler al Ordinului Jartierei, etc., etc., etc., şi Rosina Lolita, dansatoare, tată necunoscut dar considerat a fi ţigan, mamă de asemenea necunoscută, dar considerată a fi vînzătoare de fier vechi în piaţa din celălalt capăt al podului Galata. Secretarii se priviră descumpăniţi. Şi Orlando tot mai dormea. Îl vegheau dimineaţa şi seara, dar, în afara faptului că răsuflarea îi era regulată, iar obrajii îşi păstrau culoarea lor obişnuită de roz închis, Orlando nu dădea nici un semn de viaţă. Încercară tot ceea ce ştiinţa sau priceperea le puse la îndemînă pentru a-l trezi. Dar el tot mai dormea.

În a şaptea zi a leşinului (joi, 10 mai) răsună prima împuşcătură a acelei groaznice şi sîngeroase răzmeriţe, ale cărei prime semne le deslușise locotenentul Brigge. Turcii se răzvrăteau împotriva sultanului, dădeau foc oraşului şi-i treceau prin sabie sau îi băteau la tălpi pe toţi străinii pe care puneau mîna. Cîţiva englezi izbutiră să scape ; dar, după cum era de aşteptat, gentlemenii de la ambasada britanică preferară să moară apărînd casetele roşii sau, la mare nevoie, să înghită legături întregi de chei, decît să le lase să cadă în mîinile necredincioşilor. Răzvrătiţii năvăliră în odaia lui Orlando, dar văzîndu-l lungit şi, după toate aparenţele, mort, nu se atinseră de el, mulţumindu-se să-i fure coroana şi mantia Ordinului Jartierei.

Şi acum, din nou se lasă întunericul şi bine ar fi să fie şi mai adînc ! L-am dori aproape, în străfundul inimii noastre, atît de adînc, încît să nu mai deslușim nimic prin desimea lui. Am dori să luăm pana şi să încheiem aici lucrarea scriind „Finis". Tare am dori să-l scutim pe cititor de ceea ce va urma şi să-i spunem scurt că Orlando a murit şi a fost îngropat. Dar, vai, aici, adevărul, sinceritatea, cinstea, zei neîndurători, care veghează şi stau de pază lîngă călimara biografului, strigă nu ! Ducîndu-şi trîmbiţele de argint la gură, cer într-o singură suflare adevărul ! Şi iarăşi strigă : adevărul ! şi pentru a treia oară bubuie într-un acord desăvîrşit : adevărul, numai adevărul !

Şi, iată că — lăudat fie Cerul ! căci avem răgaz să răsuflăm — uşile se deschid încetişor,

ca și cum boarea celui mai blînd și mai sfînt dintre zefiri le-ar fi dat la o parte și înăuntru păşesc trei personaje. Mai întîi intră doamna Puritate, a cărei frunte e legată cu fîşii din cea mai albă lînă de miel ; al cărei păr e o revărsare de zăpadă spulberată și în mîinile căreia odihnește pana albă a unei gîște fecioare. În urma ei, intră cu un pas mai măreț doamna Castitate ; pe fruntea ei se înalță, în chip de turn de foc care arde și nu mistuie, o diademă de turțuri ; ochii ei sînt stele limpezi ; iar degetele, dacă le atingi, te-ngheață pînă-n măduva oaselor. Chiar în spatele ei, de fapt adăpostindu-se în umbra surorilor ei mai impunătoare, vine doamna Modestie, cea mai firavă și mai frumoasă dintre toate trei, a cărei față se zărește așa cum se zărește secera subțire a lunii pe jumătate ascunsă printre nori. Toate trei înaintează spre mijlocul încăperii, în care Orlando mai zace adormit și cu gesturi deopotrivă rugătoare și poruncitoare, *doamna Puritate* grăiește prima :

„Eu sînt păzitoarea ciutei adormite ; zăpada îmi este dragă ; și luna care răsare ; și marea de argint. Cu mantiile mele acopăr ouăle pestrițe de găină și scoicile dungate ale mării ; eu acopăr viciul și sărăcia. Vălul meu se lasă peste tot ce este firav sau întunecat sau îndoielnic. De aceea, nu vorbiți, nu smulgeți vălurile. La o parte, rogu-vă, la o parte !“

Aici trîmbițele răsunară.

— Piei, Puritate ! Te du, Puritate !

Apoi grăiește *doamna Castitate :*

„Eu sînt aceea, a cărei atingere îngheață, a cărei privire preface totul în stană de piatră. Am oprit steaua din dansul ei și valul din cădere. Înălțimile Alpilor îmi sînt sălaș ; și cînd umblu, fulgerele îmi scapără în păr ; privirile mele ucid tot ce ating. Decît să-l las pe Orlando să se trezească, mai bine îl înghet pînă-n măduva oaselor. Fiți cumpătați. La o parte, rogu-vă, la o parte."

Și trîmbițele bubuiră :

— Piei, Castitate ! Te du, Castitate !

Pe urmă vorbește *doamna Modestie* atît de încet, încît abia o poți auzi :

„Eu sînt aceea pe care oamenii o numesc Modestie. Sînt fecioară și așa voi rămîne de-a pururi. Nu pentru mine sînt ogoarele mănoase și viile rodnice. Mi-e groază de belșug ; și cînd merii dau în muguri și turmele zămislesc, eu fug, fug, las mantia să-mi cadă. Părul mi-acoperă ochii. Nu văd. La o parte, rogu-vă, la o parte !"

Și iarăși răsunară trîmbițele :

— Piei, Modestie ! Te du, Modestie !

Cu mișcări de suferință și jale cele trei surori se prind acum de mîini și dansează rar, unduindu-și vălurile și cîntînd în timp ce pășesc :

„Adevăr, nu ieși din vizuina ta îngrozitoare. Ascunde-te mai adînc, adevăr înspăimîntător. Fiindcă tu scoți la iveală, în lumina nemiloasă a soarelui, lucruri care mai bine ar rămîne neștiute și nesăvîrșite ; tu dezvălui ceea ce e rușinos, luminezi ceea ce e întunecat. Ascunde-te ! Ascunde-te ! Ascunde-te !"

Aici dădură să-l acopere pe Orlando cu faldurile lor. Între timp însă trîmbiţele tot mai răsună :

— Adevărul ! Numai adevărul !

La auzul acestor cuvinte, surorile încearcă să-şi arunce vălurile peste gurile trîmbiţelor ca să le înăbuşe, dar zadarnic, fiindcă acum toate trîmbiţele urlă într-un glas.

— Surori cumplite, plecaţi !

Surorile înnebunite încep să jelească la unison, umblînd mai departe în cerc şi fluturîndu-şi vălurile în sus şi în jos.

„N-a fost totdeauna aşa ! Dar acum bărbaţii nu ne mai vor ; femeile ne urăsc. Plecăm ; plecăm. Eu (spune *Puritatea)* spre coteţul de găini. Eu (spune *Castitatea)* spre înălţimile încă necucerite ale Surrey-ului. Eu (spune *Modestia)* spre orice colţ tihnit cu iederă şi multe perdeluţe. Pentru că acolo, nu aici (acum vorbesc toate, ţinîndu-se de mînă şi făcînd semne de adio şi deznădejde către patul, în care Orlando zace adormit) locuiesc liniştiţi în cuiburi şi iatace, în odăiţe de lucru şi tribunale cei ce ne iubesc ; cei ce ne cinstesc ; fecioare şi oameni de afaceri ; avocaţi şi medici ; cei care interzic ; cei care tăgăduiesc ; cei ce se închină fără să ştie de ce ; cei ce laudă fără să înţeleagă ; tribul încă foarte numeros (lăudat fie Cerul) al celor respectabili ; care preferă să nu vadă ; care doresc să nu ştie ; care iubesc întunericul ; acei care încă ne slăvesc, şi pe bună dreptate ; căci noi le-am dat avere, prosperitate, bună-

stare, tihnă. La ei ne ducem, pe voi vă părăsim. Haideți, suratelor, haideți ! Nu-i loc pentru noi aici."

Se retrag în grabă, agitîndu-și draperiile deasupra capetelor, ca și cum ar vrea să acopere ceva ce nu îndrăznesc să privească în față și închid ușa în urma lor.

Prin urmare, acum am rămas singuri de tot în odaie cu adormitul Orlando și cu trîmbițașii. Trîmbițașii, așezați în șir unul lîngă altul, mai suflă o dată din răsputeri :

— *Adevărul !*

Și Orlando se trezi.

Se întinse. Se sculă. Se ridică gol pușcă în fața noastră ; și, în timp ce trompetele sună : Adevărul ! Adevărul ! Adevărul ! nouă nu ne rămîne decît să mărturisim — că era femeie.

Sunetul trîmbițelor se depărta și Orlando stătea gol-goluț. De la facerea lumii, nu s-a văzut ființă omenească mai încîntătoare. În alcătuirea sa se îmbina puterea unui bărbat cu grația femeii. În timp ce stătea așa, trîmbițele de argint își prelungiră sunetul, ca și cum nu s-ar fi îndurat să părăsească priveliștea minunată, pe care suflarea lor o născuse ; iar Castitatea, Puritatea și Modestia, îmboldite, fără îndoială, de Curiozitate, se uitau pe furiș prin crăpătura ușii, ba chiar aruncară spre trupul gol ceva care trebuie să fi fost un prosop, dar care, din nefericire, greși cu cîțiva inci ținta. Orlando se privea de sus pînă jos în oglindă,

fără să dea vreun semn de neliniște, după care, pesemne, că s-a dus să facă baie.

Ne putem folosi de acest răgaz pentru a stabili cîteva fapte. Orlando se prefăcuse în femeie — asta nu poate fi tăgăduit. Dar, în toate celelalte privințe, rămase același. Schimbarea sexului, deși avea să-i schimbe viitorul, nu-i alteră cu nimic personalitatea. Fața a rămas, așa cum arată portretele, în bună măsură, aceeași. Memoria lui — dar pe viitor va trebui, de dragul convenției, să spunem „a ei" în loc de „a lui", și „ea" în loc de „el" — deci memoria ei străbătea toate întîmplările vieții trecute fără să întîmpine vreo piedică în cale. Poate doar să fi întîlnit o ceață ușoară, de parcă, în apa limpede a amintirii, ar fi căzut cîțiva picuri întunecați ; unele lucruri se încețoșează puțin ; dar atîta tot. Schimbarea părea să se fi petrecut fără durere și reușise atît de bine, încît nici chiar Orlando nu se arătă mirată. Plecînd de la aceste fapte, mulți oameni au socotit asemenea metamorfoză împotriva naturii și și-au dat mare osteneală să dovedească : 1. că Orlando fusese întotdeauna femeie și 2. că Orlando este încă și acum bărbat. Nouă însă ne ajung faptele ; anume că Orlando a fost bărbat pînă la vîrsta de treizeci de ani cînd a devenit femeie, ceea ce a rămas pînă-n ziua de azi.

Dar n-au decît să scrie alte pene despre problemele sexului și ale sexualității ; noi părăsim cît mai repede cu putință asemenea subiecte dezgustătoare. Între timp, Orlando se spălase și-și îmbrăcase o tunică și niște șalvari turcești,

dintre aceia care pot fi purtați deopotrivă de bărbați și de femei ; era nevoită acum să privească în față noua ei situație. Că era o situație riscată și cum nu se poate mai stînjenitoare — ăsta trebuie să fie primul gînd al oricărui cititor, care a urmărit cu simpatie povestea ei. Tînără, nobilă, frumoasă, se trezise într-o situație mai gingașă decît oricare alta, pe care ne-o putem închipui ivindu-se în viața unei tinere lady de rangul ei. N-am fi putut s-o învinuim nici chiar dac-ar fi tras clopoțelul, ar fi țipat sau ar fi leșinat. Dar Orlando nu dădu nici un asemenea semn de tulburare. Toate faptele ei erau cum nu se poate mai chibzuite și ar fi putut, într-adevăr, fi luate drept dovezi de premeditare. Mai întîi, cercetă cu grijă hîrtiile de pe masă ; le luă pe acelea care păreau acoperite cu versuri și le ascunse în sîn ; după aceea își strigă ogarul, care nu se dezlipise de patul ei în zilele din urmă, deși era pe jumătate mort de foame, îl hrăni și-l pieptănă ; pe urmă își vîrî o pereche de pistoale în brîu, în sfîrșit își încinse trupul cu cîteva șiraguri de smaralde și perle, avînd cele mai frumoase ape, șiraguri ce aparținuseră garderobei ambasadorului. După ce făcu treaba aceasta, se aplecă peste fereastră, fluieră o dată încet și coborî scara pătată de sînge, din care lipseau trepte și pe care fusese deșertat conținutul coșurilor de hîrtie și se aflau acum răvășite tratate, depeșe, peceți, ceară de peceți etc. ; ajunse astfel în curte. Acolo, în umbra unui smochin uriaș, aștepta un țigan bătrîn călare pe un

măgar. Ţinea alt măgar de căpăstru. Orlando îl încălecă ; şi aşa, urmat de un cîine slăbănog, călare pe un măgar şi în tovărăşia unui ţigan, ambasadorul Marii Britanii la Curtea sultanului părăsi Constantinopolul.

Călăriră cîteva zile în şir şi avură parte de aventuri felurite, unele pricinuite de mîna omului ; altele de natură ; pe toate însă Orlando le depăşi vitejeşte. Pînă-ntr-o săptămînă, ajunseră la platoul din preajma Brussei, care era pe atunci popasul obişnuit al acelei şatre ţigăneşti pe lîngă care se aciuiase Orlando. De multe ori privise munţii aceia din balconul ambasadei ; rîvnise adesea să ajungă acolo ; şi faptul că te afli acolo unde ai rîvnit întotdeauna să ajungi dă de gîndit unei minţi înclinate spre cugetare. Totuşi, o vreme, încîntarea produsă de schimbare era prea mare pentru ca Orlando s-o strice cugetînd. Plăcerea de a nu avea documente de parafat sau de semnat, titluri de scris cu litere înflorite, de a nu trebui să facă vizite îi ajungea. Ţiganii mergeau încotro îi chema iarba şi, după ce vitele o păşteau, se urneau iarăşi din loc. Ea se spăla la şipot, dacă se spăla ; nimeni nu-i aducea vreodată cutii roşii, albastre sau verzi ; nu exista o singură cheie în toată şatra ; darmite o cheie de aur ; cît despre „vizite" cuvîntul era necunoscut. Mulgea caprele ; aduna vreascuri din tufişuri ; din cînd în cînd, mai fura cîte un ou de la o găină, dar totdeauna lăsa în loc o monedă sau o perlă ; ducea vitele la păscut ; culegea struguri din vie ; tescuia ciorchinii cu

picioarele ; umplea burdufe din piele de capră și bea din ele ; și, cînd își amintea că, la acest ceas al zilei, ar fi trebuit să îndeplinească ritualul băuturii și al fumatului deasupra unei cești goale de cafea și a unei lulele fără tutun, rîdea tare, își mai tăia o bucată de pîine și cerea voie să tragă un fum din luleaua bătrînului Rustum, umplută cu balegă de vacă.

Țiganii, cu care firește că Orlando trebuie să fi avut legături secrete încă înainte de revoluție, păreau să o considere de a lor (ceea ce este cel mai mare semn de cinstire pe care ți-l poate da un popor), iar părul ei negru și fața oacheșă le întărea credința că Orlando ținea prin naștere de neamul lor și că fusese furată dintr-un nuc, cînd era mică, de un duce englez, care o dusese în țara aceea barbară, unde oamenii trăiesc în case, fiindcă sînt prea slăbănogi și betegi ca să suporte aerul liber. Așa încît, deși le era în multe privințe inferioară, ei erau dornici s-o ajute să ajungă deopotrivă cu ei ; o învățară meșteșuguri : facerea brînzei, împletitul coșurilor, de asemenea știința lor de a fura și de a prinde păsări, ba se gîndeau chiar s-o lase să se mărite cu unul din șatră.

Dar Orlando se alesese în Anglia cu unele obiceiuri sau boli (după cum vă place să le socotiți) de care pare-se nu mai poți scăpa. Într-o seară, pe cînd ședeau cu toții în jurul unui foc de tabără, iar asfințitul învăpăia dealurile Tesaliei, Orlando exclamă :

— Ce mîncare minunată !

(Ţiganii n-au nici un cuvînt pentru „frumos". Asta era expresia cea mai apropiată.)

Toţi tinerii — băieţi şi fete — izbucniră într-un rîs zgomotos. Cerul, mîncare minunată, într-adevăr ! Totuşi cei mai vîrstnici, care văzuseră mai mulţi străini decît cei tineri, căzură pe gînduri. Băgaseră ei de seamă că Orlando stă ore întregi fără să facă nimic, doar plimbîndu-şi privirile încoace şi încolo ; o găseau uneori într-un vîrf de deal, privind drept înainte, fără să-i pese de capre, care puteau să pască sau s-o ia razna. Intrară la bănuială că fata are alte credinţe decît ale lor, iar bătrînii şi babele se gîndeau că se prea putea să fi căzut în ghearele celui mai hain şi mai crud dintre toţi zeii, care este natura. Şi nici nu erau prea departe de adevăr. Boala englezească, dragostea de natură, era înnăscută la Orlando, şi aici, unde natura era atît de mult mai vastă şi mai covîrşitoare decît în Anglia, Orlando căzu în stăpînirea ei ca niciodată înainte. Boala este prea bine cunoscută şi a fost, vai, prea adeseori descrisă, ca să mai fie nevoie să o descriem iarăşi altfel decît foarte pe scurt. Se găseau munţi ; se găseau văi ; se găseau rîuri. Ea se căţăra pe munţi, cutreiera văile ; se aşeza pe malul rîurilor. Asemuia dealurile cu nişte bastioane, cu nişte guşi de porumbel, cu nişte spinări de vaci. Compara florile cu smalţul şi iarba cu o scoarţă turcească tocită. Copacii erau cotoroanţe zbîrcite, iar oile bolovani cenuşii. De fapt, fiecare lucru devenea altceva. Cînd descoperea un iezer în vîrf de munte, a-

proape că se arunca înăuntru ca să caute înțelepciunea, pe care o credea ascunsă în adîncurile apelor ; și cînd, de pe culme, zărea, în depărtări, dincolo de Marea de Marmara, cîmpiile Greciei și deslușea (fiindcă avea ochi nespus de ageri) pe Acropole una sau două dungi albe, care, socotea ea, trebuiau să fie Partenonul, inima i se mărea o dată cu ochii și Orlando se ruga să-i fie hărăzit a se împărtăși din măreția dealurilor, să cunoască seninătatea cîmpiilor etc., etc., așa cum fac toți credincioșii. Pe urmă, cînd își cobora privirile, zambilele roșii și stînjeneii purpurii o îmboldeau să-și strige încîntarea în fața bunătății și frumuseții firii ; cînd își ridica iarăși ochii și vedea vulturul înălțîndu-se în văzduh, își închipuia beția lui și-o resimțea și ea. Cînd se întorcea acasă, saluta fiecare stea, fiecare pisc și fiecare foc de tabără, ca și cum numai ei i-ar fi făcut semne ; și cînd, într-un tîrziu, se arunca pe o rogojină în cortul țiganilor, nu se putea împiedica să nu izbucnească din nou : „Ce mîncare minunată ! Ce mîncare minunată !“ (Căci e ciudat că, deși oamenii au mijloace atît de imperfecte de comunicare, încît sînt siliți să spună „mîncare minunată“ cînd de fapt înțeleg „frumos“ sau invers, totuși sînt gata să se facă de rîs și să se lase greșit înțeleși mai degrabă decît să-și păstreze pentru ei înșiși experiența trăită.) Toți țiganii tineri rîdeau. Dar Rustum el Sadi, bătrînul care o adusese pe Orlando din Constantinopol călare pe măgarul lui, ședea tăcut. Avea un nas ca un iatagan ; obrajii brăzdați

ca de căderea îndelungată a unei grindini de fier ; fața tuciurie și ochi pătrunzători ; și, în timp ce trăgea din narghilea, o urmărea de aproape pe Orlando. Era adînc frămîntat de bănuiala că Orlando se închină naturii. Într-o zi o găsise cu ochii în lacrimi. În tălmăcirea lui asta însemnînd că zeul ei o pedepsise, el îi spuse că lucrul nu-l miră. Îi arătă degetele mîinii lui stîngi uscate de ger ; îi arătă piciorul lui drept strivit de o stîncă prăvălită. Așa, îi spuse Rustum, se poartă zeul cu oamenii. Cînd ea îi răspunse „dar e atît de frumos", folosind cuvîntul englezesc, el clătină din cap ; și cînd repetă cuvîntul, el se supără. Își dădea seama că ea are altă credință și asta era de ajuns, oricît ar fi fost el de înțelept și de bătrîn, ca să-l scoată din fire.

Această deosebire o tulbură și pe Orlando, care pînă acum fusese întru totul fericită. Începu să cerceteze dacă natura e frumoasă sau crudă ; și, pe urmă, se întrebă ce era, de fapt, această frumusețe ; dacă sălășluia chiar în lucruri sau doar în ființa omenească ; și după aceea trecu la esența realității, ceea ce o duse la adevăr, care, la rîndul lui, o duse la iubire, prietenie, poezie (ca pe vremea cînd stătea pe colnicul de acasă) ; care cugetări, de vreme ce nu putea încredința nimănui nici un cuvînt din ele, o făcură să tînjească, cum încă nu tînjise pînă atunci, după pană și cerneală.

„O ! de-aș putea măcar să scriu !" striga ea (fiindcă o stăpînea ciudata deșertăciune a celor care cred că vorbele scrise sînt împărtășite).

Cerneală n-avea ; și hîrtie prea puțină. Dar își fabrică cerneală din mure și vin ; și, descoperind cîteva margini și spații albe în manuscrisul *Stejarul*, izbuti, folosind un soi de stenografie, să zugrăvească peisajul într-un poem lung, scris în versuri albe și apoi să aștearnă pe hîrtie un dialog destul de concis cu ea însăși despre frumusețe și adevăr. Asta o făcu fericită ore în șir. Dar țiganii deveniră bănuitori. Mai întîi, băgară de seamă că mulgea și făcea brînză cu mai puțină rîvnă ca înainte ; în al doilea rînd, i se întîmpla adesea să șovăie înainte de a da un răspuns ; și odată, un băiat de țigan care dormea dus, se trezi înspăimîntat, simțind privirile ei ațintite asupra lui. Uneori tot tribul, care număra cîteva duzini de bărbați și femei în toată firea, resimțea această stinghereală. Ea izvora din senzația (și oamenii ăștia au simțuri foarte ascuțite care le depășesc cu mult vocabularul) că tot ce lucrau ei, scrum se făcea în mîinile lor. Cîte o bătrînă împletea un coș sau un băiat jupuia o oaie și amîndoi cîntau sau îngînau mulțumiți un cîntec, în timp ce-și vedeau de lucru ; Orlando intra în tabără, se arunca pe jos lîngă foc și-și ațintea privirile asupra flăcărilor. Nici n-avea nevoie să-i privească, pentru ca ei să simtă că, în preajma lor, se afla cineva care se îndoiește (dăm aci o traducere brută din graiul țigănesc), că acolo se află cineva care nu-și îndeplinește treaba de dragul de a o face, că acolo se află cineva care nu crede nici în pielea de oaie, nici în coș, ci vede (aici făceau temători ocolul cortu-

lui cu privirea) altceva. Şi atunci un sentiment nelămurit dar foarte neplăcut începea să-i chinuiască pe băiat şi pe bătrînă. Rupeau papura ; se tăiau la deget. Îi cuprindea o furie fără seamăn. Doreau ca Orlando să plece din cort şi să nu se mai arate niciodată în preajma lor. Totuşi fata era veselă şi binevoitoare din fire, recunoşteau ei, şi una din perlele ei ajungea ca să cumperi cea mai straşnică turmă de capre din Brussa.

Încetul cu încetul, începu şi Orlando să simtă că există oarecare deosebiri între ea şi ţigani, ceea ce o făcea uneori să şovăie dacă trebuie să se mărite şi să se statornicească pentru totdeauna în mijlocul lor. La început, încerca să-şi explice îndoiala, spunînd că ea coboară dintr-un neam vechi şi civilizat, în timp ce ţiganii aceştia sînt oameni neştiutori, nu cu mult mai ciopliţi decît nişte sălbatici. Într-o seară, cînd ei o luară la întrebări despre Anglia, nu-şi putu stăpîni o oarecare mîndrie descriind casa unde se născuse, care, spunea ea, avea trei sute şaizeci şi cinci de dormitoare şi se afla în stăpînirea familiei ei de patru sau cinci sute de ani. Strămoşii ei erau conţi, sau chiar duci, adăugă ea. Cînd spuse asta, desluşi la ţigani noi semne de stînjeneală ; dar acum oamenii nu mai erau supăraţi ca înainte, cînd ea slăvise frumuseţile naturii. Acum erau politicoşi, dar stingheriţi, aşa cum sînt oamenii de neam, atunci cînd un străin a fost nevoit să-şi dezvăluie originea modestă sau sărăcia. Singur

Rustum o urmă afară din cort și-i spuse că nu trebuie să se necăjească fiindcă avusese drept tată un duce, proprietar al tuturor dormitoarelor și al mobilierului pomenit de ea. Nici unul dintre ei n-avea s-o dispreţuiască din pricina asta. Pe ea o cuprinse atunci o ruşine niciodată simţită înainte. Era limpede că Rustum și ceilalţi ţigani socoteau un neam vechi doar de patru sau cinci sute de ani cum nu se poate mai modest. Familiile lor aveau un trecut de cel puţin două sau trei mii de ani. Pentru un ţigan, ai cărui strămoși au zidit piramidele, cu veacuri înainte de naşterea lui Christos, genealogia familiilor Howard sau Plantagenet nu era nici mai impunătoare, nici mai modestă decît a familiei Smith sau Jones ; ambele erau de neluat în seamă. În afară de asta, într-o lume în care un mic păstor era de viţă atît de veche, nu merita să te fălești cu o origine străveche sau s-o dorești în chip deosebit ; vagabonzii și cerșetorii se puteau deopotrivă lăuda cu ea. Și apoi, deși bătrînul era prea politicos ca să vorbească pe șleau, era limpede că, în mintea ţiganilor, nu există ambiţie mai josnică decît aceea de a stăpîni dormitoare cu sutele (se aflau pe o culme de deal, în timp ce vorbeau ; era noapte ; munţii creșteau în jurul lor) cînd pămîntul întreg era al lor. Din punctul de vedere al ţiganilor, un duce, înţelese Orlando, nu era altceva decît un cărpănos sau un bandit, care jefuia de pămînturi și de bani niște oameni ce puneau preţ pe lucrurile astea de nimic, și nu găsea ceva mai bun

de făcut decît să clădească trei sute şaizeci şi cinci de dormitoare, cînd unul ajungea, şi decît să ai unul era mai bine să n-ai nici unul. Orlando nu putea să nege că strămoşii ei adunaseră pămînturi după pămînturi; case peste case; ranguri peste ranguri; totuşi nici unul dintre ei nu fusese nici sfînt sau erou, nici binefăcător al semineţiei omeneşti. Şi apoi trebuia şi ea să recunoască (Rustum era prea bine crescut ca să-i smulgă un răspuns, dar Orlando înţelese) că orice om care ar fi făcut astăzi ceea ce străbunii ei făcuseră, în urmă cu trei sau patru sute de ani, ar fi trebuit înfierat — şi cel mai vîrtos de propria ei familie — ca un parvenit vulgar, un aventurier, un *nouveau riche*.

Se căzni să răspundă unor asemenea argumente printr-o metodă obişnuită dar piezişă, adică descoperind că viaţa ţiganilor este grosolană şi barbară; dar, în felul acesta, se înveninară unul pe altul. Adevărul este că asemenea deosebiri de păreri au fost de ajuns pentru a isca vărsări de sînge şi revoluţii. Au fost jefuite oraşe chiar şi pentru pricini mai mărunte şi milioane de martiri au fost arşi pe rug, fiindcă n-au cedat nici cît negru sub unghie în astfel de chestiuni. Nu există în inima omului pasiune mai puternică decît dorinţa de a-i face pe ceilalţi să creadă la fel ca el. Nimic nu-i taie atît de dureros fericirea din rădăcini şi nu-l mînie atît de cumplit ca gîndul că un altul dispreţuieşte un lucru căruia el îi da cea mai înaltă preţuire. Whigs şi Tories, partidul liberal şi partidul laburist — pentru ce se războiesc

oare dacă nu pentru propriul lor prestigiu? Nu dorința de adevăr, ci dorința de a avea întîietatea asmuțește o provincie împotriva alteia și face ca o parohie să dorească pieirea celeilalte. Fiecare rîvnește să cîștige liniște și să-l asuprească pe celălalt mai degrabă decît biruința adevărului și slăvirea virtuții — dar asemenea povești moralizatoare aparțin și trebuie să fie lăsate istoricului fiindcă sînt serbede ca apa stătută.

„Trei sute șaizeci și cinci de dormitoare nu înseamnă nimic pentru ei", oftă Orlando.

„Îi place mai mult un apus de soare decît o turmă de capre", spuneau țiganii.

Ce era de făcut, nu știa nici Orlando. Să-i părăsească pe țigani pentru a redeveni ambasador i se părea de neîndurat. Dar și să rămînă de-a pururi într-un loc unde nu se găsea nici cerneală, nici hîrtie de scris, nici venerație pentru cei din neamul Talbot, nici respect pentru un număr mare de dormitoare, era cu neputință La asta se gîndea ea într-o dimineață frumoasă, în timp ce păzea caprele pe un povîrniș al muntelui Atlas. Atunci natura, în care credea, îi jucă o festă, sau făcu o minune — din nou, părerile sînt prea deosebite ca să putem spune care este adevărul. Orlando privea cu destulă amărăciune spre rîpa din fața ei. Era în toiul verii și, dac-ar fi să comparăm peisajul cu ceva, ne-am gîndi la un os uscat; la un schelet de oaie; la o căpățînă uriașă curățată de carne de ciocurile a mii de vulturi. Arșița era copleșitoare și smochinul mărunt

sub care se lungise Orlando nu folosea la altceva decît să împodobească burnusul ei ușor cu contururi de frunze.

Pe neașteptate, o umbră, deși nu se afla nimic prin preajmă care să arunce umbră, apăru pe coasta pleșuvă a muntelui din față. Pata se adînci repede și, curînd, apăru o scobitură verde, acolo unde înainte fusese stînca stearpă. Sub privirile lui Orlando, scobitura se adîncea și se lărgea și, în coasta dealului, se deschise un spațiu întins asemănător cu un parc. Înăuntru Orlando putu să vadă o peluză unduitoare și verde; putu să vadă ici și colo cîte un stejar; putu să vadă sturzi sărind printre ramuri. Vedea căprioarele pășind grațios dintr-o pată de umbră într-alta, ba chiar putu să audă zumzăitul gîzelor, să simtă suspinele ușoare și fiorul unei zile de vară din Anglia. După ce privi o vreme ca vrăjită acolo, începu să ningă; curînd tot peisajul era acoperit și umbre violete înlocuiră petele galbene de soare. Acum vedea pe drumuri care grele înaintînd, încărcate cu trunchiuri de copaci, care, ea știa, erau duse pentru a fi tăiate cu ferăstrăul și aruncate în foc; și, pe urmă, se iviră acoperișurile și clopotnițele și turnurile și curțile casei ei. Zăpada cădea fără întrerupere și Orlando auzea zgomotul pe care-l făcea alunecînd pe acoperiș și bufnitura cu care cădea de pe acoperiș pe pămînt. Fumul se înălța din mii de hornuri. Totul era atît de limpede și de amănunțit, încît fu în stare să vadă pînă și o stăncuță, care scormonea în zăpadă după un

vierme. Apoi, treptat, umbrele violete se adîncirăși acoperirăcăruțele și peluzele și chiar și conacul. Totul fu înghițit de umbră. Acum nu mai rămăsese nimic din scorbura cu iarbă și, în loc de peluzele verzi, se vedea doar coasta pîrjolită de deal pe care o mie de vulturi parcă o dezgoliseră ciugulind-o. Orlando izbucni în hohote de plîns și, întorcîndu-se în fugă la șatră, le spuse țiganilor că trebuie să se îmbarce pentru Anglia, chiar a doua zi.

Asta a fost norocul ei. Tinerii îi și puseseră la cale moartea. Așa cerea onoarea, spuneau, fiindcă Orlando nu gîndea cum gîndeau ei. Totuși le-ar fi părut rău să-i taie gîtul ; așa încît întîmpinară cu bucurie vestea plecării sale. În port, un vas comercial englez se afla, spre fericirea ei, cu pînzele ridicate gata să pornească către Anglia ; și, smulgîndu-și încă o perlă din șiragul de la gît, Orlando, nu numai că-și plăti călătoria, dar mai rămase și cu ceva bani în pungă. I-ar fi plăcut să-i dăruiască țiganilor. Dar știa că disprețuiesc avuțiile ; așa încît trebui să se mulțumească cu îmbrățișări care, în ceea ce o privea, erau sincere.

CAPITOLUL IV

Cu cîteva din guineele rămase de pe urma vînzării celei de a zecea perle din șirag, Orlondo își cumpără un echipament întreg de haine dintre cele pe care le purtau pe vremea aceea femeile și, îmbrăcată ca o tînără englezoaică de rang, ședea acum pe puntea vasului *Enamoured Lady*. E un fapt ciudat dar nu mai puțin adevărat că, pînă în clipa aceasta, aproape că nici nu se gîndise la sexul ei. Poate că șalvarii, pe care-i purtase pînă acum fuseseră pricina acestei nepăsări ; de altfel țigăncile, în afară de unul sau două amănunte importante, se deosebesc foarte puțin de țigani. Oricum, de-abia cînd simți fustele înfășurîndu-i picioarele, iar căpitanul se oferi, cu cea mai desăvîrșită politețe, să poruncească a se întinde un cort pe punte pentru folosința ei, înțelese Orlando cu o tresărire neajunsurile și privilegiile situației în care se afla. Numai că tresărirea n-avea înțelesul la care ne-am fi așteptat.

Cu alte cuvinte, ea n-a fost pricinuită doar de gîndul lui Orlando la castitatea ei și la felul cum ar putea s-o păzească de primejdii. În îm-

prejurări obișnuite, o femeie tînără, atrăgătoare și singură, numai la asta s-ar fi gîndit ; toată rînduiala femeiască se înalță pe această piatră de temelie ; castitatea este giuvaerul femeilor, adevărată cheie de boltă ; ele o apără cu înverșunare și dacă le este răpită, se prăpădesc. Dar cînd ai fost bărbat vreme de treizeci de ani sau cam așa ceva și, pe deasupra, încă și ambasador, cînd ai ținut în brațe o regină și, dacă zvonurile nu mint, încă vreo cîteva doamne de rang mai puțin înalt, cînd ai fost însurat cu o Rosina Pepita și așa mai departe, poate că nu tresari chiar așa tare doar pentru atîta lucru. Tresărirea lui Orlando era o mișcare de un fel foarte complicat și, ca atare, nu poate fi rezumată într-o clipă. Trebuie spus că nimeni n-a învinuit-o vreodată pe Orlando de a fi un spirit dintre cele ușuratice, care dau de capul lucrurilor, cît ai clipi din ochi. A avut nevoie de tot răstimpul călătoriei ca să dibuie înțelesul moral al acelei tresăriri, așa încît vom urmări și noi pe Orlando ținînd pasul cu ea.

„Doamne", își spuse după ce-și reveni de pe urma tresăririi, lungindu-se sub cort, „zău că viața asta de lenevie e plăcută. Dar", gîndi dînd din picioare, „ce pacoste cu fustele astea pînă-n călcîie. Totuși materialul (brocart înflorat) e tot ce se poate mai încîntător pe lumea asta. Niciodată nu mi-am văzut pielea (aici își puse mîna pe genunchi) atît de înfrumusețată. Aș putea oare să sar peste punte și să înot astfel îmbrăcată ? Nu ! Prin urmare, ar trebui să mă las ocrotită de un marinar. Oare am ceva împo-

trivă ? Oare ?“ se întrebă ea, împiedicîndu-se de primul nod în sculul mătăsos al argumentației sale.

Dejunul sosi, înainte ca ea să fi descurcat nodul și, în locul ei, îl descurcă însuși căpitanul — căpitanul Nicholas Benedict Bartolus, marinar cu înfățișare foarte distinsă, în timp ce o servea cu o felie de carne de vită afumată.

— Cu puțină grăsime, doamnă ? întrebă el. Îngăduiți-mi să vă tai o felie mică și subțire cît unghia de la degetul dumneavoastră. La auzul acestor cuvinte, o străbătu un fior dulce. Păsările cîntară ; apele curgeau năvalnice. Recunoscu simțămîntul de nedescrisă plăcere din clipa în care o văzuse, pentru întîia oară, pe Sașa, cu vreo sută de ani în urmă. Atunci stăruise, acum se ferea. A cui este vraja mai mare ? A bărbatului sau a femeii ? Poate sînt la fel. Nu, gîndi ea, e mai mare plăcerea (și-i mulțumi căpitanului, refuzîndu-l) să refuzi și să-l vezi cum se încruntă. Fie, dacă el dorește neapărat, vrea o feliuță subțire de tot. Asta era, de fapt, lucrul cel mai încîntător dintre toate : să încuviințeze și să-l vadă zîmbind. Căci nimic, gîndi ea, înapoindu-se pe canapeaua de pe punte și continuînd argumentația, nu e mai dumnezeiesc decît să reziști și apoi să cedezi ; să cedezi și apoi să reziști. Asta aducea într-adevăr sufletului o stare de încîntare, pe care nimic altceva n-o poate hărăzi. Așa încît nu sînt sigură, urmă ea, că n-o să sar peste parapet, doar de dragul plăcerii de a fi, pînă la urmă, salvată de un marinar.

(Să nu uităm că Orlando semăna cu un copil, care intrase în stăpînirea unei grădini sau a unui dulap cu jucării ; argumentele ei nu s-ar potrivi unor femei în toată firea, care s-au bucurat o viață întreagă de aceste binefaceri.)

„Dar cum obișnuiam să le spunem noi, tinerii, pe vremea cînd stăteam la babordul corăbiei *Marie Rose,* femeilor care săreau peste parapet doar din plăcerea de a fi salvate de un marinar ? se întreba ea. Foloseam un anumit cuvînt. A, da ! Mi-amintesc... (Dar trebuie să trecem peste cuvîntul acela ; era din cale afară de necuviincios și ar fi sunat ciudat în gura unei lady.) Doamne ! Doamne ! strigă ea din nou, încheindu-și cugetarea, prin urmare trebuie să încep să țin seama de părerile celuilalt sex, oricît mi s-ar părea ele de monstruoase ? Dacă port fuste, dacă nu pot să înot, dacă trebuie să fiu salvată de un marinar. Fir-ar să fie ! strigă ea, trebuie !“ Și se posomorî. Naivă din fire și dușmană oricărui echivoc, minciunile o plictiseau. I se păreau a fi doar o cale ocolită pentru a ajunge la țintă. „Totuși, cugetă ea, brocartul înflorat — plăcerea de a fi salvată de un marinar — dacă acestea se pot căpăta numai mergînd pe căi ocolite, atunci pesemne că pe căi ocolite trebuie mers.“ Acum își amintea că, pe vremea cînd era bărbat tînăr, nu contenea să spună că femeile trebuie să fie supuse, caste, parfumate și înzestrate cu rafinament. „Acum voi simți pe pielea mea prețul acestor dorințe, își spuse ; fiindcă femeile nu sînt (judecînd după scurta mea experiență

femeiască) supuse, caste, parfumate și înzestrate cu rafinament din fire. Aceste desăvîrșiri, fără de care nu le este dat să guste nici una din plăcerile vieții, pot fi dobîndite doar prin cea mai plictisitoare disciplină. Numai coafatul, gîndi ea, o să-mi răpească o oră în fiecare dimineață; privitul în oglindă, altă oră; pe urmă corsetul și legatul șireturilor; spălatul și pudratul; să te schimbi din mătase în dantelă și din dantelă în brocart; și să fii castă de la un capăt la altul al anului..." Aici azvîrli nerăbdătoare cu piciorul, descoperind un inci sau două de pulpă. Un marinar cocoțat pe catarg, care, din întîmplare, tocmai în clipa aceea privea în jos, tresări atît de tare, încît piciorul îi alunecă și omul scăpă ca prin urechile acului. „Dacă vederea gleznelor mele înseamnă moarte pentru un om de ispravă care, fără îndoială, are o nevastă și copii de întreținut, trebuie, din omenie, să le țin acoperite", cugetă Orlando. Totuși picioarele erau aproape tot ce avea ea mai frumos. Și căzu pe gînduri, cugetînd la situația ciudată, care silea o femeie să acopere tot ce are mai frumos, pentru ca nu cumva un marinar să cadă din vîrful catargului. „La naiba cu toate!" spuse ea, înțelegînd, pentru prima oară, ceea ce în alte împrejurări, ar fi învățat de copil, anume sfintele răspunderi ale femeii.

„Și asta-i ultima înjurătură, pe care îmi va mai fi îngăduit s-o rostesc, se gîndi ea, acum că voi pune piciorul pe pămîntul englezesc. Și niciodată n-o să mai am voie să crăp capul

unui bărbat sau să-i spun în față că minte sau să scot sabia și s-o înfig în el, sau să-mi ocup locul între nobilii mei sau să port coroană, sau să înaintez într-un alai sau să osîndesc un om la moarte sau să conduc o oaste sau să călăresc țanțoș la Whitehall sau să-mi înșir pe piept șaptezeci și două de medalii felurite. Tot ce voi mai putea face, de îndată ce voi păși pe pămîntul englezesc, va fi să servesc ceaiul și să-i întreb pe domnii și stăpînii mei cum le place. Doriți zahăr ? Obișnuiți să luați și frișcă ?" Și, tot despicînd firul în patru, își dădu cu groază seama ce părere proastă începea să-și facă despre celălalt sex, sexul tare, din care fusese mîndră, odinioară, că face parte. „Să cazi din vîrful unui catarg, se gîndea, pentru că vezi o gleznă de femeie ; să te împopoțonezi ca un Guy Fawkes și să te plimbi pe străzi, ca să te ridice femeile în slăvi ; să oprești o femeie de la învățătură, pentru ca nu cumva să-și rîdă de tine ; să fii sclavul unui chițoc de fată în jupoane și să umbli țanțoș de parc-ai fi stăpînul firii, Doamne ! gîndi ea, cum ne mai prostesc ei și ce proaste sîntem noi !" Și aici s-ar părea că, datorită impreciziei termenilor, Orlando dezaproba ambele sexe deopotrivă, ca și cum ea n-ar fi ținut de nici unul ; și, într-adevăr, în clipa de față, părea că șovăie ; era bărbat ; era femeie ; cunoștea tainele și împărtășea slăbiciunile ambelor tabere. Era o stare sufletească dintre cele mai tulburătoare, un soi de ameteală, în care n-a-

veai parte nici măcar de tihna neştiinţei. Orlando se simţea ca mînată de furtună. Aşa încît nu e de mirare că, tot opunînd un sex celuilalt, le descoperea pe rînd slăbiciunile cele mai jalnice şi nu mai era sigură de care anume ţinea ea — nu este de mirare că era gata să strige că vrea să se înapoieze în Turcia şi să fie ţigancă iarăşi, cînd ancora căzu cu un plescăit uriaş în apă ; pînzele se lăsară jos pe punte şi Orlando îşi dădu seama (fusese atît de cufundată în gînduri, încît în ultimele zile nu mai văzuse nimic) că vasul ancorase în faţa coastei italiene. Căpitanul trimise numaidecît pe cineva să întrebe dacă Orlando îi va face cinstea de a-l însoţi pînă la ţărm într-o şalupă.

Cînd se înapoie, a doua zi de dimineaţă, se lungi pe canapea sub cort şi-şi potrivi cît se poate de cuviincios faldurile în jurul gleznelor. „Aşa neştiutoare şi năpăstuite cum sîntem în comparaţie cu bărbaţii", gîndi ea, continuînd fraza, pe care o lăsase neisprăvită în ajun, „aşa înarmaţi pînă-n dinţi cum sînt ei, în timp ce pe noi ne lipsesc pînă şi de cunoaşterea alfabetului (şi din aceste cuvinte de introducere reiese limpede că se petrecuse ceva în timpul nopţii, care-o făcea să încline spre partea sexului feminin, căci acum vorbea mai degrabă ca o femeie decît ca un bărbat, dar nu fără oarecare mulţumire) totuşi ei sînt aceia care cad din vîrful catargului". Apoi căscă zdravăn şi adormi. Cînd se deşteptă, corabia plutea împinsă de o briză atît de aproape de coastă, încît oraşele cocoţate pe marginea falezei păreau

împiedicate să alunece în apă doar de cîte o stîncă mare ce le stătea în cale sau de rădăcinile răsucite ale unui străvechi măslin. Parfumul portocalelor răspîndit de milioane de pomi încărcați de fructe o învălui pe punte ; cînd și cînd, niște delfini albăstrii săreau în aer, răsucindu-și cozile. Orlando își întinse brațele (apucase să afle că brațele nu au urmări atît de fatale ca picioarele), mulțumi Cerului că nu trebuie să coboare semeață pe un cal de război Whitehall-ul și nici măcar să osîndească un om la moarte. „Mai bine, se gîndea, să fii învești mîntat în sărăcie și neștiință, căci acestea sînt straiele aspre hărăzite seminției femeiești ; mai bine să lași cîrmuirea și strunirea acestei lumi în seama altora ; mai bine să te lepezi de ambiții războinice, de dorul de putere și de toate celelalte năzuințe bărbătești, dacă, în felul acesta, te poți bucura mai deplin de cele mai îmbătătoare desfătări ale spiritului omenesc și anume", spuse ea cu glas tare, așa cum obișnuia să facă atunci cînd era adînc mișcată, „contemplația, singurătatea, iubirea".

„Slavă Domnului că sînt femeie !" strigă ea, gata să cadă pradă celei mai mari sminteli — căci alta mai întristătoare nu există nici la bărbat nici la femeie — adică trufiei de a aparține sexului ei, cînd o opri cuvîntul ciudat, care s-a strecurat la sfîrșitul ultimei propoziții și pe care noi nu facem altceva decît să-l așezăm la locul lui : iubire. „Iubire !" spuse Orlando. În aceeași clipă — într-atît este de năvalnică — iubirea căpătă un chip omenesc —

într-atît este de trufaşă. Fiindcă, în vreme ce alte gînduri se mărginesc să rămînă abstracte, acesta nu cunoaşte mulţumirea pînă cînd nu prinde carne şi sînge, pînă cînd nu se îmbracă în mantilă şi jupoane, în pantaloni şi tunică. Şi, cum toate iubirile de pînă acum ale lui Orlando fuseseră femei, iar făptura umană devine neîngăduit de înceată cînd e vorba să se supună convenţiilor, deşi Orlando era acum ea însăşi femeie, tot o femeie iubea ; şi singura înrîurire pe care o avea asupra ei conştiinţa de a aparţine aceluiaşi sex a fost înteţirea şi adîncirea sentimentelor încercate de Orlando în vremea cînd era bărbat. Căci de-abia acum mii de bănuieli şi de taine, care rămîneau odinioară întunecate, se luminau pentru ea. Acum pîcla aceea, care desparte sexele şi lasă să mocnească nenumărate impurităţi în bezna ei, se risipea şi, dacă e ceva adevărat în vorbele poetului despre legătura dintre adevăr şi frumuseţe, dragostea lui Orlando cîştiga în frumuseţe ceea ce pierdea în făţărnicie. În sfîrşit, strigă Orlando, de-abia acum o cunoştea pe Saşa cea adevărată. Înflăcărarea ce însoţi această descoperire ca şi goana după comorile ce i se dezvăluiau astfel, îi dădură o stare de vrajă şi încîntare, de parcă o ghiulea de tun ar fi explodat în urechea ei, cînd o voce de bărbat spuse : „Îmi daţi voie, doamnă ?“ O mînă de bărbat o ajută să se ridice în picioare ; şi nişte degete bărbăteşti, dintre care cel din mijloc avea un tatuaj reprezentînd o corabie cu trei catarge, arătară spre orizont.

— Falezele Angliei, doamnă, spuse căpitanul, salutînd cu mîna care arătase spre cer. Orlando tresări acum pentru a doua oară, încă mai puternic decît prima dată.

— Doamne, Dumnezeule ! strigă ea.

Din fericire, revederea țării de baștină, după o absență atît de îndelungată, scuzau atît tresărirea cît și exclamația, căci altfel ar fi fost o grea încercare pentru ea să-i explice căpitanului Bartolus simțămintele furtunoase și contradictorii care clocoteau în ființa ei. Cum să-i spună că ea, femeia, care tremura acum agățată de brațul lui, fusese duce și ambasador ? Cum să-i explice că ea, care era înfășurată asemenea unui crin în falduri de brocart, retezase capete, iubise în nopți de vară, cînd lalelele erau în floare și albinele zumzăiau, la Wapping Old Stairs, femei ușoare, în calele corăbiilor de pirați, printre saci cu comori prădate ? Nici ei însăși nu era în stare să-și lămurească tresărirea puternică din clipa în care dreapta hotărîtă a căpitanului îi arătase falezele insulelor britanice. „Să refuzi și apoi să cedezi, murmură ea ; ce încîntător ; să urmărești și să cucerești, ce măreț ; să vezi și să judeci, ce sublim.“ Nici unul dintre cuvintele astfel împerecheate nu i se păru greșit ; totuși, pe măsură ce falezele de cretă se apropiau, se simțea vinovată ; necinstită ; răpită, pîngărită ; ceea ce, pentru o ființă care nu dăruise nici un gînd acestui subiect, era ciudat. Se apropiau tot mai mult, pînă cînd culegătorii de brîncă agățați de stînci, la jumătate din înălțimea falezei, se zăriră bine

cu ochiul liber. Şi, în timp ce-i urmărea cu privirile, Orlando simţi cum zburdă în cugetul ei, asemenea unei năluci batjocoritoare, care într-o clipă o să-şi adune faldurile şi o să se topească, Saşa cea pierdută, Saşa-amintirea, a cărei realitate Orlando tocmai izbutise să şi-o dovedească în chip atît de uimitor — Saşa, pe care o simţea strîmbîndu-se şi maimuţărindu-se şi făcînd tot felul de gesturi necuviincioase spre faleză şi spre culegătorii de brînci; şi cînd marinarii începură să cînte fornăit „Rămîneţi cu bine, doamne ale Spaniei", cuvintele răsunară trist în inima lui Orlando, fiindcă simţea că, deşi debarcarea însemna tihnă, bogăţie, vază şi rang (avea doar să găsească, fără îndoială, un nobil prinţ şi să domnească, în calitate de consoartă, peste jumătate din Yorkshire), totuşi, dacă mai însemna şi convenţie, robie, dacă mai însemna înşelăciune, dacă avea s-o silească să se lepede de iubire, să se lege de mîini şi de picioare, să-şi pecetluiască gura şi să tacă, atunci ea, Orlando, era gata s-o pornească înapoi pe aceeaşi corabie şi să ridice pînzele spre şatra ţigănească.

Din iureşul acestor gînduri se înălţă totuşi, ca o boltă de marmoră albă şi netedă, un lucru care — fie realitate, fie închipuire — era atît de impresionant pentru imaginaţia înfierbîntată a lui Orlando, încît asupra lui îşi concentra atenţia, aşa cum vezi un roi de libelule coborînd în zbor tremurat, cu mulţumire parcă, pe un clopot de sticlă care adăposteşte o plantă gingaşă. Forma obiectului deştepta, graţie jocului

fanteziei, o amintire străveche, dar nespus de stăruitoare — și anume omul cu fruntea înaltă din salonașul lui Twitchett, omul care stătea și scria sau, mai degrabă, privea, dar, cu siguranță, nu spre ea, căci nu părea nicidecum s-o vadă înfiptă acolo, în haine de gală, deși trebuie să fi fost un băiețandru încîntător — de ce să tăgăduim ? Și de cîte ori Orlando se gîndea la el, gîndul împrăștia în jur, ca luna ce răsare peste ape învolburate, o pînză de liniște argintie. Își duse acum mîna la sîn (cealaltă mai era încă prizoniera căpitanului), acolo unde paginile poemului erau păstrate în siguranță. Parcă ascundea un talisman. Nesiguranța ce o cuprinsese cu privire la sexul din care făcea parte se potoli ; acum nu se gîndea decît la gloria poeziei ; mărețele versuri ale lui Marlowe, Shakespeare, Ben Jonson, Milton, începură să bubuie, răsfrîngîndu-se, de parcă o limbă de aur ar fi izbit în pereții unui clopot de aur din turnul acelei catedrale, care era capul lui Orlando. Adevărul este că imaginea cupolei de marmoră, imagine atît de nedeslușită la început, încît îi sugerase lui Orlando o frunte de poet, stîrnind astfel un roi de gînduri lipsite de noimă, nu era născocire, ci realitate ; căci, pe măsură ce corabia împinsă de un vînt prielnic înainta pe Tamisa, imaginea cu tot alaiul ei de asociații făcu loc adevărului și se arătă a fi, nici mai mult, nici mai puțin, decît cupola unei largi catedrale ce se desprindea din dantelăria clopotnițelor ascuțite și albe.

„Sf. Pavel", vesti căpitanul Bartolus, care stătea lîngă ea. „Turnul Londrei", spuse el mai departe. „Spitalul Greenwich, ridicat în amintirea reginei Mary de soţul ei. răposatul rege William al treilea. Westminster Abbey — Parlamentul." Pe măsură ce le rostea numele, fiecare din aceste vestite clădiri le apărea în faţa ochilor. Era o dimineaţă frumoasă de septembrie. Puzderie de bărci treceau de la un mal la altul. Rar au avut parte ochii unui călător ce se întorcea acasă de privelişte mai veselă sau mai interesantă. Aplecată peste proră Orlando se lăsa în voia uimirii. Prea multă vreme avusese parte doar de priveliştea sălbaticilor şi a naturii, pentru ca ochii să nu-i fie vrăjiţi de splendorile acestea urbane. Prin urmare ăsta era domul Sf. Pavel, pe care domnul Wern îl clădise în lipsa ei. Ceva mai încolo, o claie de păr auriu izbucni dintr-o coloană. Căpitanul Bartolus era alături pentru a-i da informaţia că acesta era Monumentul ; în lipsa ei, bîntuise ciuma şi avusese loc un incendiu, îi spuse el. Oricît s-ar fi străduit să se stăpînească, lui Orlando îi dădură lacrimile, pînă cînd, amintindu-şi că unei femei îi şade bine să plîngă, le lăsă să curgă. Aici, se gîndi ea, se desfăşurase marele carnaval. Chiar aici, în locul unde valurile săltau voioase, se înălţase pavilionul regal. Aici o întîlnise prima oară pe Saşa. Cam pe aici (privea în jos spre apele care scînteiau) o vedeai de obicei pe precupeaţa îngheţată cu merele în poală. Atîta minunăţie şi atîta stricăciune pieriseră. Trecutul înghiţise şi noaptea

aceea întunecoasă, potopul acela cumplit, talazurile puternice ale fluviului revărsat. Aici, unde se rostogoleau munți gălbui de gheață, rotindu-se cu ciorchini de oameni nenorociți și înfricoșați pe creastă, plutea acum o familie de lebede semețe, mlădioase, superbe. Însăși Londra se schimbase cu desăvîrșire, de cînd o văzuse Orlando ultima oară. Pe atunci, își amintea ea, fusese o îngrămădeală de case mărunte și negre ca gîndacii. Capetele rebelilor rînjeau în vîrful sulițelor din Temple Bar. Străzile acoperite cu pietriș miroseau a gunoi și a bălegar. Acum, în timp ce corabia înainta de-a lungul Wapping-ului, zărea străzi largi și drepte. Caleşti fastuoase trase de cai bine hrăniți așteptau la porțile unor case, ale căror ferestre rotunjite, cu geam plumbuit, ale căror ciocănașe lustruite dovedeau bunăstarea și vrednicia cumpătată a celor dinăuntru. Doamne în rochii de mătase înflorată (Orlando duse luneta căpitanului la ochi) se plimbau pe trotuare ce se înălțau deasupra drumului. Cetățeni în jiletci brodate prizau tabac la colțurile străzilor, sub felinare. După feluritele firme zugrăvite, care se clătinau în adierea brizei, atrăgîndu-i privirea, Orlando izbuti să-și dea repede seama de tutunul, tabacul de prizat, mătasea, aurul, argintăria, mănușile, parfumurile și mii de alte mărfuri, care se vindeau înăuntru. Și, în timp ce corabia aluneca spre locul de ancorare, de lîngă turnul Londrei, nu putu să facă mai mult decît să-și arunce ochii spre ferestrele cafenelelor unde, pe terase, căci

vremea era frumoasă, un număr mare de cetăţeni de ispravă şedeau în tihnă, cu farfurii de porţelan în faţă şi pipe de lut alături, ascultînd pe unul dintre ei, care le citea dintr-o foaie cu ştiri şi era adesea întrerupt de rîsetele şi comentariile celorlalţi. Acestea erau oare tavernele, aceştia erau oamenii de spirit, aceştia erau poeţii ? îl întrebă ea pe căpitanul Bartolus, care o informă binevoitor că, în clipa asta chiar — dacă întoarce puţin capul la stînga şi se uită în prelungirea arătătorului lui — aşa — treceau prin faţa *Cocotierului* — da, exact acolo — şi-l puteau vedea pe domnul Addison sorbindu-şi cafeaua ; ceilalţi doi domni — „acolo doamnă, puţin mai la dreapta felinarului, unul ghebos, celălalt cam la fel ca dumneavoastră sau ca mine la statură" — erau domnul Dryden şi domnul Pope. [1] „Nişte secături", spuse căpitanul, înţelegînd prin asta că erau papistaşi, „dar totuşi oameni de talent", adăugă, alergînd spre pupă ca să supravegheze pregătirile în vederea acostării.

„Addison, Dryden, Pope", repetă Orlando, ca şi cum cuvintele ar fi alcătuit un descîntec. Timp de o clipă, revăzu munţii înalţi de deasupra Brussei, în clipa următoare, atinse cu piciorul ţărmul natal.

Dar, curînd, Orlando avea să afle ce puţin cîntăreşte cel mai tulburător fior de emoţie în

[1] Căpitanul trebuie să se fi înşelat, aşa cum poate dovedi o referire la orice manual de literatură ; dar, fiindcă greşeala lui izvora din bunăcuviinţă, să nu ne atingem de ea (n.a.).

prezența legii de fier și cu cît este mai tare legea decît pietrele din care e clădit podul Londrei și decît țeava celui mai cumplit tun. Nici n-apucase bine să se întoarcă în casa ei din Blackfriars, că fu înștiințată de cîțiva curieri de pe Bow Street și de alți soli încruntați ai tribunalelor că era parte în trei procese mari, înaintate împotriva ei, în timpul cît lipsise ca și în nenumărate pricini mărunte, unele din acestea izvorîte din primele, altele depinzînd de ele. Principalele învinuiri ce i se aduceau erau că (1) răposase și, prin urmare, nu putea stăpîni nici un fel de proprietate ; (2) că era femeie, ceea ce e cam același lucru ; (3) că era un duce englez, care se căsătorise cu o oarecare Rosina Lolita, dansatoare de meserie ; și avusese cu ea trei fii, care, acum cînd tatăl lor răposase, declarau că întreaga moștenire li se cuvine lor. Pentru a răspunde unor învinuiri atît de grave ca acestea era, desigur, nevoie de timp și de bani. Pînă una alta, toate moșiile ei trecură în custodia cancelariatului, iar titlurile îi fură suspendate atîta vreme cît ea se mai afla sub urmărire. Și astfel, într-o situație cum nu se poate mai îndoielnică, neștiind dacă este vie sau moartă, bărbat sau femeie, duce sau nimic, Orlando plecă spre castelul de la țară, unde, în timpul cît dura judecata, avea învoire prin lege să locuiască, în stare de incognito sau incognita, după cum se va arăta cazul.

Sosi într-o seară frumoasă de decembrie, cînd ningea și umbrele violete cădeau pieziș

întocmai cum le văzuse ea de pe vîrful muntelui din Brussa. Castelul se desfășura cafeniu și albastru, roz și purpuriu pe zăpadă, mai asemănător unui oraș decît unei case, cu toate coșurile fumegînd neobosit, însufleţite parcă de o viaţă a lor. Nu-și putu stăpîni un strigăt văzîndu-l liniștit și întins pe pajiști în toată masivitatea lui. Cînd trăsura galbenă intră în parc și trecu uruind pe alee, printre copaci, cerbii roșcaţi ridicară capetele parcă a aștepta-re și, în loc să arate sfiala obișnuită, se luară după trăsură și zăboviră prin curte și după ce echipajul trase la scară. Unii își legănau coarnele, alţii loveau cu copitele în pămînt, în timp ce fu coborîtă scărița și Orlando descinse. Se spune chiar că unul dintre ei îngenunchie de-a binelea în zăpadă în fața ei. Nici n-apucă Orlando să întindă mîna spre ciocănel, cînd amîndouă canaturile ușii se dădură în lături și, în fața ei, cu lumini și facle înălţate deasupra capetelor, stăteau doamna Grimsditch, domnul Dupper și un alai întreg de slugi venite să-i ureze bun sosit. Dar rînduiala procesiunii fu tulburată mai întîi de năvala lui Canute, dulăul, care se aruncă atît de vijelios asupra stăpînei lui, încît aproape o doborî și, pe urmă, de neliniștea doamnei Grimsditch, care, dînd să facă o plecăciune, se lăsă copleșită de emoţie și nu fu în stare decît să spună gîfîit : milord ! milady ! milady ! milord ! pînă cînd Orlando o liniști sărutînd-o din toată inima pe amîndoi obrajii. Pe urmă, domnul Dupper începu să citească

dintr-un pergament, dar cum cîinii lătrau, vînătorii suflau din corni, iar cerbii, care, în învălmășeala aceea, pătrunseseră pînă în curte, boncăiau la lună, nu înaintă prea mult, așa încît oamenii se împrăștiară în casă, după ce se îngrămădiseră mai întîi în jurul stăpînei lor, arătînd în fel și chip cît de mult se bucurau de întoarcerea ei.

Nimeni nu dădu, nici măcar timp de o clipă, vreun semn de bănuială că Orlando n-ar fi același Orlando, pe care-l cunoscuseră ei. Dacă în vreo minte omenească ar fi încolțit vreo îndoială, purtarea cerbilor și a cîinilor ar fi fost de ajuns ca s-o risipească, fiindcă necuvîntătoarele, după cum prea bine se știe, sînt judecători mult mai ageri ai identității și caracterului decît sîntem noi. Afară de asta, îi spuse doamna Grimsditch, chiar în seara aceea, domnului Dupper, deasupra ceștii cu ceai chinezesc, dacă acum stăpînul ei devenise o lady, una mai încîntătoare ei nu-i fusese dat să vadă, așa încît s-ar fi aflat în mare încurcătură dacă ar fi trebuit să aleagă între ei ; unul era la fel de înzestrat ca celălalt ; semănau ca două piersici de pe aceeași ramură ; și, de fapt, spuse doamna Grimsditch, de parc-ar fi împărtășit o taină, avusese din totdeauna bănuielile ei (aici dădu foarte misterios din cap), și pentru ea nici nu era lucru de mirare (aici dădu atotștiutoare din cap), ci mai degrabă o mare mîngîiere ; fiindcă, dacă te gîndești la atîtea prosoape care trebuiesc cîrpite și la perdelele din salonașul capelanului mîncate de molii în

jurul franjurilor, îţi dai seama că a venit timpul să mai fie şi o stăpînă în casă.

„Şi ceva stăpîne şi stăpîni mai mici", adăugă domnul Dupper, care avea îngăduinţa, dată fiind sfînta lui îndeletnicire, să-şi spună părerea chiar şi în chestiuni atît de gingaşe ca acestea.

În timp ce slugile flecăreau în oficiu, Orlando luă un sfeşnic de argint în mînă şi mai cutreieră o dată sălile, galeriile, curţile, dormitoarele ; văzu iarăşi cum o priveşte de sus, din rîndurile strămoşilor, chipul întunecat al cutărui păstrător al marelui sigiliu şi al cutărui lord şambelan ; ba se aşeza pe un jilţ regal, ba se lungea sub un baldachin ; privi cum tremură draperia ; admiră vînătorii urmărind-o călare pe Dafne care fugea ; îşi scăldă mîna, cum îi plăcea pe vremea cînd era copil, în balta galbenă de lumină, pe care o făceau razele lunii trecînd prin leopardul heraldic de pe fereastră ; alunecă de-a lungul galeriilor pe podelele lustruite deasupra, căptuşite dedesubt cu cherestea grosolană ; atinse mătasea de aici, satinul de acolo ; îşi închipui că delfinii sculptaţi înoată ; îşi perie părul cu peria de argint a regelui Iacob ; îşi muie obrajii în esenţa pregătită după reţeta dată familiei ei, cu multe sute de ani în urmă, de însuşi Cuceritorul şi chiar din aceiaşi trandafiri ; se uită afară în grădină şi-şi închipui că vede brînduşele dormind şi daliile aţipite ; văzu nimfele graţioase strălucind albe în zăpadă şi, în spatele lor, desişurile negre de tisă, masive cît o casă ;

văzu serele cu portocali și moșmoli uriași; toate acestea le văzu și fiecare priveliște, fiecare sunet, transcrise de noi atît de imperfect, ei îi umplură inima cu o nespusă voluptate și cu un asemenea balsam de bucurie, încît, în cele din urmă, intră istovită în paraclis și se prăbuși în jilțul vechi și roșu, în care străbunii ei obișnuiau să șadă ascultînd slujba. Acolo își aprinse un ciubuc (era un obicei cu care se deprinsese în Orient) și deschise cartea de rugăciuni.

Era o carte mică legată în catifea, cusută cu aur, pe care regina Mary a Scoției o ținuse în mînă pe eșafod și, cu ochiul credinței, puteai desluși o pată cafenie, despre care se zicea că era urma unei picături din sîngele regesc. Dar cine cutează să spună ce gînduri pioase stîrni și ce patimi ticăloase atinse cartea în Orlando, dat fiind că dintre toate legăturile, aceea cu dumnezeirea este cea mai nepătrunsă? Romancierul, poetul, istoricul, toți șovăie cu mîna pe această ușă; și nici măcar credinciosul nu ne poate lumina, fiindcă este el oare mai bucuros să moară decît alți oameni, mai dornic să-și împartă bunurile? Nu ține el oare tot atîtea slujnice și tot atîția cai pentru atelajele lui ca și ceilalți? Și, totuși, a îmbrățișat o credință, care, zice el, socotește aceste bunuri drept deșertăciuni și moartea drept ceva de dorit. În cartea de rugăciuni a reginei, pe lîngă pata de sînge, se mai afla o buclă de păr și o fărîmitură de cozonac. Acestor amintiri Orlando le adăugă un fir de tutun și, tot citind și fumînd, se simți

mișcată de amestecul ăsta atît de omenesc — părul, cozonacul, pata de sînge, tutunul — pînă cînd ajunse într-o dispoziție contemplativă care-i dădu un aer cuvios potrivit cu împrejurările deși, se spune, fără legătură cu Dumnezeul cel obișnuit. Totuși, nimic nu vădește mai multă trufie, măcar că nimic nu-i mai comun, decît să presupui că există doar un singur Dumnezeu, iar dintre credințe doar aceea a vorbitorului. Orlando, pare-se, avea credința ei. Cu cea mai fierbinte evlavie, cugeta acum la păcatele ei și la greșelile ce se strecuraseră în viața ei spirituală. Litera s, se gîndi ea, reprezintă șarpele în paradisul poetului. Orice ar fi făcut, tot ar fi rămas prea multe din tîrîtoarele astea păcătoase în primele strofe din *Stejarul*. S-urile încă nu erau nimic, după părerea ei, în comparație cu terminația „ind". Participiul prezent este diavolul în persoană, își spuse ea (acum că ne aflăm într-un loc unde se cade să crezi în diavoli). Să se ferească de asemenea ispite este întîia datorie a poetului, încheie ea, fiindcă, de vreme ce urechea este anticamera sufletului, poezia poate să nască stricăciune și să nimicească mai rău decît desfrîul și praful de pușcă. Prin urmare, continuă ea, menirea poetului este cea mai înaltă. Cuvintele lui ajung pînă acolo unde altele nu pot răzbate. Un cîntecel de-al lui Shakespeare a făcut mai mult bine oamenilor sărmani și păcătoși decît toți predicatorii și filantropii din lume. Deci nici o cheltuială de timp și nici un zel nu sînt prea mari pentru ca gîndurile noastre să nu ajungă

stîlcite la capătul soliei lor. Trebuie să frămîntăm cuvintele, pînă cînd ele ajung să semene cu o coajă foarte subțire a gîndurilor noastre. Gîndurile sînt divine etc. E limpede că Orlando se afla din nou înăuntrul hotarelor vechii ei credințe, pe care lipsa de acasă nu făcuse decît s-o întărească și care dobîndea acum cu repeziciune fanatismul unei religii. „Cresc", gîndi ea, într-un tîrziu, luînd lumînarea ; „mi se spulberă unele iluzii", spuse închizînd cartea reginei Mary, „poate pentru a dobîndi altele" ; apoi coborî în criptă printre mormintele unde odihneau osemintele strămoșilor.

Dar pînă și osemintele strămoșilor, sir Miles, sir Gervase și ceilalți pierduseră ceva din sfințenia lor, din noaptea în care Rustum el Sadi arătase cu un gest larg al mîinii spre munții Asiei. Nu știu cum, dar faptul că, doar cu trei sau patru sute de ani înainte, scheletele acelea fuseseră niște oameni, care trebuiseră să-și croiască drum prin lume ca orice parvenit modern și că și-l croiseră, făcînd rost de case și dregătorii, de jartiere și panglici, așa cum face orice parvenit, în timp ce poate poeți și oameni cu gîndire adîncă și multă învățătură preferaseră o viață liniștită la țară, alegere pe care o plătiseră cu o sărăcie cumplită, iar acum măsurau postav cu cotul în Strand sau mînau turmele la păscut. Îi dădea mustrări de cuget. Se gîndea, stînd în criptă, la piramidele Egiptului și la osemintele peste care se înălțau ; și dealurile răsfirate și golașe, care se înălțau peste

Marea Marmara i se păreau, în clipa aceasta, un sălaş mai ales decît castelul cu multe încăperi, în care nu se afla pat fără cuvertură, nici castron de argint fără capacul lui tot de argint.

„Cresc, gîndi ea, luînd lumînarea ; mi se spulberă unele iluzii, poate pentru a dobîndi altele" ; şi o porni de-a lungul galeriei spre dormitorul ei. Străbătuse un drum neplăcut şi obositor. Dar ce uluitor de interesant, îşi spuse, întinzîndu-şi picioarele spre focul de buturugi (căci nu era de faţă nici un marinar), şi revăzînd, ca pe o stradă largă cu clădiri mari, înaintarea fiinţei ei de-a lungul propriului său trecut.

Cît de straşnic iubise sunetele cuvintelor, pe vremea cînd era băieţandru, socotind că salva de silabe învolburate ce-i ieşeau de pe buze era poezia cea mai aleasă. Apoi — poate ca urmare a iubirii pentru Saşa şi a dezamăgirii — căzuseră în bulboana asta cîţiva picuri negri, care domoliseră şuvoiul poeziei. Încetul cu încetul, se ivise în fiinţa ei un labirint întortocheat, cu multe încăperi, pe care trebuie să le cercetezi cu torţa, scriind proză, nu versuri ; şi-şi amintea cu cîtă pasiune îl studiase pe doctorul acela din Norwich, Browne, a cărui carte o avusese la-ndemînă. Îşi făurise aici, în singurătate, după povestea cu Greene, sau încercase doar să-şi făurească, pentru că Dumnezeu ştie cît amar de vreme durează creşterile astea, un spirit răbdător. „Voi scrie, spusese, ceea ce-mi face plăcere să scriu" ; şi dintr-o trăsătură

de condei ştersese douăzeci şi şase de volume. Şi, totuşi, în ciuda călătoriilor şi a aventurilor, a meditaţiilor adînci şi a atîtor drumuri cotite, dezvoltarea ei tot mai era în curs de săvîrşire. Ce putea să-i aducă viitorul, numai Dumnezeu ştia. Schimbarea era neîntreruptă şi poate că schimbarea nu va înceta niciodată. Înalte metereze ale spiritului, obiceiuri ce păreau trainice ca piatra se năruiseră, pieriseră ca nişte umbre în atingere cu altă minte, lăsînd un cer gol şi stele noi ce sclipeau pe bolta lui. Orlando se duse la fereastră şi, deşi era frig, nu se putu împiedica să n-o deschidă. Se aplecă afară în aerul umed al nopţii. Auzi o vulpe lătrînd în pădure şi foşnetul pe care-l făcea un fazan tîrît printre ramuri. Auzea zăpada alunecînd de pe acoperiş şi căzînd cu un bufnet pe pămînt. „Pe viaţa mea, exclamă ea, e de o mie de ori mai bine decît în Turcia, Rustum !“ Striga, de parcă s-ar fi sfădit cu ţiganul (şi, în puterea de curînd dobîndită de a închipui o controversă şi de a o purta cu un adversar absent, care n-o putea contrazice, Orlando vedea o nouă dovadă a dezvoltării ei sufleteşti), „n-ai avut dreptate. Aici e mai bine decît în Turcia. Şuviţe de păr, prăjituri, tutun — din ce mărunţişuri sîntem alcătuiţi“, spuse ea (gîndindu-se la cartea de rugăciuni a reginei Mary). „Ce fantasmagorie mai e şi mintea noastră, ce grămadă de lucruri desperecheate ! În clipa asta, ne văităm de originea şi de rangul nostru şi năzuim către o înălţare ascetică ; în clipa următoare, ne copleşesc miresmele unei vechi po-

teci de grădină și plîngem cînd auzim sturzii cîntînd." Descumpănită, ca de obicei, de mulțimea lucrurilor care cer să fie lămurite și ne aduc solia lor, fără să lase însă vreun semn care să ne ajute să-i ghicim înțelesul, Orlando aruncă ciubucul pe fereastră și se duse la culcare.

A doua zi de dimineață, reluînd firul acestor gînduri, își scoase pana și hîrtia și se apucă din nou să lucreze la *Stejarul,* căci să ai cerneală și hîrtie din belșug, după ce ai fost silit să te mulțumești cu mure și margini de hîrtie, este o încîntare de necrezut. Și ba ștergea cîte o frază, cufundîndu-se în adîncurile deznădejdii, ba, înaripată de extaz, adăuga cîte una, cînd deodată o umbră îi întunecă pagina. Își ascunse în grabă manuscrisul.

Cum fereastra ei dădea spre cea mai interioară dintre curți, cum poruncise că nu vrea să vadă pe nimeni, cum nu cunoștea pe nimeni și era ea însăși, din punct de vedere legal, necunoscută, se arătă mai întîi mirată de această umbră, apoi supărată ; în sfîrșit (după ce ridică privirile și văzu de unde venea) o cuprinse veselia. Căci era o umbră bine cunoscută, o umbră grotescă ; era nici mai mult nici mai puțin decît umbra arhiducesei Harriet Griselda de Finster-Aarhorn și Scand-op-Boom. Sălta prin curte în costumul ei de călărie cu pelerină, vechi și negru, ca pe vremuri. Nici un fir de păr de pe cap nu i se schimbase. Vra să zică asta era femeia care o alungase din Anglia ! Iată cuibul acelui vultur obscen, iată pasărea fatală în

persoană ! La gîndul că fugise tocmai în Turcia ca să scape de ispitele ei (acum cu totul răsuflate), Orlando rîse în hohote. Era ceva nespus de comic în arătarea aceasta. Cu nimic nu semăna mai bine, cum de altfel descoperise Orlando şi odinioară, decît cu un iepure monstruos. Avea, asemenea acestei lighioane, ochii holbaţi, fălcile moi, creştetul înalt. Se opri, aidoma unui iepure aşezat pe labele dinapoi în lanul de grîu, atunci cînd se crede neobservat, şi privea ţintă spre Orlando, care îi întorcea privirea din fereastră. După ce s-au privit astfel ţintă cîtva timp, nu-i mai rămînea lui Orlando nimic altceva de făcut decît s-o poftească înăuntru şi, curînd după aceea, cele două doamne schimbau cuvinte de politeţe, în timp ce arhiducesa îşi scutura zăpada de pe pelerină.

„Naiba să le ia de femei", îşi spunea Orlando, ducîndu-se spre bufet după un pahar cu vin, „nu-ţi dau pace nici o clipă. O seminţie mai iscoditoare, mai indiscretă, mai băgăreaţă nici nu există. Ca să scap de prăjina asta, am plecat din Anglia, şi acum..." În clipa aceea, se întoarse ca să întindă tava arhiducesei şi — ce să vezi ? — în locul ei stătea un gentleman înalt, îmbrăcat în negru. O grămadă de haine zăcea lîngă paravanul din faţa focului. Se afla singură cu un bărbat. Silită astfel, pe neaşteptate, să-şi aducă aminte că e femeie, ceea ce uitase cu desăvîrşire, şi să se gîndească şi la sexul oaspetelui, amintire destul de îndepărtată pentru a fi

deopotrivă de răscolitoare, Orlando se simți cuprinsă de o slăbiciune.

— Vai ! strigă ea, ducîndu-și mîna la inimă, cum m-ai speriat !

— Gingașă făptură, strigă arhiducesa, lăsîndu-se într-un genunchi și, în același timp, întinzînd spre buzele lui Orlando un vin întăritor, iartă-mi înșelăciunea !

Orlando sorbi vinul și arhiducele îngenunchie și-i sărută mîna.

Pe scurt, jucară, timp de zece minute, cu multă rîvnă, rolul bărbatului și al femeii, după care reintrară pe făgașul unei convorbiri firești. Arhiducesa (dar pe viitor va trebui să-i acordăm titlul de arhiduce) își spuse povestea : anume că era bărbat și așa fusese din totdeauna ; că văzuse un portret de-al lui Orlando și se îndrăgostise nebunește de el ; că, pentru a-și atinge țelul, se îmbrăcase în femeie și poposise în casa brutarului ; că fusese cuprins de deznădejde cînd el fugise în Turcia ; că aflase despre schimbarea petrecută cu Orlando și se grăbea să-și ofere serviciile (cînd ajunse aici chicoti îngrozitor). Căci, pentru el, vorbi mai departe arhiducele Harry, ea va rămîne de-a pururi podoaba, perla, perfecțiunea seminției femeiești. Cele trei p-uri ar fi fost mai convingătoare, dacă n-ar fi alternat cu chicoteli și hohote de rîs dintre cele mai ciudate. „Dacă asta este iubirea", își spuse Orlando, privind de data aceasta, dintr-un unghi feminin, spre arhiducele, care stătea de cealaltă parte a cenu-

șarului, „atunci se află în sentimentul ăsta ceva cum nu se poate mai caraghios".

Căzînd în genunchi, arhiducele Harry făcu cea mai pătimașă declarație.Îi spuse lui Orlando că a strîns vreo douăzeci de milioane de ducați într-o casetă din castelul lui. Stăpînea mai mulți acri de pămînt decît oricare nobil din Anglia. Vînatul pe moșia lui era minunat; era în măsură să făgăduiască un asortiment de potîrnichi și de cocoși sălbatici, de un soi cu care nici o landă englezească sau scoțiană nu se putea lăuda. E drept, fazanii suferiseră, în lipsa lui, de cobe, iar căprioarele își lepădaseră puii, dar aceste neajunsuri se puteau îndrepta și aveau să fie îndreptate cu ajutorul lui Orlando, cînd ei doi vor fi împreună.

În timp ce vorbea, lacrimi uriașe izvorau din ochii cam bulbucați ai arhiducelui și alunecau de-a lungul brazdelor gălbui de pe obrajii moi.

Că bărbații plîng la fel de des și de fără rost ca și femeile, asta știa Orlando din experiența ei de bărbat; dar începea să-și dea seama că femeile trebuie să se scandalizeze cînd bărbații își dau frîu liber emoțiilor în prezența lor, așa încît se scandalizează.

Arhiducele își ceru iertare. Era destul de stăpîn pe sine pentru a spune că acum se retrage, dar că se va înapoia a doua zi pentru a primi răspuns.

Acestea se petreceau într-o marți. Veni miercuri; veni și joi; veni și vineri; și veni și sîmbătă. E adevărat că fiecare vizită începea, con-

tinua și se încheia cu o declarație de dragoste, dar, în intervalele dintre aceste declarații, rămînea mult timp pentru lungi tăceri. Ședeau de o parte și de alta a căminului și uneori arhiducele lăsa să cadă cleștele de jăratic și Orlando îl ridica de jos. Pe urmă, arhiducele își aducea aminte cum împușcase el un elan în Suedia, iar Orlando întreba dacă elanul era foarte mare și arhiducele răspundea că nu era chiar atît de mare ca renul pe care-l vînase în Norvegia ; și Orlando îl întreba dacă împușcase vreodată un tigru și arhiducele răspundea că împușcase un albatros și Orlando întreba (stăpînindu-și pe jumătate căscatul) dacă un albatros e la fel de mare ca un elefant, iar arhiducele spunea ceva, fără îndoială, foarte înțelept, dar Orlando nu mai auzea răspunsul, pentru că se uita spre masa ei de scris, afară pe fereastră sau spre ușă. Drept care arhiducele spunea : „Te ador", chiar în clipa în care Orlando spunea : „Ia te uită, începe să plouă" ; după care amîndoi se simțeau foarte încurcați și se făceau stacojii la față și nici unul nu știa ce mai putea să spună. Într-adevăr, nici dacă și-ar fi stors creierii, Orlando n-ar mai fi știut despre ce să vorbească și, dacă nu și-ar fi adus aminte de un joc numit „Uite musca", la care se poate pierde mult bănet cu foarte puțină cheltuială de inteligență, ar fi fost — cel puțin așa își închipuia ea — silită să se mărite cu arhiducele ; fiindcă, habar n-avea cum altfel ar fi putut să scape de el. Totuși, mulțumită acestei născociri, care era foarte simplă și nu pretindea decît trei bucăți de

zahăr și muște din belșug, a fost depășită stînjeneala conversației și evitată necesitatea căsătoriei. Căci acum, arhiducele paria, punînd la bătaie cinci sute de lire contra un șiling, că o muscă se va așeza pe bucata asta de zahăr și nu pe aceea. Și așa se îndeletniceau toată dimineața cu urmărirea muștelor (care, în anotimpul acesta, erau, firește, leneșe și petreceau adesea o oră și mai bine, făcînd ocolul tavanului), pînă cînd, într-un tîrziu, cîte o frumoasă muscă albastră se hotăra să poposească și partida era cîștigată. Multe sute de lire trecură dintr-o mînă într-alta la jocul acesta, care, jura arhiducele, jucător înnăscut, era în toate privințele la fel de palpitant ca și cursele de cai și pe care își jura să-l joace veșnic. Dar, curînd, Orlando începu să obosească.

„La ce-mi folosește că sînt femeie frumoasă și în floarea vîrstei, se întreba ea, dacă trebuie să-mi petrec toate diminețile, pîndind muște albastre în tovărășia unui arhiduce ?"

Începu să-i fie silă de zahăr, muștele o amețeau. Își închipuia ea că trebuie să existe o cale de ieșire din impas, dar era încă nepricepută cît privește tertipurile femeiești și, cum nu-i mai era îngăduit să spargă capul unui bărbat sau să-i străpungă trupul cu o spadă, nu-i trecu prin minte altă metodă mai bună decît următoarea : a prins o muscă albastră, a stors-o frumușel de viață (musca era dinainte pe jumătate moartă, altfel blîndețea față de necuvîntătoare nu i-ar fi îngăduit lui Orlando să facă asemenea lucru) și a lipit-o cu o picătură de

gumă arabică pe o bucată de zahăr. În timp ce arhiducele stătea cu ochii în tavan, puse cu îndemînare bucata de zahăr cu pricina în locul bucăţii pe care pariase şi strigînd „Uite, uite!“ declară că rămăşagul îl cîştigase ea. Îşi făcuse socoteala că arhiducele, priceput cum era la sport şi curse de cai, o să descopere înşelăciunea şi, dat fiind că a trişa la „Uite musca“ era cea mai cumplită crimă şi că s-au pomenit bărbaţi izgoniţi pe vecie din societatea omenească în aceea a maimuţelor de la tropice din pricina aceasta, Orlando calculase că omul se va arăta destul de energic pentru a refuza să mai aibă pe viitor de-a face cu ea. El însă nu era judecător priceput la muşte. O muscă moartă i se părea foarte asemănătoare cu una vie. Orlando i-a jucat renghiul de douăzeci de ori şi el a plătit peste şaptesprezece mii două sute cincizeci de lire (ceea ce, în banii noştri, înseamnă cam patruzeci de mii opt sute optzeci şi cinci de lire, şase şilingi şi opt penny) pînă cînd ea a trişat atît de grosolan, încît nici chiar el nu mai putea fi înşelat. Cînd omul înţelese, în sfîrşit, adevărul, avu loc o scenă penibilă. Arhiducele s-a ridicat în picioare cît era de lung. S-a făcut stacojiu la faţă. Lacrimile începură, una cîte una, să i se rostogolească pe obraji. Că ea cîştigase o avere de la el asta nu-l durea — norocul ei era binevenit; că-l înşelase, asta însemna ceva, dat fiind că-l rănea gîndul că e în stare de una ca asta; dar că trişase la „Uite musca“ asta era totul. Să iubeşti o femeie, care trişa la joc, spuse el, e cu neputinţă. Şi rostind aceste cuvinte se prăbuşi

de-a binelea. Din fericire, spuse el, venindu-şi niţeluş în fire, totul se petrecuse fără martori. La urma urmelor, ea nu era decît o femeie, spuse. Pe scurt, cavaler cum era pînă-n adîncul inimii, era gata s-o ierte şi tocmai se înclinase ca să-i ceară iertare pentru cuvintele lui tari, cînd ea i-o reteză, chiar în clipa cînd el îşi pleca trufaşu-i cap, strecurîndu-i o broscuţă între piele şi cămaşă.

Ca să fim drepţi cu Orlando, trebuie să spunem că ar fi folosit o spadă cu infinit mai multă plăcere. Broaştele sînt nişte fiinţe prea vîscoase ca să le ţii ascunse asupra ta o dimineaţă întreagă. Dar dacă spadele nu-ţi sînt îngăduite, eşti silită să te foloseşti de broaşte. Şi apoi, cu ajutorul broaştelor şi al rîsului, obţii uneori ceea ce cu oţelul nu poţi obţine. Rîse. Arhiducele roşi. Ea rîse. Arhiducele înjură. Ea rîse. Arhiducele ieşi trîntind uşa.

„Slăvit fie Domnul!" strigă Orlando, rîzînd mai departe. Auzi roţile caretei, care părăsea, gonind cu furie, curtea. Le auzi apoi uruind pe drum — zgomotul era din ce în ce mai slab. Apoi se stinse de tot. „Sînt singură", spuse Orlando cu glas tare, fiindcă acum nu mai avea cine s-o audă.

Că tăcerea este şi mai adîncă atunci cînd urmează zgomotului e un fapt care mai aşteaptă încă aprobarea ştiinţei. Dar că simţi mai tare singurătatea, îndată după ce ţi s-a făcut curte, este un fapt pentru care pot depune jurămînt multe femei. În timp ce uruitul caretei, în care se afla arhiducele, se stingea, Orlando simţea

cum se îndepărtează tot mai mult de ea un arhiduce (asta n-o supăra), o avere (nici asta n-o supăra), un titlu (nici asta n-o supăra), siguranța și statornicia vieții casnice (nici asta n-o supăra), dar auzea cum se îndepărtează de ea viața însăși și un iubit. „Viața și un iubit", murmură ea : și, ducîndu-se la masa de scris, își muie pana în cerneală și scrise :

„Viața și un iubit" — un vers străin de ritmul și înțelesul celor scrise mai sus, care tratau despre metoda cea mai nimerită de scăldare a oilor, pentru a le feri de rîie. Recitind, Orlando roși și repetă :

„Viața și un iubit". Pe urmă, punînd de o parte tocul, intră în iatacul ei, se opri în fața oglinzii și-și potrivi șiragul de perle în jurul gîtului. Pe urmă, deoarece perlele nu ies bine în evidență pe o rochie de dimineață din bumbac înflorat, se schimbă, punîndu-și o rochie de culoarea porumbelului ; pe urmă, una de culoarea florii de piersic ; pe urmă una din brocart de culoarea vinului. Poate că nu strică nici o urmă de pudră și, dacă și-ar potrivi puțin părul — așa — pe frunte, ar prinde-o. Își vîrî apoi picioarele în niște papuci ascuțiți și-și băgă un inel cu smarald în deget. „Așa" făcu ea, după ce isprăvi și aprinse sfeșnicele de argint, care se aflau de o parte și de alta a oglinzii. Care femeie nu s-ar fi îmbujorat de plăcere, dac-ar fi văzut ceea ce Orlando văzu atunci strălucind în zăpadă — fiindcă toată oglinda era numai poteci acoperite cu zăpadă, iar ea era ca o văpaie, un tufiș aprins, căci

flăcările lumînărilor îi înconjurau capul cu frunze de argint ; sau, poate, oglinda era o întindere de apă verde, iar ea o sirenă, pe trupul căreia se încolăceau șiraguri de perle, o sirenă ascunsă într-o grotă și care cînta pînă cînd vîslașii se aplecau peste bărci și cădeau cufundîndu-se tot mai adînc, ca s-o îmbrățișeze pe ea ; era atît de întunecoasă, de strălucitoare ; de aspră, de dulce, atît de neînchipuit de seducătoare, încît era de o mie de ori păcat că nu se afla țipenie de bărbat în preajma ei, care să-i spună de-a dreptul într-o engleză ca lumea : „Pe legea mea, doamnă, dar ești frumusețea întruchipată", ceea ce era adevărul adevărat. Pînă și Orlando (care era lipsită de deșertăciune) știa lucrul acesta, fiindcă zîmbea fără voie cu zîmbetul acela care înflorește pe buzele femeilor cînd propria lor frumusețe, ce pare străină de ele, începe să semene cu o picătură gata să cadă sau cu o fîntînă țîșnitoare și le întîmpină, pe neașteptate, din oglindă. Orlando zîmbi cu zîmbetul acesta și, pe urmă, ciuli urechile timp de o clipă, auzind doar foșnetul și ciripitul vrăbiilor ; atunci suspină : „Viața, un iubit" ; pe urmă se răsuci pe călcîie cu o iuțeală nemaipomenită ; își trase perlele de pe gît, își smulse mătăsurile de pe ea, și, stînd dreaptă, în pantaloni negri de mătase ca oricare gentilom, sună. Cînd servitorul veni, îi porunci să aibă grijă să se înhame numaidecît și să tragă la scară caleașca cu șase cai. Nici o oră nu trecuse de la plecarea arhiducelui, cînd plecă și ea.

Putem folosi prilejul călătoriei ei, dat fiind că privelişte a avea un caracter pur englezesc şi, ca atare, nu necesită descriere, pentru a îndrepta atenţia cititorului, mai stăruitor decît ne-a fost dat s-o facem la momentul respectiv. asupra uneia sau două dintre observaţiile ce s-au strecurat ici şi colo, în cursul povestirii. De pildă s-a observat, poate, că Orlando îşi ascundea manuscrisele, ori de cîte ori o întrerupea cineva. În afară de asta, că se uita mult şi cu atenţie în oglindă. Apoi, chiar şi acum, în timp ce călătorea spre Londra, ai fi putut s-o vezi tresărind şi stăpînindu-şi un ţipăt, cînd caii o porneau într-un galop mai iute decît i-ar fi plăcut ei. Sfiala cu privire la ceea ce scria, deşertăciunea cît priveşte făptura ei; teama că i s-ar putea întîmpla vreun accident, toate par să dea de înţeles că ceea ce s-a spus, nu de mult, şi anume că — devenind din bărbat femeie, Orlando, nu se schimbase — încetează de a mai fi cu totul adevărat. Începea să fie mai modestă, aşa cum sînt femeile, cînd era vorba de mintea ei, şi niţeluş mai deşartă, aşa cum sînt femeile, cît priveşte persoana ei. În unele privinţe, sensibilitatea ei creştea, în altele, scădea. Schimbarea veşmintelor, vor spune unii filozofi, cîntăreşte greu în toate astea. Măcar că par nişte nimicuri pline de deşertăciune, hainele, spun ei, au rosturi mai însemnate decît să ne apere de frig. Ele schimbă înţelegerea noastră despre lume şi a lumii despre noi. De pildă, de îndată ce căpitanul Bartolus a văzut fusta lui Orlando, a pus numaidecît

să i se întindă un cort, a îndemnat-o să mai ia o felie de carne de vacă și a poftit-o pînă la țărm împreună cu el într-o șalupă. Cu siguranță că Orlando n-ar fi avut parte de aceste omagii dacă fustele ei, în loc să fluture, ar fi fost croite strîns pe picioare în chip de pantaloni. Apoi, cînd ni se aduc omagii, se cuvine să și răspundem. Orlando făcuse o reverență : încuviințase ; măgulise pornirile omului, ceea ce n-ar fi făcut, dacă, în loc de pantaloni bine croiți, căpitanul ar fi purtat fustă și, în loc de haină cu fireturi, un pieptar femeiesc de satin. Așa încît nu greșesc cei care sînt de părere că hainele ne poartă pe noi și nu noi pe ele ; noi le putem face să ne modeleze brațul sau pieptul, dar ele ne modelează inimile, creierii și limba după bunul lor plac. Așa se face că, după ce purtase cîtva timp fuste, Orlando vădea o anumită schimbare, care poate fi descoperită, chiar și pe fața ei, dacă cititorul binevoiește să se uite la pagina 144. Dacă alăturăm portretul lui Orlando bărbat de cel al lui Orlando femeie, ne întîmpină de asemenea, deși ambele reprezintă, fără urmă de îndoială, una și aceeași persoană, unele schimbări. Bărbatul are mîna liberă pentru a putea apuca sabia, femeia trebuie să și-o folosească pe a ei pentru a împiedica mătăsurile să-i alunece de pe umeri. Bărbatul privește lumea drept în față, de parcă ea ar fi făurită spre folosul lui și plăsmuită după placul său. Femeia se uită pieziș, cu o privire enigmatică, ba chiar bănuitoare. Dacă ambii ar fi purtat aceleași veșminte, se prea poate ca și înfățișarea lor să fi fost aceeași.

Aceasta este părerea unor filozofi și încă dintre cei înțelepți ; dar, în general, noi înclinăm spre altă părere. Deosebirea dintre sexe este, din fericire, dintre cele mai profunde. Straiele sînt doar simbolul unei realități ascunse la mare adîncime. O schimbare petrecută în însăși firea lui Orlando o îmboldise să aleagă rochii de femeie și sexul feminin. Și, poate că, făcînd astfel, ea exprima cu mai multă sinceritate decît se obișnuiește — într-adevăr sinceritatea era trăsătura precumpănitoare a firii ei — ceva ce se întîmplă multor oameni, dar se mărturisește rar atît de deschis. Fiindcă, aici ajungem la o nouă dilemă. Oricît de deosebite ar fi între ele cele două sexe, ele se amestecă totuși. În orice făptură omenească se petrece o oscilație între un sex și celălalt și, adesea, doar hainele mai păstrează înfățișarea bărbătească sau femeiască, în timp ce dedesubtul lor, sexul dezminte aparența. Fiecare cunoaște din experiență greutățile și încurcăturile care se isc̆ă din această pricină. Dar să lăsăm acum baltă problema generală și să pomenim doar de rezultatele ei ciudate în cazul lui Orlando.

Căci tocmai amestecul celor două elemente din firea ei, amestec în care întîietatea o avea cînd bărbatul, cînd femeia, dădea adesea purtărilor sale o întorsătură neașteptată. Unele ființe curioase de același sex cu ea s-ar putea întreba, de pildă, de ce, dacă Orlando era femeie, nu-i trebuiau niciodată mai mult decît zece minute ca să se îmbrace ? Și apoi rochiile ei nu erau oare alese cam la întîmplare și purtate uneori

chiar și după ce-și pierduseră prospețimea? Dar, pe de altă parte, nu găseai la ea nimic din bățoșenia și ambiția bărbatului. Avea o inimă din cale-afară de duioasă. Nu răbda să vadă un măgar bătut sau un pisoi înecat. Dar, totuși, nu le scăpa femeilor nici faptul că Orlando nu putea să sufere treburile gospodărești, că se trezea o dată cu ivirea zorilor și că, vara, ieșea pe cîmp înainte de răsăritul soarelui. Nici un fermier nu știa mai mult despre recolte decît știa ea. Ținea la băutură ca cei mai straşnici băutori și-i plăceau jocurile de noroc. Călărea bine și știa să mîne șase cai în galop peste turnul Londrei. Dar, pe de altă parte, deși îndrăzneață și întreprinzătoare ca un bărbat, o vedeai tremurînd femeiește în fața primejdiei care-l păștea pe altul. Izbucnea în lacrimi pentru orice fleac. Nu se pricepea la geografie, matematică, i se părea o pacoste și avea unele idei trăsnite dintre cele mai obișnuite la femei decît la bărbați: credea, de pildă, că a călători spre sud înseamnă a merge la vale. Prin urmare, dacă Orlando era mai mult bărbat sau mai mult femeie e greu de spus și nu poate fi hotărît acum. Fiindcă, în clipa de față, careta, în care se afla ea, uruia pe caldarîm. Ajunsese la casa ei din Londra. Scărița fu lăsată în jos; poarta de fier deschisă. Orlando intra în casa tatălui ei din Blackfriars care — deși lumea selectă părăsea acel cartier al orașului — mai era încă o locuință plăcută, spațioasă, cu grădini ce coborau în pantă iute pînă la fluviu și cu un nucet, prin care era o încîntare să te plimbi.

Aici își stabili reședința și începu de îndată să caute în jur ceea ce venise să găsească — adică viața și un iubit. Cu privire la primul articol se pot isca unele îndoieli ; pe cel de al doilea îl găsi, fără cea mai mică greutate, două zile după sosire. Ajunsese în oraș într-o marți. Joi făcu o plimbare pe Mall, așa cum obișnuiau pe atunci oamenii cu vază. Nu apucase să străbată aleea mai mult decît o dată sau de două ori, cînd fu zărită de o ceată de bădărani, care se plimbau pe acolo ca să caște gura la superiorii lor în rang. În clipa în care Orlando trecu prin dreptul lor, o femeie simplă cu un copil la sîn păși înainte, o măsură fără fasoane cu privirea și strigă : „Ai naibii să fim, dacă asta nu-i chiar lady Orlando !“ Însoțitorii femeii se îngrămădiră în jurul lui Orlando, care se trezi, cît ai clipi din ochi, în mijlocul unei gloate de tîrgoveți și de neveste de prăvăliași, care se hlizeau la ea, dornici cu toții s-o vadă pe eroina vestitului proces, într-atît de mare era curiozitatea, pe care cazul acesta o stîrnea în mințile oamenilor de rînd. Orlando ar fi putut ajunge la mare ananghie din pricina îmbulzelii — uitase că doamnele nu se cade să umble singure prin locuri publice — dacă un domn înalt nu s-ar fi repezit numaidecît înainte și nu i-ar fi oferit sprijinul brațului său. Era arhiducele. La vederea lui, Orlando se simți copleșită de mîhnire, dar și puțin înveselită. Nu numai că acest gentleman

mărinimos o iertase, dar, ca să-i arate că nu-i ia în nume de rău farsa cu broasca, își făcuse rost de un giuvaer de forma acelei lighioane și o sili pe Orlando să-l primească, reînnoindu-și, în timp ce o ducea de braț spre careta sa, cererea în căsătorie.

Cît din pricina gloatei, cît din pricina ducelui și a giuvaerului, Orlando se întoarse acasă într-o stare sufletească dintre cele mai groaznice. Va să zică era cu neputință să iasă la plimbare, fără să fie pe jumătate sufocată, fără să primească o broască bătută în smaragde și cererea în căsătorie a unui arhiduce? Privi întîmplarea cu mai multă bunăvoință a doua zi, cînd găsi pe masă, la micul dejun, o jumătate de duzină de bilețele trimise de cele mai mari doamne din țară — lady Suffolk, lady Salisbury, lady Chesterfield, lady Tavistock și altele care îi reaminteau, cu mii de politețuri, despre vechile legături dintre familiile lor și a ei și rîvneau la cinstea de a-i face cunoștința. Ziua următoare, care era o sîmbătă, multe din aceste distinse doamne veniră în persoană să-i facă o vizită. Marți pe la prînz, lacheii lor aduseră invitații pentru felurite sindrofii, dineuri și reuniuni ce aveau să aibă loc în viitorul apropiat; așa încît Orlando fu lansată fără întîrziere, și chiar cu stropi și spumă, pe apele societății londoneze.

A scrie o dare de seamă credincioasă adevărului, despre viața londoneză în vremea aceea sau în orice altă vreme, depășește puterile biografului sau istoricului. Numai celor cărora nu

le este de mare trebuință adevărul și deci nici nu-l respectă — adică poeților și romancierilor — li se poate încredința misiunea, fiindcă acesta este un subiect în care nu găsești nici urmă de adevăr. Nimic nu există. Totul este abur, nălucire. Ca să lămurim ce vrem să spunem — Orlando se întorcea acasă de la una dintre aceste sindrofii la orele trei sau patru dimineața, cu obrajii ca un pom de Crăciun și cu ochii ca stelele. Își desfăcea un șiret, măsura odaia cu pașii de vreo zece ori, mai desfăcea un șiret, se oprea și iar umbla prin odaie. Adesea soarele dogorea deasupra coșurilor din Southwark, înainte ca ea să se hotărască să se bage în pat. După ce se vedea în pat, stătea culcată, răsucindu-se și perpelindu-se, nîzînd și oftînd timp de un ceas și mai bine înainte de a adormi, în sfîrșit. Și care era pricina acestei agitații? Societatea. Și ce spusese sau făcuse societatea ca să aducă o doamnă chibzuită într-o asemenea stare de neliniște? Ca să vorbim pe-ntelesul tuturor, nu făcuse nimic. Oricît și-ar fi scormonit memoria a doua zi, Orlando nu putea să-și amintească pentru nimic în lume nici măcar o singură vorbă, care să merite a fi numită „ceva". Lordul O. fusese curtenitor. Lordul A. politicos. Marchizul de C. fermecător. Domnul M. amuzant. Dar cînd încerca să dibuie în ce consta curtenia, politețea, farmecul sau spiritul, era silită să-și învinuiască memoria, care nu era în stare să numească nici măcar un singur lucru — și mereu se întîmpla la fel. Nimic nu mai rămînea a doua zi și totuși emoția momen-

tului era puternică. Astfel încît sîntem siliţi să tragem concluzia că societatea seamănă cu o băutură dintre cele pe care gospodinele le servesc fierbinţi în timpul Crăciunului şi a căror aromă depinde numai de felul cum sînt amestecate şi scuturate o duzină de ingrediente. Dacă guşti unul dintre ele separat e searbăd. Scoate-l pe lordul O., pe lordul A., pe lordul C. sau pe domnul M. şi fiecare în parte n-are nici un haz. Amestecă-i şi se vor combina pentru a da buchetul cel mai îmbătător, parfumul cel mai ameţitor. Totuşi această beţie, această seducţie scapă cu totul analizei noastre. Prin urmare, în unul şi acelaşi moment, societatea e totul şi societatea nu e nimic. Societatea e cea mai puternică licoare din lume şi societatea, de fapt, nici nu există. Doar poeţii şi romancierii pot să se descurce cu asemenea monştri ; ei îşi împănează opera cu asemenea nimicuri pînă o umflă peste măsură ; drept care, cu cea mai mare bunăvoinţă din lume, lăsăm chestiunea în seama lor.

Urmînd deci pilda înaintaşilor noştri, vom spune doar că societatea în timpul domniei reginei Anne, era de o strălucire fără seamăn. Să ai intrare liberă în această societate era ţelul oricărei fiinţe de familie bună. Rafinamentele erau excesive. Taţii îşi dăscăleau fiii, mamele — fiicele. Nici pentru băieţi, nici pentru fete „educaţia nu era desăvîrşită", dacă nu cuprindea ştiinţa ţinutei, arta saluturilor şi reverenţelor, mînuirea sabiei şi a evantaiului, îngrijirea dinţilor, mişcarea piciorului, mlădierea genun-

chiului, metodele potrivite de a intra într-o odaie şi a ieşi din ea şi mii de etcetera-uri, de care îşi va aminti numaidecît oricine a frecventat societatea. De vreme ce Orlando se alesese cu laude din partea reginei Elizabeta pentru felul cum îi întinsese un castron cu apă de trandafiri, pe vremea cînd era băiat, ne putem închipui că avea destulă pricepere pentru a face faţă încercării. E drept că, fiind cam împrăştiată, devenea cîteodată stîngace ; era în stare să se gîndească la poezie, cînd ar fi trebuit să se gîndească la tafta ; umbla poate cu paşi puţin prea mari pentru o femeie, iar gesturile ei smucite primejduiau, uneori, cîte o ceaşcă de ceai.

Fie că această uşoară neîndemînare era de ajuns pentru a-i umbri splendoarea ţinutei, fie că moştenise o picătură prea mult din acea umoare neagră, care curgea prin vinele tuturor celor din neamul ei, sigur este că nici de douăzeci de ori nu ieşise în lume şi ar fi putut fi auzită spunînd, dacă în preajmă s-ar mai fi aflat şi altcineva decît prepelicarul Pippin : „Ce naiba se întîmplă cu mine ?“ Asta se petrecea într-o marţi, 16 iunie 1712 ; tocmai se întorsese de la un mare bal ce avusese loc la Arlington House ; zorile luminau cerul şi Orlando îşi scotea ciorapii. „Nu-mi pasă nici dacă nu mai întîlnesc suflet de om cîte zile oi trăi“, strigă ea, izbucnind în lacrimi. Curtezani avea din belşug, dar viaţa, care, la urma urmelor, e lucru destul de însemnat în felul ei, îi scăpa. „Asta să fie“, întreba ea — dar nu era

nimeni de față ca să-i răspundă, „asta să fie", sfîrși ea totuși fraza „ceea ce oamenii numesc viață ?" Prepelicarul ridică laba din față în semn de simpatie. Prepelicarul îi linse apoi mîna. Orlando mîngîie prepelicarul. Orlando sărută apoi prepelicarul. Pe scurt, între ei domnea cea mai sinceră simpatie, care se poate înfiripa între un cîine și stăpîna lui, dar, totuși, nu putem tăgădui că mulțenia animalelor e o mare piedică în calea unor relații mai rafinate. Animalele dau din coadă ; își apleacă partea din față și și-o ridică pe aceea din spate ; se rostogolesc, sar, zgîrie, schelălăie, latră, salivează, au și ei tot felul de ceremonii și dichisuri, dar toate astea nu folosesc la nimic de vreme ce de vorbit nu pot vorbi. Aceeași imputare, se gîndi Orlando, călcînd ușurel cîinele pe podea, o aducea ea oamenilor de rang de la Arlington House. Și ei dau din coadă, fac plecăciuni, se sucesc, sar, zgîrie și salivează, dar de vorbit nu sînt în stare să vorbească. „De luni de zile ies în lume", spuse Orlando, azvîrlind un ciorap în celălalt capăt al odăii, „dar de auzit n-am auzit nimic altceva decît ceea ce ar fi putut să spună Pippin. Mi-e frig. Sînt fericit. Mi-e foame. Am prins un șoarece. Am îngropat un ciolan. Te rog sărută-mă pe nas." Și asta nu era de ajuns. Cum trecuse Orlando, într-un răstimp atît de scurt, de la beție la greață, putem încerca să explicăm, numai dacă presupunem că acel misterios amestec, pe care-l numim societate, nu este nicidecum ceva mai bun sau rău în sine, ci cuprinde o esență volatilă, dar

tare, care fie te îmbată, atunci cînd o crezi, așa cum făcuse Orlando, delicioasă, fie îți dă dureri de cap, cînd o crezi, așa cum o credea Orlando acum, respingătoare. Că în toate acestea graiul ar avea vreo înrîurire într-un fel sau altul, ne îngăduim să punem la îndoială. Adesea un ceas de tăcere e mai încîntător decît toate celelalte ; iar un spirit strălucit poate fi peste măsură de plicticos. Dar să lăsăm chestiunea în seama poeților și să mergem mai departe cu povestea noastră.

Orlando aruncă cel de al doilea ciorap pe urmele primului și se culcă destul de tristă, hotărîtă să se lepede pentru totdeauna de societate. Dar, după cum avea să se dovedească, se pripise să tragă concluzii, deoarece, chiar în dimineața următoare, de cum se deșteptă, găsi, printre invitațiile obișnuite de pe masa ei, una de la o anumită nobilă doamnă, contesa de R. Cum în ajun se jurase să nu mai iasă niciodată în lume, nu putem explica purtarea lui Orlando — care trimise în grabă un curier la casa familiei R., pentru a anunța că stăpîna lui o va vizita pe Înălțimea-Sa cu cea mai mare plăcere din lume — decît amintind că Orlando se mai afla încă sub înrîurirea a trei nume melodioase picurate în urechea ei, pe bordul corăbiei *Enamoured Lady*, de către căpitanul Nicholas Benedict Bartolus, în timp ce înaintau pe Tamisa : Addison, Dryden, Pope, spusese el, arătînd spre *Cocotier* și, de atunci, Addison, Dryden, Pope răsunară fără încetare în capul ei ca un descîntec. Cine poate da crezare unei

asemenea nebunii ? Dar așa s-a întîmplat. Orlando nu învățase nimic din experiența cu Nick Greene. Asemenea nume încă o mai prindeau ca într-o vrajă puternică. Poate că trebuie totuși să credem în ceva și, fiindcă Orlando, după cum am mai spus, nu credea în divinitățile obișnuite, își revărsa credința asupra oamenilor mari — făcînd totuși o deosebire. Amiralii, soldații, oamenii de stat o lăsau rece. Dar pînă și gîndul la un mare scriitor stîrnea în ea o asemenea exaltare a credinței, încît făcea din el aproape un zeu nevăzut. De altfel în privința asta instinctul ei era sănătos. Poate că izbutești să crezi, cu toată ființa ta, numai în ceea ce cu ochii nu poți vedea. Apariția fugară a acestor oameni, pe care ea îi zărise doar de pe puntea corăbiei, ținea de nălucire. Că ceașca din fața lor era de porțelan, iar gazeta, pe care o citeau, de hîrtie, de asta Orlando se îndoia. Cînd lordul O. îi povesti într-o zi, că cinase cu Dryden în seara din ajun, ea nu crezu nici o vorbă. Dar salonul lui lady R. se bucura de faima de a fi o antecameră a acelei sfinte a sfintelor, în care sălășluiesc geniile ; era locul unde se reuneau bărbați și femei pentru a legăna cădelnița și a cînta imnuri de slavă în fața bustului geniului aflat într-o firidă din perete. Uneori zeul însuși catadicsea să se arate timp de o clipă. Pătrundea acolo doar credinciosul înzestrat cu inteligență și nici o vorbă nu se rostea înăuntru (așa umbla zvonul) care nu era de duh.

Orlando păşi aşadar cu mare înfrigurare în salon. Găsi un grup aşezat dinainte în semicerc în jurul focului. Lady R., o doamnă bătrîioară, oacheşă la faţă, cu un voal de dantelă neagră pe cap, şedea la mijloc, într-un jilţ mare. În felul acesta, deşi puţin tare de ureche, putea urmări conversaţia şi într-o parte şi în cealaltă. În dreapta şi în stînga ei şedeau domni şi doamne de o mare distincţie. Fiecare dintre bărbaţii de faţă, se spunea, fusese prim-ministru şi fiecare dintre femei, se şoptea, fusese amanta unui rege. Sigur este că erau cu toţii sclipitori şi cu toţii vestiţi. Orlando îşi ocupă locul în tăcere, după o plecăciune adîncă... După trei ore, făcu o reverenţă... şi plecă.

Dar, are oare dreptul cititorul să întrebe cu oarecare enervare, ce s-a întîmplat între timp? Vreme de trei ore, o asemenea adunare trebuie să fi spus cele mai spirituale, cele mai profunde, cele mai interesante lucruri din lume. Aşa s-ar putea crede, într-adevăr. Dar pare-se că, de fapt, oamenii aceia n-au spus nimic. Aceasta este o caracteristică ciudată, pe care o au în comun cele mai strălucite adunări din lume. Bătrîna madame du Deffand şi prietenii ei au vorbit vreme de cincizeci de ani fără întrerupere. Şi ce a rămas din tot ce au spus? Poate trei vorbe de duh. Aşa încît sîntem liberi să ne închipuim, fie că la madame du Deffand nu s-a spus nimic, fie că nu s-a spus nimic spiritual, fie că acea cîtime reprezentată de trei vorbe de duh s-a întins pe optsprezece mii două sute cincizeci de nopţi, ceea ce nu lasă nici uneia dintre ele o porţie prea îmbelşugată de spirit.

Adevărul este, pare-se — dacă ne este îngăduită îndrăzneala de a folosi un asemenea cuvînt într-o asemenea ordine de idei — că toate aceste cercuri se află sub puterea unei vrăji. Gazda este Sibila noastră modernă. Ea e vrăjitoarea care face farmece oaspeților. În cutare casă ei se socotesc fericiți; în cutare casă, spirituali; într-a treia casă, profunzi. Totul este iluzie (n-avem nimic împotriva iluziilor, căci ele sînt cele mai prețioase și necesare lucruri și femeia care poate făuri măcar una este cea mai mare binefăcătoare a omenirii), dar, știut fiind că iluziile se spulberă în ciocnirea cu realitatea, nici fericire adevărată, nici spirit adevărat, nici profunzime adevărată nu sînt îngăduite, acolo unde domnește iluzia. Și cu asta explicăm de ce madame du Deffand n-a rostit mai mult decît trei vorbe de duh în răstimpul a cincizeci de ani. De-ar fi spus mai multe, cercul ei ar fi pierit. În clipa în care se desprindea de buzele ei, cuvîntul de spirit se rostogolea prin sporovăiala obișnuită, așa cum se rostogolește o ghiulea de tun turtind violetele și margaretele. Vestitul ei „mot de Saint Denis" a pîrjolit pînă și iarba. A urmat apoi dezamăgirea și tristețea. Un cuvînt nu s-a mai rostit. „Scutiți-ne de altul asemănător, madame, pentru numele lui Dumnezeu!", strigară prietenii ei într-un singur glas. Iar ea s-a supus. Timp de aproape șaptesprezece ani n-a mai spus nimic vrednic de a fi pomenit și totul a mers strună. Plăpumioara plăcută a iluziei i-a apărat salonul, așa cum apără acum salonul lui lady R. Oaspe-

ţii se socoteau fericiţi, se socoteau spirituali, se socoteau profunzi şi, de vreme ce ei credeau toate acestea, ceilalţi le credeau cu şi mai multă tărie ; şi aşa s-a dus zvonul că nimic nu este mai încîntător decît o reuniune în salonul lui lady R. ; fiecare îl pizmuia pe acela care avea fericirea de a fi primit acolo ; cei care erau primiţi se invidiau pe ei înşişi, fiindcă alţii îi invidiau pe ei ; şi se părea că lucrurile aveau să continue tot aşa fără sfîrşit, de n-ar fi fost sfîrşitul pe care-l vom istorisi noi acum.

Cam a treia oară cînd Orlando fu poftită acolo, se iscă un anumit incident. Ea tot se mai afla pradă iluziei că ascultă cele mai scînteietoare epigrame din lume, deşi adevărul e că bătrînul general C. nu făcea decît să povestească pe-ndelete cum guta lui se mutase de la piciorul stîng la cel drept, iar domnul L. îl întrerupea, ori de cîte ori era pomenit un nume propriu. „R. ? O ! Îl cunosc pe Billy R. cum mă cunosc pe mine. S. ? Prietenul meu cel mai drag. T. ? Am locuit cu el timp de cincisprezece zile în Yorkshire" — ceea ce — într-atît este de mare puterea iluziei — suna ca replica cea mai spirituală, ca cel mai pătrunzător comentariu asupra vieţii umane şi făcea ca hohotele de rîs să nu mai conteneacă ; cînd, deodată, uşa se deschise şi un gentleman mărunţel, al cărui nume Orlando nu-l putu prinde, intră. Curînd o cuprinse o senzaţie ciudat de neplăcută. Judecînd după feţele din jur, ceilalţi începură şi ei să simtă acelaşi lucru. Unul dintre domni se plînse că e curent. Marchiza de C. se

temu să nu fie vreo pisică ascunsă sub canapea. Era ca şi cum ochii li s-ar fi deschis încet după un vis plăcut, pentru a nu întîlni altceva decît un spălător mizer şi o cuvertură murdară. Era ca şi cum aburii îmbătători ai unui vin delicios s-ar fi împrăştiat încet, încet. Totuşi generalul vorbea mai departe şi domnul L. încă mai depăna amintiri. Dar acum se vedea din ce în ce mai bine cît de roşu era gîtul generalului, cît de pleşuv era capul domnului L. Cît despre ceea ce spuneau — nici nu se putea închipui ceva mai plicticos şi mai vulgar. Toată lumea se foia, iar doamnele care aveau evantaie, îşi acopereau căscatul cu ele. Într-un tîrziu lady R. ciocăni cu al ei în braţul jilţului. Amîndoi domnii se opriră din vorbă.

Atunci domnul cel mărunţel spuse
Mai spuse pe urmă,
Spuse în încheiere. [1]

În spusele lui, găseai, fără putinţă de tăgadă, adevărat spirit, adevărată înţelepciune, adevărată profunzime. Adunarea se prăvăli în adîncuri de deznădejde. Un singur cuvînt de acest fel şi încă ar fi fost destul de neplăcut, dar trei la rînd şi încă în aceeaşi seară ! După asemenea întîmplare nici un cerc nu mai putea supravieţui.

[1] Spusele lui sînt prea bine cunoscute pentru a trebui să fie repetate, şi, în afară de aceasta, pot fi toate găsite în operele lui complete (n.a.).

„Domnule Pope", spuse bătrîna lady R., cu un glas ce tremura de furie batjocoritoare, „îți face plăcere să fii spiritual". Domnul Pope deveni stacojiu la față. Nimeni nu scoase o vorbă. Rămaseră cufundați într-o tăcere de moarte, timp de vreo douăzeci de minute. Pe urmă, se ridicară unul cîte unul și se strecurară afară din odaie. Era îndoielnic că se vor mai reîntoarce după o asemenea experiență. Pînă în capătul străzii South Audley se auzeau purtătorii de torțe chemînd caleștile. Se trînteau portierele și caleștile porneau. Orlando se trezi pe scară alături de domnul Pope. Trupul lui slăbănog și schilod era scuturat de tot soiul de emoții. Ochii lui aruncau fulgere de răutate, mînie, triumf, spirit și spaimă (tremura ca o frunză). Semăna cu o reptilă ghemuită pe a cărei frunte era încrustat un topaz ce aruncă flăcări. În aceeași clipă, se abătu și asupra nefericitei Orlando o furtună de emoții dintre cele mai ciudate. O dezamăgire atît de cruntă ca aceea trăită nici cu o oră înainte te lasă cu mintea zdruncinată. Fiecare lucru apare de zece ori mai crud în goliciunea și adevărul lui decît înainte. E un moment plin de cele mai mari primejdii pentru cugetul omenesc. În asemenea clipe, femeile se călugăresc și bărbații se hirotonisesc. În asemenea clipe, bogătașii se leapădă de averea lor, iar oamenii fericiți își taie beregata cu cuțitul de bucătărie. Orlando ar fi făcut toate astea de bunăvoie, dar avea o treabă mai primejdioasă de îndeplinit și pe aceasta o înde-

plini. Îl pofti pe domnul Pope s-o însoţească pînă acasă.

Căci dacă e primejdios să intri neînarmat în cuşca leului, primejdios să pluteşti pe Atlantic într-o luntre cu vîsle, primejdios să stai într-un picior în vîrful catedralei Sf. Pavel, e şi mai primejdios să te duci acasă singură cu un poet. Un poet e Atlanticul şi leul laolaltă. În timp ce primul ne îneacă, celălalt ne muşcă. Dacă scăpăm de colţi, cădem pradă valurilor. Un om care e în stare să zădărnicească iluzii este deopotrivă fiară şi puhoi. Iluziile sînt pentru suflet ceea ce este atmosfera pentru pămînt. Dacă desprinzi învelişul acesta binefăcător făcut din aer, plantele mor, culorile pălesc. Pămîntul pe care umblăm se preface în zgură uscată. Călcăm pe marnă şi pietricele fierbinţi ne pîrlesc tălpile. Adevărul ne nimiceşte. Viaţa este un vis. Deşteptarea e ceea ce ne ucide. Cel care ne răpeşte visele, ne ia viaţa (şi aşa mai departe, pe o întindere de şase pagini, dacă doriţi, dar stilul acesta este plicticos şi am face mai bine să ne lăsăm păgubaşi de el).

În acord cu această demonstraţie, Orlando ar fi trebuit să fie doar o grămadă de cenuşă, în momentul cînd careta se oprea în faţa casei ei din Blackfriars. Dacă la coborîre mai era încă ea însăşi, în carne şi oase, deşi epuizată, se datorează acelei împrejurări asupra căreia am atras atenţia cititorului mai înainte. Cu cît vedem mai puţin limpede, cu atît credem mai tare. Ori străzile care despart Mayfair de Blackfriars

erau, în vremea aceea, foarte prost luminate. E drept că luminatul progresase mult din timpul Elizabetei. Pe vremea aceea călătorul întîrziat trebuia să se încreadă în stele sau în facla roşie a cîte unui paznic de noapte, ca să se poată feri de gropile cu nisip din Park Lane şi de pădurile de stejar din Tottenham Court Road scormonite de rîturile mistreţilor. Dar chiar şi aşa luminatul era încă departe de perfecţiunea modernă. Felinarele cu ulei se iveau cam la fiecare două sute de yarzi, iar între ele erau întinderi de beznă neagră ca smoala. Aşa încît Orlando şi domnul Pope stăteau pe întuneric cîte zece minute în şir ; pe urmă, timp de vreo jumătate de minut, pe lumină. Această împrejurare născu în Orlando o stare sufletească ciudată. Pe măsură ce lumina pălea, se simţea treptat întrînd sub puterea unui balsam încîntător. „E într-adevăr o mare cinste pentru o femeie tînără să călătorească împreună cu domnul Pope", începea să-şi spună, privind din profil nasul acestuia. „Sînt cea mai blagoslovită dintre femei. La jumătate de inci depărtare de mine — chiar simt cum mă apasă pe coapsă nodul panglicilor de la genunchiul lui — se află cea mai luminată minte de pe toate meleagurile stăpînite de Majestatea-Sa. Veacurile viitoare se vor gîndi la noi cu curiozitate şi mă vor pizmui amarnic." Şi aici se ivea iarăşi un felinar. „Ce sărmană neroadă mai sînt şi eu !" se gîndea. „Faima şi gloria nici nu există. Nici o privire nu vor arunca vremurile viitoare asupra mea sau chiar şi asupra domnului Pope. La urma urmelor, ce

înseamnă o epocă ? Ce sîntem noi ?“ Înaintarea lor prin Berkeley Square i se părea bîjbîiala a două furnici oarbe, aruncate laolaltă, timp de o clipă, fără nici un interes sau țel comun, în bezna unui deșert. Se cutremură. Dar intrară din nou în umbră. Iluziile renăscură. „Ce frunte nobilă are“, se gîndea (luînd pe întuneric, o umflătură a pernei drept fruntea domnului Pope). „Ce cantitate de geniu sălășluiește înăuntru ! Ce spirit, ce înțelepciune și cît adevăr — ce comori dintre cele pentru care oamenii sînt gata să-și dea viața ! A ta e singura lumină care va arde de-a pururi. Fără tine călătoria pe această lume s-ar desfășura în bezna cea mai neagră (aici careta se hurducă rău, pentru că nimerise într-un șanț din Park Lane) ; căci fără geniu ne-am răsturna, am pieri. Razăpreamăreață, prealucidă !“ Astfel se adresa Orlando umflăturii de pe pernă, cînd trecură iarăși pe sub unul dintre felinarele înșirate pe Berkeley Street și ea își dădu seama de greșeala ei. Domnul Pope n-avea o frunte mai mare decît oricare alt om. „Nepricopsitule, se gîndi ea, în ce hal m-ai amăgit ! Am luat umflătura aceea drept fruntea ta. Ce jalnic și nenorocit arăți cînd te vede omul bine ? Schilod și slăbănog cum ești, n-ai nimic care să merite respect, ci numai milă și mai ales dispreț.“

Din nou intrară în umbră și mînia ei se îndreptă într-altă parte, de îndată ce nu se mai văzu nimic în afară de genunchii poetului.

„Nepricopsită sînt eu“, cugetă ea, de cum se cufundară iarăși în bezna neagră, „căci oricît ai

fi tu de josnic, nu sînt eu oare și mai josnică ? Tu ești acela care mă hrănești și mă aperi, tu ești acela care înspăimînți fiarele, care-i sperii pe sălbatici ; care-mi țesi haine din mătasea viermilor și covoare din lîna oilor. Dacă simt nevoia să mă închin, nu mi-ai dăruit tu o icoană de-a ta, pe care ai așezat-o în ceruri ? Nu mă întîmpină peste tot dovezi ale grijii tale ? Cît de umilă, de recunoscătoare, de supusă ar trebui, prin urmare, să fiu ! Bucuria mea va fi să te slujesc, să te cinstesc, să te ascult."

Tocmai ajunseseră sub felinarul cel mare din colțul care este astăzi Piccadilly Circus. Lumina o orbi pe Orlando, care văzu, în afara cîtorva femei decăzute, doi nenorociți de pitici pe o întindere de o cumplită pustietate. Erau deopotrivă de goi, de singuri, de neajutorați. Fiecăruia dintre ei îi lipsea puterea de a-l ajuta pe celălalt. Fiecare de-abia prididea să aibă grijă de el însuși. Privindu-l pe domnul Pope drept în față, Orlando se gîndi : „E o deșertăciune la fel de mare pentru dumneata să-ți închipui că mă poți ocroti pe mine, ca și pentru mine să cred că mă pot închina dumitale. Lumina adevărului cade, fără milă, asupra noastră și lumina adevărului nu ne prinde pe nici unul dintre noi."

În tot timpul acesta, ei continuau, firește, să sporovăiască plăcut — așa cum obișnuiesc să facă oamenii de familie bună, care au primit o creștere aleasă — despre firea reginei și despre guta primului-ministru, în timp ce careta cobora pe Haymarket, de-a lungul Strand-ului,

urca pe Fleet Street, trecînd din lumină în întuneric, ca să ajungă, într-un tîrziu, la casa lui Orlando din Blackfriars. De la un timp încoace, spațiile dintre felinare se mai luminaseră, iar felinarele păliseră — cu alte cuvinte, soarele răsărea, așa încît ei coborîră în lumina uniformă, dar înceţoșată a unei dimineți de vară, în care totul se vede, dar nimic nu e deslușit. Domnul Pope întinse mîna, ajutînd-o pe Orlando să coboare din caretă, iar Orlando îl pofti, cu o reverență, pe domnul Pope să meargă înaintea ei pînă în casă, îndeplinind cu tot dichisul ritualul grațiilor.

Pasajul de mai sus nu trebuie, totuși, să nască bănuiala că geniul (dar în zilele noastre boala a fost nimicită în insulele britanice, căci, zice-se, răposatul lord Tennyson a fost ultimul om care a mai suferit de ea) arde fără încetare, fiindcă atunci am vedea totul limpede, ba am fi și în primejdia de a muri pîrjoliți. Geniul lucrează mai curînd ca un far, far care trimite o rază și apoi se oprește un timp ; atît doar că geniul are mult mai multe toane în manifestările sale și e în stare să arunce șase sau șapte raze una după alta (așa cum făcuse domnul Pope în noaptea aceea) și pe urmă să se scufunde în întuneric timp de un an sau pe vecie. Este deci cu neputință să te lași călăuzit de razele lui și, de altfel, cînd întunericul pogoară asupra lor, oamenii de geniu sînt, zice-se, foarte asemănători cu ceilalți muritori. A fost pentru Orlando o binecuvîntare, deși la început însoțită de dezamăgire, că lucrurile se întîmplă așa, fiindcă

începuse să-şi petreacă mult timp din viaţă în preajma oamenilor de geniu. De altfel nici nu erau chiar atît de deosebiţi de restul muritorilor, cum s-ar fi putut presupune. Addison, Pope, Swift se dovedeau, după cum îi fu dat lui Orlando să descopere, mari amatori de ceai. Le mai plăceau şi umbrarele. Colecţionau cioburi de sticlă colorată. Adorau grotele. Măririle nu le displăceau. Lauda îi încînta. Astăzi îmbrăcau un costum de culoarea prunei, mîine unul cenuşiu. Domnul Swift avea un baston frumos de Malacca. Domnul Addison îşi parfuma batistele. Domnul Pope suferea de dureri de cap. Un pic de bîrfeală nu le făcea silă. Şi nici lipsiţi de invidii nu erau. (Înşirau la nimereală pe hîrtie cîteva cugetări, care se învălmăşeau în capul lui Orlando.) La început îi era ciudă pe ea însăşi că observă asemenea nimicuri şi-şi făcu rost de un caiet, în care să-şi noteze toate vorbele de neuitat ale acestor oameni, dar paginile rămaseră goale. Totuşi îşi veni în fire şi se apucă să rupă toate invitaţiile la mari sindrofii ; îşi păstra serile libere, aşteptînd cu nerăbdare vizita domnului Pope, a domnului Addison, a domnului Swift — şi aşa mai departe şi aşa mai departe. Dacă cititorul va binevoi să consulte *Bucla furată*, *Spectatorul* şi *Călătoriile lui Gulliver*, va înţelege tocmai ce pot să însemne aceste cuvinte misterioase. Într-adevăr, biografii şi criticii ar fi scutiţi de orice osteneală, dacă cititorii ar ţine seama de acest sfat. Căci atunci cînd citim :

De-nfrînge nimfa legea Dianei,
De un vas chinez e-atins și spart,
Cînd ea onoarea și-o pătează sau rochia de brocart
Își uită rugăciunea, sau pierde-un carnaval,
Își lasă inima sau un șirag la bal...

știm, de parcă l-am auzi, chiar în clipa aceasta, cum se mișcă limba domnului Pope ascuțită ca a unei șopîrle, cum îi scînteie ochii, cum îi tremură mîna, cum iubește, cum minte, cum suferă. Pe scurt, orice taină din sufletul scriitorului, orice experiență a vieții, orice însușire a minții lui, toate trăiesc în scrisul său și tot mai avem nevoie de critici care să-i comenteze opera și de biografi care să-i istorisească viața. Singura explicație a unor asemenea monstruozități e faptul că oamenii resimt ca o povară trecerea înceată a timpului.

Iată dar că, după ce am citit o pagină sau două din *Bucla furată*, știm precis de ce se simțea Orlando atît de înveselită și atît de speriată, de ce era așa îmbujorată la față și de ce-i străluceau ochii atît de tare, în după-amiaza aceea.

Doamna Nelly bătu în ușă ca să anunțe că domnul Addison dorea să fie primit de Înălțimea-Sa. Cînd auzi asta, domnul Pope se ridică în picioare cu un zîmbet piezîș, își luă rămas bun și ieși șchiopătînd. Intră domnul Addison. Să citim, în timp ce el ia loc, următorul pasaj din *Spectator*:

„Consider femeia drept un animal frumos și romantic, care poate fi împodobit cu blănuri și pene, perle și diamante, aur și mătăsuri. Rîsul își va arunca blana la picioarele ei, pentru ca ea s-o folosească în chip de capă ; păunul, papagalul și lebăda își vor plăti tributul pentru împodobirea manșonului ei ; mările vor fi scormonite în căutarea scoicilor și stîncile în căutarea nestematelor și fiecare regn al naturii își va da contribuția spre înfrumusețarea unei făpturi, care este opera cea mai desăvîrșită a firii. Îngădui femeilor să poarte toate acestea, dar cît privește juponul, despre care vorbeai adineauri, nu pot și nici nu vreau să-l încuviințez."

Acum îl ținem în căușul palmei pe gentleman-ul nostru cu tricornul lui cu tot. Mai priviți-l o dată prin lupă. Nu-l vedem cu deplină limpezime, deslușind pînă și încrețitura pe care o face ciorapul ? Nu avem în fața ochilor fiecare cută și unduire a spiritului său, nu-i cunoaștem oare bunătatea și sfiala și politețea, nu știm oare că se va căsători cu o contesă și-și va sfîrși viața în mod respectabil ? Totul este limpede. Și, după ce domnul Addison a spus ceea ce avea de spus, se aude un ciocănit înfricoșător în ușă și domnul Swift, căruia îi stăteau în obicei asemenea toane, intră neanunțat. O clipă, unde sînt *Călătoriile lui Gulliver* ? Le-am găsit ! Să citim un pasaj din călătoria în țara Houyhnhnmilor :

„Eram sănătos tun și cu sufletul deplin liniștit. Nu cunoșteam nici durerea pe care ți-o pri-

cinuieşte trădarea sau nestatornicia unui prieten şi nici aceea pe care ţi-o pricinuieşte un vrăjmaş făţiş sau ascuns. N-aveam nevoie să mituiesc, să linguşesc pe nimeni, nici să cîştig favoarea vreunui om mare sau a favoritului său. Nu trebuia să mă apăr împotriva înşelăciunii şi a tiraniei, nu eram înconjurat nici de doctori care să-mi nimicească trupul, nici de avocaţi care să-mi nimicească averea ; nu existau iscoade care să pîndească ce spun şi ce fac sau să născocească învinuiri împotriva mea, fiindcă erau tocmiţi s-o facă ; nu se aflau în ţara aceasta nici înşelători, nici critici, nici pungaşi, nici hoţi de buzunare, nici tîlhari la drumul mare, spărgători, scandalagii, provocatori, bufoni, cartofori, politicieni pedanţi, flecari plictisitori..."

Dar opreşte, opreşte grindina asta de cuvinte, căci ne jupoi pe toţi de vii şi pe tine o dată cu noi ! Nimic mai simplu decît omul acesta turbat. E atît de grosolan şi totuşi atît de curat ; atît de brutal şi totuşi atît de cumsecade ; batjocoreşte lumea întreagă şi totuşi vorbeşte unei fete, gungurind ca un copilaş, şi va muri, ne mai putem oare îndoi ? într-o casă de nebuni.

Orlando îi servea pe toţi cu ceai ; şi, uneori, cînd vremea era frumoasă, îi lua cu ea la ţară şi-i ospăta regeşte în salonul rotund, pe pereţii căruia atîrnase portretele lor în cerc, aşa încît domnul Pope nu putea spune că domnul Addison stă înaintea lui sau invers. Erau de altfel foarte spirituali cu toţii (dar spiritul lor se află în întregime în cărţile pe care le-au scris) ;

și i-au predat lui Orlando cea mai importantă regulă de stil, care este intonația firească în vorbire — intonație pe care nimeni n-o poate imita, dacă n-a auzit-o, nici chiar Greene, cu tot talentul lui; fiindcă ea se naște din aer și se sparge de mobilă ca un val și se rostogolește și piere și nu mai poate fi prinsă iarăși de nimeni și cel mai puțin de cei care-și ciulesc urechile, o jumătate de secol mai tîrziu, încercînd s-o prindă. Asta au învățat-o ei pe Orlando, prin simpla cadență a glasului lor, în timp ce vorbeau, așa încît, schimbîndu-și întrucîtva și ea stilul, Orlando s-a apucat să scrie niște versuri foarte amuzante și spirituale și niște portrete în proză. Astfel și-a risipit ea vinul ospătîndu-i, ba chiar la cină strecura sub farfuria oaspeților bancnote, pe care ei le luau cu bunăvoință; primea dedicațiile lor și se socotea preaonorată de acest schimb.

Și așa trecea timpul și Orlando putea fi adesea auzită spunîndu-și sieși cu o emfază, care s-ar putea să-l pună puțin pe gînduri pe cititor: „Pe legea mea, ce viață!" (Căci încă mai era în căutarea acestui bun.) Dar împrejurările o siliră curînd să privească lucrurile mai de aproape.

Într-o zi, tocmai turna ceai domnului Pope, în timp ce el, după cum oricine își poate închipui după versurile mai sus citate, ședea ghemuit într-un fotoliu alături de ea, privind cu ochii lui vii și iscoditori.

„Doamne", gîndi ea, în timp ce mînuia cleștele de zahăr, „cum mă vor invidia femeile vii-

torului. Şi totuşi..." Se opri ; căci domnul Pope avea nevoie de toată atenţia ei. Şi totuşi — hai să-i sfîrşim noi gîndul — cînd cineva zice : „Cum mă vor invidia vremurile ce va să vină", putem fi siguri că omul acela se simte nespus de stingherit în clipa de faţă. Oare viaţa asta avea să apară cu adevărat, chiar atît de palpitantă, chiar atît de măgulitoare, chiar atît de glorioasă cum se înfăţişează acum, după ce va fi încăput pe mîinile memorialistului ? Mai întîi de toate, Orlando nu putea să sufere ceaiul ; în al doilea rînd, inteligenţa, oricît ar fi de dumnezeiască şi vrednică să i te închini, are obiceiul să se cuibărească în cele mai prăpădite trupuri şi, vai, adesea înghite ca un căpcăun toate celelalte virtuţi ; aşa încît, adeseori, acolo unde mintea e cea mai grozavă, inima, simţămintele, mărinimia, mila, îngăduinţa, bunăvoinţa şi celelalte de-abia mai apucă să răsufle. În afară de asta, înalta părere pe care o au poeţii despre ei înşişi ; părerea foarte proastă pe care o au despre ceilalţi ; duşmăniile, ocările, invidiile, polemicile în care sînt mereu angajaţi ; uşurinţa cu care le răspîndesc ; lăcomia cu care pretind simpatie pentru ei ; toate acestea, ne este îngăduit să şoptim doar, pentru ca nu cumva cei înzestraţi cu spirit să ne audă, fac din turnatul ceaiului o îndeletnicire mai nesigură şi, bineînţeles, mai trudnică decît s-ar crede. La asta se adaugă (şoptim din nou, ca nu cumva să ne audă femeile) un mic secret, pe care-l păstrează bărbaţii între ei ; lordul Chesterfield l-a împărtăşit în şoaptă fiu-

lui său, împreună cu un îndemn aspru către tăinuire. „Femeile sînt doar niște copii mari... Un om de bun-simț glumește, se joacă, desigur, cu ele, le face pe plac și le măgulește, dar atîta tot", care secret, dat fiind că, de cînd lumea, copiii aud ceea ce nu trebuie să audă, ba uneori ajung să și crească mari, se prea poate să fi transpirat, așa încît toată ceremonia turnării ceaiului a devenit ciudată. O femeie știe prea bine că, chiar dacă un om de duh îi trimite poeziile lui, îi laudă judecata, îi cere să-l critice și-i bea ceaiul, asta nu înseamnă nicidecum că el îi respectă părerile, că-i admiră inteligența sau că va refuza, de vreme ce nu se poate folosi de spadă, s-o străpungă cu pana. Toate astea, precum ziceam, măcar că am vorbit în șoaptă, se prea poate să se fi răspîndit ; așa încît, chiar ținînd cana cu smîntînă în aer și cleștele de zahăr desfăcut, doamnele au dreptul să se enerveze nițeluș, să privească afară prin fereastră, să caște un pic și să lase bucata de zahăr să cadă cu un pleoscăit — așa cum i s-a întîmplat în ziua aceea lui Orlando — în ceaiul domnului Pope. N-a existat pe lume un muritor atît de pornit să adulmece o jignire, atît de iute la răzbunare ca domnul Pope. S-a întors spre Orlando și pe loc i-a oferit versiunea brută a unui anume vers ilustru din *Portrete de femei*. În urmă, versul a fost îndelung șlefuit, dar chiar și în prima versiune era destul de înțepător. Orlando primi versul cu o reverență. Domnul Pope o părăsi cu o plecăciune. Ca să-și răcorească obrajii, fiindcă se simțea într-adevăr

ca şi cum omuleţul ar fi pălmuit-o, Orlando ieşi să se plimbe prin nucetul din fundul grădinii. Curînd adierea proaspătă îşi arătă înrîurirea. Spre marea ei mirare, Orlando descoperi că singurătatea îi dă un sentiment de nespusă uşurare. Urmărea luntrile care înaintau voios pe fluviu cu ajutorul vîslelor. Fără îndoială, priveliştea îi redeşteptă în minte o întîmplare sau două din viaţa ei trecută. Se aşeză adîncită în gînduri sub o salcie frumoasă. Acolo rămase pînă cînd stelele răsăriră pe cer. Atunci se ridică, se întoarse, intră în casă, se îndreptă spre iatacul ei şi încuie uşa. Deschise apoi un dulap, în care mai atîrnau încă multe din hainele, pe care le purtase pe vremea cînd era un tînăr elegant, şi alese un costum de catifea neagră, bogat împodobit cu dantelă de Veneţia. Era, bineînţeles, niţel demodat, dar o prindea de minune şi, astfel îmbrăcată, Orlando avea o siluetă desăvîrşită de nobil. După ce se răsuci o dată sau de două ori în faţa oglinzii, ca să se încredinţeze că nu pierduse, din pricina jupoanelor, libertatea de a-şi mişca picioarele, se furişă afară.

Era o noapte frumoasă de început de aprilie. Mii de stele, amestecîndu-şi licărul cu razele lunii în formă de seceră, a cărei strălucire era, la rîndul ei, sporită de flacăra felinarelor, aruncau o lumină fără seamăn de măgulitoare pentru chipul omenesc şi pentru arhitectura domnului Wren. Totul se desena în forme dintre cele mai delicate, iar în clipa în care lucrurile păreau gata să se destrame, cîte o picătură ar-

gîntie le reînsufleţea, întărindu-le contururile. Aşa ar fi trebuit să se întîmple şi în conversaţie, se gîndi Orlando (lăsîndu-se în voia unei visări absurde), aşa ar trebui să fie şi societatea, şi prietenia, şi iubirea. Pentru că, Dumnezeu ştie de ce, chiar în clipa în care ne-am pierdut încrederea în legăturile dintre oameni, nişte acareturi aşezate la întîmplare, un pîlc de arbori, o claie de fîn sau o căruţă ne oferă un simbol atît de desăvîrşit al idealului de neatins, încît ne reîncepem iarăşi căutarea.

Purtată de aceste gînduri, Orlando intră în Leicester Square. Clădirile vădeau o simetrie aeriană şi totuşi precisă, pe care nu o aveau în timpul zilei. Baldachinul cerului era atît de pur, încît îmbrăţişa contururile acoperişurilor şi ale coşurilor. O femeie tînără, care şedea prăbuşită pe o bancă, sub un platan, în mijlocul pieţii, cu un braţ atîrnat de-a lungul trupului, cu altul odihnind în poală, părea întruchiparea graţiei, a simplicităţii, a tristeţii. Orlando îşi scoase cu un gest larg pălăria în faţa ei, aşa cum face un bărbat galant, care-şi prezintă omagiul unei doamne de lume în public. Tînăra femeie îşi înălţă capul. Era încîntător de bine proporţionat. Tînăra femeie ridică ochii. Orlando văzu în ei o lucire dintre cele pe care le răspîndeşte uneori un ceainic, dar rareori o faţă omenească. Prin acest luciu argintiu tînăra femeie înălţă spre el (căci pentru ea Orlando era bărbat) o privire plină de aşteptare, speranţă, înfiorare şi teamă. Se ridică ; primi sprijinul braţului său. Căci — trebuie oare să pu-

nem punctul pe i? — făcea parte din breasla care-şi lustruieşte şi-şi orînduieşte marfa în timpul nopţii, pe tejgheaua comună, în aşteptarea celei mai avantajoase oferte. O duse pe Orlando într-o odaie din Ferrard Street, unde locuia. Cînd o simţi agăţată uşurel şi, totuşi, cu o mişcare rugătoare de braţul ei, în Orlando se redeşteptară o seamă de simţăminte potrivite unui bărbat. Şi într-adevăr, împrumută înfăţişarea, simţirea, vorbirea unui bărbat. Totuşi, fiindcă ea însăşi fusese în ultima vreme femeie, bănui că sfiala fetei, răspunsurile ei şovăielnice, bîjbîiala cu care băga cheia în broască, ba pînă şi faldurile pelerinei, şi felul cum îşi mişca încheietura mîinii erau îndreptate toate spre măgulirea bărbăţiei sale. După ce urcară scările, silinţa pe care şi-o dăduse sărmana fată pentru a-şi împodobi odaia şi a ascunde faptul că alta nu avea, nu izbutiră s-o amăgească nici timp de o clipă pe Orlando. Înşelăciunea îi stîrni dispreţul; adevărul îi deşteptă mila. Realitatea care străbate aparenţa naşte cea mai stranie împletire de sentimente, aşa încît Orlando nu ştia dacă să rîdă sau să plîngă. Între timp, Nell, cum îşi spunea fata, îşi descheie mănuşile, ascunzînd cu grijă degetul gros al celei stîngi care era rupt; pe urmă se retrase în spatele unui paravan, unde poate îşi sulemeni obrajii, îşi potrivi hainele, îşi înnodă un fular nou în jurul gîtului — flecărind tot timpul, aşa cum obişnuiesc să facă femeile, pentru a-şi distra iubitul, deşi Orlando ar fi putut să jure, după sunetul glasului, că gîndu-

rile fetei erau aiurea. Cînd isprăvi, ieşi de după paravan pregătită — dar Orlando nu mai putu să rabde. Cu o izbucnire dintre cele mai ciudate, în care se amestecau furia, veselia şi mila, se lepădă de travesti, mărturisind că este femeie.

La vestea aceasta, Nell izbucni într-un asemenea hohot de rîs, încît ar fi putut fi auzită de cealaltă parte a drumului.

„Dar bine, draga mea", spuse ea după ce-şi veni puţin în fire. „Nu-mi pare rău de fel să aud una ca asta. Fiindcă, drept să-ţi spun (era izbitor cît de repede îşi schimbase felul de a fi, de îndată ce descoperise că erau amîndouă de acelaşi sex, cît de repede renunţase la tonul plîngăreţ şi rugător), pe legea mea că, în seara asta, n-aveam chef de bărbaţi. De fapt mă aflu la mare ananghie", după care aţiţînd focul şi amestecînd punciul într-un castron, îi istorisi lui Orlando toată povestea vieţii ei. Dar, fiindcă, în momentul de faţă, sîntem preocupaţi de viaţa lui Orlando, nu e nevoie să istorisim aici aventurile celeilalte doamne ; sigur este însă că lui Orlando încă nu i se întîmplase să-i treacă timpul mai grabnic şi mai plăcut, deşi cuconiţa Nell n-avea nici o fărîmă de spirit, iar cînd numele domnului Pope se ivi în convorbirea lor, ea întrebă cu nevinovăţie dacă domnia-sa era vreo rubedenie de-a peruchierului cu acelaşi nume de pe Jermyn Street. Totuşi, pentru Orlando — într-atît sînt de puternice farmecul firescului şi vraja frumuseţii — povestea acestei fete sărmane, care-şi împăna vorbăria cu cele mai gro-

solane expresii dintre cele folosite la colțul străzii, avea gustul vinului, după frazele alese cu care se obișnuise ea; drept care, fu silită să tragă concluzia că, în rînjetul domnului Pope, în bunăvoința domnului Addison și în taina lordului Chesterfield, era ceva care tăia pofta pentru societatea oamenilor spirituali, oricît de profund le-ar fi admirat operele.

Ființele acestea sărmane, se încredință ea, căci Nell i-o aduse pe Prue, Prue pe Kitty și Kitty pe Rose, aveau și ele o societate a lor, în care Orlando fu curînd primită. Fiecare își depăna povestea aventurilor, care o zvîrliseră în viața aceasta. Cîteva dintre ele erau fiice naturale de conți și una dintre ele era rudă mult mai apropiată cu persoana regelui decît s-ar fi cuvenit să fie. Nici una nu era atît de nefericită sau de săracă, încît să nu poarte un inel sau să păstreze în buzunar o batistă, care să-i țină loc de arbore genealogic. Se strîngeau așadar în jurul castronului cu punci, pe care Orlando luase asupră-și să-l umple cu mărinimie și ce de povești frumoase s-au istorisit și ce de observații cu haz s-au făcut, fiindcă nu putem tăgădui că, atunci cînd femeile se adună între ele — dar tăcere, căci au grijă totdeauna ca ușile să fie închise și nici o vorbă să n-ajungă la tipar. Tot ceea ce doresc este — dar iarăși tăcere — oare nu se aude un pas de bărbat pe scară? Tot ceea ce doresc ele, eram tocmai pe cale să spunem, cînd gentlemanul cu pricina ne-a luat vorba din gură. Femeile n-au dorințe, spune acest gentleman, intrînd

în salonaşul lui Nell ; se prefac doar că au. Neavînd dorinţe (ea îl slujeşte, după care el pleacă), conversaţia lor nu poate avea nici urmă de interes pentru nimeni. „Ştie oricine", spune domnul S.W., „că atunci cînd le lipseşte imboldul celuilalt sex, femeile nu găsesc nimic să-şi spună una alteia. Cînd sînt între ele, nu vorbesc, ci zgîrie. Deci, dacă de vorbit n-au ce vorbi, iar cu zgîriatul nu te poţi îndeletnici fără întrerupere, şi e bine cunoscut (domnul T. R. a şi dovedit-o de altfel) că femeile sînt incapabile de orice sentiment pentru semenele lor şi n-au decît cel mai puternic dezgust unele faţă de altele", ce ne putem închipui că fac atunci cînd se adună între ele ?

Cum asta nu e o întrebare care să merite atenţia unui om cu cap, hai s-o trecem cu vederea noi, care ne bucurăm din partea oricărui sex de imunitatea hărăzită tuturor biografilor şi istoricilor ; să declarăm doar că Orlando a descoperit mari plăceri în tovărăşia semenelor ei şi să lăsăm în seama acestor domni să dovedească, aşa cum le convine lor, cum că lucrul e cu neputinţă.

Fapt este că o dare de seamă exactă şi amănunţită asupra vieţii lui Orlando, în această perioadă, devine din ce în ce mai anevoioasă. În timp ce pîndim şi orbecăim prin curţile prost luminate, prost pietruite, prost aerisite care se găseau pe vremea aceea prin Gerrard Street şi Drury Lane, ni se pare ba că o zărim, ba că o pierdem iarăşi din vedere. Treaba este şi mai mult îngreuiată de faptul că ea socotea

de cuviință, în vremea aceea, să se deghizeze foarte des. Așa încît, apare adesea în memoriile timpului ca lordul Cutare, care de fapt îi era văr ; pe socoteala acestuia erau puse bunătatea și chiar și poeziile ei. Se pare că nu întîmpina nici urmă de greutate în susținerea atîtor roluri, pentru că sexul i se schimba mult mai des decît pot să-și închipuie cei ce n-au purtat decît un singur fel de veșminte ; și nici nu încape îndoială că, mulțumită născocirii ei, culegea o îndoită recoltă ; plăcerile vieții sporeau și experiențele se înmulțeau. Schimba onestitatea pantalonilor cu farmecul jupoanelor și se bucura, deopotrivă, de iubirea bărbaților și a femeilor.

Prin urmare, o putem schița petrecîndu-și dimineața printre cărți, într-un chimono chinezesc de gen incert ; apoi, primindu-și un protejat sau doi (căci veneau la ea zeci de purtători de jalbe) ; după care făcea un tur prin grădină și tundea nucii — îndeletnicire la care se potriveau pantalonii prinși sub genunchi ; pe urmă se schimba și-și punea o rochie înflorată de tafta, cea mai nimerită pentru a se plimba în trăsură pînă la Richmond și a primi o cerere în căsătorie de la un mare nobil ; apoi se înapoia în oraș, unde îmbrăca o robă de culoarea tutunului, de felul celor pe care le poartă avocații și se ducea pe la tribunale, ca să afle ce se mai aude cu procesele ei, fiindcă averea i se topea văzînd cu ochii, în timp ce judecățile nu păreau mai aproape de sfîrșit decît fuseseră cu o sută de ani mai înainte ; și, în cele din urmă, după ce se lăsa noaptea, se transforma cel mai adesea

din cap pînă-n picioare într-un nobil și o pornea pe străzi în căutarea aventurii.

Cînd se întorcea de la cîte una din aceste expediții — despre care se istoriseau multe pe vremea aceea, ca, de pildă, că Orlando s-ar fi bătut în duel, că ar fi comandat una din corăbiile regelui, că ar fi fost văzută dansînd goală pe un balcon, că ar fi fugit împreună cu o anume doamnă în Țările de Jos, urmăriți amîndoi de soțul doamnei — dar despre adevărul sau neadevărul acestor povești nu ne exprimăm nici o părere ; cînd se întorcea, ziceam, de la oricare din îndeletnicirile acestea, își făcea uneor o fală din a trece pe sub ferestrele unei cafenele, loc de unde izbutea să vadă oamenii de spirit fără să fie văzută și să-și închipuie, după gesturile lor, ce lucruri înțelepte, pline de duh sau de răutate spuneau ; dar de auzit nu auzea nici un cuvînt, ceea ce era poate spre folosul ei ; ba odată, a zăbovit timp de o jumătate de oră, urmărind pe un stor trei umbre care beau ceai împreună, într-o casă din Bolt Court.

Joc mai pasionant, nici că s-a pomenit vreodată ! Îi venea să strige tare : Bravo ! Bravo ! Căci, într-adevăr, ce dramă minunată — ce pagină smulsă din cel mai voluminos roman al vieții omenești ! Vedea umbra cea mărunță, țîfnoasă după mișcarea buzelor, care se foia pe scaun, neliniștită, arțăgoasă, slugarnică ; mai era apoi umbra aplecată, cu contururi femeiești, care vîra un deget îndoit în ceașcă pentru a simți cît ceai mai este înăuntru, căci era oarbă ; în sfîrșit, vedea umbra tunătoare, cu profil ro-

man, din jilțul cel mare — omul care-și răsucea degetele atît de caraghios, și azvîrlea capul dintr-o parte într-alta și-și bea ceaiul cu înghițituri mari. Doctorul Johnson, domnul Boswell și doamna Williams — acestea erau numele umbrelor. Era atît de prinsă de spectacol, încît uită să se gîndească cît de tare o vor pizmui veacurile viitoare, deși e aproape sigur că, de data aceasta, ar fi pizmuit-o. Se mulțumea să privească, să tot privească. Într-un tîrziu, domnul Boswell se ridică. O salută pe bătrînă repezit și acru. Dar ce temenea plină de umilință făcu în fața masivei umbre romane, care se ridică acum cît era de înaltă și, clătinîndu-se puțin pe picioare, tună cele mai mărețe fraze ce s-au desprins vreodată de pe niște buze omenești ; așa le socotea Orlando, deși n-auzise nici una din vorbele rostite de cele trei umbre, în tot timpul cît șezuseră acolo bînd ceai.

În sfîrșit, într-o noapte, după o asemenea hoinăreală, se întoarse acasă și urcă în iatacul ei. Își scoase haina împodobită cu dantele și, numai în cămașă și pantaloni, stătu la fereastră privind afară. Era o neliniște în aer care o împiedica să se culce. O pîclă alburie se lăsase peste oraș, căci era o noapte geroasă de miez de iarnă ; în jurul ei se întindea o panoramă minunată. Putea să vadă catedrala Sf. Pavel, turnul, Westminster Abbey, toate cupolele și clopotnițele bisericilor din oraș, curbele molcome ale malurilor fluviului, rotunjimile largi și bogate ale palatelor și așezămintelor publice. Spre nord se ridicau colinele domoale și ple-

şuve ale Hampstead-ului, spre apus străzile şi pieţele din Mayfair străluceau într-o lumină străvezie. Stelele cătau în jos, spre această priveliştе senină şi ordonată, sclipind rece şi aspru pe un cer fără nor. În limpezimea deplină a văzduhului se putea zări conturul fiecărui acoperiş, apărătoarea fiecărui coş ; pînă şi pietricelele de pe stradă apăreau fiecare în parte. Orlando nu se putu împiedica să nu compare priveliştea aceasta bine rînduită cu îngrămădeala dezordonată care alcătuia cetatea Londrei, sub domnia reginei Elizabeta. Îşi aminti că pe atunci oraşul — dacă putea fi numit astfel — era o grămadă, o simplă îmbulzeală de case ghemuite sub ferestrele ei din Blackfriars. Stelele se oglindeau în bălţile adînci cu apă stătută din mijlocul străzilor. O umbră neagră din colţul unde se afla pe vremuri crama putea foarte bine să fie cadavrul unui om ucis. Îşi mai amintea încă de strigătele celor răniţi în încăierări de noapte, pe vremea cînd ea era un băieţaş şi stătea în braţele doicii la fereastra cu geamuri de diamante. Bande de ticăloşi — bărbaţi şi femei — înlănţuiţi într-un chip de nedescris, coborau strada pe trei cărări, urlînd cîntece deşucheate ; cerceii le scînteiau în urechi şi jungherele în pumni. Pe o noapte ca asta, desişurile de nepătruns ale pădurilor din Highgate şi Hampstead îşi profilau ramurile răsucite şi încolăcite pe cer. Ici şi colo, pe cîte una din colinele ce se înălţau deasupra Londrei, se ridica ţeapănă cîte o cruce cu cîte un leş bătut în piroane, care putrezea sau se usca răstignit ;

căci primejdia şi nesiguranţa, desfrîul şi violenţa, poezia şi murdăria mişunau, bîzîiau sau duhneau pe drumurile întortocheate de pe vremea Elizabetei. Orlando îşi mai amintea şi acum duhoarea nopţilor fierbinţi — în odăile strîmte şi pe uliţele înguste ale oraşului. Acum — se aplecă afară pe fereastră — totul era lumină, ordine, siguranţă. Se auzea uruitul slab al unei trăsuri pe caldarîm. Răsuna strigătul îndepărtat al paznicului de noapte. „Este miezul nopţii şi dimineaţa e geroasă." Nici nu se desprinseseră bine cuvintele de pe buzele lui, cînd sună prima bătaie a miezului de noapte. De-abia atunci zări Orlando, pentru prima dată, un nor mic ce se adunase în spatele cupolei Sf. Pavel. Pe măsură ce orologiul bătea, norul creştea şi ea îl văzu întunecîndu-se şi întinzîndu-se cu o iuţeală nemaipomenită. În acelaşi timp, se stîrni un vînticel uşor şi, cam după a şasea bătaie a miezului de noapte, toată partea de răsărit a cerului era acoperită de o umbră cu margini neregulate, o umbră întunecată şi mişcătoare, deşi spre apus şi miazănoapte cerul rămăsese mai limpede ca oricînd. Pe urmă norul se lăţi spre nord. Înghiţi apoi pe rînd toate înălţimile oraşului. Doar Mayfair, cu toate luminile aprinse, strălucea mai puternic ca oricînd, prin contrast. O dată cu a opta bătaie, cîteva zdrenţe grăbite rupte din nor se întinseră peste Piccadilly. Păreau că se strîng laolaltă şi că înaintează cu o iuţeală nespusă către West End.

Cînd răsunară a noua, a zecea şi a unsprezecea bătaie, o beznă uriaşă se lăsase peste toată Londra. O dată cu a douăsprezecea bătaie, întunericul fu deplin. Un vălmăşag de nori răzvrătiţi acoperea cetatea. Totul era întuneric ; totul era îndoială, totul era dezordine. Secolul al optsprezecelea se sfîrşise ; secolul al nouăsprezecelea începuse.

CAPITOLUL V

Norul cel mare, care se lăsase nu numai deasupra Londrei, ci și deasupra tuturor Insulelor Britanice, din prima zi a secolului al nouăsprezecelea, rămase sau, mai bine zis, nu rămase, căci era mereu împins încoace și încolo de vijelii — zăbovi însă vreme destul de îndelungată pentru a avea urmări neobișnuite asupra ființelor ce trăiau în umbra lui. Parcă produsese o schimbare în clima Angliei. Ploaia cădea des, dar numai în averse capricioase, care nici n-apucau să treacă bine și începeau iarăși. Soarele strălucea, firește, dar era înconjurat de un brîu gros de nori, așa încît razele lui, în aerul saturat de apă, își pierdeau culoarea ; peisajele în culori tari ale secolului al optsprezecelea fură înlocuite cu o gamă de culori purpurii, portocalii și de un roșu spălăcit. Sub baldachinul acestui cer vînăt și mohorît, verdele verzelor era mai puțin intens, iar albul zăpezii, murdar. Dar mai rău decît toate era faptul că umezeala începu acum să se strecoare în fiecare casă — umezeala care este cel mai răzbătător dintre dușmani, fiindcă, dacă te poți feri de soare cu

ajutorul storurilor şi de ger cu un foc straşnic, umezeala pătrunde înăuntru în timp ce dormi ; umezeala e tăcută, nevăzută, e peste tot. Umezeala umflă lemnul, coclește ceainicul, rugineşte fierul, face piatra să putrezească. Înrîurirea ei este atît de vicleană, încît pînă cînd nu ridicăm un scrin sau o găleată cu cărbuni şi obiectul ni se fărîmă în mîini, nici nu bănuim că boala lucrează.

Şi aşa, pe furiş şi pe nevăzute, fără ca ziua precisă sau ceasul schimbării să poată fi însemnat, însăşi firea Angliei suferi o prefacere, măcar că nimeni habar n-avea de asta. Urmările se făceau simţite peste tot. Gentlemanul voinic de la ţară, care se aşeza voios la o masă cu carne de vită şi *ale* [1], într-o sufragerie concepută într-un stil de clasică demnitate, poate de fraţii Adam, se simţea acum înfrigurat. Apărură pledurile, bărbile fură lăsate să crească, pantalonii se purtau strînşi sub căpută. Frigul, pe care-l simţea la picioare, gentlemanul de ţară îl împărtăşi casei ; mobila fu capitonată, pereţii şi mesele acoperite ; nimic nu rămase dezgolit. Se impuse apoi şi o schimbare în felul de a mînca. Fură inventate franzeluţele şi pateurile. Cafeaua înlocui vinul de porto de după cină şi, cum cafeaua pretindea un salonaş în care s-o bei, şi un salonaş cere vitrine şi vitrinele, flori artificiale şi florile artificiale, tăblii deasupra căminurilor, şi tăbliile, piane şi pianele, romanţe

[1] Bere engleză.

de salon și romanțele de salon (sărind peste o etapă sau două) nenumărați cățeluși, covoare, bibelouri chinezești, interiorul — care acum juca un rol deosebit — se schimbă cu desăvîrșire.

Afară — tot ca o urmare a umezelii — iedera se porni să crească și să se îndesească într-un chip nemaivăzut. Case ce fuseseră de piatră goală erau înăbușite în verdeață. Din nici o grădină, oricît de ordonat ar fi fost plănuită, nu lipsea un boschet, un tufiș sălbatic, un labirint. Puțina lumină, care pătrundea în dormitoarele unde se năștea copiii, era, firește, de un verde întunecat, iar lumina care ajungea în saloanele, unde-și făceau veacul bărbații și femeile în toată firea, străbătea prin perdele de pluș cafeniu sau roșu. Dar schimbarea nu se mărgini la lumea înconjurătoare. Umezeala atinse și ființa lăuntrică. Oamenii simțeau frigul în inimă și umezeala în minte. În strădania lor deznădăjduită de a-și cocoloși sentimentele la puțină căldurică, încercară tertip după tertip. Iubirea, nașterea și moartea fură înfășurate în tot soiul de fraze frumoase. Bărbații și femeile se depărtară tot mai mult unii de alții. Nici o conversație liberă nu mai era îngăduită. De ambele părți se foloseau cu sîrg subterfugii și ascunzișuri. Și dacă iedera și plantele perene năpădeau pămîntul jilav de afară, în casă domnea aceeași rodnicie. Viața femeii obișnuite era un șir de nașteri. Se mărita la nouăsprezece ani și avea cincisprezece sau optsprezece copii pe la vreo treizeci ; căci ploua cu gemeni. Și

așa a luat ființă Imperiul Britanic; și așa — fiindcă umezeala n-ai cum s-o stăvilești, pătrunde în călimară cum pătrunde în lemnărie — frazele se umflară, adjectivele se înmulțiră, lirica se prefăcu în eposuri și niște fleacuri ce fuseseră eseuri de o coloană deveniră acum enciclopedii alcătuite din zece sau douăzeci de volume. Dar cazul lui Eusebius Chubb ne va lămuri cu privire la urmările acestor prefaceri asupra cugetului unui om simțitor, ce nu putea face nimic pentru a le stăvili. Găsim, spre sfîrșitul memoriilor sale, un pasaj, în care el arată cum, după ce a scris într-o dimineață treizeci și cinci de pagini format in-folio „despre nimic", a înșurubat capacul călimării și s-a dus să facă o plimbare prin grădină. Curînd se înfundă în desișuri. Puzderie de frunze îi scînteiau și-i fosneau deasupra capului. I se părea că „strivește putregaiul a milioane de alte frunze cu picioarele". Un fum gros ieșea dintr-un foc de lemne umede aprins în capătul grădinii. Își spuse că nici un foc din lume nu va izbuti vreodată să mistuie grămezile acelea vegetale. Oriunde își arunca privirile, vedea numai plante cățărătoare. Castraveții „șerpuiau prin iarbă la picioarele lui". Conopide uriașe se înălțau una deasupra alteia, pînă cînd, în imaginația lui răvășită, ajungeau să se întreacă pînă și cu ulmii. Găinile ouau fără încetare ouă spălăcite la culoare. Pe urmă, amintindu-și cu un oftat de propria lui rodnicie și de sărmana lui nevastă Jane, care era pentru a cincisprezecea oară în chinurile facerii, se întrebă dacă are

drept să mai învinuiască orătăniile. Ridică privirile spre cer. Oare cerul însuşi sau, mai bine zis, marea sa faţadă, bolta cerească, nu vorbea despre consimţămîntul, ba chiar despre îndemnul ierarhiei divine ? Fiindcă acolo, iarna ca şi vara, cît era anul de lung, norii se răsuceau şi se rostogoleau asemenea balenelor, sau, mai curînd, cugetă el, asemenea elefanţilor. În zadar, nu era chip să scape de comparaţia la care îl sileau mii de acri de văzduh ; întreg cerul, larg desfăşurat deasupra Insulelor Britanice nu era decît un uriaş pat de fulgi ; şi rodnicia haotică a grădinii, a dormitorului şi a coteţului îşi aflau modelul acolo, sus. Intră în casă, scrise pasajul mai sus citat, îşi vîrî capul într-un cuptor cu gaz şi cînd îl descoperiră, era prea tîrziu ca să-l mai readucă la viaţă.

În timp ce acest proces se desfăşura în fiecare colţ al Angliei, mult îi folosea lui Orlando să se închidă în casa ei din Blackfriars, pretinzînd că clima rămăsese aceeaşi ; că încă mai poţi spune ce-ţi place şi să porţi pantaloni strînşi sub genunchi sau fuste, după cum ţi se năzare. Pînă şi ea fu nevoită să recunoască într-un tîrziu că vremurile se schimbaseră. Într-o după-amiază, cam pe la începutul secolului, se plimba prin parcul St. James în vechea ei caretă lambrisată, cînd una dintre acele raze de soare, care, cînd şi cînd, deşi nu prea des, izbuteau să ajungă pînă la pămînt, îşi croi drum, marmorînd, în trecere, norii ce căpătară ciudate culori prismatice. O asemenea privelişte era de ajuns de stranie, după cerurile limpezi şi uni-

forme ale secolului al optsprezecelea, ca s-o îndemne să coboare fereastra şi să privească. Norii castanii şi de un roz de pasăre flamingo îi reaminteau, stîrnindu-i o plăcere pătrunsă de teamă — ceea ce dovedeşte că pe nesimţite se molipsise şi ea de umezeală — de nişte delfini care mureau în Marea Ionică. Dar care nu-i fu mirarea cînd, atingînd pămîntul, raza de soare păru să scoată la iveală sau să lumineze o piramidă, o hecatombă, un trofeu (de fapt, semăna oarecum cu o masă de ospăţ) — în orice caz un morman de obiecte dintre cele mai desperecheate şi mai nepotrivite, înghesuite claie peste grămadă în chip de movilă, chiar în locul unde se înalţă astăzi statuia reginei Victoria. Drapate în jurul unei cruci de aur cu sculpturi şi ornamente de flori se aflau văluri de doliu şi de mireasă ; prinse de alte ridicături se vedeau palate de cristal, pătuţuri de copil, coifuri ostăşeşti, coroane mortuare, pantaloni, favoriţi, prăjituri de nuntă, tunuri, pomi de Crăciun, telescoape, monştri dispăruţi, globuri, hărţi, elefanţi, instrumente de matematică — totul sprijinit ca o uriaşă panoplie în partea dreaptă de o femeie în veşminte albe şi fluturînde, în partea stîngă de un gentleman corpolent îmbrăcat în redingotă şi pantaloni cadrilaţi. Nepotrivirea dintre aceste lucruri, alăturarea unor siluete îmbrăcate din cap pînă-n picioare de altele numai în parte drapate, stridenţa culorilor şi toată combinaţia aceasta pestriţă ca de pled o mîhniră adînc pe Orlando. În viaţa ei nu văzuse ceva atît de necuviincios, de hidos

și de monumental deopotrivă. S-ar fi putut să fie — și cu siguranță că așa și era — efectul razelor de soare asupra aerului încărcat cu vapori de apă ; avea să se risipească la prima adiere ; și, totuși, mormanul arăta, în timp ce Orlando trecea prin dreptul lui, de parc-ar fi fost menit să dureze de-a pururi. Nimic, simți Orlando, lăsîndu-se pe spate, în colțul caretei, nici vîntul, nici ploaia, nici soarele nu va putea să dărîme vreodată construcția aceasta bătătoare la ochi. Atît doar că nasurile se vor acoperi cu pete, iar trîmbițele vor rugini ; dar acolo vor rămîne, arătînd, pe vecie, spre răsărit, apus, miazăzi și miazănoapte. Privi în urmă, în timp ce careta începu să urce Constitution Hill. Da, tot acolo era grozăvia, strălucind mai departe cu seninătate într-o lumină care — Orlando scoase ceasul din buzunăraș — era, firește, lumina miezului de zi. Nimic nu putea fi atît de prozaic, atît de lipsit de imaginație, atît de impermeabil față de orice înrîurire a sorilor sau a amurgului, atît de vădit calculat pentru a ține veșnic. Orlando se hotărî să nu mai privească într-acolo. Începuse să-și simtă sîngele curgînd mai leneș prin vine. Dar ceea ce era mai uimitor, o roșeață vie și ciudată i se întinse pe obraji cînd trecu prin fața palatului Buckingham, iar ochii siliți parcă de o putere superioară priveau în jos, spre genunchi. Deodată, își dădu seama, cu o tresărire de groază, că poartă pantaloni negri. Roșeața din obraji nu o părăsi, pînă în clipa cînd ajunse la conacul ei, fapt care, ținînd seama de timpul necesar pentru ca patru cai să

străbată în trap treizeci de mile, va fi, nădăjduim, socotit drept o dovadă însemnată a castității ei.

Odată ajunsă acolo, ascultă de ceea ce devenise acum cea mai poruncitoare cerință a firii ei și se înfășură cît putu mai bine într-un macat de damasc, pe care-l smulse de pe pat. Explică apoi văduvei Bartholomew (care urmase ca intendentă acelei bătrîne de ispravă care se numise Grimsditch) că o pătrunsese frigul.

„Așa ne simțim cu toții, m'lady", spuse văduva cu un suspin adînc. „Zidurile năduşesc", spuse, cu o mulțumire ciudată și lugubră, și adevărul este că femeia n-avea decît să atingă cu mîna tăbliile de stejar, pentru ca urmele degetelor să-i rămînă întipărite acolo. Iedera crescuse atît de bogată, încît multe ferestre erau acum astupate. Bucătăria era atît de întunecoasă, încît de-abia puteai să deosebești un ceainic de o strecurătoare. O biată pisică neagră fusese, din greşeală, luată drept cărbune și vîrîtă cu vătraiul în foc. Cele mai multe dintre slujnice purtau trei sau patru jupoane de flanelă roșie, deși era luna august.

„Dar o fi adevărat, m'lady ?", întrebă femeia, strîngîndu-se de frig, în timp ce o cruce de aur i se bălăbănea pe piept, „că regina, binecuvîntată fie, poartă, cum se zice, o — " femeia șovăi și se roși.

„O crinolină", o scoase Orlando din încurcătură (căci cuvîntul ajunsese pînă la Blackfriars). Doamna Bartholomew încuviință din cap.

Lacrimile îi şi curgeau pe obraji, deşi plîngea zîmbind. Căci era plăcut să plîngi. Nu erau oare cu toatele nişte femei slabe ? Şi purtau crinolină pentru a ascunde faptul ; marele fapt ; singurul fapt ; dar, totuşi, faptul scandalos, pe care orice femeie modestă se ostenea din răsputeri să-l tăgăduiască, pînă cînd tăgada nu mai era cu putinţă, anume că avea să nască un copil. Ba chiar cincisprezece sau douăzeci de copii, aşa încît, la urma urmelor, cea mai mare parte din viaţa unei femei modeste se irosea în tăgăduirea a ceea ce, într-o anumită zi, cel puţin o dată pe an, devenea evident. „Am ţinut calde franzeluţele", spuse doamna Bartholomew, ştergîndu-şi lacrimile ; „sînt în bibliotecă". Aşadar înfăşurată într-un macat de damasc, Orlando se aşează în faţa unei farfurii cu franzeluţe.

„Am ţinut calde franzeluţele în bibliotecă." Orlando îngînă strîmbîndu-se cumplita frază rostită stîlcit, maimuţărind accentele de un *cockney* [1] rafinat ale doamnei Bartholomew, în timp ce sorbea — dar, vai, ce nesuferit îi era lichidul acesta slab — ceaiul. Îşi amintea cum, chiar în această încăpere, se aşezase în faţa focului regina Elizabeta, în mînă cu o cană cu bere, pe care o trîntise brusc pe masă, cînd lordul Burghley folosise în chip nerespectuos imperativul în loc de subjonctiv. „Om de nimic, om de nimic" — o auzea şi acum Orlando : — este oare „trebuie" un cuvînt cu care te poţi

[1] Argo londonez

adresa unei prințese ? Și cana se izbi de masă : se mai vedea și acuma urma.

Dar în clipa în care Orlando sări în picioare, doar la gîndul că acelei mari regine i s-ar fi putut porunci, se împiedică de macat și căzu înapoi în jilț, rostind o înjurătură. Chiar mîine va fi nevoită să cumpere douăzeci de yarzi și mai bine de bumbac negru, ca să-și facă o fustă. Și pe urmă (aici roși), va fi nevoită să cumpere o crinolină, și pe urmă (și aici roși) un pătuț de copil și pe urmă altă crinolină și așa mai departe... Roșelile o năpădeau și o lăsau, o dată cu cele mai încîntătoare valuri de modestie și rușine ce se pot închipui. Puteai să vezi cum adie spiritul timpului, cînd fierbinte, cînd rece, pe obrajii ei. Și dacă spiritul timpului adia nițel cam dezordonat, fiindcă Orlando roșea la gîndul crinolinei înainte de a roși la gîndul unui soț, de vină sînt situația ei nesigură (pînă și sexul îi mai era încă în discuție) și viața dezordonată pe care o dusese pînă atunci.

Într-un tîrziu, culoarea obrajilor ei își recăpătă stabilitatea și se părea că și spiritul timpului — dacă într-adevăr el era — ațipise pentru un timp. Atunci Orlando își duse mîna la pieptarul cămășii, căutînd parcă un medalion sau amintirea unei iubiri pierdute, dar nu asta scoase din sîn, ci un sul de hîrtie, pătat de apa mării, pătat de sînge, pătat de călătorii — manuscrisul poemului ei *Stejarul*. Îl purtase la ea atîta amar de ani și prin atîtea primejdii, încît multe din paginile lui se murdăriseră, altele se rupseseră ;

lipsa hîrtiei de scris în timpul petrecut la şatra ţigănească o silise să umple marginile şi să scrie pînă şi de-a curmezişul, aşa încît manuscrisul ajunsese să semene cu o cîrpitură conştiincios făcută. Se întoarse la prima pagină şi citi data. 1586, scrisă de mîna ei de băiat. Se împlineau aproape trei sute de ani de cînd lucra la el. Era timpul să-l sfîrşească. Pînă una alta, începu să-l frunzărească, să-şi arunce privirile peste rînduri, să citească pe sărite şi să se gîndească. În timp ce citea, la cît de puţin se schimbase în toţi anii aceştia. Fusese un băiat închis la fire şi iubitor de moarte, aşa cum sînt băieţii ; pe urmă, fusese îndrăgostit şi vorbăreţ ; pe urmă vioi şi zeflemitor ; încercase uneori proza, alteori drama. Dar totuşi, cugetă ea, măcar că trecuse prin atîtea schimbări, rămăsese, în fond, aceeaşi. Avea aceeaşi fire gînditoare, cufundată în sine, aceeaşi dragoste pentru lighioane şi natură, aceeaşi pasiune pentru viaţa la ţară şi mersul anotimpurilor. „La urma urmelor", îşi spuse, ridicîndu-se şi ducîndu-se la fereastră, „nimic nu s-a schimbat. Casa, grădina sînt întocmai cum au fost. Un scaun nu s-a urnit din loc, un bibelou nu s-a vîndut. Aceleaşi cărări, aceleaşi peluze, aceiaşi copaci, acelaşi iaz, în care aş îndrăzni să spun, înoată acelaşi crap. E drept, pe tron se află regina Victoria şi nu regina Elizabeta, dar care e deosebirea...

De-abia prinsese viaţă gîndul acesta şi, parcă în chip de mustrare, uşa se deschise larg şi Basket, majordomul, urmat de Bartholomew,

intendenta, păşiră înăuntru pentru a strînge masa de ceai. Orlando, care tocmai îşi muiase tocul în cerneală şi era pe cale să aştearnă pe hîrtie o cugetare despre veşnicia tuturor lucrurilor, se supără tare, împiedicată fiind de o pată, care se întinsese, şerpuind, în jurul vîrfului de condei. Peniţa trebuie să fie de vină, bănui ea : o fi crăpată sau murdară. O muie din nou. Pata se lăţi. Încercă să meargă mai departe cu ceea ce începuse să spună ; nici un cuvînt nu mai venea. Atunci se apucă să împodobească pata cu aripioare şi mustăţi, pînă cînd o prefăcu într-o dihanie cu capul rotund, ceva între un liliac şi un papagal. Căci să scrii poezii, cu Basket şi Bartholomew în odaie, era cu neputinţă. Dar de-abia apucase să spună „cu neputinţă" cînd, spre uimirea şi îngrijorarea ei, peniţa începu să se unduiască şi să danseze cu o mişcare uşoară şi cum nu se poate mai lină. Pe pagina scrisă într-o caligrafie înclinată, cu litere italiene dintre cele mai elegante, se înşirau cele mai serbede versuri, pe care-i fusese dat lui Orlando să le citească vreodată :

Un inel sînt, cel mai înjosit
În al lumii lanţ amar,
Dar grăit-am un cuvînt sfinţit,
Nu-mi spune că-n zadar !

Oare fecioara cu ochiu-nlăcrămat ;
Singură-n lumina lunii
Lacrimi pentru iubitul plecat
Murmura-va...

Le scrisese dintr-o trăsătură de condei, în timp ce Bartholomew şi Basket umblau bodogănind şi mormăind prin odaie, înteţeau focul şi strîngeau franzeluţele.

Îşi muie iarăşi tocul, care porni mai departe..

Alta era acum, căci norii blînzi
Ce-i luminau cîndva obrajii, ca cei de seară
Ce aprind cu raze vîlvătăi văzduhul
Păliseră brusc, luminaţi apoi
De roşii pete, mortuare facle...

dar aici, cu o mişcare repezită, Orlando răsturnă cerneala deasupra paginii, ce avea să fie ferită astfel, nădăjduia ea, pentru totdeauna, de orice privire omenească. Tremura toată, fierbea. Nici nu se putea închipui ceva mai dezgustător decît să simţi curgînd cerneala în şiroaie de inspiraţie nedorită. Ce i se întîmplase oare? Să fi fost de vină umezeala, Bartholomew, Basket, ce putea să fie? se întreba. Dar încăperea era goală. Nu-i răspunse nimeni, dacă nu cumva picurii de ploaie care cădeau pe iederă puteau fi luaţi drept un răspuns.

Curînd, stînd la fereastră, simţi un freamăt, o înfiorare care o cuprindeau din cap pînă-n picioare, ca şi cum trupul i-ar fi fost alcătuit din mii de strune, pe care o adiere sau nişte degete rătăcitoare s-ar fi apucat să cînte game. Ba o furnicau degetele de la picioare; ba simţea fiori în măduva spinării. În oasele coapselor o încercau senzaţii dintre cele mai stranii. Părul părea că i se ridică în cap. Braţele îi cîntau şi-i

zbîrnîiau, cum aveau să cînte şi să zbîrnîie firele de telegraf, cu vreo douăzeci de ani mai tîrziu. Dar, pînă la urmă, toată neliniştea asta păru să se adune în mîini ; pe urmă, într-o singură mînă, după aceea pe un singur deget al acelei mîini şi, în sfîrşit, păru că se strînge pentru a alcătui un inel de sensibilitate înfiorată pe cel de al doilea deget al mîinii stîngi. Şi cînd ridică degetul ca să vadă de unde se stîrnise toată frămîntarea asta, nu văzu nimic — nimic decît smaragdul mare, pe care i-l dăruise regina Elizabeta. Dar asta nu ajungea oare ? se întrebă. Piatra avea apele cele mai frumoase. Preţuia cel puţin zece mii de livre. Tremurul parcă-i răspunse, oricît ar părea de straniu (dar nu uitaţi că vorbim despre mişcări dintre cele mai obscure ale sufletului omenesc) : „Nu, nu ajunge" ; şi, mai apoi, păru să capete un ton interogator, ca şi cum ar fi întrebat-o ce înseamnă asta, ce înseamnă această scăpare, această uitare ciudată ? pînă cînd biata Orlando se simţi de-a dreptul ruşinată de cel de al doilea deget al mîinii stîngi, fără să aibă habar de ce. În clipa aceea, intră Bartholomew ca s-o întrebe ce rochie să pregătească pentru cină, iar Orlando, ale cărei simţuri se ascuţiseră mult, îşi aruncă numaidecît privirile spre mîna stîngă a lui Bartholomew şi zări numaidecît ceea ce nu observase niciodată pînă atunci — anume un inel gros de un galben ca de fiere, inel care-i înconjura degetul al treilea, acolo unde degetul ei, al lui Orlando, era dezgolit.

„Dă-mi voie să mă uit la inelul dumitale", spuse ea, întinzînd mîna ca să-l ia.

Dar Bartholomew făcu o mișcare, de parc-ar fi fost lovită în piept de un bandit. Se dădu cu un pas sau doi îndărăt, strînse pumnul și-și trase mîna înapoi cu un gest cum nu se poate mai măreț. „Nu" făcu ea, cu demnitate și hotărîre, Înălțimea-Sa n-avea decît să se uite dacă-i făcea plăcere, dar să-și scoată verigheta din deget, la asta n-o putea sili nici arhiepiscopul, nici papa, nici regina Victoria de pe tronul ei. Thomas al ei i-l pusese în deget, în urmă cu douăzeci și cinci de ani, șase luni și trei săptămîni ; de atunci ea dormise cu inelul ; lucrase cu el ; spălase cu el, se rugase cu el pe deget ; și nu-și dorea altceva decît să fie îngropată cu el. Și într-adevăr, Orlando înțelese din spusele doamnei Bartholomew, căreia glasul îi tremura de emoție, că după strălucirea verighetei femeii i se va hotărî locul printre îngeri și că luciul inelului va fi pe vecie pîngărit, dacă măcar și timp de o clipă se despărțea de el.

„Doamne, Dumnezeule !" spuse Orlando, urmărind de la fereastră jocul porumbeilor, „în ce lume trăim ! Ce lume, pe legea mea !" Complicațiile acestei lumi o zăpăceau. I se părea acum că lumea întreagă e înconjurată de un inel de aur. Se duse să cineze. Totul era plin de verighete. Se duse la biserică. Peste tot — verighete. Ieși la plimbare. De aur sau de imitație, subțiri, groase, obișnuite, șlefuite, străluceau monoton pe fiecare mînă. Prăvăliile bijutierilor erau pline cu inele, nu dintre acelea

de care-şi amintea Orlando, cu pietre care-ţi luau ochii şi cu diamante, ci nişte cercuri simple şi neîmpodobite de nici o piatră. De altfel, Orlando descoperi un obicei nou în rîndul oamenilor de la oraş. În vremurile de demult, întîlneai destul de des cîte un băiat glumind cu o fată sub o tufă de măceş. Orlando atinsese multe perechi cu sfîrcul biciului, apoi trecuse mai departe rîzînd. Acum totul se schimbase. Perechile umblau tîrîş şi înaintau trudnic prin mijlocul drumului, ca prinşi în legături ce nu puteau fi rupte. Mîna dreaptă a femeii se prindea fără greş de stînga bărbatului, iar degetele ei erau strîns ţinute de ale lui. Adesea nu se dădeau la o parte, pînă cînd nu simţeau nările calului deasupra lor şi atunci, măcar că se trăgeau înspre marginea drumului, se mişcau greoi de parc-ar fi fost ciopliţi dintr-o bucată. Orlando nu putea să-şi închipuie decît că se făcuse vreo nouă descoperire cu privire la semnţia omenească, că oamenii erau, cumva, lipiţi unul de altul, perechi, perechi, dar cine făcuse descoperirea şi cînd se petrecuse faptul nu putea să ghicească. Nu părea să fie opera naturii. Se uita la porumbei, la iepuri şi la ogari, şi nu i se părea că natura îşi schimbase obiceiurile sau că măcar şi le îmbunătăţise din vremea Elizabetei. În lumea lighioanelor nu existau legături ce nu puteau fi rupte. Să fi pornit totul de la regina Victoria sau de la lordul Melbourne ? De la ei să fi purces marea descoperire a căsătoriei ? Totuşi, se spunea că regina îndrăgea cîinii, iar despre lordul Melbourne auzise că

îndrăgea femeile. Lucrul i se părea ciudat, lipsit de gust; într-adevăr, în această contopire a trupurilor era ceva respingător pentru înțelegerea ei despre cuviință și igienă. Totuși, gîndurile pe care le rumega Orlando erau însoțite de o asemenea vibrație și un asemenea tremur al degetului cu pricina, încît îi venea greu să-și păstreze ideile în rînduială. Tînjeau și aruncau ocheade ca în visul unei cameriste. O făceau pe Orlando să roșească. Alt leac nu era decît să cumpere și ea un cerc din acelea urîte și să-l poarte ca toată lumea. Așa și făcu și îl strecură în deget, copleșită de rușine, în umbra unei draperii; dar nu-i folosea la nimic. Freamătul dăinui, mai puternic, mai mînios ca oricînd. În noaptea aceea nu închise ochii. A doua zi de dimineață, cînd luă tocul în mînă, fie că nu era în stare să se gîndească la nimic, fie că tocul făcea una după alta pete lăcrămoase sau o lua razna și, lucru și mai îngrijorător, deșerta cuvinte ușurele și dulci despre moartea timpurie și despre stricăciune, ceea ce era mai rău decît să nu gîndești de loc. Căci s-ar părea — și cazul lui Orlando este o dovadă — că noi nu scriem cu degetele, ci cu întreaga noastră făptură. Nervul care călăuzește pana se răsucește în jurul fiecărei fibre din ființa noastră, trece prin inimă și străbate ficatul. Deși centrul bolii ei părea să fie mîna stîngă, Orlando se simțea otrăvită toată și se văzu, în cele din urmă, nevoită să se împace cu cel mai disperat dintre leacuri, adică să cedeze întru totul și, supunîndu-se spiritului veacului, să-și găsească un soț.

Că o asemenea hotărîre se împotrivea pornirilor ei firești a fost destul de limpede arătat. Cînd zgomotul făcut de roțile caretei arhiducelui se stinsese, strigătul care-i izbucnise de pe buze fusese : „Viață ! Un iubit !“ nu „Viață ! Un soț !“ Și cu această țintă în față, plecase la oraș și cutreierase lumea, așa cum am arătat în capitolul trecut. Totuși atît de neînfrînt este, prin însăși natura lui, spiritul vremii, încît dacă pe cei care i se supun îi încovoaie doar, doboară însă pe oricine încearcă să i se împotrivească. Orlando se supusese în chip firesc spiritului elizabetan, spiritului Restaurației, spiritului celui de al optsprezecelea veac și, de aceea, abia dacă-și dăduse seama de schimbările petrecute de la un veac la altul. Dar spiritul veacului al nouăsprezecelea îi era peste măsură de antipatic, drept care, el o înșfăcă și o frînse, iar ea se simți, în mîinile lui, mai crunt învinsă decît se simțise vreodată. Căci se prea poate ca spiritul omenesc să-și aibă în timp locul hărăzit lui ; unii oameni sînt copii ai acestui veac, alții ai celuilalt ; și acum, că Orlando era femeie în toată firea și depășise cu un an sau doi vîrsta de treizeci de ani, trăsăturile caracterului ei erau statornicite, și a le frînge într-un sens greșit era de nesuportat.

Stătea prin urmare la fereastra salonului (așa botezase Bartholomew biblioteca), abătută și trasă în jos de greutatea crinolinei, cu care, pînă la urmă, se împăcase, din supunere. Crinolina era mai greoaie și mai urîtă decît orice îmbrăcăminte purtată vreodată de Orlando. Nici

una nu-i stînjenise vreodată în așa hal mișcările. Nu-i mai era îngăduit să umble voinicește prin grădină în tovărășia cîinilor sau să urce cu pași sprinteni colina și să se trîntească sub stejar. Frunzele umede și firele de paie i se lipeau de fuste. Pălăria cu pene se clătina după cum adia vîntul. Pantofii subțiri prindeau repede apă și se umpleau de clisă. Mușchii lui Orlando își pierduseră mlădierea. Era mereu neliniștită la gîndul hoților ascunși după lambriuri și, pentru prima oară în viață, îi era frică de fantomele, pe care ar fi putut să le întîlnească prin coridoare. Toate acestea o îndemnau, la fiecare pas, să se supună noii descoperiri, fie ea a reginei Victoria sau a altcuiva, descoperire după care fiecărui bărbat și fiecărei femei îi este hărăzit un tovarăș pe viață, pe care să-l ocrotească, de care să fie ocrotit, pînă cînd moartea îi va despărți. Simțea că ar fi o mîngîiere să se rezeme ; să se așeze ; da, chiar să se întindă și să nu se mai ridice niciodată, niciodată. Iată în ce măsură o înrîurea, cu toată trufia ei de odinioară, spiritul timpului ; și, pe măsură ce cobora lin scara emoțiilor pînă la acel adăpost umil și neobișnuit, freamătul și zvîcnetul, care i se păruseră atît de perfide și de tulburătoare, se prefăcură în cele mai dulci melodii, de ai fi zis că niște îngeri ciupeau cu degete albe strune de harpă, pînă cînd făptura ei întreagă fu cuprinsă de o serafică armonie.

Dar de cine să se sprijine ? Punea această întrebare vîntului sălbatic de toamnă. Fiindcă venise luna octombrie și vremea era umedă,

ca de obicei. Nu de arhiduce ; se însurase cu o doamnă de rang foarte înalt și, de mulți ani, vîna iepuri pe meleagurile lui ; nici de domnul M. ; acesta trecuse la catolicism ; nici de marchizul de C., care cosea saci în penitenciarul din Botany Bay ; nici pe lordul O. ; de mul se prefăcuse în hrană pentru pești. Într-un fel sau altul, toți vechii ei prieteni se duseseră, iar de femei ca Nell și Kit din Drury Lane, oricît le-ar fi îndrăgit, nu prea se cădea să se sprijine.

„De cine ?“, întreba ea, aruncîndu-și privirile spre norii care se învolburau pe cer și îngenunchind cu mîinile împreunate, la marginea ferestrei, ca un simbol al feminității imploratoare. „De cine mă pot sprijini ?“ Cuvintele se nășteau singure, mîinile i se împreunau fără voia ei, așa cum scrisese și pana nesilită de nimeni. Nu Orlando vorbea, ci spiritul timpului. Dar oricine-ar fi vorbit, de răspuns nu răspunse nimeni. Ciorile se năpusteau talmeș-balmeș în norii violeți ai toamnei. Ploaia se oprise, într-un tîrziu, și pe cer se vedeau irizații de curcubeu, care o ispiteau pe Orlando să-și pună pălăria cu pene și să-și încalțe ghetuțele cu șireturi, ca să facă o plimbare înainte de cină.

„Fiecare are o pereche în afară de mine“, cugetă ea, în timp ce traversa nemîngîiată curtea tîrînd picioarele. De pildă, ciorile ; pe urmă chiar Canute și Pippin — măcar că legăturile lor sînt trecătoare — totuși, în astă-seară, păreau să aibă fiecare cîte o pereche. „În timp ce eu, care sînt stăpînă peste toate astea“, gîndi

Orlando, aruncînd în trecere o privire spre nenumăratele ferestre cu blazoanele castelului, „eu trăiesc singură, fără pereche, părăsită".

Asemenea gînduri n-o bîntuiseră niciodată înainte. Acum însă o striveau fără putinţă de scăpare. În loc să deschidă poarta cu un brînci, ciocăni cu o mînă înmănuşată ca să i-o deschidă portarul. Trebuie să te bizui pe cineva, îşi spuse ea, măcar şi pe un portar ; şi aproape că dori să rămînă lîngă el, ca să-l ajute să-şi frigă costiţa pe o găleată cu jăratec, dar se sfia să-i ceară voie. Aşa încît hoinări singură prin parc, cu şovăieli şi teamă, ca nu cumva să se afle prin preajmă braconieri sau pădurari sau chiar şi comisionari, care să se mire că o doamnă de neam umblă singură.

La fiecare pas arunca priviri neliniştite în jur, de frica vreunei fiinţe bărbăteşti ascunse după un tufiş de grozamă sau a unei vaci sălbatice care s-ar fi putut repezi la ea cu coarnele. Dar nu erau decît ciorile care filfîiau din aripi în văzduh. O pană albastră ca oţelul căzu de pe una din ele în mărăcini. Lui Orlando îi plăceau penele de păsări. Ca băiat le strîngea. Culese pana şi şi-o înfipse la pălărie. Parcă aerul îi pătrundea în spirit, înviorîndu-l. Şi, în timp ce ciorile se zbenguiau şi se roteau deasupra capului ei şi penele cădeau una după alta sclipind în aerul purpuriu, ea le urma, străbătînd lande şi urcînd dîmburi, cu pelerina lungă umflată de vînt în spate. De ani de zile nu mai mersese atît de departe. Culesese din iarbă şase pene, le strînsese între buricele degetelor şi

le apăsase pe buze ca să le simtă netezimea și luciul. cînd văzu scînteind, pe coasta dealului, un iaz argintiu, misterios ca lacul în care sir Bedivere aruncase spada lui Arthur. O pană răzleață tremură în aer și căzu în mijlocul apei. Atunci, o vrajă stranie pogorî asupra lui Orlando. O fulgerâ gîndul nebun de a urma păsările pînă la capătul lumii, de a se arunca în iarba îmbibată cu apă și de a sorbi uitare, în timp ce, deasupra ei, ciorile vor croncăni cu rîsul lor răgușit. Grăbi pasul ; începu să fugă ; se împiedică ; rădăcinile aspre ale mărăcinișului o trîntiră la pămînt. Își scrîntise glezna. Nu se putea ridica. Dar zăcea acolo mulțumită. Mireasma de mirt și de creț ușcă îi pătrundea în nări. Rîsul răgușit al ciorilor îi răsună în urechi. „Mi-am găsit perechea, murmură ea. E landa. Sînt mireasa naturii", șopti, dăruindu-se îmbătată îmbrățișării reci a ierbii, în timp ce zăcea înfășurată în pelerină în șanțul de lîngă iaz. „Aici voi odihni. (O pană îi căzu pe frunte.) Am găsit o cunună mai verde decît laurul. Fruntea-mi va rămîne de-a pururi rece. Iată pene de păsări sălbatice — de cucuvea, de păpăludă. Voi visa vise furtunoase. Mîinile mele nu vor purta verighetă, urmă ea, scoțîndu-și-o din deget. În jurul lor, rădăcinile vor crește încolăcindu-le. Ah ! oftă ea, apăsîndu-și cu voluptate capul pe perna afînată. Am căutat fericirea cutreierînd multe vremuri și n-am aflat-o ; am căutat gloria și mi-a scăpat ; am căutat iubirea și n-am cunoscut-o ; viața — și iată, moartea e mai bună. Am cunoscut mulți bărbați și multe

femei, își spuse mai departe, pe nici unul dintre ei nu i-am înțeles. E mai bine să odihnesc în pace aici, doar cu cerul deasupră-mi — așa cum m-a învățat țiganul, cu ani în urmă. Asta se întîmpla în Turcia". Și privi drept spre minunata spumă aurie, în care se destrămaseră norii, iar în clipa următoare văzu, în spuma aceea, o cărare pe care se înșirau cămile ce străbăteau deșertul pietros printre nori de praf roșcat; și, pe urmă, după ce cămilele trecură, rămaseră doar munți foarte înalți și prăpăstioși, cu piscuri stîncoase; și i se mai năzări că aude tălăngile caprelor sunînd prin trecătoare și că vede la poale pajiști cu stînjenei și gențiane. Pe urmă, cerul se schimbă și privirile ei coborîră treptat tot mai jos, pînă cînd dădură de pămîntul înnegrit de ploi și zăriră cocoașa mare a dunelor dinspre sud, care se unduiau ca un singur val de-a lungul coastei; prin despărțiturile dintre valurile de pămînt, se zărea marea, marea brăzdată de corăbii; și i se păru că aude o detunătură, departe, în larg și, în prima clipă, se gîndi: „Asta-i Armada", dar îndată se corectă: „Nu, e Nelson"; și, pe urmă, își aminti că se sfîrșise cu războaiele și vapoarele acelea erau vase comerciale active; iar pînzele de pe fluviul șerpuit aparțineau unor ambarcațiuni de plăcere. Mai văzu turme răspîndite pe cîmpii întunecate, turme de oi și cirezi de vaci și mai văzu luminile aprinzîndu-se, ici și colo, în ferestrele fermelor și lanterne mișcîndu-se printre turme și cirezi, o dată cu păstorul și văcarul, care-și făceau runda; apoi

luminile se stinseră și stelele răsăriră, învălmășindu-se pe cer. Adevărul este că Orlando era gata să adoarmă cu penele ude pe obraz și cu urechea lipită de pămînt, cînd auzi, răsunînd din adîncurile lui, o izbitură de ciocan pe nicovală sau poate niște bătăi de inimă. Tic-tac, tic-tac, așa suna sau bătea nicovala sau inima din măruntaiele pămîntului, pînă cînd, tot ciulind urechile, i se păru că sunetul se preface în tropotul unor copite de cal ; una, două, trei, patru, numără ea ; după aceea calul se opinti ; pe urmă, pe măsură ce zgomotul se apropia, putu să audă o cracă trosnind și plescăitul copitei în mlaștină. Calul aproape că dădu peste ea. Orlando se ridică în capul oaselor. Văzu, profilîndu-se întunecat, pe fondul cerului, vărgat cu galben al zorilor, un bărbat călare, înconjurat de fluierari, care se înălțau și coborau în zbor. El tresări. Calul se opri.

— Doamnă, strigă bărbatul, sărind din șa, sînteți rănită !

— Sînt moartă, domnule, răspunse ea.

După cîteva minute, erau logodiți.

În dimineața următoare, la micul dejun, el îi spuse cum îl cheamă. Domnia-sa domnul Marmaduke Bonthrop Shelmerdine.

„Știam !“ spuse ea, căci era în el ceva romantic și cavaleresc, pătimaș și melancolic, dar totuși hotărît, ceva potrivit acestui nume sălbatic, cu panaș negru — un nume care, în închipuirea ei, avea strălucirea albăstrie de oțel a aripilor de cioară, ceva care amintea de croncănitul lor asemănător cu un rîs răgușit, de

alunecarea şerpuită a penelor lor pe apele argintii ale unui iaz şi mii de alte lucruri, despre care vom vorbi îndată.

„Numele meu este Orlando", spuse ea. El ghicise dinainte. Fiindcă atunci cînd vezi o corabie cu toate pînzele sus, care străbate Mediterana venind din Mările Sudului, pe dată spui „Orlando", o lămuri el.

Adevărul e că, deşi se cunoşteau de aşa puţină vreme, fiecare ghicise despre celălalt în cel mult două secunde, după cum se întîmplă totdeauna între îndrăgostiţi, tot ce era de vreo însemnătate, astfel că acum nu le mai rămînea decît să mai adauge, pentru a umple nişte goluri, cîteva amănunte fără însemnătate, ca, de pildă, cum se numeau ; unde locuiau ; dacă erau cerşetori sau oameni cu stare. El avea un castel în Hebride, dar era o ruină, îi spuse. În sala de banchete petreceau pescăruşii. Fusese soldat şi marinar şi explorase Orientul. Acum era în drum spre Falmouth, unde-l aştepta bricul lui, dar vîntul se oprise şi numai cînd bătea dinspre sud-vest se putea ridica ancora. Orlando privi repede prin fereastra odăii unde luau micul dejun spre leopardul de pe morişca de vînt. Plin de îndurare leopardul stătea cu coada îndreptată spre est şi neclintit ca o stîncă. „Vai ! Shel, nu mă părăsi !" strigă ea. „Sînt nebuneşte îndrăgostită de tine" adăugă. De-abia se desprinseseră aceste cuvinte de pe buzele lui Orlando, cînd o bănuială cumplită se abătu în acelaşi timp peste minţile amîndurora.

„Ești femeie, Shel!“ strigă ea.
„Ești bărbat, Orlando!“ strigă el.

De cînd e lumea, nu s-a mai pomenit asemenea scenă de protest și demonstrație, ca aceea care avu loc acum. După ce se isprăvi și cei doi erau din nou așezați, ea îl întrebă ce era cu povestea asta despre vîntul de sud-vest? Încotro trebuia s-o pornească.

„Spre Capul Horn“, răspunse el scurt și roși. (Fiindcă și un bărbat era silit să roșească la fel ca și o femeie, numai că în alte împrejurări.) Cu prețul unor mari stăruințe și folosindu-și din belșug intuiția, pricepu ea că el își închinase viața celor mai nesăbuite și minunate aventuri — și anume călătoriilor pe mare în jurul Capului Horn, în plină furtună. Catargele erau uneori rupte, pînzele sfîșiate (trebui să-i smulgă această mărturisire). Se întîmplase ca vasul să se scufunde, iar el să rămînă în chip de unic supraviețuitor cu un biscuit pe o plută.

„Asta-i cam tot ce poate face, în ziua de astăzi, un om“, spuse el încurcat, servindu-se cu două linguri mari pline cu gem de căpșuni. Cînd auzi toate astea, imaginea, pe care și-o făcu ea despre acest băiețaș (fiindcă mai mult decît atît nu era) sugînd bomboane de mentă, pentru care avea slăbiciune, în timp ce catargele trosneau și stelele se roteau nebunește, iar el urla comenzi scurte — tăiați parîmele și lăsați în voia valurilor, aruncați peste bord —, îi aduse lacrimi în ochi, lacrimi care, observă Orlando, erau mai dulci decît oricare dintre cele

pe care le vărsase vreodată. „Sînt femeie", se gîndi „în sfîrșit femeie cu adevărat." Îi mulțumi din adîncul inimii lui Bonthrop, fiindcă-i prilejuise această desfătare rară și neașteptată. Dacă nu și-ar fi sucit piciorul stîng, n-ar fi stat niciodată pe genunchii lui.

„Shel, iubitule, începu ea din nou, spune-mi"... și așa sporovăiră timp de două ore sau mai mult, poate despre Capul Horn, poate nu despre asta, dar, într-adevăr, n-ar avea prea mult rost să așternem pe hîrtie ce-și spuneau, fiindcă se cunoșteau atît de bine, încît puteau să-și spună orice, ceea ce este egal cu a nu spune nimic sau cu a spune lucruri neroade și prozaice, ca, de pildă, cum se pregătește o omletă sau unde se pot găsi cele mai bune ghete la Londra, lucruri care-și pierd strălucirea cînd sînt scoase din context, dar sînt totuși de o uluitoare frumusețe cînd sînt lăsate în contextul lor. Deoarece se întîmplă, datorită unei înțelepte economii plăsmuite de natură, ca spiritul modern să se poată aproape lipsi de limbaj, cele mai obișnuite exprimări sînt bune de vreme ce treaba merge strună și fără nici o exprimare ; decurge de aici că cea mai banală flecăreală este adesea și cea mai poetică, iar cea mai poetică este tocmai aceea care nu poate fi așternută pe hîrtie. Pentru care motive lăsăm aici un spațiu alb, despre care trebuie să înțelegeți că e plin pînă la refuz.

După ce mai trecură cîteva zile de asemenea flecăreală.

„Orlando, scumpa mea", începu Shel, tocmai cînd se auzi afară un zgomot de paşi şi Basket, majordomul, intră aducînd ştirea că jos se aflau doi jandarmi cu un mandat din partea reginei.

„Poftește-i sus", spuse scurt Shelmerdine, luînd din instinct poziţie cu mîinile la spate în faţa căminului, de parcă s-ar fi aflat pe duneta bricului său. Doi ofiţeri în uniforme de culoare verde închisă păşiră în odaie şi făcură drepţi După ce formalităţile se încheiară, îi înmînară personal lui Orlando, aşa cum aveau ordin s-o facă, un document legal cu înfăţişare impresionantă, judecînd după peceţile de ceară, panglicuţele, semnăturile şi contrasemnăturile, toate de cea mai mare însemnătate.

Orlando îl străbătu în grabă cu privirile şi, apoi, urmărind textul cu arătătorul de la mîna dreaptă, citi tare următoarele pasaje ca fiind cele mai grăitoare :

— Sentinţele s-au pronunţat, citi ea cu glas tare... unele în favoarea mea ca, de pildă,... altele nu. Căsătoria din Turcia a fost anulată (am fost ambasador în Turcia, Shel, explică ea). Copiii au fost declaraţi nelegitimi (spuneau că am trei fii cu Pepita, o dansatoare spaniolă). Aşa încît ei nu moştenesc nimic, ceea ce este spre binele nostru... Sexul ? A, da. Ce-i cu sexul ? Sexul meu, citi ea cu oarecare solemnitate, a fost declarat în mod indiscutabil şi fără urmă de îndoială (ce-ţi spuneam eu adineauri, Shel ?) a fi femeiesc. Moşiile, care sînt scoase acum pentru totdeauna de sub sechestru, vor

reveni în chip de avere şi moştenire coborîtorilor bărbăteşti născuţi din trupul meu, sau, în lipsa vreunei căsătorii — dar aici vorbăria legală o scoase din răbdări şi Orlando spuse: dar nu va fi lipsă de căsătorie şi nici de moştenitori, aşa încît putem socoti că restul a fost citit. După care adăugă propria ei semnătură sub aceea a lordului Palmerston şi, din clipa aceea, reintra în stăpînirea necontestată a titlurilor, a casei şi a averii, care însă se micşorase mult, deoarece cheltuielile judecăţii fuseseră atît de uriaşe, încît, deşi acum Orlando era din nou peste măsură de nobilă, era şi foarte săracă.

După ce se răspîndi vestea despre cum se încheiase judecata (şi zvonul zbura mult mai iute decît telegraful, care l-a înlocuit în urmă) sărbătoarea cuprinse tot oraşul.

[Se înhămau cai la trăsuri numai pentru a fi deshămaţi apoi. Docare şi landouri goale se rostogoleau fără oprire în sus şi în jos pe strada principală. La hanul *La Taur* se citeau discursuri. De la *Cerb* veneau răspunsurile. Oraşul era luminat. Casete cu aur erau cu grijă sigilate şi aşezate în vitrine de sticlă. Monede erau, precum se cuvine, ascunse sub pietre. Se întemeiau spitale. Se inaugurau cluburi numite *Şobolanul* şi *Vrabia*. În piaţă, duzini de turcoaice fură arse în efigie împreună cu ţărănuşi, cărora le atîrnau din gură bucăţi de hîrtie pe care scria: „Sînt un josnic impostor". Căluţii gălbui ai reginei fură curînd văzuţi urcînd în trap aleea pentru a o pofti pe Orlando să

ia cina și să doarmă la castel, chiar în noaptea aceea. Cum se mai întîmplase și altădată, masa lui Orlando era acoperită cu invitații de la contesa de R., lady Q., lady Palmerston, marchiza de P., doamna W.E. Gladstone și altele, care o rugau din suflet să le dăruiască plăcerea prezenței sale, amintindu-i de vechi legături de rudenie dintre familiile lor etc.] — fapte care se cuvin toate a fi închise între paranteze drepte, așa cum am și procedat mai sus, pentru bunul motiv că ele însemnau într-adevăr o paranteză fără nici o însemnătate în viața lui Orlando. Ca atare ea le sări și noi putem merge mai departe cu textul. Căci, în timp ce flăcările focurilor sărbătorești luminau piața, Orlando se afla împreună cu Shelmerdine în pădurea întunecată. Vremea era atît de frumoasă, încît deasupra lor copacii întindeau crengi nemișcate, iar cînd cădea o frunză cu pete aurii și roșcate, cădea atît de încet, încît puteau s-o urmărească timp de o jumătate de oră cum flutură și se unduiește, pînă cînd, într-un tîrziu, ajungea să se oprească la piciorul lui Orlando.

— Povestește-mi, Mar, spunea ea (și aici trebuie să explicăm că, atunci cînd Orlando își numea iubitul cu prima silabă a primului său nume, ea se găsea într-o stare de visare drăgăstoasă și de supunere, într-o dispoziție casnică ușor languroasă, ca și cum s-ar fi aflat lîngă un foc de buturugi cu mirodenii, ar fi fost seara, dar încă nu momentul să se îmbrace, afară vremea ar fi fost nițeluș umedă,

destul pentru ca frunzele să sclipească, dar nu destul pentru a împiedica o privighetoare să cînte printre azalee, doi sau trei cîini ar fi lătrat la niște ferme îndepărtate, un cucurigu de cocoș ar fi răsunat — lucruri pe care cititorul ar trebui să și le închipuie toate judecînd după glasul ei). Povestește-mi, Mar, despre Capul Horn. Atunci Shelmerdine construia pe pămînt, cu ajutorul unor rămurele, a unor frunze uscate și a unei cochilii sau două de melc, o machetă micuță.

„Aici e nordul", spunea el. „Acolo-i sudul. Vîntul bate cam dinspre partea asta. Acum bricul a pornit cu pînzele ridicate în direcția vest ; tocmai am coborît catargul dinainte și, vezi — aici, unde-i firul ăsta de iarbă, vasul se angajează pe curentul pe care-l găsești însemnat — unde mi-e harta și busola ? A ! mulțumesc, e în ordine, aici unde se află căsuța melcului. Curentul îl prinde dinspre babord, așa încît trebuie să montăm vela de la provă, altfel sîntem tîrîți spre tribord, adică aici unde vezi frunza de fag, — fiindcă trebuie să înțelegi, draga mea..." și vorbea mai departe tot așa, iar ea îi sorbea fiecare cuvînt, tălmăcindu-l așa cum se cuvenea, pentru ca să vadă, fără ca el să pomenească măcar de așa ceva, licărul fosforescent al valurilor ; țurțurii care sunau atîrnați de pînze ; cum el se cățăra pînă-n vîrful catargului pe hulă ; cum acolo se apuca să cugete la soarta omului ; cum cobora iarăși ; trăgea o dușcă de whisky cu sifon ; cobora pe țărm ; se lăsa prins de vraja unei femei ne-

gre ; se căia ; dezbătea probleme ; îl citea pe Pascal ; se hotăra să scrie filozofie ; își cumpăra o maimuță ; se întreba care este țelul adevărat al vieții ; răspundea în favoarea Capului Horn și așa mai departe. Ghicea toate astea și mii de alte lucruri, așa încît atunci cînd răspundea. „Da, negresele sînt seducătoare, nu-i așa ?“ după ce tocmai îi spusese că provizia de biscuiți era aproape de sfîrșit, era mirat și totodată încîntat să descopere cît de bine prinsese ea înțelesul spuselor lui.

„Ești sigură că nu ești bărbat ?“ o întreba el îngrijorat, iar ea răspundea în chip de ecou : „E cu putință oare ca tu să nu fii femeie ?“ și atunci erau nevoiți să facă dovada fără multă vorbă. Căci fiecare era atît de uimit de iuțeala cu care pricepea celălalt și, pentru fiecare, faptul că o femeie poate fi la fel de îngăduitoare și de slobodă la vorbă ca un bărbat, iar un bărbat la fel de straniu și de subtil ca o femeie, reprezenta o asemenea descoperire, încît trebuiau mereu să facă numaidecît dovada.

Și nu încetau să vorbească sau, mai bine zis, să tălmăcească, fiindcă, de fapt, asta înseamnă arta vorbirii într-o epocă, în care cuvintele devin pe zi ce trece tot mai sărace în comparație cu ideile, așa încît „biscuiții se apropiau de sfîrșit“ înseamnă, după ce tocmai ai citit pentru a zecea oară filozofia episcopului Berkeley, că ai sărutat o negresă pe întuneric. (De unde urmează că numai cei mai mari meșteri în ale stilului sînt în stare să spună adevărul și că, atunci cînd dai peste un scriitor

simplu, care folosește doar monosilabe, poți să tragi, fără să stai o clipă la-ndoială, concluzia că bietul om minte.)

Prin urmare vorbeau; pe urmă, cînd frunzele pestrițe ale toamnei îi troieneau aproape picioarele, Orlando se ridica și o pornea singură spre inima pădurii, lăsîndu-l pe Bonthrop să facă machete ale Capului Horn, printre căsuțe de melci. „Bonthrop", îl vestea ea, „mă duc" și, cînd îi spunea pe cel de al doilea nume — Bonthrop —, cititorul trebuie să priceapă că Orlando avea chef de singurătate, că se vedea pe sine și pe el ca pe niște pete într-un pustiu, că nu dorea deocît să întîmpine singură moartea. Căci oamenii mor în fiece zi, la cină sau, așa, în aer liber, în pădurile toamnei; și, în ciuda focurilor sărbătorești care ardeau și a lui lady Palmerston sau Derby, care o pofteau în fiecare seară la cină, dorul de moarte o năpădea, așa încît spunînd „Bonthrop", spunea de fapt „am murit", și-și croia drum asemenea unei năluci printre fagii de o paloare fantomatică, înfundîndu-se în adîncul singurătății, acolo unde orice urmă de zgomot sau mișcare părea stinsă, iar ea era liberă să meargă pe drumul ei. Toate acestea cititorul trebuie să le deslușească în glasul ei, cînd rostește „Bonthrop"; și, pentru a lămuri și mai bine cuvîntul, ar trebui să adăugăm că și pentru Bonthrop acest cuvînt avea un înțeles mistic de despărțire și însingurare și-l făcea să se vadă străbătînd eliberat de trup puntea bricului pe mări nepătrunse.

După cîteva ceasuri dăruite morții, o gaiță țipa deodată „Shelmerdine" și, aplecîndu-se, Orlando culegea o brîndușă din acelea de toamnă — care pentru unii oameni nu înseamnă mai mult decît ceea ce spune cuvîntul — și o punea în sîn împreună cu pana gaiței, pană care căzuse rotindu-se albăstrie prin pădurea de fagi. Pe urmă striga și ea „Shelmerdine" și cuvîntul pornea glonț în toate direcțiile prin pădure, pînă cînd îl izbea pe el, acolo unde ședea, construind machete în iarbă cu cochilii de melc. O vedea și o auzea venind spre el cu brîndușa și pana de gaiță în sîn și striga „Orlando", ceea ce însemna (și să ne amintim că, atunci cînd culori țipătoare ca albastru și galben se amestecă în ochii noștri, o urmă din acest amestec ni se prinde și de gînduri) întîi că ferigile se îndoaie și se răsfiră, ca și cum ar pătrunde ceva printre ele ; ceva ce se dovedi a fi o corabie cu toate pînzele desfășurate, săltînd și clătinîndu-se cu mișcări ca de vis, de parcă ar fi avut înainte pentru călătoria în care pornise un an întreg alcătuit doar din zile de vară ; și corabia despică apele, legănîndu-se într-o parte și într-alta cu noblețe, cu nepăsare, cînd încălecînd creasta unui val, cînd cufundîndu-se în adîncitura celuilalt și, deodată, se înalță deasupra ta (care stai într-o barcă mare cît o coajă de nucă și privești în sus spre ea) cu pînzele înfiorate și, pe urmă, ce să vezi, toate pînzele cad grămadă pe punte — tocmai în clipa în care Orlando căzu în iarbă alături de el.

Petrecură opt sau nouă zile în felul acesta, dar într-a zecea, care cădea în 26 octombrie, Orlando stătea culcată printre ferigi, în timp ce Shelmerdine recita din Shelley (a cărui operă întreagă o ştia pe de rost), cînd o frunză, care începuse să cadă destul de domol din vîrful unui copac, plesni cu o mişcare iute piciorul lui Orlando. Urmă a doua frunză şi apoi a treia. Orlando se înfioră şi se făcu palidă la faţă. Era vîntul. Shelmerdine — dar ar fi mai potrivit acum să-i spunem Bonthrop — sări în picioare — „Vîntul!" strigă el.

O luară împreună la goană prin pădure, acoperiţi, în timp ce fugeau, de frunzele mînate de vînt ce se lipeau de ei; fugeau către curtea cea mare, urmaţi apoi, în interiorul ei şi al curţilor mici, de slugi speriate care-şi lăsau măturile şi tigăile, pînă cînd ajunseră la paraclis, unde fură aprinse, cît se putu de grabnic, cîteva lumînări; cîte unul se împiedica de o bancă, altul atingea un fitil care fumega. Traseră clopotele. Poporul se adună. În cele din urmă, se arătă şi domnul Dupper, care potrivea capetele cravatei lui albe, întrebînd unde e cartea de rugăciuni. Îi aruncară în mîini cartea de rugăciuni a reginei Mary, el începu să caute zorit, făcînd să foşnească paginile, apoi spuse: „Marmaduke Bonthrop Shelmerdine şi lady Orlando, îngenunchează!"; iar ei îngenunchează şi erau cînd luminaţi, cînd cufundaţi în întuneric, după cum se întîmpla să pătrundă lumina sau umbra prin vitralii; şi, în sunetul uşilor nenumărate care se trîntea şi a unui zor-

năit ca de tingiri de aramă, izbucni orga, cu sunetul ei cînd puternic, cînd slab ; iar domnul Dupper, care îmbătrînise tare, încercă zadarnic să-şi înalţe glasul deasupra vacarmului ; pe urmă, o clipă, totul amuţi şi nişte cuvinte — poate „ghearele morţii“ — răsunară limpede, în timp ce toţi argaţii de pe moşie se înghesuiau ca să asculte, fără să fi lăsat greblele şi bicele din mînă ; unii cîntau cu glas tare, alţii se rugau, şi, deodată, o pasăre se izbi de vitralii şi pe urmă, tunetul bubui, aşa încît nimeni n-auzi cînd se rosti cuvîntul „supunere“ şi nici nu văzu, decît în chip de fulger auriu, inelul trecînd dintr-o mînă în cealaltă. Totul era mişcare şi învălmăşeală. Cei doi soţi se ridicară în bubuitul orgii, în jocul fulgerelor şi în răpăiala ploii ; iar lady Orlando, cu inelul în deget, ieşi în curte, îmbrăcată în rochia ei subţire, şi ţinu scările şeii, care se bălăbăneau — căci calul stătea gata pregătit cu zăbală şi căpăstru şi avea coastele încă înspumate — pentru ca soţul ei să încalece, ceea ce el făcu dintr-o săritură, după care calul se repezi înainte şi Orlando, care rămase pe loc, strigă tare „Marmaduke Bonthrop Shelmerdine !“ iar el răspunse „Orlando !“ Şi cuvintele se năpustiră şi se rotiră ca nişte ulii printre turnuri şi apoi se învîrtiră, tot mai sus şi tot mai departe şi tot mai repede, pînă cînd se sparseră şi căzură fărîmate ca o ploaie pe pămînt ; şi ea intră în casă.

CAPITOLUL VI

Orlando se duse înăuntru. Era liniște deplină. Domnea o mare tăcere. Călimara era acolo ; mai era și manuscrisul poemului ei frînt la mijloc, ca de un tribut plătit veșniciei. Se pregătise tocmai să scrie, cînd Basket și Bartholomew, intrînd cu vesela de ceai, îi întrerupseră gîndul că nimic nu se schimbă. Și, pe urmă, într-un răstimp de trei secunde și jumătate, totul se schimbase — își scrîntise glezna, se îndrăgostise, se măritase cu Shelmerdine.

Verigheta de pe deget era dovada. E drept că și-o pusese chiar ea, încă înainte de a-l fi întîlnit pe Shelmerdine, dar șiretlicul se arătase a fi cu totul lipsit de folos. Acum, cu un respect superstițios sucea și răsucea inelul, avînd grijă ca nu cumva să alunece peste încheietura degetului.

„Verigheta trebuie pusă pe degetul al treilea de la mîna stîngă", spunea ca un copil care-și repetă grijuliu lecția. „dacă vrei să-ți fie de vreun ajutor".

Așa vorbi cu glas tare și parcă mai emfatic decît îi stătea în obicei, de parc-ar fi dorit s-o

asculte cineva, la a cărui bună părere ţinea mult. Într-adevăr, acum că era, în sfîrşit, în stare să-şi adune gîndurile, nu-i dădea pace întrebarea despre răsunetul pe care purtarea ei ar fi putut să-l aibă asupra spiritului vremii. Dorea cu înfrigurare să afle dacă pasul pe care-l făcuse logodindu-se cu Shelmerdine şi luîndu-l de bărbat se bucura de aprobare. Desigur era mai la largul ei. Nu mai simţise nici o zvîcnire în deget, în orice caz nimic serios, din noaptea aceea petrecută în landă. Totuşi, n-ar fi putut tăgădui că o bîntuiau unele îndoieli. Era măritată, ce-i drept ; dar dacă bărbatul ţi-e tot timpul plecat pe mare, în jurul Capului Horn, mai înseamnă asta căsătorie ? Dacă-ţi mai plac şi alţi oameni, mai înseamnă asta căsătorie ? Şi, în sfîrşit, dacă tot mai doreşti, mai mult decît orice pe lume, să scrii poezii, înseamnă asta căsătorie ? Avea îndoieli.

Dar avea să încerce. Privi inelul. Privi călimara. Va cuteza oare ? Nu, nu cuteza. Totuşi trebuia. Nu, nu putea. Atunci ce-i rămînea de făcut ? Să leşine, dacă putea. Numai că, în viaţa ei, nu se simţise mai zdravănă ca acum.

„La naiba !“ strigă, regăsind ceva din spiritul ei de pe vremuri. „Să-i dăm drumul.“

Şi-şi muie tocul adînc în cerneală. Spre nemăsurata ei uimire nu se iscă nici o explozie. Scoase peniţa. Era udă, dar cerneala nu curgea de pe ea. Scrise. Cuvintele veneau cu oarecare încetineală, dar veneau totuşi. Vai ! dar aveau oare vreun înţeles ? se întreba, cuprinsă de

spaima ca nu cumva tocul să-i joace iar una din festele lui nedorite. Citi :

Și-am ajuns într-o pajiște unde iarba-ncolțită
Era apăsată de cupele-ntunecate ale lalelelor,
Mohorîta și șerpuitoarea floare cu-nfățișare străină,
Învăluită în purpură, îndoliată ca fetele din Egipt.

Pe măsură ce scria simțea cum o forță (amintiți-vă că ne ocupăm de manifestările cele mai obscure ale spiritului omenesc) îi urmărește scrisul peste umăr și cum, după ce fură așternute pe hîrtie cuvintele „fetele din Egipt", forța îi porunci să se oprească. Cuvîntul „iarbă", păru să-i spună forța, mergînd îndărăt spre începutul poeziei, înarmată cu o linie dintre cele pe care le folosesc guvernantele, sună foarte bine ; „cupele-ntunecate ale lalelelor" — minunat ; „floarea șerpuitoare" — e o idee, poate, cam îndrăzneață din partea unei femei, dar, fără îndoială că Wordsworth i-ar da binecuvîntarea ; dar fetele ? Sînt oare necesare fetele ? Spui că ai un bărbat la Capul Horn ? Bine, atunci merge.

Și spiritul își văzu de drum. Acum, în spiritul ei, Orlando făcea (fiindcă toate acestea se petreceau în spirit) o temenea adîncă în fața spiritului vremii, așa cum face în fața vameșului — pentru a compara lucrurile măreție cu cele mărunte — un călător, care știe că a ascuns niște havane în colțul valizei, după ce acesta a avut bunăvoința să mîzgălească cu cretă albă ca-

pacul. Fiindcă Orlando nu era de loc sigură, presupunînd că spiritul i-ar fi scotocit cu grijă prin minte, că el n-ar fi găsit acolo lucruri de mare contrabandă, pentru care ea ar fi fost silită să plătească vama întreagă. Tocmai scăpase ca prin urechile acului. De-abia izbutise, făcînd cu iscusință o plecăciune în fața spiritului vremii, punîndu-și un inel în deget și găsind un bărbat într-o landă, iubind natura și nefiind înclinată nici spre satiră, nici spre cinism, nici spre psihologie — căci oricare dintre aceste mărfuri ar fi fost pe dată descoperite — să treacă cu bine examenul. Scoase un oftat adînc de ușurare și, avea și de ce, dat fiind că a cădea la învoială cu spiritul vremii este o treabă cum nu se poate mai gingașă pentru un scriitor și că tot norocul operei lui atîrnă de o înțelegere favorabilă între cele două părți. Orlando orînduise lucrurile în așa fel, încît se afla într-o situație fericită ; nu trebuia nici să se lupte cu epoca ei, nici să i se supuie ; îi aparținea și totuși rămînea ea însăși. Prin urmare, acum putea să scrie și asta — și făcu. Scria. Scria. Scria.

Era în luna noiembrie. După noiembrie vine decembrie. Pe urmă ianuarie, februarie, martie și aprilie. După aprilie, vine mai. Urmează iunie, iulie, august. După aceea vine septembrie. Apoi octombrie și, iată-ne iarăși în noiembrie, cu un an încheiat în urma noastră.

Metoda aceasta de a scrie biografie, deşi nu lipsită de avantaje, e poate niţeluş cam searbădă şi, dacă mergem mai departe tot aşa, cititorul ar putea să se plîngă, spunînd că poate să facă şi singur pomelnicul lunilor din calendar, fără să mai scoată din buzunar suma, oricare ar fi ea, pe care editorul va socoti de cuviinţă să i-o ceară pentru această carte. Dar ce poate face biograful, cînd personajul lui l-a pus în încurcătura în care ne pune pe noi acum Orlando ? Viaţa, după cum încuviinţează toţi cei a căror părere are vreo greutate, este singurul subiect potrivit pentru un romancier sau un biograf ; viaţa, au hotărît aceleaşi autorităţi, n-are nici în clin nici în mînecă cu a şedea liniştit pe scaun şi a cugeta. Cugetarea şi viaţa sînt ca doi poli opuşi. Prin urmare, deoarece Orlando nu face acum altceva decît să şadă pe scaun şi să cugete — nouă nu ne rămîne altceva de făcut decît să-nşirăm lunile calendarului, să numărăm mătănii, să ne suflăm nasul, să aţîţăm focul, să privim afară pe fereastră, pînă cînd va sfîrşi şi ea. Orlando şedea atît de nemişcată, încît ai fi putut să auzi un ac căzînd pe jos. Şi bine-ar fi fost, de-ar fi căzut un ac ! Ar fi fost şi ăsta un semn de viaţă. Sau dacă măcar un fluture ar fi intrat pe fereastră şi-ar fi poposit pe scaunul ei, am fi avut despre ce să scriem. Sau să presupunem că Orlando s-ar fi ridicat în picioare şi-ar fi omorît o viespe. Pe loc ne-am fi scos tocul şi ne-am fi pornit pe scris. Fiindcă atunci ar fi fost vărsare de sînge, fie şi sînge de viespe. Unde este sînge

este și viață. Și, dacă uciderea unei viespi este doar un fleac în comparație cu uciderea unui om, totuși reprezintă un subiect mai nimerit pentru un romancier decît pur și simplu depănatul lînii, sau felul acesta de a cugeta ; sau de a ședea pe scaun, cît este ziua de lungă, cu o țigară, o foaie de hîrtie, un toc și o călimară. Ei, dacă personajele astea, ne-am putea noi plînge (căci și răbdarea noastră se apropie de margini), ar avea mai multă considerație pentru biografii lor ! Ce te poate scoate mai rău din sărite decît să-ți vezi personajul, pentru care ai irosit atîta timp și osteneală, scăpîndu-ți de-a binelea printre degete și îngăduindu-și — dovadă, suspinele și strigătele ei de uimire, felul cum roșește și cum pălește, ochii ei, cînd strălucitori ca farurile, cînd buimaci ca zorii dimineții — ce poate fi într-adevăr mai umilitor decît vederea acestei desfășurări mute de emoție și exaltare, cînd știm că ceea ce se află la obîrșia tuturor acestora — adică gîndul și imaginația — este lipsit de orice importanță ?

Dar Orlando era femeie — lordul Palmerston tocmai făcuse dovada. Și atunci cînd scrie despre viața unei femei, ne este îngăduit, se înțelege, să ne lipsim de acțiune și să înlocuim acțiunea prin iubire. Iubirea, a spus poetul, reprezintă viața întreagă a unei femei. Și, dacă ne uităm timp de o clipă la Orlando, care scrie la masa ei, trebuie să recunoaștem că încă n-a fost pe lume femeie mai făcută pentru această chemare. Desigur, de vreme ce este femeie, și încă o femeie frumoasă, o femeie în floarea vîrstei,

se va lăsa curînd păgubaşă de moftul scrisului şi cugetatului ; sau se va gîndi cel puţin la un pădurar (şi atîta vreme cît o femeie se gîndeşte la un bărbat, nimenea n-are nimic împotrivă). Pe urmă îi va scrie un bileţel (şi atîta vreme cît scrie bileţele nimeni n-are nimic nici împotriva faptului că o femeie scrie) şi va hotărî o întîlnire pentru duminică în amurg şi amurgul zilei de duminică va sosi, iar pădurarul va fluiera sub fereastra ei — iata ce alcătuieşte însăşi substanţa vieţii şi singurul subiect posibil pentru un roman. Cu siguranţă că Orlando ar fi trebuit să facă măcar unul dintre lucrurile pomenite. Din păcate — şi e de o mie de ori păcat — Orlando n-a făcut nici unul dintre ele. Trebuie oare să recunoaştem atunci că Orlando era unul dintre acei monştri nelegiuiţi care nu sînt în stare de iubire ? Era blîndă cu cîinii, credincioasă prietenilor, mărinimia întruchipată faţă de o duzină de poeţi flămînzi, pasionată după poezie. Dar iubirea — aşa cum o definesc romancierii de sex bărbătesc şi cine, la urma urmelor, are mai multă căderе să vorbească despre ea ? — n-are nici un fel de legătură cu blîndeţea, credinţa, mărinimia sau poezia. Iubirea înseamnă să lepezi repede jupoanele şi... Dar ştim cu toţii ce este iubirea. Se îndeletnicea oare Orlando cu aşa ceva ? Adevărul ne sileşte să răspundem : nu, nu se îndeletnicea. Prin urmare, dacă personajul unei biografii n-are de gînd nici să iubească, nici să ucidă, ci doar să cugete şi să viseze, putem trage concluzia că el sau ea nu se deosebeşte de

un cadavru și, prin urmare, să-l lăsăm în plata Domnului.

Singurul lucru care ne mai rămîne de făcut este să privim afară pe fereastră. Iată niște vrăbii ; mai erau și sturzi ; cîțiva porumbei și o cioară sau două, fiecare pasăre văzîndu-și de treabă în felul ei. Una găsește un vierme, alta un melc. Una zboară fluturînd din aripi spre o ramură, alta face o mică plimbare pe gazon. Pe urmă trece curtea un argat, care poartă un șorț verde de postav. Pesemne că are o legătură amoroasă cu una din cămărășițe, dar cum, în curte, nu ne sare în ochi nici o dovadă, nu putem decît să nădăjduim că totul se va petrece cum nu se poate mai bine și să ne lăsăm păgubași de povestea asta. Trec nori, unii subțiri, alții deși, tulburînd culoarea ierbii de dedesubt. Cadranul solar înscrie orele, în felul lui obișnuit și misterios. În minte începe să ți se frămînte alene și fără rost cîte o întrebare, două, tocmai despre viața asta. Viață, cîntă spiritul sau, mai curînd, susură ca un ceainic pe plită. Viață, viață, ce ești oare ? Lumină sau întuneric, șorțul de postav al rîndașului sau umbra sturzului pe iarbă ?

Să cercetăm, prin urmare, mai departe această dimineață de vară, cînd totul pare în extaz în fața prunului în floare și a albinei. Bîiguind și căutînd cuvintele, hai să întrebăm sturzul (care este o pasăre mai prietenoasă decît ciocîrlia) la ce se gîndește, cînd stă pe marginea lăzii de gunoi și ciugulește, printre surcele, fire din părul jupînesei. Ce este viața ? întrebăm noi,

rezemați de poarta fermei ; viața, viața ! răspunde pasărea cu un ciripit, ca și cum ne-ar fi auzit și ar ști întocmai ce urmărim noi prin deprinderea asta nesuferită și indiscretă de a întreba vrute și nevrute, de a căuta și a culege floricele, așa cum obișnuiesc să facă scriitorii cînd nu știu ce să mai scrie. Și atunci coboară în curte, spune pasărea, și mă întreabă pe mine ce este viața ; viața, viața, viața !

Pe urmă, ne tîrîm pe poteca din landă spre creasta înaltă a dealului albăstrui și purpuriu ca vinul și, acolo, ne trîntim pe jos și ne lăsăm în voia visului ; vedem un greier, care cară, pînă în scorbura lui, un pai. Și el spune (dacă țîrîitul lui poate fi numit cu un cuvînt atît de sfînt și de gingaș) viața e muncă, sau cel puțin așa tălmăcim noi țîrîitul care iese din gîtlejul lui înecat de praf. Iar furnica și albinele încuviințează, dar dacă zăcem aici destul ca să avem timp să întrebăm și fluturii de noapte, seara, cînd apar, printre clopoței palizi ai landei, ei ne vor șopti în urechi aiureli fără noimă, dintre cele care străbat firele de telegraf pe viscol : hi, hi, ho, ho. Rîsete, rîsete, spun fluturii de noapte.

Așadar după ce am pus întrebarea omului, păsării și gîzei, căci peștii — afirmă oamenii care au trăit în grote verzi, ani în șir de singurătate, ca să audă peștii vorbind — nu spun niciodată, niciodată și poate nici nu știu ce este viața ; după ce am pus așadar întrebarea tuturor acestora, fără să devenim mai înțelepți, ci doar mai bătrîni și mai înghețați (căci n-am

visat noi cîndva să închidem într-o carte o taină aspră și atît de rară, încît să poți jura că ea reprezintă rostul vieții ?) trebuie să ne întoarcem înapoi și să-i spunem pe șleau cititorului, care așteaptă în vîrful picioarelor să audă ce este viața : vai, nu știm.

În clipa aceasta, tocmai la timp pentru a opri cartea să se stingă, Orlando împinse scaunul, își întinse brațele, scăpă tocul, se apropie de fereastră, și strigă : „Gata !"

Fu aproape doborîtă de priveliștea nemaipomenită care-i întîmpină privirile. Vedea grădina și cîteva păsări. Lumea trăia mai departe, ca de obicei. În tot timpul cît ea scrisese, lumea își desfășurase mersul.

„Și dac-aș muri, la fel s-ar întîmpla !" strigă ea.

Erau atît de zguduitoare aceste simțăminte, încît Orlando își închipui chiar că ființa i se destrămase și poate o și lovi o stare de slăbiciune. Timp de o clipă zăbovi, privind țintă cu ochi mari la priveliștea frumoasă și rece din fața ei. Într-un tîrziu, își veni în fire într-un chip ciudat. Manuscrisul, care se odihnea deasupra inimii ei, începu să se foiască și să zvîcnească, de parc-ar fi fost o vietate și, fapt încă și mai straniu, care arată ce legătură fină se țesuse între el și ea. Orlando putu să deslușească, plecîndu-și capul, ceea ce-i spunea manuscrisul. Voia să fie citit. Avea să moară în sînul ei, dacă n-avea să fie citit. Pentru prima

oară în viaţă, Orlando se răzvrăti cu înverşunare împotriva naturii. Ogari şi boschete de trandafiri se aflau cu duiumul în jurul ei. Dar nici ogarii, nici boschetele de trandafiri nu ştiu să citească. Era, din partea providenţei, o scăpare jalnică, de care Orlando încă nu fusese izbită pînă atunci. Doar făpturile omeneşti au darul cititului. Avea nevoie de făpturi omeneşti. Porunci trăsura, ca să plece numaidecît la Londra.

„Aveţi tocmai bine timp să prindeţi trenul de unsprezece patruzeci şi cinci, m'lady", spuse Basket. Orlando încă nu-şi dăduse seama că maşina cu aburi fusese inventată, dar într-atît participa la durerile unei fiinţe, care, deşi deosebită de ea, era în întregime la cheremul ei, încît văzu pentru prima dată calea ferată, îşi ocupă locul într-un compartiment de tren şi îşi lăsă genunchii înfăşuraţi într-un pled, fără să dăruiască măcar un gînd „acelei uimitoare născociri care (spun istoricii) a schimbat cu desăvîrşire faţa Europei în ultimii douăzeci de ani" (lucru care se întîmplă, de fapt, mult mai des decît îşi închipuie istoricii). Băgă doar de seamă că trenul e foarte murdar ; că uruie îngrozitor ; şi că ferestrele sînt încleiate. Cufundată în gînduri, fu dusă pînă la Londra într-un vîrtej care dură mai puţin de o oră şi poposi pe peronul din Charing Cross, neştiind încotro s-o apuce.

Vechea casă din Blackfriars, în care Orlando petrecuse atîtea zile plăcute în secolul al optsprezecelea, fusese vîndută, o parte Armatei Sal-

vării, altă parte unei fabrici de umbrele. Cumpărase altă casă în Mayfair, o casă sănătoasă, confortabilă, așezată în inima unui cartier select, dar oare Mayfair era locul unde poemul ei își putea vedea dorința împlinită ? Să dea Dumnezeu, gîndi ea — amintindu-și cum străluceau ochii doamnelor și cît de simetrice erau picioarele gentilomilor — să dea Dumnezeu ca patima cititului să nu fi pătruns pînă în cartierul acesta. Fiindcă ar fi de o mie de ori păcat. Pe urmă, mai era și lady R. Nici nu se îndoia că, în casa ei, se sporovăia la fel ca pe vremuri. S-ar prea putea ca guta generalului să se fi mutat de la piciorul stîng la dreptul. Poate că domnul T. a petrecut zece zile cu R., în loc să le petreacă cu T. Pe urmă avea să intre domnul Pope. Vai ! dar domnul Pope murise. Care or fi acum oamenii de spirit, se întrebă ea, dar asta nu era o întrebare, pe care puteai s-o pui unui hamal, așa încît Orlando porni mai departe. Auzul îi era tulburat de clinchetul a nenumărați zurgălăi atîrnați de capetele a nenumărați cai. Flote întregi de cutiuțe ciudate așezate pe roți trăgeau lîngă trotuare. Merse pînă în Strand. Acolo larma era mai cumplită. Vehicule de toate mărimile, trase de cai pur sînge sau de cai de tracțiune, transportînd cîte o văduvă singuratică sau încărcate cu bărbați cu favoriți și jobenuri, se învălmășeau de nu le mai puteai descurca. Caleștile, caretele și omnibuzele apăreau ochilor ei, de atîta vreme deprinși să privească o foaie netedă de caiet, într-o stare de îngrijorătoare dușmănie ; iar în

urechile ei, acordate pentru scîrțîitul peniței, vuietul străzii suna asurzitor și cumplit de cacofonic. Fiecare petec de caldarîm gemea de lume. Șuvoaie de oameni, care-și croiau, cu o iuțeală de necrezut, drum încoace și încolo printre trupurile semenilor lor și în mijlocul circulației încurcate și greoaie, curgeau fără oprire spre est și spre vest. De-a lungul trotuarelor stăteau bărbați care întindeau tăvi cu jucării și urlau. La colțurile străzilor ședeau femei lîngă coșuri mari pline cu flori de primăvară și urlau. Băieți care țineau în brațe teancuri de foi tipărite țîșneau pe lîngă nările cailor, urlînd și ei : Catastrofă ! Catastrofă ! La început, Orlando își închipui că picase la Londra tocmai într-un moment de criză națională ; dar dacă momentul era fericit sau tragic n-ar fi putut spune. Se uită îngrijorată la fețele oamenilor. Dar asta o punea în și mai mare încurcătură. Aici trecea un om prăbușit de deznădejde, care-și bodogănea ceva lui însuși, de parc-ar fi aflat că i se înecaseră toate corăbiile. Mai încolo, își croia drum cu ajutorul ghionților un grăsan înfloritor la față, care împingea cu umerii, de parcă lumea întreagă ar fi fost în sărbătoare. Drept care, Orlando trase concluzia că toate astea n-aveau nici o legătură între ele și că erau lipsite de noimă. Fiecare bărbat și fiecare femeie nu-și vedea decît de treburile lui. Dar ea încotro trebuia s-o apuce ?

Umblă mai departe fără țintă, urcînd o stradă și coborînd alta, trecînd prin fața unor vitrine largi pline cu genți, oglinzi, halate de

casă, flori, undițe și coșulețe pentru mîncare; țesături de toate nuanțele și modelele, groase sau subțiri, se unduiau, se răsuceau, se învolburau dintr-un capăt într-altul. Străbătea alei cu case gospodărești, numerotate cuminte unu, doi, trei, și tot așa pînă la două sau trei sute, fiecare aidoma cu cealaltă, avînd doi stîlpi, șase trepte și niște perdele frumos trase într-o parte și într-alta, iar înăuntru masa pusă pentru toată familia, cîte un papagal care se uita pe o fereastră, cîte un fecior care privea prin cealaltă, pînă cînd Orlando ameți de atîta monotonie. Pe urmă, ajunse în piețe mari și largi, avînd în mijloc statui negre, strălucitoare, care reprezentau bărbați grași, încheiați la toți nasturii, sau cai războinici și nărăvași, sau coloane țepene, sau fîntîni țîșnitoare cu porumbei care fluturau din aripi. Umblă mult și bine de-a lungul trotuarelor, printre case, pînă cînd i se făcu foame, iar acel lucru care-i zvîcnea deasupra inimii o dojeni pentru că-l uitase de tot. Era manuscrisul ei, *Stejarul*.

Se simți rușinată de nepăsarea aceasta. Se opri ca fulgerată în locul unde se afla. Nu se vedea nici o trăsură. Strada, largă și frumoasă, era ciudat de pustie. Doar un domn mai bătrîior se apropia. În mersul lui, Orlando deslușì ceva familiar parcă. Pe măsură ce omul se apropia, era tot mai încredințată că îl mai întîlnise cîndva. Dar unde ? Era oare cu putință ca domnul acesta, atît de îngrijit, atît de voinic, atît de prosper, care avea un baston în mînă și o floare la butonieră, cu fața lui roză, bucălată și

mustățile lui albe, bine pieptănate, era cu putință să fie — Doamne, e chiar el — vechiul, foarte vechiul ei prieten, Nick Greene ?

În aceeași clipă, o privi și el ; își aminti de ea ; o recunoscu. „Lady Orlando !“ strigă, măturînd aproape praful cu jobenul lui.

„Sir Nicholas !“ exclamă ea. Fiindcă, în chip intuitiv, își dădea seama, după nu știu ce anume în ținuta lui, că scriitorul calic și grosolan, care sub domnia Elizabetei o încondeiase în pamflete pe ea și pe mulți alții, se săltase acum în societate și se alesese, desigur, cu titlul de cavaler și cu multe alte onoruri pe deasupra.

Cu o nouă plecăciune, Greene recunoscu adevărul presupunerilor ei ; era cavaler ; era doctor în litere, era profesor, era autorul a vreo douăzeci de volume. Era, pe scurt, criticul cu cea mai mare greutate al erei victoriene.

O emoție răvășitoare o năpădi pe Orlando, cînd întîlni bărbatul care îi pricinuise odinioară atîta suferință. Asta să fie omul acela grozav și neastîmpărat, care-i găurise covoarele cu țigările și prăjise brînză în căminul italian, care-i povestea istorii atît de vesele despre Marlowe și despre ceilalți, încît, în două nopți din zece, văzuseră răsăritul soarelui ? Acum era îmbrăcat spilcuit într-un costum cenușiu de dimineață, avea o floare roz la butonieră și o pereche de mănuși din piele de căprioară asortate cu costumul. Dar chiar în timp ce ea se minuna, el se mai plecă încă o dată adînc și o întrebă dacă binevoiește să-i facă cinstea de a

lua masa cu el. Plecăciunea era poate niţeluş exagerată, dar era o lăudabilă imitaţie de bună creştere. Ea îl urmă surprinsă într-un restaurant luxos, numai pluş roşu, feţe de mese albe, tacîmuri de argint, un restaurant deosebit ca cerul de pămînt de taverna de odinioară sau de cafeneaua cu nisip pe jos, bănci de lemn, castroane cu punci şi ciocolată, hîrtie înflorată pe mese, gazete şi scuipători. Greene îşi aşeză cu grijă mănuşile alături pe masă. Ei tot îi mai venea greu să creadă că e acelaşi om. Avea unghiile — pe vremuri lungi de un inci — curate ; bărbia lui era rasă, acolo unde i se zbîrleau pe vremuri fire negre. Purta butoni de manşetă din aur ; pe vremuri rufăria lui zdrenţuită obişnuia să intre în supă. Adevărul e că, pînă în clipa cînd el comandă vinul, ceea ce îndeplini cu o grijă, care îi aminti de pasiunea lui de pe vremuri pentru vinul grecesc, Orlando nu se lăsă convinsă că are de-a face cu acelaşi om. „Ah !“ exclamă el cu un oftat uşor, care era totuşi de mulţumire, „ah, scumpa mea lady, zilele de aur ale literaturii s-au dus. Marlowe, Shakespeare, Ben Jonson — aceia au fost uriaşii. Dryden, Pope, Addison — ăştia au fost eroii. Toţi, toţi au murit. Şi pe cine ne-au lăsat ? Pe Tennyson, pe Browning, pe Carlyle !“ Îşi încărcă glasul cu un dispreţ zdrobitor. „Adevărul este“, spuse, turnîndu-şi vin în pahar, „că toţi scriitorii noştri tineri sînt simbriaşii librarilor. Aruncă pe piaţă orice gunoi, numai ca să-şi plătească nota croitorului. E o epocă, spuse, servindu-se cu hors d'oeu-

vres, caracterizată prin preţiozităţi căutate şi experienţe smintite — pe care nici un moment elizabetanii nu le-ar fi tolerat".

„Nu, scumpă doamnă", urmă el, satisfăcut de calcanul la grătar, pe care chelnerul i-l prezentase spre aprobare, „zilele de splendoare au trecut. Trăim o epocă de decădere. Trebuie să iubim trecutul ; să-i cinstim pe acei scriitori — au mai rămas cîţiva — care iau antichitatea drept model şi scriu nu pentru bani ci pentru..." Aici Orlando aproape că strigă : „gluar !" Într-adevăr ar fi putut să jure că-l auzise spunînd acelaşi lucru cu trei sute de ani în urmă. Numele erau altele, firește, dar spiritul era acelaşi. Nick Greene nu se schimbase, în ciuda rangului de cavaler. Şi, totuşi, oarecare schimbare tot se petrecuse. Căci, în timp ce el turuia despre nevoia de a-l lua pe Addison drept model (odinioară modelul era Cicero, îşi aminti ea) şi despre felul cum petrecea el în pat cîte o dimineaţă întreagă (şi Orlando era mîndră la gîndul că pensia vărsată trimestrial de ea îi înlesnea acest lux) recitind cu glas tunător, cel puţin o oră pe zi, din cele mai bune opere ale celor mai de frunte scriitori, înainte de a pune tocul pe hîrtie, pentru ca să se spele de vulgaritatea vremurilor de astăzi şi să uite de starea jalnică a limbii noastre materne (trebuie să fi trăit multă vreme în America, i se păru ei), în timp ce el turuia cam la fel cum turuise Greene cel de acum trei sute de ani, Orlando avu răgaz să se întrebe cum se făcea totuşi că omul se schimbase. Se îngrăşase ; dar era un bărbat

în pragul vîrstei de șaptezeci de ani. Arăta înfloritor; literatura se dovedise, firește, o îndeletnicire mănoasă; dar, nu știu cum, vioiciunea lui de odinioară, frămîntată și neliniștitoare, pierise. Poveștile lui, oricît ar fi fost de scînteietoare, parcă nu mai erau nici atît de slobode, nici atît de firești. E drept că, la fiecare două clipe, pomenea de „dragul meu prieten Pope" sau de „ilustrul meu prieten Addison", dar avea acum un aer respectabil, de-a dreptul întristător, și pare-se că prefera s-o lumineze pe Orlando cu privire la ce făceau și ce spuneau rudele ei de sînge decît să-i povestească, așa cum obișnuia pe vremuri, bîrfeli despre poeți.

Orlando fu peste măsură de dezamăgită. În toți anii aceștia, socotise literatura (și trebuie s-o scuzăm, gîndindu-ne la schivnicia, la rangul, la sexul ei) ceva sălbatic ca vîntul, fierbinte ca focul, iute ca fulgerul; ceva aventuros, incalculabil, prăpăstios și, iată, literatura era un domn bătrîior îmbrăcat într-un costum cenușiu, care vorbea despre ducese. Atît fu de zguduitoare dezamăgirea ei, încît o copcă sau un nasture care-i închidea corsajul se rupse și pe masă căzu *Stejarul*.

„Un manuscris!" exclamă sir Nicholas, punîndu-și pince-nez-ul cu ramă de aur pe nas. „Ce interesant, ce nemaipomenit de interesant". Și, din nou, după un răstimp de vreo trei sute de ani, Nicholas Greene luă poemul lui Orlando și, așezîndu-l printre ceștile de cafea și pahărelele de lichior, începu să-l citească. Dar, de astă dată judecata lui nu mai semăna de fel

cu aceea de pe vremuri. Poemul îi reamintea, spuse în timp ce întorcea paginile, de *Cato* al lui Addison. Îl putea compara, în chip favorabil, și cu *Anotimpurile* lui Thomson. Nu era nici urmă în el, putea s-o spună cu recunoștință, de spirit modern. Era plăsmuit cu respect pentru adevăr, pentru natură, pentru cerințele inimii omenești, lucru într-adevăr rar pe vremurile astea de excentricitate fără scrupule. Firește că trebuie publicat numaidecît.

Orlando într-adevăr nu înțelegea ce voia să spună. Purtase tot timpul manuscrisul la ea, ținîndu-l în pieptarul rochiei. Ideea asta îl amuza nespus pe sir Nicholas.

„Dar ce facem cu drepturile de autor ?"

Gîndul lui Orlando zbură spre Buckingham Palace [1] și spre niște dregători care sălășluiau, acolo, în umbră.

Sir Nicholas se distra de minune. O lămuri că se referă la faptul că domnii... (aici pomeni numele unei binecunoscute firme editoriale) ar fi încîntați, dacă el le-ar trimite un rînd, rugîndu-i să înscrie cartea ei pe lista lor. Va fi probabil în stare să obțină drepturi în valoare de zece la sută pe exemplar, pînă la un tiraj de două mii ; după acest număr de exemplare, drepturile se ridică la cincisprezece la sută. Cît despre referenți, va scrie el personal un cuvințel

[1] In limba engleză drepturile de autor se numesc *royalties*. De aici asociația lui Orlando (n.t.).

domnului..., care era cel mai influent ; în afară de asta, va trimite un cuvînt de laudă, o mică reclamă a poemelor ei, soției editorului revistei... ceea ce nu putea să strice de loc. Va face o vizită și lui... Și turul tot așa mai departe. Orlando nu pricepu nimic din toate astea și, pe temeiul unei vechi experiențe, nu se încrezu prea mult în bunăvoința omului. dar nu-i rămînea altceva de făcut decît să se supună dorinței lui declarate și năzuinței celei mai fierbinți a poemului însuși. Așa încît sir Nicholas prefăcu teancul de foi pătate de sînge într-un pachet ordonat, îl turti, vîrîndu-l în buzunarul de la piept, ca nu cumva să-i strice eleganța vestonului ; și, cu nenumărate cuvinte de politețe rostite de ambele părți, se despărțiră.

Orlando urcă strada. Acum că poemul se dusese — și simțea un gol în sîn, acolo unde se obișnuise să-l poarte — n-avea nimic altceva de făcut decît să se gîndească la ce-i plăcea. chiar și la nemaipomenita întîmplare care domnește peste ursita omului. Se plimba pe St. James Street ; femeie măritată ; cu un inel în deget. În locul unde, pe vremuri, se afla o cafenea, se deschisese acum un restaurant ; era pe la orele trei și jumătate după-amiază ; soarele strălucea ; se vedeau trei porumbei ; o corcitură de terier ; două cabriolete și un landou. Prin urmare ce era viața ? Gîndul izbucni în mintea ei brusc și fără nici un rost (dacă nu cumva îl stîrnise bătrînul Greene). Și cititorul poate lua drept un semn rău — rău sau bun, după cum crede de cuviință — cît privește

relațiile lui Orlando cu soțul ei (care se afla la Capul Horn) faptul că, ori de cîte ori îi trecea prin cap un gînd neașteptat, ea se ducea glonț la cel mai apropiat oficiu telegrafic pentru a i-l transmite lui. Întîmplarea făcu să se afle un asemenea oficiu în apropiere.

„Doamne, Shel", scrise ea pe depeșă ; „viața literatura Greene lingușitor", apoi continuă într-un limbaj cifrat, pe care-l născociseră ei doi, în așa fel încît o întreagă stare sufletească de cea mai mare complexitate să poată fi transmisă într-un cuvînt sau două, fără ca funcționarul de la telegraf să priceapă o iotă ; adăugă deci cuvintele : „Rattigan Glumphoboo", care sintetizau această stare întocmai. Căci nu numai că întîmplările dimineții lăsaseră urme adînci în sufletul lui Orlando, dar nu se poate să fi scăpat atenției cititorului faptul că ea creștea — ceea ce nu înseamnă neapărat că progresa — iar „Rattigan Glumphoboo" desena o stare de spirit foarte complicată — pe care, dacă cititorul își va pune întreaga putere de înțelegere în slujba noastră, o va dibui și singur.

Răspunsul la telegrama ei nu putea sosi pînă în cîteva ore ; de fapt, se prea poate, gîndi ea, ridicînd ochii spre cer, unde norii cei mai de sus fugeau cu mare iuțeală, ca la Capul Horn să fie furtună, așa încît aproape sigur soțul ei se afla în vîrful catargului, sau pe cale de a rupe o prăjină, sau chiar singur cu un biscuit într-o barcă. De aceea, ieșind din oficiul poștal, Orlando se îndreptă, ca să se mai amăgească, spre cea mai apropiată prăvălie, o prăvălie

atît de obişnuită în zilele noastre, încît n-are nevoie de nici o descriere, totuşi nespus de stranie pentru ochii lui Orlando : o prăvălie unde se vindeau cărţi. Toată viaţa Orlando avusese de a face cu manuscrise ; ţinuse în mînă foile aspre şi cafenii, pe care scrisese Spenser cu scrisul lui mărunt şi neciteţ ; văzuse slova lui Shakespeare şi a lui Milton. Mai stăpînea, e drept, şi un număr frumuşel de tipărturi in-quarto şi in-folio, în care se afla adesea cîte un sonet scris în cinstea ei şi, uneori, o şuviţă de păr. Dar volumaşele astea nenumărate, lucioase, identice, trecătoare — căci păreau legate în carton şi tipărite pe hîrtie de mătase — o mirau peste măsură. Toată opera lui Shakespeare costa o jumătate de coroană şi putea fi băgată în buzunar. Abia dacă puteai citi cartea, atît era de mărunt tiparul, dar o minunăţie tot era. „Opere" — operele fiecărui scriitor, pe care ea îl cunoscuse sau de care auzise şi ale multor altora se întindeau de la un capăt la celălalt al rafturilor lungi. Pe mese şi scaune se înălţau în stive, care se rostogoleau, alte „opere" şi acestea, după cît îşi dădu ea seama frunzărind o pagină sau două, erau adesea opere scrise despre alte opere de către sir Nicholas şi de către mulţi alţii, pe care, în neştiinţa ei, Orlando îi credea de asemenea mari scriitori, de vreme ce erau tipăriţi şi apăreau în volume legate. Aşadar dădu ordin librarului, spre uluirea acestuia, să-i trimită acasă tot ce era de oarecare însemnătate în prăvălia lui şi plecă. Intră în Hyde Park, pe care-l cunoscuse

pe vremuri (își amintea că sub copacul acela scorburos se prăbușise ducele de Hamilton străpuns de sabia lordului Mohun) și buzele ei, care meritâ adesea dojană, începură să îngîne cuvintele telegramei, ca pe o melopee fără înțeles : viață literatură Greene linguşitor Rattigan Glumphoboo ; drept care, cîțiva dintre paznicii parcului o priviră cu bănuială și ajunseră la buna părere că Orlando este în toate minţile numai cînd văzură șiragul de perle de la gîtul ei. Luase cu ea un teanc de publicații și reviste de critică din librărie și, pînă la urmă, trîntită sub un copac și sprijinită în cot, desfășură foile în jurul ei și se căzni să pătrundă nobila artă a compoziției în proză, așa cum o practicau acești maeștri. Căci încrederea naivă de odinioară mai era încă vie în cugetul ei ; pînă și literele nedeslușite ale unei gazete săptămînale păstrau în ochii ei un soi de sfințenie. Și așa, rezemată într-un cot, citi un articol de sir Nicholas despre operele unui om — pe care ea îl cunoscuse cîndva — John Donne. Dar, fără să-și dea seama, își alesese locul nu departe de Serpentină. Lătratul a o mie de cîini o asurzeau. Roțile caleștilor goneau fără încetare în cerc. Deasupra ei frunzele suspinau. Din cînd în cînd, cîte o fustă cu panglicuțe și o pereche de pantaloni de un roșu aprins strînși pe picior traversau gazonul, la cîțiva pași depărtare de ea. La un moment dat, o minge uriașă de cauciuc sări peste gazeta ei. Raze violete, portocalii, roșii și albastre se strecurau printre frunze și scînteiau în smaragdul de pe degetul ei. Citea o

frază și ridica ochii spre cer ; se uita la cer și, pe urmă, cobora privirile pe gazetă. Viață ? Literatură ? Să prefaci una într-alta ? Dar ce cumplit de greu ! Fiindcă — iată trece o pereche de pantaloni roșii și îngusti — cum ar fi așternut Addison asta pe hîrtie ? Și acum se apropie doi cîini care țopăie pe picioarele dinapoi. Cum ar fi descris Lamb asta ? Fiindcă, citindu-l pe sir Nicholas și pe prietenii săi (ceea ce făcea Orlando cînd nu se uita în jur) ți se părea parcă — aici se ridică în picioare și începu să umble — fiindcă ei te făceau să simți — și simțămîntul era nespus de stînjenitor — că niciodată, niciodată nu trebuie să spui ceea ce gîndești. (Stătea pe malurile Serpentinei. Rîul avea culoarea bronzului; bărcuțe zvelte ca niște păianjeni treceau de pe un mal pe celălalt.) Te făceau să simți, își urmă ea gîndul, că trebuie mereu, mereu să scrii ca altcineva. (Îi dădură lacrimile.) Fiindcă, zău, își spuse ea împingînd o bărcuță cu vîrful piciorului, nu cred că aș putea (și articolul lui sir Nicholas apăru în întregime în fața ei, așa cum obișnuiesc să apară, zece minute după ce le-ai citit, articolele împreună cu odaia de lucru a autorului, capul lui, pisoiul, masa de lucru și momentul zilei cînd articolul a fost scris), nu cred c-aș putea, își urmă ea gîndul, judecînd articolul din acest punct de vedere, să șed într-un birou, adică nu un birou, ci un fel de salon mucegăit, cît e ziua de lungă, palavrăgind cu tineri drăguți și spunîndu-le anecdote, pe care ei n-au voie să le spună mai departe, despre ceea ce a spus

Tupper despre Smiles ; şi, afară de asta, urmă ea, plîngînd amar, oamenii ăştia sînt atît de bărbăţoşi ; şi, unde mai pui că urăsc ducesele şi că nu-mi place cozonacul ; şi, măcar că ştiu şi eu să port pică, n-aş putea să mă deprind niciodată să fiu chiar atît de răzbunătoare ca ei şi atunci cum să ajung un critic şi să scriu în cea mai bună proză engleză a epocii mele ? Să-i ia naiba pe toţi ! exclamă ea, împingînd pe apă un vaporaş de un penny cu atîta putere, încît biata bărcuţă aproape că se scufundă în valurile de culoarea bronzului. Adevărul este că, după ce ai avut draci (cum spun dădacele) — şi ochii lui Orlando mai erau încă plini de lacrimi — lucrul la care te uiţi nu mai este el însuşi, ci devine altceva, ceva mult mai mare şi mult mai însemnat, rămînînd totuşi acelaşi. Dacă te uiţi la Serpentină într-o asemenea stare sufletească, valurile ei cresc pînă cînd ajung de mărimea talazurilor Atlanticului, iar vaporaşele copiilor nici nu mai pot fi deosebite de transatlantice. Aşa încît Orlando luă vaporaşul de copil drept bricul soţului ei ; iar valul, pe care-l stîrnise cu vîrful piciorului, drept un munte de apă înălţat în larg în dreptul Capului Horn ; şi, urmărind cum urcă bărcuţa pe încreţitura apei, i se păru că vede vasul lui Bonthrop urcînd pe un perete sticlos ; înainta tot mai sus, în timp ce o creastă albă, de pe care moartea îl pîndea de o mie de ori, se arcuia deasupra bricului. Bricul trecu prin poarta celor o mie de morţi şi pieri. „S-a scufundat !“ strigă ea cu groază — dar el reapăru

numaidecît, plutind nevătămat printre rațe, de cealaltă parte a Atlanticului.

„Extaz! strigă ea. Extaz! Unde o fi oficiul poștal?“ se întrebă. „Căci trebuie să-i telegrafiez numaidecît lui Shel și să-i spun.“ Și repetînd alternativ „Un vaporaș de copil pe Serpentină“ și „Extaz“, căci gîndurile acestea puteau fi schimbate între ele și aveau exact același înțeles, o porni în grabă spre Park Lane.

„Un vaporaș de jucărie, un vaporaș de copil, un vaporaș de copil“, repeta ea, căznindu-se să-și bage în cap că nici articolele lui Nick Greene despre John Donne, nici proiectele de lege despre ziua de opt ore și nici legislația fabricilor nu sînt importante; ci ceva fără folos, neașteptat, puternic; ceva care valorează cît o viață de om; roșu, albastru, purpuriu; o țîșnitură; un plescăit; ceva ca zambilele astea (tocmai trecea pe lîngă un strat frumos); ceva neîntinat, liber, neprihănit de atingerea omenească sau de egoism; ceva năvalnic, caraghios ca zambila mea, vreau să spun ca bărbatul meu, Bonthrop; asta contează: un vaporaș de joacă pe Serpentină, extazul — extazul este totul. Vorbea astfel cu glas tare, în timp ce aștepta să treacă trăsurile la Stanhope Gate, pentru că viața trăită departe de soțul tău te îndeamnă, cu excepția perioadelor cînd nu bate vîntul, să îndrugi prostii în gura mare în Park Lane. Fără îndoială, totul ar fi fost altfel, dacă ea ar fi trăit alături de el întreg anul, după cum o și sfătuise regina Victoria. Dar, așa cum stăteau lucrurile, gîndul la el o fulgera pe neașteptate.

Simţea o nevoie absolută să-i vorbească în clipa aceea. Nu-i păsa nici cît negru sub unghie că dorinţa aceasta ar fi putut să pară absurdă sau să zguduie într-un hal fără de hal povestirea noastră. Articolul lui Nick Greene o aruncase în adîncurile deznădejdii ; bărcuţa o înălţase pe culmile bucuriei. Aşa încît repeta : „Extaz ! extaz", în timp ce stătea pe loc, aşteptînd să poată trece strada.

Dar, în după-amiaza aceea de primăvară, circulaţia era anevoioasă şi o pironi locului, lăsînd-o să tot repete „extaz, extaz" sau „vaporaş de joacă pe Serpentină", în timp ce bogătaşii şi mărimile Angliei şedeau, ca sculptate, cu pălării şi mantale, în trăsuri cu patru cai, caleşti descoperite şi landouri. Era ca şi cum, de la un capăt la altul al Park Lane-ului, un şuvoi auriu ar fi împietrit, prefăcîndu-se în blocuri de aur. Doamnele ţineau portvizituri între degete ; domnii legănau bastonaşe cu măciulii de aur între genunchi. Orlando stătea pe loc, holbîndu-se, minunîndu-se, cuprinsă de spaimă. Un singur gînd o tulbura, un gînd cu care sînt obişnuiţi cei care privesc elefanţii enormi sau balenele necrezut de mari, şi anume cum se înmulţesc aceste dihănii uriaşe, cărora, în mod vădit, încordarea, schimbarea şi activitatea le fac silă ? Poate, se gîndi Orlando, privind la chipurile impunătoare şi împietrite, pentru ei timpul reproducerii a trecut ; acesta este rodul ; aceasta este împlinirea. Ceea ce contempla ea acum era triumful unei epoci. Şedeau acolo corpolenţi şi splendizi. Dar, deo-

dată, polițistul coborî mîna ; șuvoiul redeveni lichid. Masa aceea greoaie de obiecte de lux se urni, se împrăștie și se topi înspre Piccadilly.

Așa încît Orlando traversă Park Lane și se duse spre casa ei, de pe Curzon Street, unde, odată, pe vremuri, își aminti ea, cînd pe acolo adiau miresme de crețușcă și se auzea țipătul pescărușului, văzuse un om foarte bătrîn cu o pușcă.

I se părea că-și mai amintește, în clipa cînd păși peste pragul casei ei, cum lordul Chesterfield spusese — dar aici memoria fu silită să se oprească. Vestibulul discret, în stilul secolului al optsprezecelea, unde-l vedea parcă pe lordul Chesterfield depunîndu-și pălăria ici și mantaua dincolo, cu o eleganță în mișcări, pe care era o plăcere s-o urmărești, era acum plin cu pachete așezate claie peste grămadă. În timp ce ea zăbovise în Hyde Park, librarul îi livrase comanda și în casă era îngrămădită — pachetele alunecau pînă și pe scări — întreaga literatură victoriană, învelită în hîrtie cenușie și frumos legată cu sfoară. Cără cît putu mai multe din aceste pachete în odaia ei, porunci valeților să le aducă și pe celelalte și, tăind în grabă nenumărate sfori, se trezi curînd înconjurată de nenumărate volume.

Obișnuită cu micile literaturi ale veacurilor al șaisprezecelea, al șaptesprezecelea și al optsprezecelea, Orlando se îngrozi, văzînd urmările comenzii ei. Fiindcă, bineînțeles, chiar pen-

tru victorieni, literatura nu însemna doar patru nume mari, izolate și distincte, ci patru nume mari înecate și încrustate într-o masă de nume ca Alexander Smith, Dixon, Black, Milman, Buckle, Taine, Payne, Tupper, Jameson — toate sunătoare, țipătoare, de frunte și pretinzînd aceeași atenție. Stima lui Orlando pentru slova tipărită o făcuse să ia asupră-și o sarcină grea ; totuși, trăgîndu-și scaunul lîngă fereastră, ca să se bucure de puțina lumină care se strecura printre casele înalte din Mayfair, încercă s-o ducă pînă la capăt.

Dar e limpede că nu există decît două căi pentru a o scoate la capăt cu literatura victoriană — una este să tratezi subiectul în șaizeci de volume format in-octavo, cealaltă s-o înghesui în șase rînduri de lungimea acestuia. Dintre cele două căi, economia ne îndeamnă, dat fiind că n-avem destul timp, s-o alegem pe cea de a doua ; și așa și facem. Orlando ajunse, prin urmare, la concluzia (după ce deschise cam o jumătate de duzină de volume) că lipsa oricărei dedicații adresate vreunui nobil în paginile lor este un lucru foarte straniu ; pe urmă (poticnindu-se de un teanc mare de memorii) că unii dintre scriitorii aceștia aveau arbori genealogici pe jumătate atît de înalți cît al ei ; pe urmă, că ar fi o lipsă îngrozitoare de tact să înfășori cleștele de zahăr într-o hîrtie de zece lire, cînd o poftești pe domnișoara Christina Rosetti la ceai ; pe urmă primise peste o jumătate de duzină de invitații la dineuri date în cinstea unor centenari), că, de vreme ce lite-

ratura înghite atîtea dineuri, trebuie să fie foarte pîntecoasă ; pe urmă (fusese invitată la vreo douăzeci de conferinţe despre influenţa cutărui fapt asupra celuilalt ; despre renaşterea clasică ; despre supravieţuirea romantismului şi alte titluri la fel de ispititoare) că, de vreme ce urmăreşte toate conferinţele astea, literatura trebuie să fie pe cale de a seca ; pe urmă (după ce luă parte la o recepţie dată de soţia unui lord) că, de vreme ce purta atîtea cape de blană, literatura e pe cale să devină foarte respectabilă ; pe urmă (vizitînd camera capitonată din Chelsea a lui Carlyle) că geniul, de vreme ce are nevoie de atîta cocoloşeală, devenise foarte firav ; şi, în sfîrşit, ajunse la ultima concluzie, care era de cea mai mare însemnătate, dar la care, dat fiind că am depăşit de mult cele şase rînduri, trebuie să renunţăm.

Ajungînd la această concluzie, Orlando rămase mult timp la fereastră, privind afară. Fiindcă, atunci cînd cineva ajunge la o concluzie, e ca şi cum ar fi aruncat o minge peste plasă, fiind silit să aştepte ca un adversar nevăzut să i-o trimită înapoi. Se întreba ce avea să-i mai trimită, în clipa următoare, cerul spălăcit de peste Chesterfield House. Şi, cu mîinile împreunate, rămase în picioare, urmărită de întrebarea aceasta timp destul de îndelungat. Deodată tresări — şi aici tot ce ne-am putea dori ar fi ca, aşa cum s-a mai întîmplat, într-o împrejurare trecută, Puritatea, Castitatea şi Modestia să întredeschidă uşa şi să ne ofere măcar un răgaz, ca să ne putem gîndi în ce cuvinte

să învăluim ceea ce trebuie spus acum cu gingășie, așa cum se cade să facă un biograf. Dar nu! După ce acoperiseră goliciunea lui Orlando cu veșmîntul lor alb, dîndu-și seama că e cu cîțiva centimetri prea scurt, pomenitele doamne rupseseră orice legătură cu ea, în toți acești ani; și acum aveau alte treburi. Oare în astă palidă dimineață de martie nu se va întîmpla nimic care să îndulcească, să tăinuiască, să acopere, să ascundă, să învăluie evenimentul de netăgăduit, oricare ar fi el? Căci, după amintita trezire bruscă și neașteptată, Orlando — dar cerul fie lăudat, chiar în clipa aceea, afară izbucni una din flașnetele acelea hodorogite, rahitice, pițigăiate, hurducate și demodate, care, mînuite de flașnetari italieni, mai răsună uneori prin străzile dosnice. Să primim această intervenție, oricît ar fi ea de umilă, așa cum am primi muzica sferelor și să-i îngăduim, cu toate sughițurile și gemetele ei, să umple pagina de față pînă cînd se va produce evenimentul netăgăduit, pe care l-au văzut apropiindu-se valetul și camerista; pe care va trebui să-l vadă și cititorul; căci e limpede că nici Orlando ea însăși nu-l mai poate ascunde. Să răsune deci flașneta și să ne lase duși de gînd, care se preface într-o bărcuță scuturată de valuri, atunci cînd răsună muzica; duși de gîndul care, dintre toți cărăușii este cel mai nepriceput, cel mai hoinar, duși peste vîrfurile acoperișurilor și peste grădinile din spatele caselor unde stau agățate rufe la uscat pînă la — dar unde am ajuns? Recunoașteți pajiștea și, în mijlocul ei,

clopotnița și porțile cu cîte un leu culcat de fiecare parte? A da, este Kew! Bine, fie și Kew! Prin urmare ne aflăm acum la Kew, iar eu vă voi arăta astăzi (în 2 martie) sub prun. o zambilă ca un ciorchine și o brînduşă și chiar și în migdal un mugure; așa încît să te plimbi pe aici înseamnă să te gîndești la bulbii părosi și roșcați îngropați în pămînt încă din octombrie, bulbi care acum dau flori; și să visezi la mai multe lucruri decît pot fi împărtășite, așa cum s-ar cuveni să fie; și să scoți din tabacheră o țigară sau chiar un trabuc și să întinzi o pelerină sub o tulpină de stejar — (așa cum cere rima) și să te așezi acolo, așteptînd pescărușul care, se spune, a fost văzut odată zburînd pe-nserat de pe un mal pe celălalt.

Așteaptă! Așteaptă! Vine pescărușul; nu vine pescărușul!

Între timp, privește la coșurile fabricilor și la fumul lor; uită-te la trepăduşii din City, care trec ca fulgerul în bărcile lor. Privește la doamna aceea bătrînă, care-și scoate cățelul la plimbare și la slujnicuța, care și-a pus pentru prima oară pălăria nouă, dar și-a pus-o strîmb. Privește-i pe toți. Deși, în îndurarea lui, Cerul a decretat că tainele tuturor inimilor sînt ascunse, așa încît sîntem veșnic ademeniți să bănuim ceea ce poate nici nu există, totuși prin vălătucii de fum ai țigării vedem cum izbucnesc, spre minunata lor împlinire, și întîmpinăm cu bucurie dorințele firești ale acestor trecători după o pălărie, o barcă, un șobolan din șanț; așa cum odinioară am văzut izbuc-

nind — ce neroade sînt ţopăielile şi săriturile pe care le face mintea, atunci cînd se revarsă şi o ia razna în sunetele flaşnetei ! — am văzut izbucnind o pălălaie de flăcări într-un cîmp, pe fondul unor minarete, lîngă Constantinopol.

Fiţi binevenite, dorinţe fireşti ! Fii binevenită, fericire ! Fericire dumnezeiască ! Şi plăceri de tot soiul, flori şi vin, măcar că florile se ofilesc şi vinul te îmbată ; şi voi bilete de o jumătate de coroană cu care părăseşti duminicile Londra ; şi voi imnuri despre moarte cîntate în capele întunecate şi orice, orice întrerupe şi curmă ţăcăneala maşinilor de scris şi clasarea scrisorilor şi făurirea verigilor şi lanţurilor ce asigură coeziunea imperiului. Binevenite sînt şi buzele fetelor din prăvălii, violent arcuite cu un roşu crud (ca şi cum Cupidon şi-ar fi muiat neîndemînatec degetul gros în cerneală roşie şi le-ar fi pecetluit cu o mîzgălitură în trecere). Fii binevenită, fericire ! Pescăruşul care zboară ca un fulger de pe un mal spre celălalt şi împlinirea oricărei dorinţe fireşti, fie ea aşa cum o înţelege romancierul de sex bărbătesc ; fie ea rugăciune ; fie jertfă. Binevenită fericirea, sub orice înfăţişare s-ar arăta şi arată-se sub înfăţişări cît mai multe şi mai ciudate. Căci şuvoiul curge întunecat — bine-ar fi să fie adevărat, cum zice versul, că-i întunecat ca-n vis — dar soarta noastră, îndeobşte, e mult mai posomorîtă şi mai haină decît el ; e fără vise, dar e viaţă, viaţă tihnită, curgătoare, obişnuită, trăită sub copaci, în a căror umbră

măslinie se înecă albastrul de pe aripa păsării, ce piere cînd izbucnește dintr-o dată ca o săgeată de pe un mal spre celălalt.

Fii dar binevenită, fericire, și, după fericire, fiți binevenite, vise, dar nu dintr-acelea care moaie o imagine aspră, așa cum îți răsfrîng chipul oglinzile pătate din salonul unui han de țară ; vise care despică întregul și ne sfîșie și ne rănesc și ne rup în bucăți noaptea cînd am vrea să dormim ; să dormim un somn atît de adînc, încît, în timpul lui, toate formele să fie măcinate pînă cînd ajung o pulbere fără seamăn de fină, o apă tulbure de nescrutat și, în acele străfunduri, înfășurați, învăluiți, ca o mumie, ca un fluture de noapte, să zăcem cu fața în jos pe nisipul adîncurilor și să dormim.

Dar așteptați ! așteptați ! De data aceasta, nu ne vom abate pe tărîmurile întunecoase. Albastru, ca flacăra unui chibrit care ar scăpăra chiar înăuntrul globului ocular, pescărușul zboară, arde, rupe pecetea somnului ; așa încît, acum, șuvoiul roșu și gros al vieții se întoarce înapoi ; ca apele refluxului ; înspumat, gîlgîind ; ne trezim și cînd privim (ce bine e să ai o rimă la-ndemînă, ca să faci lesnicioasă tranziția neplăcută de la moarte la viață), ochii ne cad pe — (flașneta se opri brusc).

„Strașnic băiat, m'lady", spuse doamna Banting, moașa, punîndu-i-l în brațe lui Orlando pe primul ei născut. Cu alte cuvinte, Orlando a născut cu bine un băiat, în ziua de joi, 20 martie, la orele trei dimineața.

Şi, iarăşi, Orlando stătea la fereastră, dar cititorul nu trebuie să se sperie ; nimic de felul celor de mai sus nu se va întîmpla astăzi, care de altfel nici nu este aceeaşi zi. Nu — fiindcă dacă privim pe fereastră, aşa cum privea acum Orlando, vom vedea că pînă şi Park Lane s-a schimbat simţitor. Într-adevăr poţi să stai să te uiţi, timp de zece minute şi mai bine, cum stătea acum Orlando, fără să vezi măcar un singur landou. „Ia te uită !“ exclamă ea, cîteva zile mai tîrziu, cînd o trăsură trunchiată şi fără nici un cal începu să alunece singură încoace şi încolo. Trăsură fără cai, asta-i bună ! Tocmai rostea cuvintele acestea, cînd fu chemată în casă, dar se reîntoarse după un timp şi mai aruncă o privire pe fereastră. Sucită mai e vremea, în zilele noastre. Pînă şi cerul, nu se putu ea împiedica să gîndească, s-a schimbat. Nu mai era atît de îmbîcsit, atît de îmbibat cu apă şi irizat de curcubeie, acum că regele Eduard — iată-l acolo, tocmai coboară din cupeul lui cochet, ca să facă o vizită unei anumite doamne care locuieşte peste drum — a urmat la domnie reginei Victoria. Norii se subţiaseră, devenind un abur transparent ; cerul părea de metal şi, pe arşiţă, se acoperea cu pete de cocleală arămii sau portocalii, aşa cum prinde metalul pe vreme de ceaţă. Această subţiere a norilor era niţeluş îngrijorătoare. Totul parcă se micşorase. Trecînd aseară prin faţa lui Buckingham Palace, nu mai găsi nici urmă din construcţia aceea măreaţă, pe care o credea nepieritoare ; jobenele, zăbranicile de văduvă,

trompetele, telescoapele, ghirlandele — totul se topise fără să lase o urmă, măcar o baltă mică pe caldarîmul străzii. Dar mai ales acum — se înapoiase iarăşi după altă absenţă la locul ei favorit de la fereastră — acum, seara, schimbarea era mai izbitoare. Ia te uită la lămpile din case! O simplă atingere şi o încăpere întreagă se lumina; sute de odăi se luminau, şi erau aidoma unele cu altele. Puteai să vezi totul în cutiuţele acelea pătrate; nu exista intimitate; nici urmă din umbrele acelea întîrziate, nici urmă din colţurile acelea ciudate de pe vremuri; dispăruseră femeile cu şorţuri, care duceau lămpi cu lumini tremurate şi le aşezau cu grijă pe masa asta sau pe cealaltă. O simplă atingere şi toată odaia era scăldată în lumină. Cerul rămînea şi el luminos cît era noaptea de lungă; străluceau şi caldarîmurile; totul era strălucitor. Către amiază, Orlando se reîntoarse la postul ei. Cum se subţiaseră femeile în ultimul timp! Semănau cu nişte spice de grîu, drepte, strălucitoare, identice. Cît despre feţele bărbaţilor, erau netede ca palma. Peste tot uscăciunea aerului scotea în evidenţă culoarea şi părea să întărească muşchii obrajilor. Acum era mai greu să plîngi. Apa era fierbinte în două secunde. Iedera pierise sau fusese smulsă de pe case. Nu mai era atîta belşug de vegetaţie; familiile erau mult mai mici. Perdelele şi cuverturile fuseseră strînse sul şi pereţii erau goi, pentru ca tablouri noi, în culori vii, reprezentînd lucruri adevărate, precum străzi, umbrele, mere să fie atîrnate în cadrele lor sau pictate pe

lemn. Epoca avea ceva categoric și distinct, care-i amintea lui Orlando de secolul al optsprezecelea, cu excepția unei nebunii, unei disperări — în timp ce cugeta la toate astea, tunelul nesfîrșit de lung, prin care i se părea a fi călătorit sute de ani în șir, se lărgi ; lumina se revărsă înăuntru ; gîndurile lui Orlando se crispară în chip tainic, se încordară, ca și cum un acordor de piane și-ar fi înfipt cheia în spinarea ei și i-ar fi întins nervii cu toată puterea ; în același timp, auzul i se ascuți ; putea să prindă fiecare șoaptă și fiecare scîrțîit din odaie, în așa fel încît ticăitul ceasornicului de pe tăblia căminului semăna cu bătăile unui ciocan. Și astfel, timp de cîteva clipe, lumina deveni tot mai strălucitoare, fiecare lucru se vedea din ce în ce mai deslușit, iar ceasornicul ticăia din ce în ce mai puternic, pînă cînd o explozie cumplită răsună chiar în urechea lui Orlando. Sări de parc-ar fi pălit-o cineva în cap. Simți zece izbituri. Într-adevăr era ora zece dimineața. Era unsprezece octombrie. Era 1928. Era momentul de față.

Nimeni nu trebuie să se mire că Orlando a tresărit, și-a dus mîna la inimă și s-a făcut palidă la față. Căci există oare descoperire mai înspăimîntătoare decît aceea că ne aflăm în momentul de față ? Putem supraviețui loviturii, numai pentru că trecutul ne apără dintr-o parte și viitorul din cealaltă. Dar acum n-avem timp de cugetare : Orlando era în mare întîrziere. Coborî scările, sări în mașina ei, apăsă pe accelerator și porni. Grupuri masive de clădiri

albăstrii se înălțau în aer; aparatoarele roșii ale coșurilor aruncau pete neregulate pe cer, drumul strălucea ca un șir de piroane cu capete de argint; omnibuzele conduse de șoferi cu fețe albe, sculpturale, se năpusteau spre Orlando; în goana automobilului zări bureți, colivii de păsări, suluri de americă verde. Dar, în timp ce trecea peste puntea îngustă a prezentului, nu îngădui acestor curiozități să-i pătrundă în conștiință nici măcar cu o fracțiune de inci, pentru ca nu cumva să se prăbușească în puhoiul năprasnic de dedesubt. „De ce nu te uiți încotro mergi ?... De ce nu întinzi mîna ?" — asta-i tot ce spunea cu glas stropșit, ca și cum ar fi azvîrlit cuvintele afară. Căci străzile gemeau de lume; oamenii traversau, fără să se uite încotro o apucau. Oamenii bîzîiau și zumzăiau ca albinele, își spunea Orlando, în jurul vitrinelor cu geamuri plumbuite, în spatele cărora se vedeau aprinzîndu-se străluciri roșii, vîlvătăi galbene — dar gîndul că erau albine fu brusc retezat și, recîștigîndu-și într-o clipită perspectiva, Orlando văzu că sînt trupuri omenești. „De ce nu te uiți unde mergi ?" șuieră ea.

Totuși, pînă la urmă, opri la Marshall & Snelgrove și intră în magazin. Nuanțele și mirosmele o învăluiră. Lumina urca și cobora tremurînd ca o țesătură subțire umflată de o adiere. Scoase o listă din geantă și se porni să citească, la început cu un glas ciudat de aspru, de parc-ar fi ținut cuvintele — ghete de băiat, săruri de baie, sardele — sub o cișmea, din care curgea o apă multicoloră. Le urmărea cum se

schimbă în șuvoiul acesta de lumină. Cuvinte ca „baie“ și „ghete“ deveneau cioturoase, boante ; cuvîntul „sardele“ se dința ca un ferăstrău. Zăbovi astfel în raionul de la parter al magazinului domnilor Marshall & Snelgrove ; se uită în dreapta și în stînga ; aspiră cînd un miros, cînd altul, irosind astfel cîteva secunde. Pe urmă, intră în lift, pentru simplul motiv că ușa liftului stătea dechisă și, cu o mișcare lină, fu proiectată în sus. Însăși țesătura vieții, gîndi ea, în timp ce urca, ține de vrajă în zilele noastre. În secolul al optsprezecelea. știam despre fiecare lucru cum este făcut ; dar iată-mă înălțîndu-mă prin aer ; ascult glasuri din America ; văd oameni zburînd — dar cum se întîmplă toate astea, nu pot nici măcar să-mi închipui. Așa încît îmi recapăt credința în vrăji. În clipa aceea, liftul se zgîlții un pic, oprindu-se la etajul întîi ; iar Orlando văzu desfășurîndu-se o imensitate de țesături colorate, care se unduiau într-o boare de miresme caracteristice și stranii ; și, de fiecare dată cînd liftul se oprea și ușile lui se azvîrleau în lături, altă felie de lume se desfășura, împrăștiind mirosmele proprii ei. În mintea lui Orlando, se redeștepta imaginea fluviului, dincolo de Wapping, în timpul Elizabetei, acolo unde corăbiile cu comori și vasele comerciale obișnuiau să stea ancorate. Ce mirosuri bogate și ciudate răspîndeau ! Ce bine-și amintea de senzația pe care i-o dădeau rubinele nelucrate cînd îi alunecau printre degete, în timp ce scormonea prin sacii cu nestemate. Și cînd stătea întinsă cu

Sukey — sau cine mai știe cum o chema — și lanterna lui Cumberland își aruncase lumina asupra lor ! Familia Cumberland avea acum o casă în Portland Place și deunăzi dejunase cu ei, ba chiar se încumetase să-i facă bătrînului o mică glumă în legătură cu azilurile de pe Sheen Road. El îi făcuse un semn cu ochiul. Dar aici, dat fiind că liftul nu urcă mai sus, Orlando trebui să-l părăsească pentru a intra — Dumnezeu știe în ce „raion", cum i se spune. Se opri ca să arunce o privire asupra listei de tîrguieli, dar nici gînd să vadă în jur ceea ce pretindea lista, adică săruri de baie sau ghete de băiat. Drept care, se pregătea să coboare, fără să cumpere nimic, dar fu scutită de această rușine, pentru că citi în mod automat cu glas tare ultimul articol de pe listă, care din întîmplare era „cearceafuri pentru un pat dublu".

„Cearceafuri pentru un pat dublu", spuse ea către un bărbat din spatele unei tejghele și, pronie cerească, omul de la acea tejghea se întîmplă să vîndă tocmai cearceafuri. Pentru că Grimsditch, nu, Grimsditch murise ; pentru că Bartholomew, nu, se prăpădise și Bartholomew ; atunci pentru că Louise — Louise i se înfățișase deunăzi, foarte tulburată, fiindcă descoperise o gaură la un capăt al cearceafului de pe patul regal. Mulți regi și multe regine dormiseră acolo : Elizabeta ; Iacob ; Carol ; George ; Victoria ; Eduard ; nu e de mirare că cearceaful avea o gaură. Dar Louise era sigură că știa cine o făcuse. O făcuse prințul consort.

„Neamț afurisit!“ spusese (fiindcă mai avusese loc un alt război ; de data asta cu nemții).

„Cearceafuri pentru un pat dublu“, repetă Orlando ca în vis, pentru un pat dublu cu polog argintiu dintr-o odaie decorată într-un stil, care ar fi fost poate socotit în ziua de astăzi cam vulgar — adică toată în argint ; dar Orlando o mobilase într-o vreme cînd avea slăbiciune pentru metalul acesta. În timp ce omul se depărtă ca să caute cearceafuri pentru un pat dublu, ea scoase o oglinjoară și un puf de pudră. Femeile nu mai erau nici pe departe atît de discrete în purtările lor, se gîndi ea, pudrîndu-se cu cea mai mare nepăsare, cum erau pe vremea cînd devenise ea mai întîi femeie și stătea întinsă pe puntea corăbiei *Enamoured Lady*. Pe-ndelete potrivi nuanța pentru nas. Niciodată nu-și pudra obrajii. Cinstit vorbind, deși împlinise treizeci și șase de ani, aproape că nu părea nici cu o zi mai în vîrstă. Avea aceeași expresie bosumflată, puțin țîfnoasă, aceeași față frumoasă și trandafirie (ca un pom de Crăciun cu un milion de lumînările, spusese Sașa) ca în ziua aceea, cînd Tamisa era înghețată, și ei doi porniseră patinînd...

„Pînză irlandeză de cea mai bună calitate“, spuse vînzătorul, întinzînd cearceafurile pe tejghea, — și întîlniseră o băbuță care aduna vreascuri. Și, acum, în timp ce pipăia distrată pînza cu degetele, una din ușile mari dintre raioane se deschise, lăsînd să intre, poate dinspre raionul de fanteziuri, o boare de parfum, parfum de ceară, care amintea de lumînările

roz, iar parfumul se rotunji ca o scoică în jurul unei siluete — să fi fost de băiat, să fi fost de fată ? — tînără, mlădioasă, cuceritoare — o fată, Dumnezeule ! îmblănită, împodobită cu mărgele, îmbrăcată în pantaloni ruseşti ; dar trădătoare, trădătoare !

„Trădătoare !" strigă Orlando (vînzătorul plecase) şi magazinul întreg păru că tremură şi se clatină pe ape gălbui ; undeva, în depărtare, se zăreau catargele corăbiei ruseşti îndreptate spre larg, şi pe urmă, ca într-o minune, (poate că uşa se deschise din nou) scoica născută din parfum se prefăcu într-o estradă, o scenă, de pe care coborî o femeie grasă şi îmblănită, foarte bine conservată, seducătoare, împodobită cu o diademă, o ţiitoare de mare duce ; aceea care aplecată pe malul Volgăi, urmărea, mîncînd sandvişuri, cum se îneacă oameni ; şi care acum traversa magazinul, îndreptîndu-se spre Orlando.

„O, Saşa !" strigă Orlando. Era într-adevăr scandalizată că Saşa ajunsese în halul ăsta ; se îngrăşase ; se moleşise. Orlando lăsă capul în jos deasupra pînzei, pentru ca arătarea cu femeia căruntă şi îmblănită şi fata în pantaloni ruseşti, împreună cu toate miresmele de lumînări de ceară, flori albe, corăbii vechi, ce le însoţeau, să poată trece nevăzută prin spatele ei.

„Şervete, prosoape, cîrpe de praf, nu vă interesează astăzi, doamnă ?" stărui vînzătorul. Faptul că fu în stare să răspundă, ca şi cum ar fi fost deplin stăpînă pe sine, că nu mai do-

reşte decît un singur lucru pe lumea asta şi anume săruri de baie, ce se găseau în alt raion, se datoreşte listei de tîrguieli, pe care Orlando o consulta acum.

Dar, în timp ce cobora din nou cu liftul — într-atît este de vicleană o scenă care ţi se redeşteaptă în minte — se scufundă iarăşi adînc sub clipa prezentă ; iar cînd liftul bufni atingînd pămîntul, i se păru că aude zgomotul făcut de o cană care se sparge de malul unei ape. Cu aerul că încearcă să descopere raionul pe care-l căuta, oricare ar fi fost el, Orlando se oprise absorbită în mijlocul genţilor, surdă la sugestiile tuturor vînzătorilor politicoşi, îmbrăcaţi în negru, bine pieptănaţi şi serviabili, care ridicîndu-se la fel ca şi ea — şi unii poate cu aceeaşi mîndrie — tot din adîncurile trecutului, se încăpăţînau să lase coborîte perdelele de nepătruns ale prezentului, aşa încît, astăzi, îi apăreau lui Orlando doar ca nişte simpli vînzători ai magazinului Marshall & Snelgrove. Ea rămînea şovăind pe loc. Prin uşile mari de sticlă putea să urmărească circulaţia de pe Oxford Street. Un omnibuz părea că se suie peste altul, pentru a se smuci apoi în lături. Aşa se năpusteau şi se clătinau, în ziua aceea, şi blocurile de gheaţă pe Tamisa. Un nobil bătrîn încălţat în papuci îmblăniţi stătea călare pe unul din ele. Se lăsa dus aşa — parcă-l vedea şi acum — şi-i blestema, în gura mare, pe răzvrătiţii irlandezi. Se scufundase chiar în locul unde stătea maşina ei acum.

„Timpul a trecut peste mine", cugetă, încercînd să-şi adune gîndurile ; „şi uite că se apropie vîrsta maturităţii. Ce ciudat ! Nimic nu mai este un singur lucru. Pun mîna pe geantă şi mă gîndesc la o precupeaţă bătrînă încremenită în gheaţă. Cineva aprinde o lumînare roz şi eu văd o fată îmbrăcată în pantaloni ruseşti. Cînd ies pe uşă — cum fac acum", şi păşi pe trotuarul de pe Oxford Street, „ce gust simt ? Gust de ierburi. Aud tălăngi de capre. Văd munţi. Turcia ? India ? Persia ?" Ochii i se umplură cu lacrimi.

Faptul că Orlando se depărtase cam prea mult de clipa prezentă îl va mira poate pe cititor, care o vede acum gata să intre în maşină, cu ochii plini de lacrimi şi de năluciri ai munţilor persani. Nu putea tăgădui — acesta-i adevărul — că cei mai iscusiţi practicieni ai artei de a trăi, în treacăt fie spus adesea nişte necunoscuţi, izbutesc, cine ştie cum, să sincronizeze cele şaizeci sau şaptezeci de măsuri deosebite, care bat în acelaşi timp, în orice organism omenesc normal, aşa încît, cînd sună de ora unsprezece, restul bătăilor se aud la unison, drept care prezentul nu înseamnă pentru ei o ruptură violentă şi nici nu se pierde în trecut. Despre aceştia putem spune, pe bună dreptate, că trăiesc exact cei şaizeci şi opt sau şaptezeci şi doi de ani, cîţi le sînt hărăziţi pe lespedea de mormînt. În ceea ce-i priveşte pe ceilalţi, despre unii ştim că sînt morţi — deşi umblă printre noi ; alţii nici nu s-au născut încă, măcar că trec prin toate formele vieţii ; alţii

sînt bătrîni de sute de ani, deși spun că au doar treizeci și șase. Adevărata lungime a unei vieți de om, orice-ar spune *Dicționarul național al biografiilor*, e totdeauna o chestiune ce se poate dezbate. Fiindcă, a ține socoteala timpului este o treabă anevoioasă și nimic n-o încurcă mai repede decît atingerea cu oricare dintre arte ; și poate că dragostea de poezie e de vină că Orlando și-a pierdut lista de tîrguieli și a plecat spre casă fără sardele, săruri de baie sau ghete. Acum că Orlando stătea cu mîna pe portiera automobilului, prezentul o izbi cu putere în cap. De unsprezece ori fu astfel zguduită.

„La naiba cu totul !“ strigă ea, deoarece pentru sistemul nervos o bătaie de orologiu reprezintă o zguduire atît de puternică, încît, în clipa de față, nu putem spune nimic altceva despre Orlando decît că se încruntă ușor, mînui cu minunată pricepere schimbătorul de viteză și strigă, așa cum făcuse și înainte : „Uită-te unde mergi ! Ce-ai de gînd ? De ce n-ai spus așa ?“ în timp ce mașina zbura, cotea, se strecura și aluneca — căci Orlando conducea bine — coborînd pe Regent Street, pe Haymarket, pe bulevardul Northumberland, trecînd peste podul Westminster, luînd-o la stînga, pe urmă drept înainte, la dreapta, iarăși drept înainte...

Era mare îmbulzeală pe vechiul Kent Road în ziua de joi, 11 octombrie 1928. Oamenii se revărsau peste marginea trotuarelor. Umblau femei cu sacoșe de tîrguieli. Copiii alergau. În prăvăliile pînzarilor se găseau solduri. Străzile

se lărgeau și se îngustau. Perspective adînci se micșorau. Aici era un tîrg. Dincolo o înmormîntare. Mai încolo, o manifestație cu steaguri pe care scria *Ra — Un*, și încă ce ? Carnea era foarte roșie. Măcelarii stăteau în ușă. Femeile aproape că-și retezaseră tocurile pantofilor. *Amor Vin* — era scris deasupra unei porți. O femeie privea pe fereastra unui dormitor, adîncită în gînduri și nemișcată. *Applejohn și Applebed, pompe fu...* Nu puteai să vezi sau să citești nimic de la un capăt la altul. Ceea ce vedeai că începe — de pildă doi prieteni care traversau șoseaua ca să se întîlnească — nu vedeai niciodată cum se sfîrșește. După douăzeci de minute, trupul și mintea îți erau aidoma cu niște bucățele de hîrtie ruptă revărsate dintr-un sac și, într-adevăr, acțiunea de a părăsi Londra în goana automobilului seamănă atît de bine cu acea fărîmare a identității dinaintea cufundării în inconștient sau poate chiar dinaintea morții, încît întrebarea dacă Orlando a trăit cu adevărat momentul de față rămîne deschisă. De fapt, am fi și renunțat la o făptură atît de dezagregată, dacă nu s-ar fi întîmplat ca, tocmai în clipa aceasta, să se întindă în sfîrșit dinspre partea dreaptă un paravan verde, pe fondul căruia bucățelele de hîrtie începură să cadă mai domol ; pe urmă un altul i se oferi din partea stîngă, așa încît acum puteai să vezi fiecare bucățică distinctă cum se învîrtește cu de la sine putere prin aer ; pe urmă, paravane verzi i se întindeau fără încetare dintr-o parte și din alta, așa încît mintea lui Or-

lando recîștigă iluzia că poate cuprinde lucrurile și, curînd, văzu o căsuță, o fermă și patru vaci, toate de mărime naturală.

Cînd ajunse aici, Orlando scoase un oftat de ușurare, își aprinse o țigară și pufăi timp de un minut sau două în tăcere. Pe urmă, strigă cu șovăială în glas, ca și cum s-ar fi putut ca persoana dorită să nu fie acolo : „Orlando ?“ Căci dacă există (să zicem, la întîmplare) șaptezeci și șase de ceasornice deosebite care ticăie, în același timp, în minte, cîte ființe deosebite nu sălășluiesc — cu ajutorul lui Dumnezeu — împreună, într-un moment sau altul, în cugetul omenesc ? Unii spun că două mii cincizeci și doi. Așa încît este lucrul cel mai obișnuit de pe lume ca, de îndată ce rămîne singură, o ființă să strige „Orlando ?“ (dacă așa o cheamă), înțelegînd prin aceasta : „Hai, vino ! M-am săturat de eul din clipa asta. Vreau altul“. De aici schimbările uimitoare, pe care le vedem la prietenii noștri. Dar, lucrurile nu merg chiar ca pe roate, pentru că, deși ne este îngăduit să spunem cum a spus Orlando (aflîndu-se în cîmp deschis și avînd, pesemne, nevoie de un alt eu) „Orlando ?“ totuși tocmai acel Orlando, de care are ea nevoie, s-ar putea să nu vină ; căci aceste individualități, din care sîntem noi alcătuiți și care stau una peste alta, asemenea unui teanc de farfurii în mîna unui chelner, au și alte atașamente și simpatii, au mici constituții și drepturi ale lor, pe care le poți numi cum vrei (fiindcă pentru multe din aceste lucruri nici nu există nume), așa încît una dintre

ele se poate ivi cînd plouă, alta într-o odaie cu perdele verzi, alta numai cînd doamna Jones nu e de față, alta dacă-i făgăduiești un pahar cu vin — și așa mai departe ; și fiecare poate, pe temeiul propriei lui experiențe, înmulți clauzele înțelegerii dintre diferitele lui individualități și el însuși, iar unele dintre aceste clauze sînt din cale-afară de caraghioase pentru a fi amintite prin mijlocirea tiparului.

Prin urmare, cînd coti în dreptul șopronului, Orlando strigă „Orlando ?“ cu o notă întrebătoare în glas și așteptă. Orlando nu veni.

„Prea bine“, spuse Orlando, cu voioșia folosită în asemenea împrejurări ; și încercă alt eu. Căci avea o mare varietate de euri, pe care putea să le cheme, mult mai multe decît acelea pentru care am găsit noi loc, dat fiind că o biografie este socotită completă, atunci cînd dă seama pentru șase sau șapte individualități, în timp ce un om poate foarte bine să aibă tot atîtea mii. Alegînd, prin urmare, numai acele individualități cărora noi le-am făcut loc, Orlando ar fi putut acum să-l cheme pe băiatul care retezase sfoara cu capul de negru ; sau pe băiatul care o înnodase la loc ; pe băiatul care șezuse pe deal ; pe băiatul care-l văzuse pe poet ; pe băiatul care întinsese reginei vasul cu apă de trandafiri ; sau ar fi putut să-l cheme pe tînărul care se îndrăgostise de Sașa ; sau pe curtean ; sau pe ambasador ; sau pe oștean ; sau pe călător ; sau ar fi putut s-o vrea în preajma ei pe femeie ; pe țigancă ; pe doamna de rang ; pe schivnică ; pe fata îndrăgostită de

viață ; pe protectoarea literaturii ; pe femeia care strigă Mar (cînd se gîndește la o baie fierbinte și la un foc aprins seara) sau Shelmerdine (cînd se gîndește la brîndușele din pădurile toamnei) sau Bonthrop (cînd se gîndește la moartea de care murim în fiecare zi) sau toate trei numele — ceea ce însemna mai multe lucruri decît avem noi loc să înșirăm aici. Fiecare eu era altfel și ea l-ar fi putut chema pe oricare dintre ele.

Poate ; dar ceea ce părea sigur (căci ne aflăm acum pe meleagurile lui „poate" și „părea") este că tocmai acela de care avea ea cea mai mare nevoie rămînea departe ; fiindcă, auzind-o vorbind, înțelegeai că Orlando își schimbă eurile cu aceeași iuțeală cu care conducea automobilul ; la fiecare colț, apărea unul nou — așa cum se întîmplă atunci cînd, dintr-un motiv nelămurit, eul conștient, care se află cel mai la suprafață și e înzestrat cu puterea de a dori, nu dorește să fie altceva decît el însuși. Este ceea ce oamenii numesc adevăratul eu și, spun ei, acesta este alcătuit din toate eurile ce sălășluiesc în noi, comandate și ținute închise de eul căpitan, de eul cheie, care le combină și le strunește pe toate. Cu siguranță că Orlando căuta tocmai acest eu, după cum își poate închipui cititorul, care a ascultat cuvintele rostite de ea, în timp ce conducea automobilul (și dacă o lua razna în timp ce vorbea, dacă spunea lucruri fără șir, banale și plicticoase, ba uneori chiar de neînțeles, e vina cititorului, care trage cu urechea cînd o doamnă vorbește

pentru sine ; noi nu facem decît să transcriem cuvintele, pe măsură ce ea le spune, adăugînd între paranteze care dintre euri a glăsuit, după părerea noastră, dar, în privința asta, s-ar putea prea bine să ne înșelăm).

„Atunci ce ? Atunci cine ?“ spuse ea. „Treizeci și șase de ani ; într-un automobil ; o femeie. Da, dar și un milion de alte lucruri deopotrivă. Sînt oare o snoabă ? Ordinul Jartierii din salon ? Leoparzii ? Strămoșii mei ? Mîndră de ei ? Da ! Lacomă, desfrînată, vicioasă ? Așa sînt oare (aici se ivi un nou eu). Nu-mi pasă nici cît negru sub unghie dacă sînt. Sinceră ? Cred că da. Mărinimoasă ? O, dar asta n-are nici o importanță (aici apăru un nou eu). Să stai lungită în pat, în așternut de olandă fină, ascultînd gunguritul porumbeilor ; tacîmuri de argint ; vin ; jupînese ; valeți. Răsfățată ? Poate. Dobîndesc prea multe fără să dau nimic în schimb. Din asta mi s-a tras pasiunea pentru cărți (aici pomeni cincizeci de titluri clasice, care, credem noi, reprezentau lucrările ei romantice de tinerețe, pe care le rupsese). Flecăreală ușurică, romanțioasă. De fapt (și aici își făcu intrarea alt eu) o impostoare nepricepută. Nici că se putea să fiu mai neîndemînatică. Și... și (aici șovăi căutînd un cuvînt și dacă noi propunem cuvîntul „iubire“, s-ar putea să greșim, dar sigur este că Orlando rîse, se îmbujoră la față și pe urmă strigă) o broască montată în smaragde ! Harry, arhiducele ! Muște albastre pe tavan (aici apăru alt eu) ! Dar Nell, Kit, Sașa (o năpădi melancolia ; îi dădură

chiar lacrimile și doar de atîta vreme încetase să mai plîngă). Copaci, spuse ea (și intră un alt eu). Iubesc copacii (tocmai trecea pe lîngă un pîlc) care cresc acolo de o mie de ani. Și șoproanele (trecea prin fața unui șopron dărăpănat de pe marginea drumului). Și cîinii ciobănești (un cîine ciobănesc trecea tocmai drumul. Ea îl ocoli cu grijă). Și noaptea. Și oamenii (aici se ivi alt eu). Oamenii ? (Repetă cuvîntul în chip de întrebare.) Nu știu. Palavragii, arțăgoși, pușl pe minciuni. (Tocmai intra pe strada principală a orașului ei natal, stradă care gemea de lume, căci era zi de tîrg și vedeai fermieri și ciobani și femei bătrîne purtînd coșuri cu găini.) Îmi plac țăranii. Mă pricep la recolte. Dar (aici un alt eu se furișă la suprafața gîndului, asemenea razei trimisă de un far). Faima ! (Rîse.) Faima ! Șapte ediții. Un premiu. Fotografii în ziarele de seară (făcea aluzie la *Stejarul* și la premiul memorial *Burdett Coutts*, cîștigat de ea : și trebuie să furăm puțin spațiu ca să subliniem cîtă amărăciune îi poate pricinui unui biograf faptul că s-a ales praful din acest punct culminant către care se înălța întreaga sa carte, din această perorație cu care trebuia să încheie cartea, din pricina unui hohot de rîs întîmplător ; dar adevărul este că, atunci cînd scriem despre o femeie, nimic — nici puncte culminante și nici perorații — nu-și găsește locul ; accentul nu cade niciodată acolo unde cade cînd este vorba de un bărbat). Faimă ! repetă ea. Un poet — un șarlatan ; amîndoi împreună, în fiecare dimineață, cu aceeași regu-

laritate cu care vine poștașul. Mese, întîlniri ; întîlniri, mese ; faimă, faimă ! Aici fu nevoită să încetinească, pentru a putea străbate mulțimea de tîrgoveți. Dar nimeni n-o luă în seamă. Un marsuin într-o pescărie avea parte de mult mai multă atenție decît o doamnă care cîștigase un premiu și ar fi putut, dacă ar fi avut chef, să poarte pe cap trei diademe nobiliare una peste alta. Conducînd foarte încet, îngîna acum ca pe un crîmpei de cîntec vechi, cuvintele : „Cu guineele mele am să-mi cumpăr pomi înfloriți, pomi înfloriți și sub pomii mei înfloriți, am să le spun fiilor mei ce este faima". În timp ce îngîna așa, cuvintele începură deodată să cîntărească greu ca un colan barbar de boabe grele. „Să umblu sub pomii mei înfloriți" cînta ea, accentuînd cu putere cuvintele, „să văd luna răsărind încet, căruțele înaintînd..." Aici se opri brusc, privind încordată și gînditoare înaintea ei, spre botul mașinii.

„Ședea la masa lui Twitchett", visa ea, „și purta un guler încrețit și murdar... Să fi fost bătrînul domn Baker, care venea să măsoare cheresteaua ? Sau era Sh-p-re ? (fiindcă atunci cînd rostim nume pe care le cinstim cu toată ființa noastră, nu le rostim niciodată în întregime). Privi țintă înaintea ei, lăsînd aproape automobilul să se oprească.

„Obsedată !" strigă, apăsînd deodată pe accelerator. „Obsedată ! fără încetare, de cînd eram copil. Uite, acolo zboară o gîscă sălbatică. Zboară prin fața ferestrei spre mare. Am sărit

în sus (își încleștă mîna pe volan) și m-am întins după ea. Dar gîsca zboară prea repede. Am văzut-o — aici și acolo — în Anglia, în Persia, în Italia. Mereu zboară la fel de repede spre mare și eu mereu arunc în urma ei cuvinte ca niște năvoade (aici făcu un gest cu mîinile prin aer), cuvinte care se strîng, așa cum am văzut că se strîng și se trag pe punte năvoade, în care nu s-a prins decît iarbă de mare ; uneori mai găsești și un inci de argint — șase cuvinte în fundul năvodului. Dar niciodată peștele cel mare, care trăiește în pădurile de mărgean." Aici, pradă unor gînduri adînci, lăsă capul în jos.

Și chiar în clipa în care încetă să mai strige „Orlando", pentru a se cufunda adînc în alte gînduri, Orlando, aceea pe care-o chemase, veni de bună voie ; după cum dovedi schimbarea ce o cuprinse (trecuse tocmai prin poartă și intra în parc).

Întreaga ei ființă se întunecă și se domoli, așa cum se întîmplă atunci cînd un adaus desăvîrșește, prin însumare, relieful și soliditatea unei suprafețe ; și, atunci, ceea ce este superficial devine adînc, ceea ce este apropiat se depărtează, și totul își găsește locul, asemenea apei între ghizdurile unei fîntîni. Tot așa se întunecă și se potoli și Orlando, devenind, prin adausul amintitei Orlando, ceea ce se numește, cu îndreptățire sau greșit, un singur eu, un eu adevărat. Se cufundă în tăcere. Deoarece e probabil că atunci cînd oamenii vorbesc cu glas tare, eurile (care s-ar putea să se ridice la mai

bine de două mii) simțindu-se dezbinate, să încerce a restabili comunicația, pentru ca, de îndată ce comunicarea s-a înfiripat, să se adîncească în tăcere.

Cu mare pricepere și în viteză, Orlando urcă aleea cotită, printre ulmi și stejari, apoi peluza ușor povîrnită, a cărei pantă era atît de lină, încît, dac-ar fi fost făcută din apă, ar fi acoperit plaja ca o maree domoală și verde. Plantați ici, colo, în pîlcuri solemne, apăreau fagii și stejarii. Cerbii pășeau printre ei, unul alb ca zăpada, celălalt cu capul lăsat într-o parte, pentru că-și prinsese coarnele într-o rețea de sîrmă. Toate acestea, copacii, cerbii, peluza, Orlando le privea cu o mulțumire deplină, de parcă mintea ei, prefăcută într-un fluid, s-ar fi scurs de jur împrejurul lucrurilor, cuprinzîndu-le pe toate. În clipa următoare, trase în curtea, în care, timp de atîtea sute de ani intrase călare sau într-o caleașcă cu șase cai, cu feciori călărind în frunte sau în urma ei ; acolo unde filfîiseră pene, unde străluciseră facle și unde aceiași pomi, care se dezgoleau acum de frunze, își scuturaseră florile. Astăzi era singură. Frunzele de toamnă cădeau. Portarul deschise poarta mare. „Neața James", spuse ea, „am lăsat niște lucruri în mașină. Vrei să le aduci înăuntru ?" cuvinte, în sine, lipsite de orice frumusețe, de interes sau de sens, dar trebuie să recunoaștem, în clipa aceasta, atît de doldora de înțelesuri, încît cădeau ca nucile coapte din pom, dovedind că, atunci cînd pielea zbîrcită a faptelor zilnice se umple cu înțelesuri, oferă o

desfătare uimitoare simțurilor noastre. Lucrul rămîne adevărat în cazul celor mai mărunte gesturi sau fapte, oricît de obișnuite ; așa încît s-o vezi pe Orlando schimbîndu-și fusta ca să îmbrace o pereche de pantaloni de catifea vărgată și o jachetă de piele, ceea ce făcu în mai puțin de trei minute, însemna să te lași vrăjit de frumusețea mișcării, de parcă ai fi văzut-o pe madame Lopokova desfășurînd cea mai înaltă măiestrie. Pe urmă, păși în sufragerie, acolo unde vechii ei prieteni Dryden, Pope, Swift, Addison, o priviseră la început cu stinghereală, de parc-ar fi spus : „Iată-l pe cîștigătorul premiului !" dar, după ce se gîndiseră că era vorba de două sute de guinee, dăduseră din cap a încuviințare. Două sute de guinee, păreau să spună ; două sute de guinee nu sînt de disprețuit. Orlando își tăie o felie de pîine și una de șuncă, le puse una peste alta și începu să mănînce mergînd cu pași mari dintr-un capăt în celălalt al încăperii și lepădîndu-se astfel într-o clipă, fără să-și dea seama, de bunele ei deprinderi de femeie de lume. După cinci sau șase asemenea tururi, dădu pe gît un pahar cu vin roșu de Spania și, după ce-și mai umplu unul, pe care-l luă în mînă, porni de-a lungul coridorului nesfîrșit și printr-o duzină de saloane, începînd astfel să cutreiere casa însoțită de acei dulăi și prepelicari care crezură de cuviință s-o urmeze.

Și asta făcea parte din deprinderile zilnice. Mai degrabă și-ar fi părăsit bunica fără o sărutare, decît să lase casa necutreierată. I se nă-

zărea că încăperile se luminau la intrarea ei ; că fremătau, deschideau ochii, ca şi cum în lipsa ei, ar fi moţăit. I se mai părea că, deşi le văzuse de sute şi de mii de ori, niciodată nu erau de două ori la fel, ca şi cum o viaţă atît de lungă ca aceea ce le fusese hărăzită le lăsase în păstrare o puzderie de stări sufleteşti pe care le schimbau, după cum era iarnă sau vară, vreme luminoasă sau posomorîtă, după întîmplările sortite ei, lui Orlando, sau după firea oamenilor care poposeau acolo. Faţă de străini erau întotdeauna politicoase, dar o leacă obosite ; faţă de ea, se deschideau şi erau în largul lor. Şi, la urma urmelor, de ce nu ? Se împlineau acum aproape patru veacuri de cînd se cunoşteau reciproc. N-aveau nimic să-şi ascundă. Ea le cunoştea durerile şi bucuriile. Ştia ce vîrstă avea fiecare ungher şi cunoştea micile taine ale fiecărei odăi : un sertar secret, un dulap ascuns, sau poate unele cusururi ca, de pildă, un colţ reparat sau adăugat mai tîrziu. Şi ele o cunoşteau cu toate toanele ei şi în toate înfăţişările ei schimbătoare. Nu le ascunsese nimic ; venise la ele, ca băiat sau ca femeie, plîngînd şi dănţuind, gînditoare sau veselă. Sub fereastra aceasta, scrisese primele ei versuri, în paraclisul acela se căsătorise. Şi tot aici va fi îngropată, cugetă ea, îngenunchind în faţa ferestrei şi sorbind din vinul de Spania. Deşi cu greu îşi închipuia împrejurarea, ştia că trupul leopardului de pe blazon va arunca pete galbene pe podea, în ziua cînd o vor coborî ca să odihnească în rînd cu strămunii ei. Ea, care

nu credea în nici un fel în nemurire, nu se putea împiedica să simtă că sufletul ei va bîntui aceste locuri, apărînd şi dispărînd o dată cu reflexele roşii de pe lambriuri şi cu cele verzi de pe canapele. Căci încăperea aceasta — hoinăreala o adusese pe Orlando în dormitorul ambasadorului — strălucea ca o cochilie, care a zăcut veacuri de-a rîndul în fundul mării şi pe care apa a încrustat-o şi a pictat-o în milioane de nuanţe ; era roz şi galbenă, verde şi de culoarea nisipului. Era delicată ca o scoică şi la fel de irizată şi de goală. Nici un ambasador nu va mai dormi vreodată aici. Da, dar Orlando ştia în ce loc mai bate încă inima casei. Deschizînd încetişor o uşă, se opri în prag, pentru ca (îşi închipuia ea) odaia să n-o poată vedea şi, de acolo, urmări tapiseria, care se umfla şi cădea la loc, mişcată de veşnica adiere, ce nu înceta niciodată să o înfioare. Vînătorul tot mai călărea, Dafne încă mai fugea de el. Inima încă mai bate, gîndi Orlando, oricît ar fi de slabă, oricît de ascunsă, inima delicată, dar neînfrîntă a uriaşei clădiri.

Acum, strîngîndu-şi haita de cîini, străbătea galeria, ale cărei duşumele erau făcute din stejari întregi tăiaţi în lungime cu ferăstrăul. Şiruri de jilţuri cu catifelele pălite se aliniau de-a lungul pereţilor, întinzîndu-şi braţele, în aşteptarea Elizabetei, a lui Iacob, a lui Shakespeare, poate, a lui Cecil, care n-a venit niciodată. Privelişte o posomorî. Desprinse din cîrlig cordonul care îngrădea jilţurile. Se aşeză pe scaunul reginei ; deschise un manuscris ce odihnea pe

masa lui lady Betty ; își cufundă degetele printre străvechi petale de trandafir ; își perie părul scurt cu periile de argint ale regelui Iacob ; se sălță în sus și în jos pe patul lui (dar nici un rege nu va mai dormi vreodată acolo, cu toate cearceafurile noi ale Louisei) și-și lipi obrazul de plapuma argintie și roasă. Peste tot erau punguțe cu levănțică împotriva moliilor și afișe tipărite „Vă rugăm nu atingeți obiectele" care, deși puse acolo chiar de ea, păreau să o respingă. Casa nu-i mai aparținea în întregime, oftă Orlando. Acum aparținea timpului, istoriei ; ieșise din mîinile și de sub puterea celor vii. Niciodată, gîndi ea, n-o să se mai verse bere aici (se afla în dormitorul în care dormise Nick Greene), și nici țigările n-or să mai ardă covoarele. Niciodată nu vor mai veni alergînd și certîndu-se pe coridoare două sute de servitori cu încălzitoare de pat și cu crengi mari pentru focurile din căminele mari. Niciodată berea și lumînările nu se vor mai fabrica, niciodată șeile nu se vor mai lucra, niciodată piatra nu se va mai ciopli în atelierele din preajma casei. Ciocanele și maiurile amuțiseră. Scaunele și paturile erau goale ; căni de argint și de aur erau ținute sub sticlă. Aripile mari ale tăcerii fluturau deasupra castelului pustiu.

Ședea la capătul galeriei, pe jilțul cel tare al reginei Elizabeta, înconjurată de cîinii lungiți pe jos. Galeria se întindea departe, pierzîndu-se într-un punct aproape întunecat. Era ca un tunel săpat adînc în trecut. Scrutîndu-l cu privirile pînă spre capăt, Orlando putu să

vadă de-a lungul lui oameni care rîdeau şi flecăreau ; marii oameni pe care-i cunoscuse ea : Dryden, Swift şi Pope ; bărbaţi de stat prinşi în convorbiri particulare ; şi îndrăgostiţi hîrjonindu-se pe sub ferestre ; şi oameni care mîncau şi beau în jurul unor mese lungi ; şi fumul focului de lemne învălătucindu-se în jurul capetelor lor şi făcîndu-i să strănute şi să tuşească. Mai departe, în tunel, văzu grupuri de dansatori minunaţi, gata să înceapă cadrilul. O muzică dominată de sunetul flautului — delicată, dar totuşi solemnă — începu să cînte. O orgă bubui. Un sicriu era dus spre capelă. Un alai de nuntă părăsea capela. Bărbaţi înarmaţi şi cu coifuri pe cap plecau la război. Se întorceau de la Flodden şi Poitiers cu steaguri, pe care le înfigeau în perete. Şi astfel galeria cea lungă se umplu şi, scrutînd şi mai departe, lui Orlando i se păru că poate desluşi, tocmai la capăt, dincolo de elizabetani şi Tudori, un chip mai bătrîn, mai îndepărtat, mai întunecos, un chip monahal şi aspru acoperit de o glugă, un călugăr care înainta murmurînd cu mîinile împreunate deasupra unei cărţi.

Ca un tunet, orologiul grajdului bătu de orele patru. Niciodată un oraş întreg n-a fost astfel năruit de un cutremur. Galeria şi cei care o umpleau se prefăcură în pulbere. Faţa lui Orlando, care rămăsese întunecată şi închisă, în tot timpul acestui spectacol, se lumină ca de o explozie. În aceeaşi lumină, tot ce se afla în preajma ei apăru nespus de desluşit. Văzu două muşte care zburau în cerc şi o izbi luciul albas-

tru al trupurilor lor ; zări un nod în lemnul de care se sprijinea piciorul ei şi văzu zvîcnind urechea cîinelui. În acelaşi timp, auzi o crenguţă trosnind în grădină, o oaie behăind în parc şi un ţipăt scurt sub fereastră. Pînă şi trupul lui Orlando tremură şi se înfioră, de parcă, deodată, ar fi rămas gol sub muşcătura unui ger cumplit. Totuşi, Orlando îşi păstră, aşa cum nu izbutise să-şi păstreze atunci cînd orologiul din Londra bătuse de orele zece, deplina stăpînire de sine (căci fiind acum o fiinţă unică şi întreagă, se apăra, poate, cu o suprafaţă mai mare de atacurile timpului). Se ridică, dar fără grabă, îşi chemă cîinii şi coborî scara cu paşi siguri şi mişcări foarte sprintene, pentru a ieşi în grădină. Aici umbrele plantelor erau de o claritate minunată. Orlando deslușea fiecare grăunte de pămînt din straturile de flori, de parc-ar fi avut un microscop în ochi — vedea desişul rămurelelor din fiecare copac. Fiecare fir de iarbă îi apărea limpede, ca şi nervurile frunzelor şi ale petalelor. Îl văzu pe Stubbs, grădinarul, înaintînd pe potecă şi fiecare nasture de pe ghetrele lui îi sărea în ochi ; îi văzu pe Betty şi pe Prince, caii care trăgeau căruţa şi nicicînd nu observase atît de bine steaua albă de pe fruntea lui Betty şi cele trei fire lungi care depăşeau restul firelor din coada lui Prince. În curtea interioară, zidurile bătrîne şi cenuşii aveau reliefuI aspru al unei fotografii recente ; auzi difuzorul revărsînd asupra terasei o melodie de dans, pe care oamenii o ascultau în sala căptuşită cu catifea roşie a Operei din Viena. Încordată pînă

la crispare de momentul prezent, se simțea totuși cuprinsă de o ciudată teamă, de parcă. ori de cîte ori hăul timpului se deschidea, lăsînd să treacă o clipă, o primejdie necunoscută ar fi putut să răsară. Încordarea nu slăbea și era prea cumplită ca să poată fi îndurată multă vreme fără neplăcere. Orlando străbătu grădina în pas mai iute decît ar fi dorit, de parcă picioarele i s-ar fi mișcat singure ; ieși în parc. Aici se sili. făcînd un mare efort, să se oprească la atelierul dulgherului și să încremenească în picioare. urmărindu-l pe Joe Stubb cum făurește o roată de căruță. Stătea cu ochii ațintiți pe mîna lui, cînd bătu sfertul. Sunetul trecu vîjîind prin ea ca un meteor, atît de fierbinte încît n-ai fi putut să-l atingi cu degetul. Văzu cu o limpezime crudă că degetul cel gros de la mîna dreaptă a lui Joe era lipsit de unghie și că, acolo unde ar fi trebuit să fie unghia, se înalța o perniță de carne roz. Ceea ce văzu era atît de respingător, încît, timp de o clipă, o cuprinse ca un leșin, dar, chiar în momentul acela de întuneric, cînd pleoapele i se zbăteau, se simți eliberată de povara prezentului. Era ceva straniu în umbra aruncată de pleoapele ei, ceva care (după cum își poate oricine dovedi singur, privind chiar acum spre cer) nu se află niciodată în clipa prezentă — de unde și caracterul său înspăimîntător, de nedescris — era ceva de care te-ai înfiora la gîndul să-l străpungi cu acul, dîndu-i un nume, spunîndu-i frumusețe, căci n-are trup, ci e ca o umbră lipsită de substanță, fără însușire proprie și, totuși, are puterea de a schimba orice lucru

căruia i se adaugă. Şi acum, în timp ce Orlando, cuprinsă de slăbiciune, clipea din ochi în atelierul dulgherului, această umbră se furişă afară, aninîndu-se de nenumăratele impresii ce o fulgeraseră pe Orlando şi ordonîndu-le le făcu suportabile şi de înţeles. Mintea ei începu să se frămînte ca apele mării. Da, gîndi ea, scoţînd un suspin adînc de uşurare, în timp ce lăsa în urmă atelierul dulgherului pentru a urca dealul, pot reîncepe să trăiesc. Mă aflu lîngă Serpentină şi bărcuţa trece prin arcada albă a mii de morţi. Sînt pe cale să înţeleg...

Acestea au fost cuvintele rostite de ea desluşit ; dar nu putem ascunde faptul că, tocmai acum, Orlando era un martor foarte indiferent faţă de realitatea faptelor din preajma ei, un martor care ar fi putut lesne lua o oaie drept o vacă sau pe un bătrîn cu numele de Smith drept un altul numit Jones, care n-avea nici în clin nici în mînecă cu primul. Căci umbra acelei slăbiciuni, umbra pe care o aruncase degetul lipsit de unghie, se adîncise acum şi proiecta în fundul creierului lui Orlando (în partea cea mai depărtată de vedere) o baltă, unde lucrurile stăteau cufundate într-o beznă atît de deasă, încît cu greu puteau fi recunoscute. Şi acum Orlando privea în balta sau poate în marea asta, în care se oglindesc toate. Unii spun că patimile noastre cele mai puternice, că arta şi religia ar fi doar imagini zărite de noi în hruba întunecoasă din fundul creierului, în răstimpurile cînd lumea văzută intră în umbră.

Într-acolo privea acum Orlando lung, adînc, sfredelitor și, de îndată ce cărarea cu ferigi care urca dealul și de-a lungul căreia înainta Orlando acum încetă să mai fie doar o cărare, pentru a deveni în parte Serpentina ; de îndată ce tufele de măceș deveniră în parte doamne și domni, care ședeau ținînd portvizite și bastonașe cu măciulii de aur în mîini ; iar oile deveniră în parte casele înalte din Mayfair ; de îndată ce totul deveni în parte altceva, ca și cum mintea lui Orlando s-ar fi prefăcut într-o pădure, ici, colo, presărată cu luminișuri, lucrurile începură să se apropie și să se depărteze, să se amestece și să se despartă, alcătuind cele mai ciudate îmbinări și îngemănări, asemenea unei table de șah făcută din umbre și lumini. Și, pînă în clipa în care Canute, dulăul, prinse un iepure, amintindu-i astfel lui Orlando că trebuie să fie aproape patru jumătate — de fapt era șase fără douăzeci și trei de minute — ea uită cu totul de timp.

Cărarea cu ferigi ducea, ocolit și șerpuit, tot mai sus, spre stejarul din vîrful dealului. Copacul se făcuse mai mare, mai puternic, mai noduros decît fusese în vremea cînd îl cunoscuse ea, adică prin anul 1588, dar tot mai era în plină tinerețe. Frunzele mici, scobite adînc, tot mai fremătau în desișul ramurilor. Cînd se trînti pe pămînt, Orlando simți rădăcinile copacului întinzîndu-se sub ea într-o parte și într-alta, ca niște coaste pornite dintr-o șiră a spinării. Îi plăcea gîndul că stă călare pe spinarea lumii. Îi plăcea să se lipească de ceva

aspru. În clipa în care se trînti pe jos, o cărticică pătrată, legată în pînză roşie, căzu din buzunarul de la piept al jachetei de piele — era poemul ei *Stejarul*. „Ar fi trebuit să iau cu mine o sapă", îşi spuse. Deasupra rădăcinilor, stratul de pămînt era atît de subţire, încît Orlando se îndoia că va putea îndeplini ceea ce-şi pusese în gînd, adică să îngroape cartea acolo. În afară de asta, or s-o dezgroape cîinii. Asemenea solemnităţi simbolice n-au niciodată parte de noroc, se gîndi ea. Poate că e mai bine să te lipseşti de ele. Un mic discurs, pe care plănuise să-l rostească la îngroparea cărţii, îi stătea pe limbă. (Era un exemplar al primei ediţii, semnat de autor şi de artist.) „Îngrop această carte în chip de tribut plătit pămîntului", avusese de gînd să spună, „căruia îi înapoiez ceea ce mi-a dăruit el mie". Dar, Doamne, ce neghioabe sună cuvintele, de îndată ce începi să le rosteşti în gura mare ! Îşi amintea de bătrînul Greene, care se suise deunăzi pe o estradă ca s-o compare pe ea cu Milton (atît doar că nu era oarbă) şi să-i înmîneze un cec de două sute de guinee. Orlando se gîndise atunci la stejarul de aici, de pe deal, şi se întrebase ce legătură avea solemnitatea aceea cu stejarul ? Ce legătură au laudele şi faima cu poezia ? Ce legătură este între şapte ediţii (cartea ajunsese la a şaptea ediţie) şi valoarea poemului ? Oare să scrii poezi. nu însemna o tainică înţelegere, un glas ce răspunde altui glas ? Aşa încît toată pălăvrăgeala asta făcută din laude şi calomnii, toate întîlnirile cu oameni care te admiră şi cu oameni care

nu te admiră n-aveau nici o legătură cu lucrul în sine : un glas care răspunde altui glas. Ce putea fi mai tainic, se gîndi ea, mai lent, mai asemănător cu legătura dintre doi îndrăgostiți, decît răspunsul bîiguit dat de ea, de-a lungul acestor ani, cîntecului vechi și șoptit al pădurii, al fermelor, al cailor murgi, care stăteau în poartă cu gîturile apropiate, cîntecului fierăriei, al bucătăriei și al cîmpului, pe care crește cu atîta trudă grîu, napi, iarbă, și al grădinii care face să înflorească stînjeneii și lalelele ?

Lăsă așadar cartea să zacă pe jos neîngropată și cu paginile în vînt și-și odihni ochii pe priveliștea — în astă-seară largă și schimbătoare ca fundul oceanului — cînd luminată de soare, cînd întunecată de umbră. Printre ulmi, se zărea un sat cu clopotnița bisericii ; într-un parc, un conac cenușiu cu acoperiș boltit ; scînteierea unei raze de soare în geamul unei sere ; o curte de fermă cu clăi galbene de grîu. Pe cîmpii se desenau pîlcuri negre de copaci și, dincolo de ogoare, se întindea ținutul nesfîrșit al pădurilor și, mai departe încă, se vedeau sclipirile unui rîu și pe urmă iarăși dealurile. Departe de tot, stîncile dințate ale Snowdon-ului răsăreau albe printre nori ; vedea gorganele îndepărtate ale Scoției și talazurile sălbatice, care se învolburează în jurul Hebridelor. Încerca să prindă cu urechea detunăturile de pe mare. Nu — doar vîntul sufla. Astăzi nu era război. Drake murise ; murise și Nelson. „Și aici", se gîndi, lăsîndu-și ochii, ce scrutaseră depărtările, să coboare iarăși pe pămîntul de sub ea, „aici a

fost odată moșia mea : castelul acela dintre dune a fost al meu ; și toată landa aceea, care coboară aproape pînă la mare, tot a mea a fost". Aici priveliștea (pesemne din pricina unui joc al luminii care pălea) tremură, se strînse înălțîndu-se și toată îngrămădeala aceea de case, castele și păduri începu să alunece pe nesimțite de-a lungul marginilor ei ca de cort. În fața lui Orlando se ridicau munții pleșuvi ai Turciei. Era o amiază dogoritoare. Privi drept spre coasta pîrjolită de soare. Caprele pășteau prin tufele nisipoase de la picioarele lui Orlando. Un vultur se înălța deasupra capului ei. Glasul răgușit al bătrînului Rustum, țiganul, îi cîrîi în ureche : „Ce înseamnă neamul tău străvechi, obîrșia și avuțiile tale față de toate acestea ? La ce-ți folosesc patru sute de dormitoare și capace de argint pe toate tipsiile și jupînese care să șteargă praful ?"

În clipa aceea, dangătul unui clopot de biserică răsună în vale. Peisajul care semăna cu un cort se prăbuși. Prezentul căzu iar în șiroaie peste capul lui Orlando, dar acum, că lumina pălea, era mai blînd decît înainte, oferind privirilor ei nu amănunte, nu mărunțișuri, ci doar cîmpii aburite, colibe în care ardeau lămpi, desișul pădurii adormite și un evantai de lumină, care împingea întunericul înaintea lui, de-a lungul cîte unei poteci. Dacă bătuseră ceasurile nouă, zece sau unsprezece, Orlando n-ar fi putut să spună. Se lăsase noaptea — noaptea, pe care ea o iubea din totdeauna,

noaptea în toiul căreia răsfrîngerile în apele negre ale minţii sînt mai limpezi decît ziua. Acum nu mai era nevoie să se lase cuprinsă de slăbiciune, pentru ca să poată privi în bezna unde se plăsmuiesc lucrurile şi ca să vadă, în apele minţii, cînd pe Shakespeare, cînd o fată în pantaloni ruseşti, cînd o bărcuţă ce pluteşte pe Serpentină şi, în sfîrşit, chiar şi Atlanticul, unde furtuna stîrneşte talazuri uriaşe în preajma Capului Horn. Privea în întuneric. Vedea bricul soţului ei ridicîndu-se pe creasta unui val. Sus, tot mai sus se sălta. Înaintea lui se înălţa arcada albă a miilor de morţi. O bărbat nesăbuit şi caraghios, care pluteşti mereu, fără nici un rost, prin faţa Capului Horn, în vîltoarea furtunii! Dar bricul trecuse prin arcadă şi ieşise pe partea cealaltă; era, în sfîrşit, în siguranţă.

„Extaz!" strigă ea, „extaz!" Şi atunci vîntul se opri, iar apele se domoliră; şi Orlando văzu valurile încreţindu-se lin în lumina lunii.

„Marmaduke Bonthrop Shelmerdine!" strigă ea. în picioare lîngă stejar.

Numele frumos şi scînteietor căzu din cer ca o pană albăstrie de culoarea oţelului. O urmări cum cade, învîrtindu-se şi răsucindu-se ca o săgeată cu zborul încet, care despică frumos adîncurile văzduhului. Avea să vină, aşa cum venea totdeauna, în clipele cînd aerul încremenea; cînd valurile se încreţeau lin şi în pădurile toamnei frunzele pătate căzeau încet la picioarele lui Orlando, cînd leopardul rămînea

nemişcat ; luna domnea peste ape şi nimic nu se clintea între cer şi mare. Atunci venea.

Totul era liniştit acum. Luna răsărea încet deasupra landei. Lumina ei ridica pe pământ un castel fantomatic. Era casa cea mare cu toate ferestrele drapate în argint. Nici urmă de zid sau de materie. Totul era nălucire. Totul era neclintit. Totul era luminat ca pentru sosirea unei regine moarte. Privind în jos, Orlando văzu panaşuri întunecate fremătînd în curte, torţe pîlpîind şi umbre îngenunchind. Şi iarăşi coborî din caretă o regină.

„Casa e la porunca dumneavoastră, doamnă", strigă ea, făcînd o plecăciune adîncă. „Nimic nu s-a schimbat. Răposatul stăpîn, tatăl meu, vă va conduce înăuntru."

În timp ce vorbea, se auzi prima bătaie a miezului de noapte. Adierea răcoroasă a prezentului îi atinse faţa cu o uşoară suflare de teamă. Orlando privi cu îngrijorare spre cer. Era întunecat acum din pricina norilor. Vîntul îi urla în ureche. Dar în urletul vîntului desluşi bîzîitul unui avion, care se apropia neîncetat.

— Aici ! Shel ! Aici ! strigă ea, dezgolindu-şi pieptul spre lună (care acum ieşise strălucitoare de sub nori), pentru ca perlele ei să scînteie ca ouăle unui uriaş păianjen de noapte. Avionul năvăli dintre nori şi apăru chiar în dreptul capului ei. Plana deasupra lui Orlando. Perlele ei ardeau cu o flacără fosforescentă în întuneric. Şi în timp ce Shelmerdine, acum un

căpitan de marină chipeș, vînjos, cu culori proaspete în obraji și mișcări sprintene, sări la pămînt, deasupra capului său își luă zborul o pasăre sălbatică, doar una.

— E gîsca ! strigă Orlando. Gîsca sălbatică...

Și a douăsprezecea bătaie a miezului de noapte răsună ; a douăsprezecea bătaie a miezului de noapte, joi, unsprezece octombrie, anul o mie nouă sute douăzeci și opt.

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

Orlando e adolescent în epoca elizabetană, iubește în frenetica și licențioasa epocă a Stuarților, devine din bărbat femeie, în timpul unei ambuscade la Constantinopol, străbate vitalul veac al XVIII-lea, se căsătorește în puritana eră victoriană, are treizeci și șase de ani în 1928. Epocile istorice străbătute de acest erou-eroină sînt tot atîtea ipostaze, reprezintă tot atîtea disponibilități ale propriei sale conștiințe, a cărei flexibilitate îi acordă pasiune în veacul Elizabetei, frivolitate sub Jacob Stuart, însușiri matrimoniale în era victoriană.

Lei 5,75